2023/2862

28.12.2023

Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden järjestön jäsenten välinen kumppanuussopimus

I OSA – YLEISET MÄÄRÄYKSET

II OSA – STRATEGISET PAINOPISTEET

I OSASTO – Ihmisoikeudet, demokratia ja hallinto ihmiskeskeisissä ja oikeuksiin perustuvissa yhteiskunnissa

II OSASTO – Rauha ja turvallisuus

III OSASTO – Inhimillinen ja sosiaalinen kehitys

IV OSASTO – Osallistava ja kestävä talouskasvu ja kehitys

V OSASTO – Ympäristön kestävyys ja ilmastonmuutos

VI OSASTO – Muuttoliike ja liikkuvuus

III OSA – MAAILMANLAAJUISET LIITTOUTUMAT JA KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

IV OSA – YHTEISTYÖ- JA TÄYTÄNTÖÖNPANOKEINOT

V OSA – INSTITUTIONAALINEN RAKENNE

VI OSA – LOPPUMÄÄRÄYKSET

ALUEELLISET PÖYTÄKIRJAT

AFRIKAN ALUEELLINEN PÖYTÄKIRJA

I OSA – YHTEISTYÖKEHYS

II OSA – KESKEISET YHTEISTYÖALAT

I OSASTO – Osallistava ja kestävä talouskasvu ja kehitys

II OSASTO – Inhimillinen ja sosiaalinen kehitys

III OSASTO – Ympäristö, luonnonvarojen hoito ja ilmastonmuutos

IV OSASTO – Rauha ja turvallisuus

V OSASTO – Ihmisoikeudet, demokratia ja hallinto

VI OSASTO – Muuttoliike ja liikkuvuus

KARIBIAN ALUEELLINEN PÖYTÄKIRJA

I OSA – YHTEISTYÖKEHYS

II OSA – KESKEISET YHTEISTYÖALAT

I OSASTO – Osallistava ja kestävä talouskasvu ja kehitys

II OSASTO – Ympäristön kestävyys, ilmastonmuutos ja luonnonvarojen kestävä hoito

III OSASTO – Ihmisoikeudet, hallinto, rauha ja turvallisuus

IV OSASTO – Inhimillinen kehitys, sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja liikkuvuus

TYYNENMEREN ALUEELLINEN PÖYTÄKIRJA

I OSA – YHTEISTYÖKEHYS

II OSA – KESKEISET YHTEISTYÖALAT

I OSASTO – Ympäristön kestävyys ja ilmastonmuutos

II OSASTO – Osallistava ja kestävä talouskehitys

III OSASTO – Valtameret, meret ja kalastus

V OSASTO – Turvallisuus, ihmisoikeudet, demokratia ja hallinto

V OSASTO – Inhimillinen ja sosiaalinen kehitys

LIITTEET

LIITE I: PALAUTTAMIS- JA TAKAISINOTTOMENETTELYT

LIITE II: EUROOPAN INVESTOINTIPANKIN TOIMET

BELGIAN KUNINGASKUNTA,

BULGARIAN TASAVALTA,

TŠEKIN TASAVALTA,

TANSKAN KUNINGASKUNTA,

SAKSAN LIITTOTASAVALTA,

VIRON TASAVALTA,

IRLANTI,

HELLEENIEN TASAVALTA,

ESPANJAN KUNINGASKUNTA,

RANSKAN TASAVALTA,

KROATIAN TASAVALTA,

ITALIAN TASAVALTA,

KYPROKSEN TASAVALTA,

LATVIAN TASAVALTA,

LIETTUAN TASAVALTA,

LUXEMBURGIN SUURHERTTUAKUNTA,

UNKARI,

MALTAN TASAVALTA,

ALANKOMAIDEN KUNINGASKUNTA,

ITÄVALLAN TASAVALTA,

PUOLAN TASAVALTA,

PORTUGALIN TASAVALTA,

ROMANIA,

SLOVENIAN TASAVALTA,

SLOVAKIA TASAVALTA,

SUOMEN TASAVALTA,

RUOTSIN KUNINGASKUNTA,

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen sopimuspuolet, jäljempänä ’Euroopan unionin jäsenvaltiot’,

ja

EUROOPAN UNIONI,

jäljempänä yhdessä ’EU osapuoli’,

sekä

ANGOLAN TASAVALTA,

ANTIGUA JA BARBUDA,

BAHAMAN YHTEISÖ,

BARBADOS,

BELIZE,

BENININ TASAVALTA,

BOTSWANAN TASAVALTA,

BURKINA FASO,

BURUNDIN TASAVALTA,

KAP VERDEN TASAVALTA,

KAMERUNIN TASAVALTA,

KESKI-AFRIKAN TASAVALTA,

TŠADIN TASAVALTA,

KOMORIEN LIITTO,

KONGON TASAVALTA,

COOKINSAARET,

NORSUNLUURANNIKON TASAVALTA,

KUUBAN TASAVALTA,

KONGON DEMOKRAATTINEN TASAVALTA,

DJIBOUTIN TASAVALTA,

DOMINICAN YHTEISÖ,

DOMINIKAANINEN TASAVALTA,

PÄIVÄNTASAAJAN GUINEAN TASAVALTA,

ERITREAN VALTIO,

ESWATININ KUNINGASKUNTA,

ETIOPIAN DEMOKRAATTINEN LIITTOTASAVALTA,

FIDŽIN TASAVALTA,

GABONIN TASAVALTA,

GAMBIAN TASAVALTA,

GHANAN TASAVALTA,

GRENADA,

GUINEAN TASAVALTA,

GUINEA-BISSAUN TASAVALTA,

GUYANAN KOOPERATIIVINEN TASAVALTA,

HAITIN TASAVALTA,

JAMAIKA,

KENIAN TASAVALTA,

KIRIBATIN TASAVALTA,

LESOTHON KUNINGASKUNTA,

LIBERIAN TASAVALTA,

MADAGASKARIN TASAVALTA,

MALAWIN TASAVALTA,

MALEDIIVIEN TASAVALTA,

MALIN TASAVALTA,

MARSHALLINSAARTEN TASAVALTA,

MAURITANIAN ISLAMILAINEN TASAVALTA,

MAURITIUKSEN TASAVALTA,

MIKRONESIAN LIITTOVALTIO,

MOSAMBIKIN TASAVALTA,

NAMIBIAN TASAVALTA,

NAURUN TASAVALTA,

NIGERIN TASAVALTA,

NIGERIAN LIITTOTASAVALTA,

NIUE,

PALAUN TASAVALTA,

PAPUA-UUDEN-GUINEAN ITSENÄINEN VALTIO,

RUANDAN TASAVALTA,

SAINT KITTSIN JA NEVISIN FEDERAATIO,

SAINT LUCIA,

SAINT VINCENT JA GRENADIINIT,

SAMOAN ITSENÄINEN VALTIO,

SÃO TOMÉN JA PRÍNCIPEN DEMOKRAATTINEN TASAVALTA,

SENEGALIN TASAVALTA,

SEYCHELLIEN TASAVALTA,

SIERRA LEONEN TASAVALTA,

SALOMONSAARET,

SOMALIAN LIITTOTASAVALTA,

SUDANIN TASAVALTA,

SURINAMEN TASAVALTA,

TANSANIAN YHDISTYNYT TASAVALTA,

ITÄ-TIMORIN DEMOKRAATTINEN TASAVALTA,

TOGON TASAVALTA,

TONGAN KUNINGASKUNTA,

TRINIDADIN JA TOBAGON TASAVALTA,

TUVALU,

UGANDAN TASAVALTA,

VANUATUN TASAVALTA,

SAMBIAN TASAVALTA,

ZIMBABWEN TASAVALTA,

Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden järjestön (AKT-järjestö) jäsenet, jäljempänä ’AKT-järjestön jäsenet’,

jäljempänä yhdessä ’osapuolet’,

OTTAVAT HUOMIOON tarkistetun Georgetownin sopimuksen Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden järjestön perustamisesta sekä sopimuksen Euroopan unionista ja sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta;

OTTAVAT HUOMIOON vahvat kytköksensä sekä tiiviit poliittiset, taloudelliset ja kulttuuriset siteet, jotka yhdistävät niitä;

VAHVISTAVAT sitoutumisensa sääntöihin perustuvaan maailmanjärjestykseen, jonka keskeinen periaate on monenvälisyys ja jonka ytimen muodostaa Yhdistyneet kansakunnat;

VAHVISTAVAT sitoutumisensa kestävään kehitykseen kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelman mukaisesti;

KOROSTAVAT molempia osapuolia kiinnostavista kysymyksistä kaikilla asiaankuuluvilla tasoilla käytävän säännöllisen vuoropuhelun merkitystä;

VAHVISTAVAT sitoutumisensa kumppanuutensa lujittamiseen koordinoimalla toimia kansainvälisillä foorumeilla yhteisten etujen ja arvojen sekä keskinäisen kunnioituksen pohjalta ja tietoisina kyvystään vaikuttaa yhdessä toimimalla siihen, millaisia maailmanlaajuisia tuloksia saadaan aikaan;

VAHVISTAVAT sitoutumisensa ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja muissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa vahvistettuihin demokratian periaatteisiin ja ihmisoikeuksiin sekä oikeusvaltion ja hyvän hallinnon periaatteisiin;

PALAUTTAVAT MIELIIN vahvan tahtonsa edistää rauhaa ja turvallisuutta, kansainväliset velvoitteensa estää joukkotuhoaseiden leviäminen sekä päättäväisyytensä ehkäistä kansainvälistä yhteisöä koskettavia kaikkein vakavimpia rikoksia ja nostaa niistä syytteet;

VAHVISTAVAT sitoutumisensa useiden sidosryhmien välisen kestävää kehitystä tukevan yhteistyön edistämiseen ottaen huomioon eri sidosryhmien erilaiset roolit ja varmistaen, että kaikki osapuolet noudattavat toiminnassaan oikeusvaltioperiaatetta;

KOROSTAVAT maailmanlaajuisiin ympäristöhaasteisiin vastaamisen kiireellisyyttä, Pariisin ilmastosopimuksen merkitystä sekä kiirettä rakentaa vähähiilisiä talouksia ja yhteiskuntia, jotka ovat vakaita, kestäviä ja ilmastonmuutosta hyvin sietäviä, ja edistyä ympäristöön, ilmastonmuutokseen ja uusiutuvaan energiaan liittyvien yhteisten tavoitteiden saavuttamisessa;

TUNNUSTAVAT talouden rakennemuutoksen merkityksen osallistavan ja kestävän talouskasvun ja kehityksen toteutumisessa;

PALAUTTAVAT MIELIIN sitoutumisensa kansainvälistä kauppaa ohjaaviin periaatteisiin ja sääntöihin, erityisesti niihin, joista on sovittu Maailman kauppajärjestössä;

PALAUTTAVAT MIELIIN sitoutumisensa työelämäoikeuksien kunnioittamiseen Kansainvälisen työjärjestön yleissopimuksissa vahvistetut periaatteet huomioon ottaen;

TUNNUSTAVAT tieteen, teknologian, tutkimuksen ja innovoinnin keskeisen roolin pyrittäessä nopeuttamaan osaamisyhteiskuntiin siirtymistä, jota voidaan helpottaa käyttämällä kestävää kehitystä tukevia digitaalisia välineitä;

PALAUTTAVAT MIELIIN sitoutumisensa inhimillisen ja sosiaalisen kehityksen edistämiseen, köyhyyden poistamiseen sekä syrjinnän ja eriarvoisuuden torjumiseen ketään ei jätetä -periaatteen mukaisesti;

TUNNUSTAVAT, että väestörakenteen muutoksista seuraa yhdessä taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristöön liittyvien muutosten kanssa mahdollisuuksia, mutta myös haasteita kestävän kehityksen näkökulmasta;

VAHVISTAVAT, että sukupuolten tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen voimaannuttaminen ovat osallistavan ja kestävän kehityksen toteutumisen kannalta avainasemassa;

TUNNUSTAVAT nuorten merkityksen tulevaisuuden muovaajina ja kestävän kehityksen edistäjinä;

VAHVISTAVAT sitoutumisensa ihmiskeskeisen kumppanuuden edistämiseen ja ihmisten välisten kontaktien lisäämiseen esimerkiksi tieteen, teknologian, innovoinnin, koulutuksen ja kulttuurin alojen yhteistyön ja vaihtojen avulla;

VAHVISTAVAT sitoutumisensa muuttoliikettä ja liikkuvuutta koskevan yhteistyön ja vuoropuhelun tehostamiseen;

TUNNUSTAVAT luonnonmullistusten sekä talouden häiriöiden ja muiden ulkoisten häiriöiden, kuten pandemioiden, aiheuttamien riskien lisääntymisen;

VAHVISTAVAT halukkuutensa tehdä yhteistyötä alueellisen ja koko maanosan kattavan yhdentymisen tukemiseksi erityisesti Afrikan unionin Agenda 2063 -toimintaohjelmassa sekä Karibiaa ja Tyynenmeren aluetta koskevissa yhdentymis- ja yhteistyökehyksissä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi;

PALAUTTAVAT MIELIIN kehitykseen vaikuttavien politiikkojen johdonmukaisuutta ja avun tuloksellisuutta koskevat periaatteet sekä Addis Abeban toimintaohjelman periaatteet;

OTTAVAT HUOMIOON Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden ryhmän jäsenten sekä Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden välisen kumppanuussopimuksen ([1]), sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna, jäljempänä 'Cotonoun sopimus',

OVAT SOPINEET SEURAAVAA:

I OSA

YLEISET MÄÄRÄYKSET

1 artikla

Tavoitteet

1. Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot, jäljempänä 'EU-osapuoli', sekä Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden järjestön (AKT-järjestö) jäsenet, yhdessä jäljempänä 'osapuolet', sopivat tekevänsä tämän sopimuksen, jolla luodaan vahvistettu poliittinen kumppanuus, jonka tarkoituksena on tuottaa osapuolia hyödyttäviä tuloksia niiden yhteisiä ja risteäviä etuja koskevilla aloilla niiden yhteisten arvojen mukaisesti.

2. Sopimuksella edistetään Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista ottamalla kestävän kehityksen Agenda 2030 –toimintaohjelma, jäljempänä 'Agenda 2030–toimintaohjelma', joka hyväksyttiin YK:n kestävän kehityksen huippukokouksessa New Yorkissa 25 päivänä syyskuuta 2015, ja Pariisissa 12 päivänä joulukuuta 2015 tehdyn ilmastonmuutosta koskevan YK:n puitesopimuksen nojalla hyväksytyn Pariisin ilmastosopimuksen, jäljempänä 'Pariisin sopimus', tämän sopimuksen mukaista kumppanuutta ohjaaviksi yleisiksi puitteiksi.

3. Sopimuksen tavoitteena on

a) edistää, suojella ja toteuttaa ihmisoikeuksia, demokratian periaatteita, oikeusvaltioperiaatetta ja hyvää hallintoa kiinnittäen erityistä huomiota sukupuolten tasa-arvoon;

b) rakentaa rauhanomaisia ja selviytymiskykyisiä valtioita ja yhteiskuntia torjumalla rauhaan ja turvallisuuteen kohdistuvia olemassa olevia ja uusia uhkia;

c) edistää inhimillistä ja sosiaalista kehitystä ja varsinkin poistaa köyhyys ja puuttua eriarvoisuuteen kiinnittämällä erityistä huomioita naisiin ja tyttöihin ja siten varmistaa, että kaikilla on mahdollisuus ihmisarvoiseen elämään ja että ketään ei jätetä;

d) houkutella investointeja, tukea kauppaa ja edistää yksityisen sektorin kehitystä kestävän ja osallistavan kasvun aikaansaamiseksi ja ihmisarvoisten työpaikkojen luomiseksi kaikille;

e) torjua ilmastonmuutosta, suojella ympäristöä ja varmistaa luonnonvarojen kestävä hoito; ja

f) noudattaa kokonaisvaltaista ja tasapainoista lähestymistapaa muuttoliikkeeseen, jotta päästään osalliseksi turvallisen, hallitun ja laillisen muuttoliikkeen ja liikkuvuuden hyödyistä ja voidaan pysäyttää sääntöjenvastainen muuttoliike niin, että samalla puututaan sen perimmäisiin syihin kansainvälistä oikeutta kaikilta osin kunnioittaen ja osapuolten toimivaltaa noudattaen.

4. Kumppanien välinen vuoropuhelu ja osapuolten erityispiirteisiin räätälöidyt toimet ovat tärkeimmät välineet sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

5. Sopimus helpottaa osapuolten yhteisten kantojen hyväksymistä maailmannäyttämöllä ja vahvistaa siten kumppanuuksia, joilla edistetään monenvälisyyttä ja sääntöihin perustuvaa kansainvälistä järjestystä maailmanlaajuisten toimien eteenpäin viemiseksi.

([1]) EYVL L 317, 15.12.2000, s. 3

2 artikla

Periaatteet

1. Osapuolet pyrkivät tämän sopimuksen tavoitteisiin jaetun vastuun, solidaarisuuden, vastavuoroisuuden, keskinäisen kunnioituksen ja vastuuvelvollisuuden hengessä.

2. Osapuolet vahvistavat olevansa sitoutuneita kehittämään hyväntahtoisia suhteita kansakuntien välillä valtioiden täysivaltaisen tasa-arvon periaatteen mukaisesti ja pidättymään väkivallalla uhkaamisesta tai sen käyttämisestä minkään valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai menettelemästä muulla tavalla, joka on ristiriidassa Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan, jäljempänä 'YK peruskirja', kanssa.

3. Osapuolet sopivat panevansa täytäntöön kunkin alueellisen pöytäkirjan yleisessä osassa sovittujen yleisten periaatteiden mukaisesti alueiden erityispiirteet huomioon ottaen. Ne sopivat myös sovittavansa toimet vähiten kehittyneiden maiden, sisämaavaltioiden, pienten kehittyvien saarivaltioiden ja alavien rannikkovaltioiden erilaisiin tarpeisiin kunkin maan haasteet huomioon ottaen.

4. Osapuolet tekevät päätökset ja toteuttavat toimet kansallisella, alueellisella tai useampia maita kattavalla tasolla sen mukaan, mikä niistä on tarkoituksenmukaisin.

5. Osapuolet edistävät sukupuolten tasa-arvoon liittyviä näkökohtia systemaattisesti ja varmistavat, että sukupuolten tasa-arvo otetaan huomioon kaikilla politiikan aloilla.

6. Osapuolet soveltavat yhteistyöhönsä yhdennettyä lähestymistapaa, joka kattaa poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja ympäristöön liittyvät näkökohdat.

7. Osapuolet tehostavat pyrkimyksiään edistää alueellista yhdentymistä ja yhteistyötä voidakseen paremmin hallita turvallisuuteen liittyviä huolenaiheita, hyötyä globalisaatiosta taloudellisesti ja tarttua kansainvälisiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tilanteen mukaan.

8. Osapuolet edistävät useita sidosryhmiä kattavaa lähestymistapaa, joka mahdollistaa monenlaisten toimijoiden aktiivisen osallistumisen kumppanien väliseen vuoropuheluun ja yhteistyöhön, parlamentit, paikallisviranomaiset, kansalaisyhteiskunta ja yksityinen sektori mukaan lukien.

9. Yhteistyötä voidaan tehdä virallisissa ja tapauskohtaisissa alueellisissa puitteissa, jotta tämän sopimuksen mukaiset kumppanuuden tavoitteet voidaan saavuttaa tuloksellisemmin ja tehokkaammin. Osapuolet voivat myös sopia määräyksistä ja joustavista menettelyistä, joiden ansiosta kiinnostuneet osapuolet voivat syventää vuoropuhelua ja yhteistyötä tietyissä temaattisissa ja alueiden rajat ylittävissä kysymyksissä.

3 artikla

Kumppanien välinen vuoropuhelu

1. Osapuolet käyvät kaikilla tämän sopimuksen aloilla säännöllistä, tasapainoista, kokonaisvaltaista ja perusteellista kumppanien välistä vuoropuhelua, joka johtaa molemminpuolisiin sitoumuksiin ja tarvittaessa toimiin sopimuksen panemiseksi tosiasiallisesti täytäntöön.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että kumppanien välisen vuoropuhelun tarkoituksena on vaihtaa tietoja, edistää keskinäistä ymmärrystä ja helpottaa sovittujen painopisteiden ja yhteisten asialistojen hyväksymistä kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla. Ne tekevät kansainvälisissä yhteyksissä yhteistyötä ja koordinoivat kantojaan yhteisen edun mukaisissa ja uusiin haasteisiin liittyvissä kysymyksissä.

3. Osapuolet sopivat, että kumppanien välistä vuoropuhelua käydään joustavasti ja räätälöidysti, säännöllisin väliajoin ja tarkoituksenmukaisessa muodossa kansallisella, alueellisella tai useampia maita kattavalla tasolla sen mukaan, mikä niistä on tarkoituksenmukaisin, ja että siinä hyödynnetään täysipainoisesti kaikkia mahdollisia kanavia, alueelliset ja kansainväliset areenat mukaan lukien. Ne sopivat seuraavansa ja arvioivansa kumppanien välisen vuoropuhelun tuloksellisuutta ja mukauttavansa sen kattavuutta tarpeen mukaan.

4. Osapuolet sopivat, että kumppanien välisestä vuoropuhelusta tiedotetaan asianmukaisesti parlamenteille ja tarvittaessa kansalaisjärjestöjen ja yksityisen sektorin edustajille, niitä kuullaan vuoropuhelusta ja niillä on mahdollisuus vaikuttaa kumppanien välisen vuoropuhelun sisältöön. Alueelliset ja maanosan laajuiset järjestöt otetaan tarvittaessa mukaan kumppanien väliseen vuoropuheluun.

4 artikla

Politiikan johdonmukaisuus

1. Osapuolet pyrkivät politiikan johdonmukaisuuteen kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla saavuttaakseen sopimuksen tavoitteet kohdennettua, strategista ja kumppanuuteen perustuvaa lähestymistapaa soveltaen.

2. Osapuolet edistävät yhdessä ja erikseen politiikkojen välistä synergiaa voidakseen välttää tai minimoida kielteiset vaikutukset, joita niiden politiikoilla saattaa olla toisiin osapuoliin. Osapuolet sitoutuvat ilmoittamaan muille osapuolille aloitteista ja toimenpiteistä, joilla saattaa olla huomattavia vaikutuksia kyseisiin osapuoliin, ja tarpeen mukaan kuulemaan niitä tällaisista aloitteista ja toimenpiteistä.

3. Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa kehitystä tukevaan politiikkajohdonmukaisuuteen, koska se on ratkaisevaa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta.

5 artikla

Toimijat

1. Osapuolet tunnustavat, että hallituksilla on keskeinen rooli maidensa painopisteiden ja strategioiden määrittelyssä ja toteutuksessa. Ne tunnustavat parlamenttien ratkaisevan roolin lainsäädännön muotoilussa ja antamisessa, talousarvioiden hyväksymisessä ja hallitusten vastuuseen asettamisessa. Ne tunnustavat paikallisviranomaisten roolin ja panoksen demokraattisen vastuuvelvollisuuden lisäämisessä ja hallituksen toimien täydentämisessä.

2. Osapuolet tunnustavat suuria ja pienempiä alueita edustavien, maanosan laajuisten ja maanosien välisten järjestöjen tärkeän roolin sopimuksen ja varsinkin sen alueellisten pöytäkirjojen tavoitteiden saavuttamisessa.

3. Osapuolet tunnustavat sidosryhmien eli kansalaisjärjestöjen, talouselämän osapuolten ja työmarkkinaosapuolten, myös ammattijärjestöjen, sekä yksityisen sektorin tärkeän roolin ja panoksen niiden muotoon ja kansallisiin erityispiirteisiin katsomatta ja sopivat edistävänsä ja lisäävänsä niiden tosiasiallista osallistumista, jotta poliittisista prosesseista saataisiin osallistavampia ja ne kattaisivat useita sidosryhmiä. Tätä varten osapuolet varmistavat, että kaikki nämä sidosryhmät saavat tarvittaessa tietoa ja niitä kuullaan strategioista ja alakohtaisista politiikoista, antavat panoksensa laajempaan vuoropuheluprosessiin, saavat tukea valmiuksien kehittämiseen kriittisillä aloilla ja osallistuvat yhteistyöohjelmien täytäntöönpanoon niitä koskevilla aloilla. Tällainen yhteistyöohjelmiin osallistuminen perustuu sidosryhmien erityisosaamiseen ja siihen, missä määrin ne vastaavat väestön tarpeisiin, ja edellyttää, että niillä on vastuuvelvolliset ja läpinäkyvät hallintorakenteet.

6 artikla

Rakenne

1. Sopimus koostuu yleisestä osasta (I–VI osa), ja kolmesta alueellisesta pöytäkirjasta, jäljempänä 'alueelliset pöytäkirjat', ja liitteistä.

2. Yleinen osa ja liitteet sitovat oikeudellisesti osapuolia.

3. Alueelliset pöytäkirjat sitovat oikeudellisesti EU-osapuolta ja AKT-järjestön jäseniä pöytäkirjasta riippuen. Mikään alueellisissa pöytäkirjoissa ja niiden tulkinnassa ja täytäntöönpanossa ei voi vaikuttaa yleisen osan määräyksiin ja AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvoston päätösten säännöksiin tai poiketa niistä.

7 artikla

Läpileikkaavat teemat

1. Osapuolet sopivat ottavansa systemaattisesti huomioon seuraavat läpileikkaavat teemat kaikilla yhteistyöaloilla toteuttavien toimien suunnittelussa: ihmisoikeudet, demokratia, sukupuolten tasa-arvo, rauha ja turvallisuus, ympäristönsuojelu, ilmastonmuutoksen torjunta, kulttuuri ja nuoriso.

2. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä tukeakseen sellaisten valmiuksien kehittämistä, joilla voidaan tosiasiallisesti vastata haasteisiin ja saavuttaa tässä sopimuksessa asetetut tavoitteet. Ne pyrkivät vahvistamaan instituutioita, edistämään parhaiden käytäntöjen vaihtoa ja helpottamaan osaamisen siirtämistä ja jakamista.

3. Osapuolet vahvistavat maiden, yhteisöjen ja yksilöiden, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestönosien, kykyä selviytyä ympäristöön ja ilmastonmuutokseen liittyvistä haasteista, talouden häiriöistä, konflikteista ja poliittisista kriiseistä sekä epidemioista ja pandemioista.

II OSA

STRATEGISET PAINOPISTEET

I OSASTO

Ihmisoikeudet, demokratia ja hallinto ihmiskeskeisissä ja oikeuksiin perustuvissa yhteiskunnissa

8 artikla

Osapuolet vahvistavat pyrkivänsä päättäväisesti edistämään, suojelemaan ja toteuttamaan ihmisoikeuksia, perusvapauksia ja demokratian periaatteita sekä lujittamaan oikeusvaltioperiaatetta ja hyvää hallintoa YK:n peruskirjaa, ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta, kansainvälistä oikeutta, erityisesti ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta, ja tapauksen mukaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta noudattaen.

Osapuolet edistävät ihmiskeskeisiä ja oikeuksiin perustuvia politiikkoja, jotka käsittävät kaikki ihmisoikeudet, joilla varmistetaan yhteiskunnan kaikkien jäsenten yhtäläiset mahdollisuudet ja joilla tuetaan inhimillistä kestävää kehitystä. Osapuolet tunnustavat, että demokratia, ihmisoikeudet, perusvapaudet, oikeusvaltioperiaate ja hyvä hallinto ovat kestävän kehityksen erottamaton osa.

9 artikla

Ihmisoikeudet, demokratia ja oikeusvaltio

1. Osapuolet tunnustavat, että ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia, jakamattomia, toisistaan riippuvaisia ja toisiinsa liittyviä, ja sen vuoksi edistävät, suojelevat ja toteuttavat kaikkia ihmisoikeuksia, olivatpa ne kansalaisuuteen liittyviä, poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia tai kulttuurisia. Ne suojelevat kaikkia perusvapauksia, kuten mielipiteen- ja sananvapautta, kokoontumis- ja yhdistymisvapautta ja uskonnon ja omantunnon vapautta, ja varmistavat täyden ja yhtäläisen oikeuden nauttia niistä.

2. Osapuolet sitoutuvat edistämään kaikille kuuluvien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien yleismaailmallista kunnioittamista ja noudattamista ilman minkäänlaista syrjintää esimerkiksi sukupuolen, etnisen tai yhteiskunnallisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, poliittisen tai muun mielipiteen, vammaisuuden, iän tai muun aseman perusteella. Ne sitoutuvat torjumaan kaikenlaista rasismia, rotusyrjintää, muukalaisvihaa ja niihin liittyvää suvaitsemattomuutta sekä kaikenlaista väkivaltaa ja syrjintää, mukaan lukien kaikenlainen vihan lietsominen. Ne sitoutuvat tunnustamaan alkuperäiskansojen oikeudet, jotka on esitetty alkuperäiskansojen oikeuksista annetussa YK:n julistuksessa, ja edistämään niitä.

3. Osapuolet käyvät kahdenvälisellä tasolla kumppanien välistä vuoropuhelua kuolemantuomiosta. Jos kuolemantuomio on kansallisen lainsäädännön nojalla sallittu ja edelleen käytössä, osapuolet noudattavat sen suhteen oikeudenmukaista menettelyä ja kansainvälisesti sovittuja vähimmäisvaatimuksia.

4. Osapuolet vahvistavat, että yleismaailmallisesti tunnustetuilla valtiokoneiston perustana olevilla demokratian periaatteilla varmistetaan valtiovallan käytön oikeutus, sen valtiosääntö-, lainsäädäntö- ja sääntelyjärjestelmässä ilmenemismuodon saavien toimien laillisuus sekä osallistumismekanismien olemassaolo. Ne jatkavat ja tiukentavat kyseisten periaatteiden soveltamista varmistamalla vaalien osallisuuden, läpinäkyvyyden ja uskottavuuden suvereniteettiä asianmukaisesti kunnioittaen sekä mahdollistamalla osallistavat päätöksentekoprosessit ja tukemalla niitä. Osapuolet edistävät parhaiden vaalikäytäntöjen noudattamista ja keskinäistä yhteistyötä muun muassa vaalivalvonnassa EU-osapuolen ja AKT-järjestön jäsenten alueella tapauksen mukaan.

5. Osapuolet tukevat aktiivisesti oikeusvaltion vakiinnuttamista kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla tunnustaen sen ratkaisevan merkityksen ihmisoikeuksien suojelun ja demokraattisten instituutioiden tehokkaan toiminnan kannalta. Oikeusvaltioon kuuluvat riippumaton, puolueeton ja hyvin toimiva oikeusjärjestelmä, yhdenvertaisuus lain edessä, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja menettelyyn sekä toimivat oikeussuojamekanismit.

6. Osapuolet tunnustavat oikeuden kehitykseen, joka perustuu ihmisoikeuksien jakamattomuuteen, keskinäiseen riippuvuuteen, yleismaailmallisuuteen ja luovuttamattomuuteen ja jonka mukaan jokaisella ihmisellä ja kaikilla kansoilla on oikeus päästä osalliseksi sellaisesta taloudellisesta, sosiaalisesta, kulttuurisesta ja poliittisesta kehityksestä, jossa kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet toteutuvat kaikilta osin, sekä edistää tällaista kehitystä ja nauttia siitä. Osapuolet tukevat toimenpiteitä, joilla vahvistetaan oikeutta kehitykseen, ja varmistavat muun muassa sen, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet saada perusresursseja ja keskeisiä palveluja, joita ovat esimerkiksi koulutus, terveyspalvelut, ruoka, asunto, työ ja oikeudenmukainen tulonjako, sekä hyötyä niistä.

7. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että ihmisoikeudet, demokratian periaatteet ja oikeusvaltioperiaate muodostavat osapuolten sisä- ja ulkopolitiikan perustan ja että ne ovat tämän sopimuksen olennainen osa.

10 artikla

Sukupuolten tasa-arvo

1. Osapuolet vahvistavat määrätietoisen sitoutuneisuutensa sukupuolten tasa-arvoon, jokaisen mahdollisuuteen nauttia täysin kaikista ihmisoikeuksista ja kaikkien voimaannuttamiseen keinoina edistää kestävää kehitystä. Ne kirjaavat sukupuolten tasa-arvoperiaatteen osaksi valtiosääntöään tai muuta asiaankuuluvaa lainsäädäntöä.

2. Osapuolet tunnustavat, että sukupuolten epätasa-arvo riistää naisilta heidän perusoikeutensa ja mahdollisuutensa. Ne hyväksyvät ja tiukentavat täytäntöönpanokelpoista lainsäädäntöä ja oikeudellisia kehyksiä samoin kuin järkeviä politiikkoja, ohjelmia ja mekanismeja varmistaakseen, että naisilla ja tytöillä on miesten ja poikien kanssa yhtäläiset mahdollisuudet osallistua täysipainoisesti kaikkiin elämänalueisiin ja käyttää niillä määräysvaltaa.

3. Osapuolet keskittyvät parantamaan naisten ja tarpeen mukaan tyttöjen mahdollisuuksia saada kaikki ne resurssit, joita he tarvitsevat eri elämänvaiheissa voidakseen hyödyntää koko potentiaalinsa ja käyttää ihmisoikeuksiaan ja perusvapauksiaan kaikilta osin esimerkiksi laadukkaan koulutuksen, terveyden, työllistymisen, taloudellisten resurssien saamisen ja hallinnan, poliittisen päätöksenteon, hallintorakenteiden ja yksityisyritysten suhteen niin, että painopiste on haavoittuvassa tilanteissa olevissa naisissa. Ne edistävät naisten täyttä ja tosiasiallista osallistumista sekä yhtäläisiä mahdollisuuksia johtamiseen kaikilla päätöksenteon tasoilla politiikassa, taloudessa ja julkisessa elämässä.

4. Osapuolet sitoutuvat ehkäisemään ja torjumaan kaikenlaista seksuaalista ja sukupuolittunutta väkivaltaa ja syrjintää julkisessa ja yksityiselämässä, mukaan lukien ihmiskauppa sekä seksuaalinen riisto ja hyväksikäyttö, ja nostamaan niistä syytteet. Ne toteuttavat kaikki tarvittavat toimenpiteet puuttuakseen syvään juurtuneisiin sukupuolittuneisiin käytäntöihin ja kitkeäkseen kaikki haitalliset käytännöt, kuten lapsi-, varhais- ja pakkoavioliitot sekä tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ja leikkaamisen.

11 artikla

Osallistavat ja moniarvoiset yhteiskunnat

1. Osapuolet sitoutuvat varmistamaan yhtäläiset mahdollisuudet kaikille yhteiskunnan jäsenille kaikilla elämänalueilla. Ne estävät, kieltävät ja kitkevät syrjivät käytännöt ja toteutettavat tehokkaita toimenpiteitä varmistaakseen ihmisoikeuksien täyden ja tasa-arvoisen toteutumisen.

2. Osapuolet suojelevat ja edistävät sananvapautta, mielipiteenvapautta, kokoontumisvapautta sekä tiedotusvälineiden riippumattomuutta ja moniarvoisuutta demokratian pilareina ja toteavat, etteivät ne ole pelkästään ihmisoikeuksia vaan demokratian, kehityksen ja vuoropuhelun edellytyksiä.

3. Osapuolet edistävät osallistavia ja moniarvoisia yhteiskuntia, mukaan lukien monipuoluedemokratia. Ne edistävät sitä tärkeää roolia, joka toimivilla, avoimilla ja vastuuvelvollisilla kansallisilla ja paikallisilla edustajakokouksilla ja puolueilla on. Lisäksi ne edistävät kaikkien sidosryhmien ja kansalaisten, myös naisten ja nuorten, aktiivista ja aitoa osallistumista reagoiviin, osallistaviin ja edustaviin poliittisiin prosesseihin ja päätöksentekoprosesseihin kaikilla tasoilla.

4. Osapuolet pitävät yllä ja laajentavat aktiivisen, järjestäytyneen ja avoimen kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia ja tunnustavat kansalaisyhteiskunnan roolin demokratian, ihmisoikeuksien, perusvapauksien sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja osallisuuden edistäjänä ja valvojana sekä oikeuksien haltijoiden ja oikeusvaltioperiaatteen puolustajana ja siten kansallisen avoimuuden ja vastuuvelvollisuuden lujittajana.

5. Osapuolet tunnustavat, että internet on foorumi tiedon ja ideoiden jakamiseen; näin ollen ne pyrkivät hyödyntämään täysipainoisesti digitaalisten ratkaisujen tarjoamia mahdollisuuksia edistää tasa-arvoista julkista tiedonsaantia kaikilla tasoilla ja osallistaviin päätöksentekoprosesseihin osallistumista sekä parantamaan digiosaamista samalla, kun ne torjuvat väärinkäytön riskejä ja edistävät avointa suhtautumista ja kunnioitusta moninaisuutta kohtaan.

12 artikla

Hyvä hallinto

1. Osapuolet vahvistavat, että hyvä hallinto nojaa avoimiin, vastuullisesti toimiviin, vastuuvelvollisiin ja osallistaviin hallituksiin ja asianmukaisiin valvontamekanismeihin. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että hyvä hallinto on ratkaisevassa asemassa, kun halutaan varmistaa kaikkien ihmisoikeuksien, demokratian periaatteiden ja oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen. Ne sitoutuvat siihen, että julkisia palveluja on yleisesti saatavilla ilman minkäänlaista syrjintää. Ne sitoutuvat myös avoimuuteen ja vastuuvelvollisuuteen hyvän hallinnon ja instituutioiden kehittämisen erottamattomina osina.

2. Osapuolet sitoutuvat avoimuuteen ja vastuuvelvollisuuteen inhimillisten resurssien, luonnonvarojen, taloudellisten resurssien ja rahoitusvarojen hallinnoinnissa hyötyjen oikeudenmukaisen jaon ja kestävän kehityksen takaamiseksi.

3. Osapuolet sitoutuvat luomaan edellytykset sille, että julkishallinnossa vallitsee avoimuus ja vastuuvelvollisuus, muun muassa lisäämällä hallintoelinten lahjomattomuutta ja riippumattomuutta. Osapuolet suunnittelevat ja perustavat moitteettoman varainhoidon järjestelmät, joissa noudatetaan tuloksellisuuden, avoimuuden ja vastuuvelvollisuuden perusperiaatteita, jotta voidaan suojella julkista taloutta ja parantaa julkisten palvelujen tarjontaa poistamalla hallinnolliset pullonkaulat ja puuttumalla sääntelyn puutteisiin.

4. Osapuolet varmistavat läpinäkyvyyden ja vastuuvelvollisuuden julkisessa rahoituksessa, myös rahoitusavussa, ja julkisten palvelujen tarjonnassa. Ne parantavat veronkantoa ja torjuvat veronkiertoa, veropetoksia ja laittomia rahavirtoja. Ne sopivat tekevänsä yhteistyötä rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjumiseksi ja käyvänsä kumppanien välistä oikea-aikaista vuoropuhelua rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaan liittyvistä asioista kahden- ja kansainvälisesti.

5. Osapuolet torjuvat korruptiota kaikilla tasoilla ja sen kaikissa muodoissa, laativat ja panevat täytäntöön tai jatkavat tuloksellisia ja koordinoituja korruptiontorjuntapolitiikkoja, jotka nojaavat oikeusvaltioperiaatteeseen sekä julkisten asioiden ja julkisen omaisuuden moitteettoman hoidon, lahjomattomuuden, läpinäkyvyyden ja vastuuvelvollisuuden periaatteille. Ne toteuttavat lainsäädännöllisiä ja muita toimenpiteitä estääkseen virkamiesten lahjonnan sekä varojen kavaltamisen, väärinkäytön tai muun laittoman käytön suoraan tai välillisesti virkamiesten omaksi eduksi, periäkseen takaisin ja palauttaakseen korruptiolla hankitun omaisuuden sekä asettaakseen syytteeseen tällaiseen laittomaan toimintaan syyllistyneet henkilöt.

6. Osapuolet tunnustavat hyvän hallinnon periaatteet verotuksen alalla, kuten läpinäkyvyyttä, tietojenvaihtoa ja oikeudenmukaista verotusta koskevat kansainväliset normit sekä veropohjan rapautumisen ja voitonsiirtojen torjumista koskevat vähimmäisvaatimukset, ja sitoutuvat noudattamaan niitä. Ne edistävät hyvää hallintoa verotusasioissa, parantavat verotusalan kansainvälistä yhteistyötä ja helpottavat verotulojen keräämistä. Ne tekevät yhteistyötä parantaakseen valmiuksia noudattaa näitä periaatteita, normeja ja vaatimuksia ja voidakseen nauttia niistä etuisuuksista, joita kukoistava ja sääntöihin perustuva rahoitusala tarjoaa. Ne sopivat käyvänsä kumppanien välistä oikea-aikaista vuoropuhelua veroasioista kahden- ja kansainvälisesti.

7. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että hyvä hallinto on niiden sisä- ja ulkopolitiikan kulmakivi ja tämän sopimuksen olennainen osa. Ne ovat yhtä mieltä myös siitä, että vakavat korruptiotapaukset, myös korruptioon johtava lahjonta, ovat kyseisen osan vastaisia.

13 artikla

Julkishallinto

Osapuolet tunnustavat hyvin resursoitujen, tehokkaiden ja toimivien virkamiesjärjestelmien ja -prosessien tärkeyden ja sitoutuvat edistämään niihin liittyvää yhteistyötä. Ne sopivat tekevänsä yhteistyötä myös julkishallintojensa nykyaikaistamiseksi sekä vastuuvelvollisten, tehokkaiden, avointen ja ammattimaisten virkamieskuntien kehittämiseksi. Tässä yhteydessä ne pyrkivät muun muassa parantamaan organisaatioiden tehokkuutta, lisäämään instituutioiden tuloksellisuutta palvelujen tarjonnassa, nopeuttamaan sähköisen hallinnon ja digitaalipalvelujen käyttöönottoa ja julkisten rekistereiden digitalisointia sekä edistämään hallinnon hajauttamista taloudellista ja sosiaalista kehitystä koskevien strategioidensa mukaisesti.

14 artikla

Tilastot

1. Osapuolet tunnustavat, että tilastot ovat kestävän kehityksen kannalta ratkaisevan tärkeitä, mistä syystä ne kehittävät ja vahvistavat tilastojärjestelmiään, myös tilastotietojen keruuta, käsittelyä, laadunvalvontaa ja jakelua, voidakseen edistää pitkän aikavälin tavoitetta eli korkealaatuisia, kansainvälisesti vertailukelpoisia, saatavilla olevia, oikea-aikaisia, uskottavia ja eriteltyjä tietoja, koska ne ovat avainasemassa osapuolten taloudellista ja sosiaalista kehitystä koskevia painopisteitä tukevassa päätöksenteossa sekä edistymisen tukemisessa ja seurannassa.

2. Osapuolet sitoutuvat parantamaan tilastolukutaitoa ja edistämään tietojen käyttöä päätöksenteossa olemalla vuorovaikutuksessa hallinnon sisäisten ja ulkopuolisten käyttäjien kanssa ja hyödyntämällä uusia teknologioita ja tietolähteitä. Ne tekevät yhteistyötä tietojen keräämiseen ja suojeluun tarkoitetun teknologian käytössä ja edistävät vertailukelpoisten tilastojen levittämistä kansallisella ja alueellisella tasolla.

3. Osapuolet huolehtivat tilastolaitostensa ammatillisesta riippumattomuudesta.

15 artikla

Henkilötiedot

1. Osapuolet tunnustavat, että on niiden yhteisen edun mukaista suojella jokaisen yksilön oikeutta yksityisyyteen henkilötietojen käsittelyssä ja että on tärkeää ylläpitää vahvoja tietosuojajärjestelyjä ja varmistaa niiden noudattaminen käytännössä. Ne varmistavat muun muassa sen, että henkilötietoja käsitellään asianmukaisesti ja läpinäkyvällä tavalla, että niitä kerätään tiettyä, nimettyä ja laillista tarkoitusta varten ja että niitä ei käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla.

Tämän artiklan soveltamiseksi ’käsittelyllä’ tarkoitetaan toimintoa tai toimintoja, joita kohdistetaan henkilötietoihin tai henkilötietoja sisältäviin tietojoukkoihin joko automaattista tietojenkäsittelyä käyttäen tai manuaalisesti, kuten tietojen keräämistä, tallentamista, järjestämistä, jäsentämistä, säilyttämistä, muokkaamista tai muuttamista, hakua, kyselyä, käyttöä, tietojen luovuttamista siirtämällä, levittämällä tai asettamalla ne muutoin saataville, tietojen yhteensovittamista tai yhdistämistä, rajoittamista, poistamista tai tuhoamista.

2. Osapuolet varmistavat jokaisen yksilön henkilötietojen korkeatasoisen suojan voimassa olevien monenvälisten standardien sekä kansainvälisten oikeudellisten välineiden ja käytäntöjen mukaisesti. Sitä varten ne ottavat käyttöön tarkoituksenmukaisia lainsäädäntö- ja sääntelyjärjestelmiä ja politiikkoja ja huolehtivat niiden toteuttamiseksi tarvittavista hallinnollisista valmiuksista riippumattomat valvontaviranomaiset mukaan lukien.

II OSASTO

Rauha ja turvallisuus

16 artikla

Osapuolet tunnustavat, että rauha, vakaus ja turvallisuus, mukaan lukien ihmisten turvallisuus ja selviytymiskyky, ovat kestävän kehityksen ja vaurauden kannalta ratkaisevia. Kestävää kehitystä ei voida saavuttaa ilman rauhaa ja turvallisuutta, eikä kestävää rauhaa ja turvallisuutta saavuteta ilman osallistavaa kehitystä. Osapuolet jatkavat kokonaisvaltaisen ja yhdennetyn lähestymistavan soveltamista konflikteihin ja kriiseihin, myös epävakaissa tilanteissa, joukkotuhoaseiden leviämisen estämistä sekä kaikkien kansainvälistä yhteisöä koskettavien vakavien rikosten torjumista. Osapuolet käsittelevät uusia tai kasvavia turvallisuusuhkia, kuten terrorismia ja sen rahoitusta, väkivaltaista ääriliikehdintää, järjestäytynyttä rikollisuutta, joukkotuhoaseiden leviämistä, merirosvoutta, ihmis-, huume- ja asekauppaa ja muiden laittomien tavaroiden kauppaa sekä kyberrikollisuutta ja kyberturvallisuuteen kohdistuvia uhkia.

17 artikla

Konfliktit ja kriisit

1. Osapuolet soveltavat konflikteihin ja kriiseihin yhdennettyä lähestymistapaa, joka kattaa ehkäisy-, välitys-, ratkaisu- ja sovintotoimet, kriisinhallinnan sekä rauhan turvaamisen ja tukemisen. Ne tukevat siirtymäkauden oikeusjärjestelyjä räätälöidyillä toimenpiteillä, joilla edistetään totuudellisuutta, oikeudenmukaisuutta, hyvittämistä ja takeita siitä, ettei tilanne toistu. Ne osallistuvat instituutioiden ja valtiorakenteiden kehittämiseen ja inhimillisen turvallisuuden edistämiseen kiinnittäen erityistä huomiota epävakaisiin tilanteisiin.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen ja puuttuakseen konfliktien ja epävakauden perimmäisiin syihin kokonaisvaltaisesti. Ne kiinnittävät erityistä huomiota luonnonvarojen tehokkaaseen hallintaan erityisesti raaka-aineiden osalta, jotta yhteiskunta kokonaisuutena voi hyötyä niistä kestävällä tavalla, ja huolehtivat siitä, että luonnonvarojen laiton hyödyntäminen ja kauppa ei osaltaan aiheuta ja ylläpidä konflikteja.

3. Osapuolet tunnustavat sellaisen keskinäiseen kunnioitukseen perustuvan vuoropuhelun ja neuvonpidon merkityksen, jossa kuullaan paikallisviranomaisia ja -yhteisöjä ja kansalaisjärjestöjä, keinona ratkaista konflikteja. Ne tekevät asian tiimoilta tiivistä yhteistyötä maanosan laajuisten ja alueellisten järjestöjen kanssa.

4. Osapuolet toteuttavat koordinoidusti kaikki sellaiset toimet, joilla voidaan estää väkivallan kiihtyminen, rajoittaa sen maantieteellistä leviämistä ja helpottaa riitojen ratkaisemista rauhanomaisesti. Ne kiinnittävät erityistä huomiota sen varmistamiseen, että rahoitusvaroja käytetään tämän sopimuksen periaatteiden ja tavoitteiden mukaisesti, ja sen estämiseen, ettei varoja käytetä sodankäyntitarkoituksiin. Osapuolet toteuttavat myös toimenpiteitä palkkasoturitoiminnan estämiseksi ja lapsisotilasongelman ratkaisemiseksi ja pyrkivät asettamaan vastuulliset rajat sotilasmenoille.

5. Osapuolet toteuttavat konfliktin jälkeisissä tilanteissa kaikki sellaiset toimet, joilla tilanne voidaan vakauttaa siirtymäkauden ajaksi, jotta voidaan helpottaa paluuta väkivallattomaan, vakaaseen ja demokraattiseen tilanteeseen. Niihin voi kuulua aseistariisunnan, demobilisaation sekä entisten taistelijoiden yhteiskuntaan paluun ja kestävän uudelleensopeuttamisen tukeminen. Osapuolet huolehtivat tarpeellisten yhteyksien luomisesta hätätoimien, ennalleensaattamisen ja pidemmän aikavälin kehitystavoitteiden välille.

6. Osapuolet edistävät kaikkien kansalaisten, myös naisten ja nuorten, tosiasiallista osallistumista rauhan rakentamiseen, konfliktien estämiseen, sovitteluun ja ratkaisemiseen, humanitaariseen toimintaan, kriisinhallintaan sekä rauhan turvaamiseen ja tukemiseen. Osapuolet katsovat, että on tärkeää puuttua niiden naisten ja tyttöjen tilanteeseen, jotka joutuvat sukupuolittuneen väkivallan uhreiksi konfliktitilanteissa, sekä erikseen tilanteisiin, joissa haavoittuvassa asemassa olevat ja vammaiset henkilöt joutuvat rikoksen tai väkivallan kohteeksi.

18 artikla

Joukkotuhoaseiden leviämisen estäminen

1. Osapuolet katsovat, että joukkotuhoaseiden ja niiden maaliinsaattamisjärjestelmien leviäminen niin valtiollisille kuin valtioista riippumattomille toimijoille on yksi vakavimmista kansainvälistä vakautta ja turvallisuutta uhkaavista tekijöistä. Tästä syystä osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden ja niiden maaliinsaattamisjärjestelmien leviämisen estämiseen kansainvälisistä aseistariisunta- ja asesulkusopimuksista johtuvia velvoitteitaan sekä muita asiaa koskevia kansainvälisiä velvoitteitaan kaikilta osin noudattaen. Osapuolet sopivat, että tämä määräys on yksi tämän sopimuksen olennainen osa.

2. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä myös joukkotuhoaseiden ja niiden maaliinsaattamisjärjestelmien leviämisen estämiseksi: ensinnä toteuttamalla toimia kaikkien asiaankuuluvien kansainvälisten sopimusten allekirjoittamiseksi, ratifioimiseksi tai niihin liittymiseksi tapauksesta riippuen ja niiden panemiseksi täytäntöön ja noudattamiseksi kaikilta osin; toiseksi luomalla tehokkaan vientivalvontajärjestelmän, jolla valvotaan joukkotuhoaseisiin liittyvien tavaroiden vientiä ja kauttakulkua, mukaan lukien joukkotuhoaseisiin liittyvän kaksikäyttöteknologian loppukäytön valvonta, ja johon sisältyy tehokkaat seuraamukset vientivalvonnan laiminlyömisestä; ja kolmanneksi tekemällä yhteistyötä monenvälisillä foorumeilla ja vientivalvontajärjestelmien puitteissa.

3. Osapuolet sopivat aloittavansa kumppanien välisen säännöllisen vuoropuhelun, jolla täydennetään ja lujitetaan niiden yhteistyötä joukkotuhoaseiden ja niiden maaliinsaattamisjärjestelmien leviämisen estämiseksi.

4. Osapuolet katsovat, että kemiallisilla, biologisilla, säteily- ja ydinriskeillä voi olla erittäin haitallinen vaikutus yhteiskuntiin, ja tunnustavat, että riskit voivat johtua rikollisesta toiminnasta, mukaan lukien kyseisten aineiden laiton leviäminen, laiton kauppa ja terrorismi, onnettomuuksista tai luonnonuhkista, kuten pandemioista, mistä syystä ne tekevät yhteistyötä parantaakseen kyseisten riskien lieventämisessä tarvittavia institutionaalisia valmiuksia.

19 artikla

Kansainvälistä yhteisöä koskettavat vakavat rikokset

1. Osapuolet sopivat toimivansa yhdessä joukkotuhonnan, ihmisyyttä vastaan tehtyjen rikosten ja sotarikosten estämiseksi hyödyntämällä kahden- ja monenvälisiä puitteita suojeluvastuun periaatteen mukaisesti.

2. Osapuolet vahvistavat, että vakavimmat koko kansainvälistä yhteisöä koskettavat rikokset eivät saa jäädä rankaisematta, ja varmistavat niiden oikeudenmukaiset ja tehokkaat tutkinta- ja syytetoimet toteuttamalla toimenpiteitä kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla tapauksen mukaan.

3. Osapuolet katsovat, että Kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) perustaminen ja tehokas toiminta edistävät merkittävällä tavalla kansainvälistä rauhaa ja oikeutta. Ne toistavat olevansa sitoutuneita tekemään täyttä yhteistyötä kansallisten, alueellisten ja kansainvälisten rikosoikeusmekanismien, myös Kansainvälisen rikostuomioistuimen, kanssa täydentävyysperiaatteen mukaisesti. Niitä kannustetaan ratifioimaan ja panemaan täytäntöön Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö ja siihen liittyvät asiakirjat sekä tehostamaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimintaa. Rikosoikeudellisten mekanismien lujittamiseksi toteutetaan toimia kaikilla tasoilla.

20 artikla

Terrorismi ja väkivaltainen ääriliikehdintä

1. Osapuolet vahvistavat tuomitsevansa jyrkästi kaikki terroriteot sekä väkivaltaisen ääriliikehdinnän ja radikalisoitumisen ja sitoutuvat torjumaan niitä kansainvälisellä yhteistyöllä YK:n peruskirjan, kansainvälisen oikeuden sekä asiaa koskevien sopimusten ja muiden asiakirjojen mukaisesti. Osapuolet tunnustavat, että terrorismin torjunta sen kaikissa ilmenemismuodoissa on yhteinen painopiste, ja tekevät yhteistyötä kaikilla tasoilla ehkäistäkseen ja torjuakseen terrorismia, väkivaltaista ääriliikehdintää ja radikalisoitumista. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää torjua kaikkia niitä tekijöitä, jotka edistävät väkivaltaista ääriliikehdintää sen kaikissa muodoissa, kuten uskonnollista suvaitsemattomuutta, vihapuhetta, muukalaisvihaa, rasismia ja muita suvaitsemattomuuden muotoja, mistä syystä ne sitoutuvat vastustamaan väkivaltaista ääriliikehdintää sekä edistämään uskonnollista suvaitsevaisuutta ja uskontojen välistä vuoropuhelua.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että terrorismin torjunnassa on tärkeää noudattaa kaikilta osin oikeusvaltioperiaatetta ja kansainvälistä oikeutta, mukaan lukien ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus, kansainvälinen pakolaisoikeus, kansainvälinen humanitaarinen oikeus, YK:n peruskirjan periaatteet, asiaankuuluvat YK:n turvallisuusneuvoston päätös- ja julkilausumat sekä terrorismin torjuntaan liittyvät kansainväliset asiakirjat.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä kriittisen infrastruktuurin suojelemiseksi, rajoihin vaikuttavien terrorismiin liittyvien haasteiden ratkaisemiseksi ja siviili-ilmailun turvaamisen parantamiseksi.

21 artikla

Järjestäytynyt rikollisuus

1. Osapuolet tunnustavat järjestäytyneen rikollisuuden haitalliset vaikutukset politiikkaan, talouteen, kulttuuriin ja yhteiskuntaan ja lisäävät siksi yhteistyötään sen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi entistä tuloksellisemmin. Ne noudattavat yhdennettyä lähestymistapaa puuttuakseen rikollisuuden perimmäisiin syihin ja tarjotakseen rikollisuudelle vaihtoehtoja. Siihen liittyen ne selvittävät järjestäytyneen rikollisuuden kytköksiä ihmiskauppaan ja -salakuljetukseen, aseiden, vaarallisten aineiden, huumausaineiden ja niiden lähtöaineiden, villieläinten, puutavaran ja kulttuuriesineiden laittomaan kauppaan sekä muuhun laittomaan taloudelliseen ja rahoitustoimintaan.

2. Osapuolet sitoutuvat lisäämään toimia ihmiskaupan ehkäisemiseksi, torjumiseksi ja lopettamiseksi sekä tukemaan tarkoitustenmukaisten lainsäädännöllisten ja institutionaalisten kehysten ja strategioiden laatimista ja täytäntöön panemista niin, että erityishuomiota kiinnitetään haavoittuvissa tilanteissa oleviin henkilöihin, kuten naisiin, lapsiin ja ilman huoltajaa oleviin alaikäisiin, ja heidän erityistarpeisiinsa. Osapuolet jatkavat kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa New Yorkissa 15 päivänä marraskuuta 2000 tehdyssä YK:n yleissopimuksessa ja sen lisäpöytäkirjassa, joka on tehty ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta, vahvistettujen normien soveltamista.

3. Osapuolet tehostavat toimiaan varastetun omaisuuden takaisin saamiseksi ja palauttamiseksi sekä kaikenlaisen järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi. Siihen liittyen ne tiukentavat oikeudellisia ja hallinnollisia kehyksiä, joiden avulla torjutaan rahanpesua ja laittomia rahavirtoja, kuten veropetoksia ja julkisiin hankintoihin liittyviä petoksia sekä aktiivista ja passiivista korruptiota niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla, koska niillä voi olla lamaannuttava vaikutus kotimaisten resurssien käyttöönottoon.

4. Osapuolet edistävät kansalaisten turvallisuutta panostamalla instituutioiden ja oikeusvaltioperiaatteen lujittamiseen, ihmisoikeuksien suojeluun sekä oikeuslaitoksen ja turvallisuusalan uudistusten edistämiseen. Ne edistävät monialaisia ohjelmia, joiden kohderyhmiä ovat haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät ja joilla tuetaan väkivallan, myös aseellisen väkivallan, uhreja, sekä sovittelua ja muita yhteisölähtöisiä ehkäisy- ja sovintoratkaisuja.

22 artikla

Meriturvallisuus

1. Osapuolet sopivat parantavansa meriturvallisuutta ja erityisesti puuttuvansa kaikenlaiseen merellä harjoitettavaan rikollisuuteen ja laittomaan kauppaan, torjuvansa merirosvoutta ja aseellisia ryöstäjä merellä, suojelevansa meriliikenteen infrastruktuuria sekä edistävänsä merenkulun vapautta ja oikeusvaltioperiaatetta merillä 10 päivänä joulukuuta 1982 Montego Bayssa tehdyn YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti.

2. Osapuolet sopivat tehostavansa merioikeuden noudattamisen valvontaa voidakseen torjua merellisiä uhkia maissa, jotka kärsivät eniten merillä tehdyistä rikoksista. Ne sopivat tiukentavansa tutkinta- ja syytteeseenpanoprosesseja keinona torjua merellä tehtäviä rikoksia. Ne sopivat myös edistävänsä merirosvouteen liittyvien syytteeseenpanomallien käyttöönottoa kansallisilla lainkäyttöalueilla aluetason rikosoikeudellisena toimenpiteenä ja pelotemekanismina, joilla torjutaan merellä tehtäviä rikoksia, kuten merirosvoutta, aseellisia ryöstöjä, meriympäristön ja veden saastuttamista, ihmissalakuljetusta, laitonta huume- ja asekauppaa sekä ydinjätteen kuljetusta. Osapuolet sopivat edistävänsä alueellisia aloitteita meriturvallisuuden alalla, merirosvouden torjuntaa ja merten suojelua pilaantumiselta.

23 artikla

Pienaseet, kevyet aseet sekä muut tavanomaiset aseet

1. Osapuolet tunnustavat, että laittomien pienaseiden ja kevyiden aseiden leviäminen on vakava uhka kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle.

2. Osapuolet sopivat tehostavansa pienaseiden, kevyiden aseiden ja muiden tavanomaisten aseiden sekä niissä käytettävien ampumatarvikkeiden laittoman kaupan, liiallisen keskittymisen ja hallitsemattoman leviämisen – myös silloin kun se on seurausta asevarastojen riittämättömästä suojauksesta ja huonosta hallinnasta – torjuntaa pienaseiden ja kevyiden aseiden laittoman kaupan kaikkien osa-alueiden ehkäisemistä, torjumista ja poistamista koskevan YK:n toimintaohjelman mukaisesti. Osapuolet sopivat edistävänsä tiedusteluun perustuvaa laittoman kaupan verkostojen jäljittämistä voidakseen torjua tuloksellisemmin riskiä, jonka valtion asevarastojen laajamittainen leviäminen aiheuttaa alueelliselle vakaudelle. Ne pyrkivät parantamaan toimivaltaisten lainvalvontayksiköiden ja yhteyspisteiden kansallisia valmiuksia kerätä, takavarikoida, jäljittää ja analysoida laittomia ampuma-aseita koskevia tietoja ja niihin liittyviä rikosoikeudellisia tietoja tavoitteenaan parantaa laittoman kaupan virtojen ymmärtämistä ja seurantaa ja tukea tiedonvaihtoa ja kansainvälistä yhteistyötä.

3. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää valvoa tavanomaisten aseiden kansainvälistä kauppaa, myös niiden tuontia ja vientiä, kansainvälisten normien, kuten asekauppasopimuksen ja New Yorkissa 2 päivänä huhtikuuta 2013 tehdyn YK:n asiaankuuluvien päätöslauselmien, mukaisesti. Ne pyrkivät toteuttamaan tällaisia valvontatoimia vastuullisesti, sillä se edistää kansainvälistä ja alueellista rauhaa, turvallisuutta ja vakautta, vähentää inhimillistä kärsimystä ja estää tavanomaisten aseiden tarkoituksenvastaisia siirtoja luvattomille toimijoille. Osapuolet tunnustavat myös ampuma-aseiden laillisen hankinnan ja hallussapidon kansallisen sääntelyn ja valvonnan tärkeyden pyrittäessä vähentämään aseellista väkivaltaa.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä miinojen ja sodan räjähtämättömien jäänteiden, myös omatekoisten räjähteiden, raivaamiseksi.

24 artikla

Laittomat huumausaineet

1. Osapuolet pyrkivät soveltamaan kokonaisvaltaista, tasapainoista, yhdennettyä ja näyttöön perustuvaa lähestymistapaa huumausaineiden ja uusien psykoaktiivisten aineiden laittoman kaupan ehkäisemiseen ja torjumiseen sekä huumausaineiden kysynnän vähentämisen edistämiseen. Tätä varten ne puuttuvat yksilöihin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan vaikuttaviin riskitekijöihin, joita voivat olla esimerkiksi palvelujen puute, infrastruktuuritarpeet, huumausaineisiin liittyvä väkivalta, syrjäytyminen ja yhteiskuntarakenteiden hajoaminen, edistääkseen rauhanomaisia ja osallistavia yhteiskuntia.

2. Osapuolet sopivat, että huumausaineita koskevilla politiikoilla ja toimilla, joihin myös kansalaisyhteiskunta ja tiedeyhteisö osallistuvat, pyritään vahvistamaan laittomien huumausaineiden ehkäisyyn ja tehokkaaseen torjuntaan tarkoitettuja rakenteita sekä vähentämään laittomien huumausaineiden tarjontaa, kauppaa ja kysyntää mitattavasti.

3. Osapuolet pyrkivät vähentämään huumausaineiden käytön haittavaikutuksia yksilöille ja koko yhteiskunnan tasolla sekä tehokkaasti vähentämään luokiteltujen ja muiden kuin luokiteltujen lähtöaineiden, myös niin kutsuttujen designhuumeiden lähtöaineiden, laitonta kauppaa ja kulkeutumista huumausaineiden valmistukseen.

4. Osapuolet tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään ja alan kansainvälisten järjestöjen kanssa jatkaakseen koordinoituja toimia laittoman huumekaupan torjumiseksi.

25 artikla

Kyberturvallisuus ja -rikollisuus

1. Osapuolet tunnustavat sellaisen avoimen, turvallisen, vakaan, esteettömän ja rauhanomaisen tieto- ja viestintäteknisen toimintaympäristön merkityksen, joka perustuu valtion vastuullista käyttäytymistä koskeviin normeihin, sääntöihin ja periaatteisiin sekä voimassa olevan kansainvälisen oikeuden soveltamiseen. Tätä varten osapuolet sitoutuvat vahvistamaan yhteistyötä edistääkseen kyberturvallisuutta, ehkäistäkseen ja torjuakseen huipputeknologiaan perustuvaa kyberrikollisuutta ja sähköistä rikollisuutta sekä sosiaalisen median väärinkäyttöä ja parantaakseen verkkoturvallisuutta vaihtamalla parhaita käytäntöjä, joilla parannetaan kyberuhkien sietokykyä, myös kriittisen infrastruktuurin suojelun osalta.

2. Osapuolet tunnustavat tarpeen ehkäistä ja torjua kyberrikollisuutta, muun muassa verkossa tapahtuvaa lasten seksuaalista riistoa ja hyväksikäyttöä, tekemällä yhteistyötä ja vaihtamalla parhaita käytäntöjä kyberrikosten torjumiseksi esimerkiksi tietoverkkorikollisuutta koskevan, Budapestissä 23 päivänä marraskuuta 2001 tehdyn Budapestin yleissopimukseen ja kyberturvallisuutta ja henkilötietoja koskevaan, Malabossa 27 päivänä kesäkuuta 2014 tehtyyn Afrikan unionin yleissopimukseen sisältyvien kansainvälisten normien ja standardien pohjalta.

26 artikla

Lainvalvontayhteistyö

1. Osapuolet helpottavat alueellisten ja kansainvälisten lainvalvontaviranomaisten, -virastojen ja -yksikköjen välistä yhteistyötä niille yhteisten, rikollisuuteen ja terrorismiin liittyvien kansainvälisten uhkien hälventämiseksi ja torjumiseksi. Tällaisella yhteistyöllä edistetään rikollisuuden ehkäisyä, ja se käsittää muun muassa lainsäädäntökehyksiä koskevan näkemysten vaihdon sekä hallinnollisen ja teknisen avun, jolla pyritään kehittämään lainvalvontaviranomaisten institutionaalisia ja operatiivisia valmiuksia, tiedonvaihtoa ja tutkintaan liittyviä toimenpiteitä.

2. Osapuolet tunnustavat turvallisten rajojen tärkeyden ja pyrkivät ratkaisemaan rajoihin kohdistuvat nykyiset ja tulevat haasteet soveltamalla yhdennetyn rajaturvallisuuden lähestymistapaa. Ne suosivat lakiin perustuvia monialaisia toimia, joilla pyritään ehkäisemään, havaitsemaan ja tarvittaessa torjumaan rajatylittäviä rikoksia ja muita riskejä.

III OSASTO

Inhimillinen ja sosiaalinen kehitys

27 artikla

Osapuolet vahvistavat tekevänsä määrätietoisesti yhteistyötä kestävän kehityksen saavuttamiseksi, kaikenlaisen köyhyyden kitkemiseksi, eriarvoisuuden torjumiseksi ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämiseksi. Ne sopivat tekevänsä yhteistyötä myös sen varmistamiseksi, että jokaiselle voidaan taata ihmisarvoinen elämä ja riittävä elintaso muun muassa asianmukaisten sosiaalisen suojelun järjestelmien ja sosiaalipalvelujen avulla. Ne kiinnittävät erityistä huomiota naisiin ja tyttöihin, nuoriin, lapsiin ja kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin ja vähäosaisiin noudattaen ”ketään ei jätetä”- ja ”etusijalle eniten jälkeen jääneet” -periaatteita. Lisäksi ne sopivat tekevänsä yhteistyötä vastatakseen nopean väestönkasvun aiheuttamiin haasteisiin ja tarttuakseen sen tarjoamiin mahdollisuuksiin.

1 luku

Sosiaalipalvelujen saatavuus

28 artikla

Koulutus

1. Osapuolet tukevat kaikille avointa elinikäistä oppimista ja tasa-arvoista ja laadukasta koulutusta kaikilla tasoilla. Ne pyrkivät varmistamaan, että tytöt ja pojat suorittavat maksuttoman, tasa-arvoisen ja laadukkaan perus- ja keskiasteen koulutuksen ja että heillä on mahdollisuus laadukkaaseen varhaislapsuuden kehitykseen, varhaiskasvatukseen ja esiasteen koulutukseen tavalla, jossa sukupuolten väliset erot otetaan asianmukaisesti huomioon. Ne pyrkivät varmistamaan, että kaikilla naisilla ja miehillä on yhtäläinen pääsy kohtuuhintaiseen ja laadukkaaseen ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen, yliopistot mukaan lukien. Erityistä huomiota kiinnitetään luonnontieteisiin, teknologiaan, insinööritieteisiin ja matematiikkaan (STEM-aineisiin) investoimiseen ja kaikille avoimen digitaali- ja taidekasvatuksen edistämiseen.

2. Osapuolet tehostavat toimintaansa varmistaakseen, että kaikilla on tarvittavat tiedot, taidot ja valmiudet nauttia kohonneesta elämänlaadusta, osallistua täysipainoisesti yhteiskuntaelämään, edistää yhteisöjensä sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia ja osallistua aktiivisesti ja tasa-arvoisesti demokratian toteuttamiseen ja kulttuurielämään.

3. Osapuolet edistävät turvallisia kouluja ja toimivia koulutusjärjestelmiä niin, että koulutuksen – myös verkossa ja muilla perinteisistä poikkeavin keinoin tarjottavassa koulutuksessa – suunnitteluun, hallinnointiin ja tuloksellisuuteen osoitetaan riittävästi resursseja. Ne tekevät yhteistyötä laadunvarmistusjärjestelmien luomiseksi ja parantamiseksi ja tutkintojen tunnustamiseksi vastavuoroisesti. Ne helpottavat opiskelijoiden, opetushenkilöstön ja tutkijoiden liikkuvuutta Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren maissa ja Euroopan unionissa ja niiden välillä.

29 artikla

Terveys

1. Osapuolet tunnustavat, että terveys on keskeisellä sijalla ihmisten elämässä ja yksi tärkeimmistä kestävän kehityksen indikaattoreista. Ne vahvistavat olevansa sitoutuneita suojelemaan ja edistämään kaikkien ihmisten mahdollisimman korkeaa fyysisen ja psyykkisen terveyden tasoa.

2. Osapuolet vahvistavat kansallisia terveydenhuoltojärjestelmiään kestävien rahoitusmekanismien ja -lähteiden avulla ja panostamalla operatiiviseen infrastruktuuriin, ammattitaitoiseen henkilöstöön, rekrytointi ja työssä pysyminen mukaan lukien, ja asiaankuuluvaan teknologiaan, kuten digitaalisiin välineisiin, mobiilien terveyspalvelujen kehittämiseksi.

3. Osapuolet edistävät yleistä terveyskattavuutta, kattavien ja laadukkaiden terveydenhuoltopalvelujen tasa-arvoista ja yleistä saatavuutta samoin kuin turvallisten, tehokkaiden, korkealaatuisten ja kohtuuhintaisten olennaislääkkeiden ja -rokotteiden saatavuutta.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen ja hallitakseen tartuntatauteja ja muita merkittäviä rajatylittäviä terveysuhkia, kuten mikrobilääkeresistenssiä, ja vähentääkseen tarttumattomien tautien aiheuttamaa taakkaa parantamalla niiden ehkäisyä ja torjuntaa. Ne tekevät yhteistyötä maailmanlaajuisten terveyskriisien hallitsemiseksi ja niiden leviämisen estämiseksi muun muassa tukemalla ennakkovaroitusjärjestelmiä tiedonvaihdon nopeuttamiseksi, valmistautumista ja varhaisvaiheen toimia ihmishenkiä pelastavassa humanitaarisessa avustustoiminnassa sekä yhtenäisten ja monialaisten suunnitelmien laatimista terveysjärjestelmien kapasiteetin parantamiseksi. Ne tukevat tutkimus- ja kehitystyötä sekä rokotteiden, diagnostiikan ja lääkkeiden käyttöönottoa.

5. Osapuolet tukevat seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvien hyödykkeiden ja palvelujen yleistä saatavuutta, mukaan lukien perhesuunnittelu, tiedotus ja kasvatus, sekä lisääntymisterveyden sisällyttämistä kansallisiin strategioihin ja ohjelmiin.

30 artikla

Ruokaturva ja parempi ravitsemus

1. Osapuolet tunnustavat, että ruokaturvan ja paremman ravitsemuksen saavuttaminen on merkittävä maailmanlaajuinen haaste köyhyyden ja kasvavan eriarvoisuuden torjunnassa, ja sopivat sen vuoksi puuttuvansa sen rakenteellisiin syihin, joita ovat muun muassa konfliktit, kriisit, luonnonvarojen laadun heikkeneminen ja ilmastonmuutos.

2. Osapuolet edistävät häiriönsietokykyisiä elinkeinoja, maan, veden ja muiden luonnonvarojen turvattua saantia, osallistavaa ja kestävää kasvua maataloustuotannossa ja maatalouden tuottavuudessa ja tehokkaita arvoketjuja.

3. Osapuolet edistävät ilmastonmuutoksen ja -vaihtelun sopeutumistoimia ruoantuotannon arvoketjujen kaikissa vaiheissa.

4. Osapuolet pyrkivät turvaamaan kohtuuhintaisen, turvallisen, riittävän ja ravinteikkaan ruoan saatavuuden kaikille, monipuolistamaan ruoantuotantoa ja laatimaan ruokaturva- ja ravitsemuspolitiikkoja sekä sellaisia ruokaturvaan ja parempaan ravitsemukseen tähtääviä sosiaalisen suojelun mekanismeja, jotka parantavat kaikkein haavoittuvimpien väestöryhmien selviytymiskykyä varsinkin toistuvista kriiseistä kärsivissä maissa.

5. Osapuolet tehostavat koordinoituja, nopeutettuja ja monialaisia toimia nälän poistamiseksi, torjuvat kaikenlaista virheravitsemusta ja varmistavat, että nälänhädältä vältytään kaikissa olosuhteissa.

31 artikla

Vesi, sanitaatio ja asuminen

1. Osapuolet edistävät riittävän ja puhtaan juomaveden yleistä saantia muun muassa kestävän ja integroidun vesihuollon avulla sekä tehostamalla veden käyttöä ja kierrätystä.

2. Osapuolet pyrkivät varmistamaan sanitaatiopalvelujen riittävän ja tasa-arvoisen saatavuuden kaikille, mukaan lukien jätehuolto ja hygienian edistäminen, ja ne kiinnittävät siinä erityistä huomiota naisten ja tyttöjen sekä haavoittuvassa asemassa olevien tarpeisiin.

3. Osapuolet tunnustavat, että tarkoituksenmukaisilla, turvallisilla ja kohtuuhintaisilla asumisratkaisuilla on muutosvoimainen vaikutus haavoittuvassa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin yhteisöihin ja huomattava vaikutus ihmisten terveyteen ja heidän yhteisöjensä sosioekonomiseen kehitykseen. Osapuolet pyrkivät varmistamaan tarkoitustenmukaisen, turvallisen ja kohtuuhintaisen asunnon kaikille laatimalla politiikkoja, strategioita, suunnittelu- ja rakennusmääräyksiä ja kohentamaan slummeja.

4. Osapuolet edistävät edullisen, luotettavan, kestävän ja uudenaikaisen energian saantia kaikille sekä vakiintuneita energiajärjestelmiä, jotka tukevat muun muassa vesihuoltoa, sanitaatiopalveluja ja asumista.

2 luku

Eriarvoisuus ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus

32 artikla

Sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja suojelu

1. Osapuolet pyrkivät lisäämään sosiaalista yhteenkuuluvuutta lisäämällä asteittain tasa-arvoisuutta ja sosiaalista osallisuutta ja varmistamalla, että inhimillinen ja sosiaalinen kehitys kulkee samaan tahtiin taloudellisen kehityksen kanssa ”ketään ei jätetä” -periaatetta noudattaen. Solidaarisuuden ja syrjimättömyyden periaatteita noudattaen on kiinnitettävä erityistä huomiota heikossa ja haavoittuvassa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin, kuten vanhuksiin ja orpoihin. Osapuolet edistävät varsinkin

a) talouspolitiikkaa, jonka tavoitteena on osallistavampi yhteiskunta, joka mahdollistaa tulojen ja syntyneen lisäarvon jakamisen paremmin;

b) tasa-arvoista ja vakaata finanssi- ja palkkapolitiikka, joka mahdollistaa vaurauden paremman uudelleenjaon ja jonka avulla voidaan varmistaa sosiaalimenojen asianmukainen taso ja supistaa epävirallista taloutta;

c) tuloksellista sosiaalipolitiikkaa ja sosiaalipalvelujen, -avun ja -turvan sekä oikeuden tasa-arvoista saatavuutta; ja

d) työllisyyspolitiikkaa, jonka tavoitteena on täysi ja tuottava työllisyys, ihmisarvoinen työpaikka kaikille, myös nuorille ja vammaisille, ja sama palkka samasta työstä.

2. Osapuolet edistävät sosiaalista suojelua ja sosiaaliturvaa koskevien toimintapolitiikkojen ja järjestelmien suunnittelua ja täytäntöönpanoa tavoitteenaan poistaa köyhyys ja lisätä sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Ne tunnustavat sosiaalista suojelua koskevien politiikkojen ja järjestelmien muutosvoiman yhteiskunnissa, koska niillä edistetään oikeudenmukaisuutta, sosiaalista osallisuutta ja vuoropuhelua työmarkkinaosapuolten kanssa ja tuetaan osallistavaa ja oikeudenmukaista talouskasvua. Ne sitoutuvat luomaan koko väestön asteittain kattavat, kansallisiin olosuhteisiin sovitetut sosiaalisen suojelun järjestelmät, joilla taataan sosiaalisen suojelun vähimmäistaso.

3. Osapuolet edistävät vammaisten henkilöiden oikeuksia varmistaakseen heidän täyden osallisuuden yhteiskunnassa ja tasa-arvoisen osallistumisen työmarkkinoille heidän erityistarpeensa huomioon ottaen. Ne toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä vammaisten henkilöiden oikeuksista New Yorkissa 13 päivänä joulukuuta 2006 tehdyn YK:n yleissopimuksen allekirjoittamiseksi, ratifioimiseksi ja panemiseksi kaikilta osin täytäntöön.

33 artikla

Ihmisarvoinen työ

1. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa saavuttaa täysi ja tuottava työllisyys ja varmistaa ihmisarvoinen työ kaikille naisille ja miehille, nuoret ja vammaiset henkilöt mukaan lukien. Sitä varten ne edistävät ihmisarvoista työtä koskevaa ohjelmaa, joka esitettiin Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 2008 antamassa julistuksessa sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta.

2. Osapuolet vahvistavat ILO:n jäsenyydestä niille johtuvat velvoitteet sekä työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista annetun ILO:n julistuksen ja sen jatkotoimien mukaiset sitoumuksensa. Ne vahvistavat sitoutumisensa työmarkkina-osapuolten vuoropuheluun sekä työelämän kansainvälisesti tunnustettujen työelämää koskevien standardien edistämiseen ja tosiasialliseen noudattamiseen, sellaisina kuin ne on määritelty järjestäytymisvapautta ja kollektiivista neuvotteluoikeutta, pakkotyön poistamista sekä nykyajan orjuuden ja ihmiskaupan poistamista, lapsityövoiman ja varsinkin sen pahimpien muotojen poistamista, työntekijöiden vähimmäisikää, samapalkkaisuutta ja syrjimättömyyttä työhönotossa koskevissa ILO:n yleissopimuksissa ja pöytäkirjoissa. Ne tekevät määrätietoista ja jatkuvaa työtä kyseisten yleissopimusten ja pöytäkirjojen ratifioimiseksi tai niihin liittymiseksi, jos ne eivät ole jo tehneet niin.

3. Osapuolet edistävät turvallista työympäristöä kaikille työntekijöille. Ne ottavat käyttöön ja toteuttavat työturvallisuutta ja -terveyttä koskevia toimenpiteitä ja politiikkoja sekä virallisessa että epävirallisessa taloudessa ja pyrkivät luomaan ja pitämään yllä tehokkaita työsuojelutarkastusjärjestelmiä ILO:n määrittelemien kansainvälisten työelämää koskevien standardien mukaisesti.

3 luku

Väestö ja kehitys

34 artikla

Väestörakenne

1. Osapuolet tunnustavat, että väestönkasvulla ja väestörakenteen muutoksilla voi olla merkittävä vaikutus kehitystoimien saavutuksiin ja talouskehitykseen, ja ne pyrkivät yhdessä yhdennettyyn lähestymistapaan, jolla minimoidaan väestöosinkoon liittyvät ongelmat ja maksimoidaan sen hyödyt. Tätä varten ne pyrkivät panemaan alulle, tukemaan ja jatkamaan talous- ja sosiaalijärjestelmien rakenneuudistuksia ja muutoksia tavoitteenaan luoda ihmisarvoisia koulutus-, työllistymis- ja toimeentulomahdollisuuksia nuorten kasvavalle joukolle.

2. Osapuolet tukevat politiikasta käytäviä osallistavia vuoropuheluprosesseja ja huomioivat väestökehityksen suuntaukset ja ennusteet kaikessa politiikassa tavoitteenaan voimaannuttaa lapset ja nuoret ja edistää heidän täysipainoista ja aktiivista yhteiskuntaan osallistumistaan sekä voimaannuttaa ikääntyneet, huolehtia heidän tarpeistaan ja mahdollistaa heidän aktiivisen osallistumisensa.

3. Osapuolet tukevat osallistavaa ja kestävää kaupungistumista tehokkaan kaupunkihallinnon ja -suunnittelun avulla voidakseen minimoida kaupunkien nopean väestökasvun mahdolliset haitalliset ympäristövaikutukset ja puuttua sen muihin mahdollisiin sosiaalisiin ja taloudellisiin haittavaikutuksiin. Ne pyrkivät ratkomaan nopeaan kaupungistumiseen liittyviä haasteita ja hyödyntämään sen tarjoamia mahdollisuuksia muun muassa kansallisen kaupunkipolitiikan, osallistavan ja yhdennetyn kaupunkisuunnittelun ja jätehuollon kaltaisten kunnallispalvelujen avulla sekä rahoittamalla kaupunkirakentamista ja -infrastruktuuria voidakseen luoda selviytymiskykyisiä ja asuttavia kaupunkeja.

35 artikla

Nuoriso

1. Osapuolet sopivat edistävänsä nuorten aktiivista yhteiskuntaan osallistumista muun muassa nuoriin vaikuttavien politiikkojen suunnittelussa, täytäntöönpanossa ja seurannassa. Tähän kuuluu

a) tuki sellaisten yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen avulla saatavien tietojen, taitojen ja valmiuksien hankkimiseen, joita täysipainoinen yhteiskuntaan osallistuminen edellyttää, työmarkkinoilla tarvittavat taidot mukaan lukien, ja digitaaliteknologian saatavuus;

b) ihmisarvoisten työllistymismahdollisuuksien luominen, myös tukemalla nuorten yrittäjyyttä; ja

c) nuorten voimaantumisen ja vastuullisen kansalaisuuden edistäminen luomalla tilaisuuksia nuorten aktiiviselle osallistumiselle politiikkaan ja kulttuurielämään ja rakentamalla ja turvaamalla rauhaa muun muassa radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ääriliikehdinnän torjumiseksi.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että turvallisen ja hoivaavan ympäristön tarjoaminen lapsille on avainasemassa, jotta lapsista kasvaisi terveitä nuoria, jotka pystyvät hyödyntämään koko fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja taloudellisen potentiaalinsa. Ne pyrkivät varmistamaan, että tyttöjen ja poikien oikeudet ja tarpeet tunnustetaan ja että kyseisiä oikeuksia kunnioitetaan ja tarpeisiin vastataan syntymästä varhaislapsuuteen ja murrosikään ja koko aikuisuuteen siirtymisen ajan. Ne pyrkivät parantamaan lasten suojelua ja heidän osallistumistaan heitä koskevaan päätöksentekoon.

36 artikla

Sukupuolten tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen voimaannuttaminen

1. Osapuolet tunnustavat, että sukupuolten tasa-arvo ja naisten taloudellinen voimaantuminen ovat oikeudenmukaisen ja kestävän kehityksen ja osallistavan kasvun kannalta olennaisen tärkeitä. Ne toteuttavat uudistuksia muun muassa laatimalla ja vahvistamalla oikeudellisia kehyksiä, jotta naisilla olisi yhtäläiset oikeudet taloudellisiin resursseihin ja rahoitusvaroihin sekä mahdollisuus käyttää, omistaa ja hallita maata ja luonnonvaroja sekä perittyä ja muuta omaisuutta. Ne toteuttavat toimia lisätäkseen naisten täysipainoista ja tosiasiallista osallistumista poliittiseen elämään.

Tasa-arvoisten työllistymismahdollisuuksien ja ihmisarvoisten työolojen lisäksi osapuolet edistävät palkattoman hoiva- ja kotitaloustyön tunnustamista huolehtimalla julkisista palveluista ja infrastruktuurista, harjoittamalla sosiaalista suojelua koskevaa politiikkaa ja edistämällä vastuunjakoa perheen ja suvun sisällä.

2. Osapuolet sitoutuvat panemaan tehokkaasti ja kaikilta osin täytäntöön Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman, kansainvälisen väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman ja niiden tarkistuskonferenssien tulokset sekä edistämään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja -oikeuksia tässä yhteydessä.

3. Osapuolet tunnustavat, että kuukautishygieniasta huolehtiminen on tärkeää naisten ja tyttöjen terveyden, omanarvontunnon, liikkuvuuden ja hyvinvoinnin kannalta, mistä syystä ne sopivat edistävänsä riittäviä ja asianmukaisia tukitoimenpiteitä.

4 luku

Kulttuuri

37 artikla

Kulttuuri ja kestävä kehitys

1. Osapuolet vahvistavat kulttuurin olevan kestävän kehityksen olennainen osatekijä ja erottamaton osa sen sosiaalista, taloudellista ja ympäristöulottuvuutta. Ne sitoutuvat sisällyttämään kulttuurinäkökulman kehityspolitiikkoihinsa ja -strategioihinsa ottamalla huomioon kulttuuriset erityispiirteet sekä paikalliset ja alkuperäiset tietämysjärjestelmät.

2. Osapuolet vahvistavat panosta, jonka kulttuurialan toimijat antavat kestävään kehitykseen osallistumalla tehostettuun vuoropuheluun, ammatillisiin verkostoihin ja useiden sidosryhmien välisiin kumppanuuksiin.

38 artikla

Kulttuurien monimuotoisuus ja keskinäinen ymmärrys

1. Osapuolet tunnustavat, että kaikilla ihmisillä on ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen mukaisesti oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, ja ne sitoutuvat suojelemaan ja säilyttämään kulttuurisia oikeuksia ja taiteellisen ilmaisun vapautta.

2. Osapuolet sopivat edistävänsä visiota inhimillisestä ja sosiaalisesta kehityksestä, johon kuuluu kulttuurien välinen vuoropuhelu ja kulttuurien monimuotoisuuden tunnustaminen ihmiskunnan yhteisenä perintönä. Ne sitoutuvat vahvistamaan kulttuuriensa keskinäistä ymmärrystä ja tuntemusta monimuotoisuutta, yleismaailmallisia arvoja ja ihmisoikeuksia asianmukaisesti kunnioittaen ja edistämällä koulutuksen kulttuurista ulottuvuutta, kulttuurivaihtoa ja yhteisiä aloitteita, joiden tavoitteena on kannustaa kulttuurienväliseen vuoropuheluun.

3. Osapuolet tunnustavat kulttuurin merkityksen rauhan ja kansallisen yhteenkuuluvuuden säilyttämisessä. Ne vahvistavat, että kulttuurien monimuotoisuuden kunnioittaminen, suvaitsevaisuus, vuoropuhelu ja yhteistyö keskinäisen luottamuksen ja ymmärryksen ilmapiirissä on avainasemassa rauhan ja turvallisuuden luomisessa ja säilyttämisessä ja sovitteluprosesseissa sekä yhteisöjen kollektiivisen muistin ja niiden välisten sosiaalisten yhteyksien palauttamisessa. Ne vahvistavat kulttuurin roolia selviytymiskyvyn kehittämisessä sekä kriisin jälkeisessä elpymisessä ja jälleenrakentamisessa varsinkin kaupunkiympäristössä.

39 artikla

Kulttuuriperintö ja luovat alat

1. Osapuolet edistävät kulttuuriperinnön tunnustamista yhdistävänä tekijänä, joka voi heijastaa eri identiteettejä ja kokemuksia ja samalla rohkaista luomaan uusia yhteisiä arvoja. Ne pyrkivät suojaamaan, säilyttämään ja kehittämään sekä aineellista että aineetonta kulttuuriperintöä kansainvälisten normien ja sopimusten mukaisesti, koska kulttuuriperintö on sosiaalisen yhteenkuuluvuuden, luovuuden ja innovoinnin väline.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että kulttuuriala ja luovat alat, nykytaide mukaan lukien, ovat keskeisessä asemassa osallistavan talouskasvun, talouden monipuolistamisen ja työpaikkojen luomisen kannalta. Tätä varten ne tukevat kulttuurialan yrittäjyyttä sekä kulttuurialan ja luovien alojen pitkän aikavälin kehitystä.

3. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä ehkäistäkseen ja torjuakseen kulttuuriomaisuuden laitonta tuontia, vientiä ja omistusoikeuden siirtoa. Ne edistävät kulttuuriperinnön ammattilaisten, lähdeyhteisöjen ja kulttuurilaitosten säilyttämistä, valmiuksien kehittämistä ja yhteistyötä ja jatkavat kansainvälisen yhteistyön tekemistä ja jatkuvan vuoropuhelun käymistä kulttuuriperintöön tutustumisen edistämiseksi.

IV OSASTO

Osallistava ja kestävä talouskasvu ja kehitys

40 artikla

1. Osapuolet tunnustavat, että niiden on tärkeää lujittaa taloudellisia suhteitaan yhteisen edun ja hyödyn nimissä, jotta saadaan aikaan talouden rakennemuutos osallistavan ja kestävän talouskasvun ja kehityksen avulla kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti ja osapuolten kehitystason huomioon ottaen. Ne jatkavat sellaisten yhdennettyjen strategioiden soveltamista, joihin on sisällytetty kestävän kehityksen taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristöulottuvuus. Ne toteuttavat aiheellisia toimenpiteitä luodakseen ihmisarvoisia työpaikkoja kaikille ja tukeakseen siirtymistä vähäpäästöisiin ja resurssitehokkaisiin talouksiin. Ne tukevat syrjäytyneiden ryhmien, naisten ja nuorten sosioekonomista voimaantumista.

2. Osapuolet tukevat yksityisen sektorin kehitystä ja houkuttelevat pitkäaikaisia kotimaisia ja ulkomaisia investointeja, myös maastamuuttajayhteisöiltä. Ne edistävät kauppaa ja tekevät yhteistyötä tieteen ja teknologian alalla, innovoinnissa ja tutkimuksessa luodakseen vahvoja, kilpailukykyisiä ja monipuolisia talouksia, syventääkseen alueellista yhdentymistä ja edistääkseen AKT-järjestön jäsenten talouksien integroitumista alueellisiin ja maailmanlaajuisiin arvoketjuihin. Ne pyrkivät parantamaan makrotaloudellista ja rahoitusvakautta investointien määrän lisäämiseksi ja kestävän talouskasvun tukemiseksi. Ne sopivat lisäävänsä tuotantokapasiteettia ja sääntelyvalmiuksia, tukevansa yrittäjyyttä ja edistävänsä valmistusteollisuutta ja teollistumista niin, että painopiste on innovoinnissa ja lisäarvon tuottamisessa tuotanto- ja palvelualoilla. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen valmiuksia helpottaa talouden rakenneuudistusta ja lisätäkseen kestävää kauppaa.

3. Osapuolet edistävät julkisen ja yksityisen sektorin välistä vuoropuhelua asioista, jotka tukevat niiden pyrkimyksiä muuttaa taloutta ja tehdä talouskasvusta kestävää ja tekevät yhteistyötä kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa ja varmistavat ihmisoikeuksien ja työelämän perusnormien noudattamisen ja suojelun.

1 luku

Investoinnit

41 artikla

Kestävien ja vastuullisten investointien liikkeelle saaminen

1. Osapuolet pyrkivät saamaan liikkeelle kestäviä ja vastuullisia investointeja osallistavan ja kestävän talouskasvun ja kehityksen edistämiseksi. Sitä varten ne luovat suotuisan investointiympäristön, joka houkuttelee kotimaisia ja ulkomaisia investointeja, myös maastamuuttajayhteisöiltä, ja turvaa oikeuden säännellä läpinäkyvien, ennakoitavien ja tehokkaiden sääntely-, hallinto- ja politiikkakehysten avulla.

2. Osapuolet sopivat tukevansa tarvittavia taloudellisia ja institutionaalisia uudistuksia ja politiikkoja, jotka perustuvat maan yleiseen kehitysstrategiaan ja ovat yhtenäisiä ja synergisiä niin kansallisella, alueellisella kuin kansainväliselläkin tasolla, luodakseen kestäviä investointeja suosivan ympäristön ja helpottaakseen dynaamisen, elinkelpoisen ja kilpailukykyisen yksityisen sektorin kehittämistä.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä vakaiden rahoitusjärjestelmien luomiseksi saadakseen liikkeelle investointeja kestäviin hankkeisiin. Ne toteutettavat toimenpiteitä investointien tukemiseksi helpottamalla rahoituksen saantia teknisen avun, avustusten, takuiden ja innovatiivisten rahoitusvälineiden avulla, jotta voidaan lieventää riskejä, lisätä sijoittajien luottamusta ja houkutella yksityistä ja julkista rahoitusta. Näin toimiessaan ne myös huomioivat tarpeen puuttua markkinoiden toimintapuutteisiin tai optimaalista heikompiin investointitilanteisiin ja varmistaa sellaisten investointien täydentävyys, joita ei olisi tehty ilman kyseisiä tukitoimenpiteitä. Ne kiinnittävät erityistä huomiota 44 artiklan 6 kohdassa tarkoitettuihin ensisijaisiin aloihin.

4. Osapuolet sopivat parantavansa sääntely-ympäristöä sekä rahoitus- ja muiden kuin rahoituspalvelujen laatua, tarjontaa ja käytettävyyttä voidakseen tukea mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten (mikro- ja pk-yritykset) kehittämistä osana kotimaisten investointien liikkeelle saamista.

5. Osapuolet ymmärtävät ja tunnustavat, että asiaankuuluvien toimijoiden vastuulliset investoinnit ovat merkittävä keino luoda pitkän aikavälin taloudellista, sosiaalista ja ympäristöarvoa. Kyseisen tavoitteen tukemiseksi ne edistävät yritysten yhteiskuntavastuuta ja vastuullista liiketoimintaa, mukaan lukien kansainvälisesti tunnustettuja täytäntöönpano-ohjeita, normeja ja alan välineitä, jotka tarjoavat sijoittajille, hallituksille ja muille toimijoille ohjeita yritysten yhteiskuntavastuun ja vastuullisen liiketoiminnan toteuttamiseen kansallisia lakeja ja muuta asiassa sovellettavaa lainsäädäntöä täydentäen.

42 artikla

Investointien helpottaminen ja suojaaminen

1. Osapuolet sopivat helpottavansa investointeja lainsäädännöllä, määräyksillä ja politiikoilla, joilla pyritään vähentämään sääntelyyn liittyviä ja hallinnollisia esteitä, lisäämään läpinäkyvyyttä ja välttämään haitallista investointikilpailua. Ne sopivat, että tällaisia toimenpiteitä laaditaan avoimesti ja että ne ovat yleisesti saatavilla, jotta voitaisiin rohkaista julkisen ja yksityisen sektorin välistä vuoropuhelua ja antaa kaikille sidosryhmille mahdollisuus osallistua.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen digitaalisten välineiden tehokasta käyttöä investointien helpottamiseen.

3. Osapuolet ovat omien strategioidensa mukaisesti yhtä mieltä siitä, että on tärkeää huolehtia tehtyjen investointien oikeusvarmuudesta ja riittävästä suojasta niin, että investointeja kohdellaan syrjimättömällä tavalla ja että tarjolla on toimivia riitojen ehkäisy- ja ratkaisumekanismeja. Tämän osalta ne vahvistavat, että on tärkeää tehdä kansainvälisiä investointisopimuksia, joilla taataan niiden täysivaltainen oikeus säännellä investointeja oikeutetuista yhteiskuntapoliittisista syistä.

4. Osapuolet parantavat asiaankuuluvien julkisten ja yksityisten laitosten valmiuksia edistää ja helpottaa investointeja sekä ehkäistä ja käsitellä investointeihin liittyviä riitoja.

2 luku

Talouskasvu, talouden monipuolistaminen ja teollistuminen

43 artikla

Osallistava ja kestävä kasvu

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että talouden muutos, yksityisen sektorin kehitys ja teollinen edistyminen ovat tärkeitä osallistavan ja kestävän kasvun kannalta. Ne edistävät täyttä ja tuottavaa työllisyyttä ja ihmisarvoista työtä kaikille panostamalla kilpailukykyyn, talouden monipuolistamiseen, digitalisointiin, innovointiin, rahoituksen saantiin, lisäarvon tuottamiseen valmistus- ja palvelualoilla sekä eri sektoreiden ja toimialojen välisiin yhteyksiin. Ne kiinnittävät erityistä huomiota paikallisiin mikro- ja pk-yrityksiin ja epävirallisen talouden virallistamiseen.

2. Osapuolet edistävät siirtymistä vähäpäästöiseen ja resurssitehokkaaseen talouteen. Ne tukevat kestävää lähestymistapaa kulutukseen ja tuotantoon, ympäristöä säästävää jätehuoltoa ja kemikaalien hallintaa sekä toimenpiteitä, joilla vähennetään kaikenlaista pilaantumista. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että hyvin hallittu kaupungistuminen on ratkaiseva tekijä talouden kestävän kehityksen edistämisessä. Sen vuoksi ne tekevät yhteistyötä ratkoakseen nopeaan kaupungistumiseen liittyviä haasteita ja hyödyntääkseen sen tarjoamia mahdollisuuksia, ja ne tukevat kaupunkien rakentamista ja infrastruktuuria sekä toimivia yhteyksiä maaseudun ja kaupunkialueiden välillä.

3. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä työllisyys- ja sosiaaliasioissa ja varsinkin tukemaan naisten, nuorten, köyhimpien ja haavoittuvimmassa asemassa olevien taloudellista ja sosiaalista osallisuutta ja voimaantumista. Lisäksi ne sopivat varmistavansa ILO:n yleissopimuksiin ja pöytäkirjoihin kirjattujen työ- ja sosiaalinormien noudattamisen ja oikeussuojan toteutumisen oikeudenmukaisessa menettelyssä, tarkoituksenmukaiset ja tehokkaat oikeussuojakeinot mukaan lukien.

44 artikla

Talouden muutos ja teollistuminen

1. Osapuolet lujittavat yhteistyötään talouden muutoksen alalla, teollistuminen mukaan lukien. Ne edistävät siirtymistä perushyödykeriippuvuudesta monipuolisiin talouksiin sekä luonnonvarojen hyödyntämistä, arvonlisäystä ja alueellisiin ja maailmanlaajuisiin arvoketjuihin integroitumista. Ne ovat yhtä mieltä palvelualan tärkeästä roolista talouden muutoksessa ja teollistumisessa.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä tukeakseen tuotantokapasiteetin ja tuottavuuden lisäämistä, talouden monipuolistamista ja kilpailukyvyn parantamista. Ne pyrkivät selviämään tarjontapuolen rajoitteista muun muassa edistämällä teknologian innovaatioita, kehittämistä ja levittämistä, parantamalla liiketoiminta- ja investointiympäristöä, lisäämällä sääntelyvalmiuksia ja makrotalouden vakautta sekä kehittämällä tehokkaita pääomamarkkinoita ja vakaita rahoitusjärjestelmiä rahoituksen saannin parantamiseksi varsinkin yksityisellä sektorilla. Sitä varten ne tunnustavat talouden digitalisoinnin merkityksen tuotantokapasiteetin kehittämisen vauhdittamisessa. Pääpaino on sektoreilla ja toimialoilla, joilla saadaan aikaan suurta arvonlisäystä ja joilla on parhaat mahdollisuudet ihmisarvoisten työpaikkojen luomiseen.

3. Osapuolet sitoutuvat parantamaan makrotaloudellista ja rahoitusvakautta harjoittamalla vakaata ja avointa finanssi- ja rahapolitiikkaa ja edistämään taloudellisia ja rakenneuudistuksia, jotta voidaan luoda investointien lisäämiselle suotuisa ympäristö ja edistää yksityisen sektorin kehitystä. Osapuolet tunnustavat keskuspankkien riippumattomuuden merkityksen politiikkatavoitteidensa asettamisen ja rahapolitiikan harjoittamisen kannalta. Ne myös sopivat viranomaistensa jatkavan tarpeen mukaan vuoropuhelua ja tiedonvaihtoa, jotta voidaan parantaa osapuolten talouksien perusasioiden ymmärtämistä.

4. Osapuolet tehostavat toimia ammatillisen koulutuksen sekä tutkimuksen ja innovoinnin aloilla ja kytkevät tällaiset toimet tiiviimmin työmarkkinoiden mahdollisuuksiin ja osaamistarpeisiin. Ne tekevät yhteistyötä hyödyntääkseen toistensa kokemuksia muun muassa tuotantokapasiteetin lisäämisessä kehittämällä osaamista, edistämällä teknologian siirtoa ja edistämällä AKT-järjestön jäsenten ja EU-osapuolen yritysten välisiä kytköksiä niin, että painopiste on mikro- ja pk-yrityksissä.

5. Osapuolet vahvistavat infrastruktuurin merkittävän roolin pyrittäessä puuttumaan tarjontapuolen rajoitteisiin ja kehittämään kilpailukykyisiä arvoketjuja suurten ja pienempien alueiden tasolla helpottamalla tavaroiden, palvelujen ja pääoman tehokasta liikkumista. Ne tekevät yhteistyötä tehokkaan ja kestävän infrastruktuurin kehittämiseksi ilma-, maa- ja meriliikenteen, energian, vesihuollon ja digitaalisten yhteyksien aloilla ottaen asianmukaisesti huomioon vähiten kehittyneiden maiden sekä sisämaa- ja saarivaltioiden talouksien erilaiset tarpeet. Sen vuoksi ne tekevät yhteistyötä julkisten ja yksityisten resurssien liikkeelle saamiseksi muun muassa infrastruktuurin kehittämiseen tehtävien investointien muodossa.

6. Osapuolet sitoutuvat edistämään yhteistä talouskasvua ja sopivat tekevänsä yhteistyötä muun muassa seuraavilla painopistealoiksi katsottavilla aloilla: maatalous ja maatalousteollisuus, karjankasvatus ja nahantuotanto, sininen talous, kalastus, kaivos- ja kaivannaisteollisuus, kulttuuri ja luovat alat, kestävä matkailu, kestävä energia, tieto- ja viestintäteknologia ja liikenne. Osapuolet korostavat kyseisten alojen merkittävää roolia lisäarvon tuottamisessa, ihmisarvoisten työpaikkojen luomisessa, tuotantokapasiteetin lisäämisessä ja yleisissä talouden muuttamiseen tähtäävissä toimissa. Sen vuoksi ne tekevät yhteistyötä kunkin alan kasvutekijöiden tunnistamiseksi, investointien liikkeelle saamiseksi ja sellaisiin rajoitteisiin puuttumiseksi, jotka heikentävät taakse- ja eteenpäin suuntautuvien kytkösten muodostamista.

7. Osapuolet edistävät vuoropuhelua sekä taitojen ja teknologian siirtoa, pyrkivät parantamaan arvoketjuja ja tehostavat yhteistyötä kokemusten ja parhaiden käytäntöjen vaihtamiseksi maatalouden alalla. Ne tekevät yhteistyötä myös sellaisten mekanismien ja kehysten tukemiseksi, joilla voidaan lisätä kestävää ja korkealaatuista maataloustuotantoa.

45 artikla

Yksityisen sektorin kehittäminen

1. Osapuolet tunnustavat yksityisen sektorin kehityksen merkityksen talouden muuttamisen ja työpaikkojen luomisen kannalta ja pyrkivät edistämään yrittäjyyttä ja parantamaan yritysten kilpailukykyä. Erityisesti panostetaan mikro- ja pk-yrityksiin edistämällä mahdollistavia oikeudellisia, hallinnollisia ja institutionaalisia kehyksiä, jotta kyseiset yritykset voisivat menestyksellisesti integroitua kestäviin toimitus- ja arvoketjuihin. Huomiota kiinnitetään myös epäviralliseen sektoriin ja sen toimintojen virallistamiseen ja sen rohkaisemiseen, että kestävyyteen liittyvät tavoitteet vietäisiin osaksi liiketoimintamalleja. Osapuolet sopivat myös tukevansa naisten ja nuorten yrittäjyyden kehittämistä osana heidän taloudellista voimaannuttamista ja osallistavan kehityksen edistämistoimia. Ne vahvistavat, että on tärkeää kehittää alueellisia ja kansallisia valmiuksia, jotta voidaan parantaa keskikorkean/korkean teknologian valmistusteollisuuden kilpailukykyä.

2. Osapuolet edistävät julkisen ja yksityisen sektorin välistä vuoropuhelua ja yhteistyötä muun muassa yksityisen sektorin yritysfoorumeilla. Ne tehostavat yhteistyötä yrittäjyyttä tukevien kokemusten ja parhaiden käytäntöjen vaihtamiseksi ja edistävät yritysten välistä vuoropuhelua ja yhteydenpitoa sekä taitojen ja teknologian siirtoa.

3. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että on laadittava strategioita, taloudellista osallisuutta paremmin edistäviä politiikkoja ja asiaankuuluvaa lainsäädäntöä ja parannettava rahoituksen sekä rahoituspalvelujen ja muiden kuin rahoituspalvelujen saatavuutta muun muassa innovatiivisten rahoitusmekanismien avulla ja kiinnittäen erityistä huomiota siihen, että perheviljelijöille, pientilallisille, mikro- ja pk-yrityksille sekä nais- ja nuorille yrittäjille on tarjolla edullisia lainoja.

4. Osapuolet tunnustavat, että sekä julkisilla että yksityisillä rahoituslähteillä on avainrooli yksityisen sektorin kehittämisessä, varsinkin julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien ja sekarahoituksen kaltaisten välineiden ja mekanismien avulla, ja investointien houkuttelemisessa eri aloilla, infrastruktuurin kehittäminen mukaan lukien. Sen vuoksi ne tekevät yhteistyötä laatiakseen läpinäkyviä ja ennakoitava kehyksiä ja strategioita julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien käyttöön, mihin kuuluu myös julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien puitteissa toteutettavien hankkeiden neuvottelussa, täytäntöönpanossa ja seurannassa tarvittavien institutionaalisten valmiuksien lisääminen.

3 luku

Tiede, teknologia, innovointi ja tutkimus

46 artikla

Tiede, teknologia ja innovointi

1. Osapuolet tunnustavat tieteen, teknologian ja innovoinnin roolin pyrittäessä laajentamaan nykytietämystä, vauhdittamaan siirtymiä ja etenemään nopeasti kohti kestävää kasvua talouden muutoksen, arvoketjutuksen ja yritysten välisten yhteyksien avulla, edistämään tietämyksen lisäämistä ja ihmisten, varsinkin naisten ja nuorten, voimaantumista sekä tukemaan päätöksentekijöitä kestävän kehityksen tavoittelussa.

2. Osapuolet pyrkivät kehittämään osaamiseen perustuvia yhteiskuntia. Ne sopivat panostavansa inhimilliseen pääomaan, edistävänsä yhtenäisten ja kokonaisvaltaisten politiikka- ja sääntelykehysten käyttöönottoa ja kehittävänsä infrastruktuuriyhteyksiä ja digitaalisia välineitä.

3. Osapuolet tehostavat yhteistyötä molemminpuolisen hyödyn pohjalta olemassa olevia mekanismeja edelleen kehittäen ja kartoittavat samalla uusia väyliä tieteen, teknologian ja innovoinnin rahoittamiseen immateriaalioikeudet asianmukaisesti ja tehokkaasti suojaten. Ne edistävät alkuperäistä, perinteistä ja paikallista osaamista keinona kuroa umpeen osaamisessa ja teknologiassa olevat aukot asiaankuuluvilla aloilla.

4. Osapuolet kannustavat investoimaan uusien teknologioiden luomiseen, levittämiseen ja siirtämiseen niin, että painopiste on puhtaissa ja innovatiivisissa ympäristöä suojelevissa teknologioissa. Ne edistävät uusiutuvaa energiaa ja tekevät yhteistyötä tuotantokapasiteetin ja sääntelyvalmiuksien kehittämisessä.

5. Osapuolet tarkastelevat teknologian mahdollisia vaikutuksia yhteiskuntaan, käsittelevät kyberturvallisuuteen liittyviä kysymyksiä ja varmistavat henkilötietojen suojan ja ottavat huomioon murroksellisen teknologian, kuten tekoälyn ja robotiikan, vaikutukset.

6. Osapuolet tunnustavat avaruuden roolin sosiaalisten ja taloudellisten hyötyjen mahdollistajana muun muassa ympäristön, ilmastonmuutoksen, valtamerten hallinnoinnin, liikenteen, energian, maatalouden, kaivostoiminnan ja metsätalouden aloilla. Ne tekevät yhteistyötä yhteistä etua koskevissa siviiliavaruustoimintaan liittyvissä asioissa, kuten avaruustutkimuksessa, satelliittinavigointijärjestelmän sovelluksissa ja palveluissa, satelliitteihin perustuvien tarkennusjärjestelmien kehittämisessä, maan havainnoinnin sovelluksissa ja palveluissa sekä geotieteessä.

47 artikla

Tutkimus- ja kehitystyö

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tutkimus- ja kehitystyö on avainasemassa taloudellista vaurautta ja ihmisarvoisia työllistymismahdollisuuksia luotaessa ja että se voi ratkaisevalla tavalla edistää tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamista.

2. Osapuolet kannustavat luomaan ja jakamaan uutta tietämystä ja ottavat huomioon sen mahdolliset vaikutukset, myös haittavaikutukset, ympäristöön ja yhteiskuntaan. Ne tukevat osaamisen kehittämistä teknologisen kehityksen ja innovoinnin tahdissa pysymiseksi sekä tutkijoiden liikkuvuutta ja koulutusta. Ne edistävät teollisuuden, tutkimuslaitosten ja julkisen sektorin välisiä kumppanuuksia sekä yksityisen sektorin toimintaa, jonka tarkoituksena on kerätä tietämystä ja testata ideoita uusien kaupallista potentiaalia omaavien tuotteiden tuottamiseksi, ja kiinnittävät tässä yhteydessä erityistä huomiota naisiin ja nuoriin innovaattoreina.

3. Osapuolet edistävät investointeja tutkimus- ja kehitystyöhön erityisesti arvoketjujen runsaasti lisäarvoa tuottavilla osa-alueilla ja pyrkivät vastaamaan yhteiskunnallisiin haasteisiin varsinkin ympäristön, ilmastonmuutoksen, energian, elintarvikkeiden turvallisuuden ja ruokaturvan sekä terveyden aloilla.

48 artikla

Tieto- ja viestintäteknologia ja digitaalitalous

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä digitaalisen kuilun kaventamiseksi edistämällä kansalaisia ja yrityksiä hyödyttävän digitaaliyhteiskunnan kehittämiseen liittyvää yhteistyötä huolehtimalla digitaaliteknologian, mukaan lukien paikallisiin olosuhteisiin sovitetun tieto- ja viestintäteknologian, saatavuudesta. Osapuolet tukevat toimenpiteitä, jotka mahdollistavat tieto- ja viestintäteknologian helpon saatavuuden, joka perustuu muun muassa edullisten ja uusiutuvien energialähteiden käyttöön sekä edullisten langattomien verkkojen kehittämiseen ja käyttöönottoon. Ne myös pyrkivät viestintäjärjestelmien entistä suurempaan täydentävyyteen ja yhdenmukaisuuteen ja niiden mukauttamiseen uusiin teknologioihin.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä digitalouden keskeisestä roolista sellaisen muutoksen tehostajana ja vauhdittajana, joka voi edistää merkittävästi talouden monipuolistamista, luoda työpaikkoja ja vauhdittaa kasvua. Ne sopivat digitalisoinnin edistämisestä vähentääkseen transaktiokustannuksia ja epäsymmetristä informaatiota saavuttaakseen tuottavuuden ja kestävyyden lisäämistä koskevat perimmäiset tavoitteet.

3. Osapuolet edistävät ja tukevat varsinkin naisten ja nuorten digitaalista yrittäjyyttä sekä mikro- ja pk-yritysten digitalisaatiota. Ne kannustavat kehittämään sähköistä kaupankäyntiä toimitusketjujen uudistamiseksi ja markkinoiden laajentamiseksi, laajentamaan sähköistä pankkitoimintaa, mukaan lukien rahalähetysten kustannusten alentaminen, ja ottamaan käyttöön sähköisen hallinnon ratkaisuja.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä yksityisyyden suojaa ja tietosuojaa koskevien toimintalinjojen laatimiseksi ja soveltamiseksi, edistääkseen tiedonsiirtoa helpottavia toimenpiteitä ja tukeakseen sääntelykehyksiä, joilla edistetään digitaalisten tuotteiden ja palvelujen tuotantoa, myyntiä ja tarjontaa.

4 luku

Yhteistyö kaupan alalla

49 artikla

Kauppa ja kestävä kehitys

1. Osapuolet tunnustavat, että sosiaalinen ja taloudellinen kehitys ja ympäristönsuojelu ovat toisistaan riippuvaisia ja toisiaan tukevia. Osapuolet, kehitystasonsa asianmukaisesti huomioon ottaen, vahvistavat sitoumuksensa edistää kestävää kasvua sisällyttämällä kauppasuhteidensa kaikkiin osa-alueisiin kestävän kehityksen, johon kuuluu taloudellinen kehitys, sosiaalinen kehitys ja ympäristönsuojelu. Tätä tarkoitusta varten osapuolet edistävät kauppasuhteissaan korkeatasoista ympäristönsuojelua, sosiaalista suojelua ja työntekijöiden oikeuksien suojelua, erityisesti sopimuksen 54 artiklassa, V osaston 1–3 luvussa sekä tämän osan III osaston 2 luvussa tarkoitettuja sitoumuksia saavuttaakseen kestävän kehityksen tavoitteet, joista on sovittu Agenda 2030 -toimintaohjelmassa. Osapuolet sopivat myös, että ympäristötoimenpiteitä ja sosiaalisia toimenpiteitä ei pitäisi käyttää protektionistisiin tarkoituksiin.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että ei ole asianmukaista edistää kauppaa ja investointeja alentamalla tai tarjoutumalla alentamaan sisäisen ympäristö- tai työlainsäädännön mukaista suojaa tai heikentämällä kyseisten lakien valvontaa.

3. Osapuolet tunnustavat oikeutensa määrittää kestävän kehityksen politiikan tavoitteet ja painopisteet sekä sosiaali-, työ- ja ympäristöaloilla, ilmastonmuutos mukaan luettuna, sovellettavan sisäisen suojelun tason asianmukaiseksi katsomallaan tavalla edellyttäen, että hyväksytyt lait ja politiikat eivät ole ristiriidassa niiden kansainvälisesti tunnustettujen suojelustandardien ja asiaa koskevien sopimusten kanssa, joihin osapuolet ovat sitoutuneet.

4. Osapuolet edistävät sellaisten tuotteiden kauppaa, jotka on tuotettu luonnonvaroja kestävästi hoitaen, suojellen ja tehokkaasti käyttäen. Lisäksi osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen kansainvälisten sitoumustensa mukaisesti ilmastonmuutoksen hillitsemisen kannalta erityisen merkityksellisten tavaroiden ja palveluiden kauppaa ja niihin liittyviä investointeja, mukaan lukien vähähiiliset ja uudelleenvalmistetut tuotteet, uusiutuva energia ja energiatehokkaat tuotteet ja palvelut.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen kauppa-, työ- ja ympäristöpolitiikkojen johdonmukaisuutta ja keskinäistä täydentävyyttä ja lisäävät vuoropuhelua sekä tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihtoa kauppaan liittyvistä kestävän kehityksen näkökohdista muun muassa osallistamalla asiaankuuluvat sidosryhmät. Tässä yhteydessä ne sopivat edistävänsä yhteistyössä yritysten yhteiskuntavastuuta ja vastuullista yritystoimintaa, mukaan lukien kansainvälisesti tunnustettujen suuntaviivojen, normien ja sovellettavien välineiden käyttöä, sisällyttämällä kyseiset käytännöt kauppa- ja liiketoimintaan. Lisäksi ne pyrkivät yhteistyön kautta tarttumaan niihin haasteisiin ja mahdollisuuksiin, joita kauppaan liittyvät, kestävyyttä koskevien yksityisten ja julkisten vapaaehtoisten varmennusjärjestelmien näkökohdat aiheuttavat ja jotka liittyvät muun muassa työhön, ympäristöön, biodiversiteetin suojeluun, metsävarojen kestävään käyttöön ja hoitoon sekä kestäviin kalastuskäytäntöihin ja kestävästi hoidettujen kalastustuotteiden kauppaan.

6. Osapuolet sopivat pitävänsä yllä tai perustavansa tarvittaessa järjestelmiä, joilla tuetaan ja valvotaan kansainvälisesti tunnustettujen sosiaali-, työ- ja ympäristönormien ja asiaankuuluvien sopimusten tehokasta täytäntöönpanoa kauppasuhteiden yhteydessä, muun muassa vahvistamalla institutionaalisia valmiuksia asiaa koskevan lainsäädännön hyväksymiseksi ja täytäntöön panemiseksi.

50 artikla

Kauppajärjestelyt

1. Osapuolet tunnustavat, että kauppasuhteissa on tärkeää hyödyntää Cotonoun sopimuksen saavutuksia. Ne korostavat kaupan merkitystä yleisissä suhteissaan ja sitoutuvat tehostamaan ja monipuolistamaan kauppavirtoja edistääkseen yhteisiä etujaan tarkoituksenaan erityisesti AKT-järjestön jäsenten talouksien integroiminen alueellisiin ja maailmanlaajuisiin arvoketjuihin.

2. Osapuolet sopivat, että kaupan alan yhteistyötä tehdään sääntöihin perustuvan monenvälisen kauppajärjestelmän mukaisesti, jotta edistetään vapaata, reilua ja avointa kauppaa ja saavutetaan kestävä kasvu ja kehitys erityisesti AKT-järjestön jäsenissä. Tätä tarkoitusta varten yhteistyössä noudatetaan osapuolille Maailman kauppajärjestön (WTO) puitteissa asetettuja velvollisuuksia, mukaan lukien erityis- ja erilliskohtelua koskevat määräykset.

3. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää sopia kauppajärjestelyistä kaupankäyntimahdollisuuksien lisäämiseksi ja osapuolten tehokkaan maailmantalouteen integroitumisen edistämiseksi. Osapuolet tunnustavat oikeutensa osallistua alueellisiin tai monenvälisiin järjestelyihin, joiden tarkoitus on vähentää tavaroiden ja palvelujen kauppaan vaikuttavia tullien ulkopuolisia toimenpiteitä tai poistaa ne. Osapuolet pyrkivät lisäksi rajoittamaan kolmansien osapuolten kanssa sopimiensa kauppajärjestelyjen mahdollisia kielteisiä vaikutuksia osapuolten kilpailuasemaan toisen osapuolen kotimarkkinoilla.

4. Ottaen huomioon tarpeen kehittää nykyisiä etuuskohtelukauppaan perustuvia järjestelyjä ja talouskumppanuussopimuksia kaupan alan yhteistyövälineinä, osapuolet tunnustavat, että yhteistyön vahvistamisella pyritään ensisijaisesti tukemaan kyseisten välineiden täytäntöönpanoa.

5. Osapuolet sopivat lisäksi, että talouskumppanuussopimukset ovat osallistavia ja että talouskumppanuusprosessin eri vaiheissa otetaan huomioon AKT-järjestön jäsenten ja alueiden erilaiset tilanteet ja AKT-järjestön jäsenten kehitystasot. Talouskumppanuussopimusten allekirjoittajamaat vahvistavat sitoumuksensa toteuttaa kaikki tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen, että sopimukset pannaan kaikilta osin täytäntöön, mikä tukisi niiden talouskasvua ja kehitystä ja edistäisi alueellisten yhdentymisprosessien syventämistä Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren alueilla. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää laajentaa talouskumppanuussopimusten soveltamisalaa ja edistää uusien jäsenvaltioiden liittymistä niihin. Osapuolet sopivat jatkavansa tai ottavansa käyttöön asianmukaisilla tasoilla EU:n ja AKT:n välisiä järjestelyjä, joilla seurataan talouskumppanuussopimusten täytäntöönpanoa ja arvioidaan niiden vaikutusta AKT-järjestön jäsenten talouksien kehitykseen kaikilla AKT-alueilla ja niiden alueellisiin yhdentymisprosesseihin.

6. Talouskumppanuussopimusten osapuolet sopivat, että talouskumppanuussopimuksissa olevia viittauksia aiheellisia toimenpiteitä koskeviin Cotonoun sopimuksen määräyksiin pidetään viittauksina tämän sopimuksen vastaaviin määräyksiin.

7. Osapuolet sopivat lisäksi tehostavansa yhteistyöllään alueellisia yhdentymispyrkimyksiä ja -prosesseja Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren alueilla ja edistävänsä edelleen alueellista kauppaa AKT-alueilla.

8. Osapuolet pitävät tärkeänä, että ne toimivat aktiivisesti WTO:ssa ja muissa asianmukaisissa kansainvälisissä järjestöissä ja että ne siitä syystä liittyvät kyseisten järjestöjen jäseniksi ja seuraavat tiiviisti niissä vireillä olevia asioita ja niiden toimintaa. Osapuolet sopivat tekevänsä tiivistä yhteistyötä erityisesti WTO:ssa yhteisten etujensa määrittelemiseksi ja edistämiseksi kansainvälisessä talouden ja kaupan alan yhteistyössä. Tässä yhteydessä kiinnitetään erityistä huomiota AKT-järjestön jäsenistä peräisin olevien tavaroiden ja palvelujen Euroopan unionin ja muille markkinoille pääsyn edistämiseen.

9. Osapuolet ovat yksimielisiä siitä, että WTO:n sääntöjen on oltava joustavia AKT-maiden ja alueiden kehitystasojen erojen ja sen huomioon ottamiseksi, mitä vaikeuksia niillä on velvoitteidensa täyttämisessä. Tämän vuoksi ne sopivat myös tekevänsä yhteistyötä kehittääkseen tarvittavia ja asianmukaisia valmiuksia WTO-sitoumustensa tehokasta täytäntöönpanoa varten. Osapuolet tunnustavat myös kaupan helpottamisesta tehtyyn WTO:n sopimukseen, jäljempänä 'kaupan helpottamissopimus', sisältyvän erityis- ja erilliskohtelua koskevan lähestymistavan innovatiivisuuden, minkä ansiosta vähiten kehittyneet maat ja kehittyvät maat voivat panna kaikilta osin täytäntöön ne sitoumuksensa, joiden täytäntöönpano edellyttää, että ne saavat tarvitsemansa tuen kaupan helpottamista koskevan sopimuksen täytäntöönpanoilmoitustensa mukaisesti.

10. Osapuolet tunnustavat vuoropuhelun tehostamisen merkityksen kauppaa ja siihen liittyviä kysymyksiä koskevien yhteisen edun mukaisten asioiden käsittelemiseksi. Osapuolet sopivat edistävänsä kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin osallistumista näihin vuoropuheluihin.

51 artikla

Palveluiden kauppa

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että palveluiden kauppa on voimakas talouden kasvun ja kehityksen veturi ja vahvistavat edelleen WTO:n palvelukaupan yleissopimuksen (GATS) mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa.

2. Osapuolet sitoutuvat tekemään yhteistyötä palveluiden kaupan alalla ja tehostamaan palveluiden kauppaa erityisesti niille viennin kannalta merkityksellisten tarjontamuotojen osalta, mukaan lukien luonnollisten henkilöiden liikkuvuus liiketoimintaa varten, ja ensisijaisina pitämillään aloilla, kuten tieto- ja viestintätekniikka, matkailu, liikenne, ympäristöpalvelut, rahoituspalvelut ja urheilupalvelut sekä mahdolliset muut ensisijaiset alat.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen valmiuksiaan tarjota kulttuurialaan ja luoviin aloihin liittyviä palveluja 39 artiklan 2 kohdan huomioon ottaen.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä poistaakseen palveluiden kaupan esteitä markkinoille pääsyn helpottamiseksi ja kaupankäynnin tehostamiseksi. Lisäksi osapuolet sopivat tiivistävänsä yhteistyötään tukeakseen sisäisten sääntelykehysten ja -valmiuksien kehittämistä, parantaakseen palveluntarjoajien valmiuksia noudattaa EU-osapuolen ja AKT-järjestön jäsenten sääntöjä ja määräyksiä maanosan laajuisella, alueellisella ja kansallisella tasolla sekä valtiotasoa alemmalla tasolla ja edistääkseen tarvittaessa vastavuoroista tunnustamista koskevien sopimusten tekemistä 2 kohdassa tarkoitetuilla yhteistä etua koskevilla palvelualoilla.

5. Osapuolet tunnustavat tehokkaiden ja kustannustehokkaiden meriliikennepalveluiden merkityksen tärkeimpänä kauppaa helpottavana liikennemuotona. Osapuolet parantavat meriliikennepalvelujen kilpailukykyä lisäämällä yhteyksiä ja parantamalla siten tavaroiden ja ihmisten turvallista liikkuvuutta meriliikenteessä. Tätä tarkoitusta varten ne tekevät yhteistyötä asianmukaisilla foorumeilla meriliikenteen vapauttamiseksi, koska se on pääasiallinen kauppaa helpottava liikennemuoto. Ne mahdollistavat syrjimättömän pääsyn kansainvälisille meriliikennemarkkinoille sekä satamiin ja satamapalveluihin kaupallisin perustein. Osapuolet tekevät yhteistyötä kehittääkseen ja edistääkseen AKT-järjestön jäsenissä tehokkaita ja kustannustehokkaita meriliikennepalveluja kasvattaakseen AKT-järjestön jäsenten toimijoiden osuutta kansainvälisissä meriliikennepalveluissa.

52 artikla

Kauppaan liittyvät alat

1. Osapuolet tunnustavat tullien ulkopuolisten toimenpiteiden kasvavan merkityksen kaupan alalla tulliesteiden poistuessa. Sen vuoksi ne tunnustavat tarpeen yhteistyölle, jonka tavoitteena on tarkkailla ja poistaa tarpeettomia kaupan esteitä ja siten lisätä ja helpottaa EU-osapuolen ja AKT-järjestön jäsenten välistä sekä AKT-järjestön jäsenten keskinäistä kauppaa. Tältä osin osapuolet sopivat jatkavansa tai tarvittaessa ottavansa käyttöön järjestelyjä, joilla puututaan sellaisiin tullien ulkopuolisiin toimenpiteisiin, jotka voivat vaikuttaa kielteisesti toisen osapuolen markkinoille suuntautuvaan vientiin.

2. Osapuolet sopivat tehostavansa yhteistyötään tavaroiden standardoinnin ja sertifioinnin alalla ehkäistäkseen, tunnistaakseen ja poistaakseen kaupan teknisiä esteitä koskevan WTO:n sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia tarpeettomia kaupan teknisiä esteitä ja lisäämään avoimuutta sopimuksen pohjalta. Osapuolet sopivat myös tekevänsä yhteistyötä kaupan teknisiin esteisiin liittyvien teknisten valmiuksien ja institutionaalisten rakenteiden luomiseksi ja kehittämiseksi.

3. Osapuolet vahvistavat, että kummallakin osapuolella on terveys- ja kasvinsuojelutoimia koskevan WTO:n sopimuksen, jäljempänä 'SPS-sopimus', nojalla oikeus hyväksyä tai panna täytäntöön terveys- ja kasvinsuojelutoimia ihmisten, eläinten ja kasvien elämän ja terveyden suojelemiseksi alueellaan ja varmistavat, että tällaiset terveys- ja kasvinsuojelutoimet eivät luo tarpeettomia kaupan esteitä. Tätä tarkoitusta varten osapuolet sopivat tehostavansa yhteistyötään SPS-sopimuksen periaatteiden ja määräysten tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi osapuolten kehitystasot huomioon ottaen. Tässä yhteydessä osapuolet tekevät yhteistyötä terveys- ja kasvinsuojeluun liittyvissä asioissa, mukaan lukien mikrobilääkeresistenssin hallinta, sekä eläinten hyvinvointiin liittyvissä asioissa vahvistaakseen valmiuksiaan ja helpottaakseen pääsyä toisen osapuolen markkinoille ihmisten, eläinten ja kasvien asianmukaisesta suojelusta huolehtien.

4. Osapuolet tunnustavat, että immateriaalioikeuksien tarkoituksena on edistää taloudellista, sosiaalista ja kulttuurin kehitystä tukemalla luovaa työtä ja teknologista innovointia erityisesti EU-osapuolen ja AKT-alueiden välillä siten, että samalla edistetään kestävämpää ja osallistavampaa taloutta. Tässä yhteydessä osapuolet vahvistavat teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehdyn WTO:n sopimuksen, jäljempänä 'TRIPS-sopimus', 7 artiklassa tarkoitetun immateriaalioikeuksien suojelun ja täytäntöönpanon tärkeyden ottaen huomioon, että niiden suojelun ja täytäntöönpanon olisi osaltaan edistettävä teknologista innovointia sekä teknologian siirtoa ja levittämistä tuottajien ja käyttäjien yhteiseksi eduksi tavalla, joka edistää sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia ja sovittaa oikeudet ja velvollisuudet yhteen. Osapuolet tunnustavat tarpeen suojella immateriaalioikeuksia, mukaan lukien tekijänoikeudet ja lähioikeudet, tavaramerkit, maantieteelliset merkinnät, teollismallit, integroitujen piirien piirimallit, kasvilajikkeet ja patentit. Tähän suojaan sisältyy myös epäterveeltä kilpailulta suojautuminen ja julkaisemattomien tietojen suojelu. Osapuolet korostavat tässä yhteydessä sitä, miten tärkeää on noudattaa Rio de Janeirossa 5 päivänä kesäkuuta 1992 tehtyä TRIPS-sopimusta, biologista monimuotoisuutta koskevaa yleissopimusta ja TRIPS-sopimuksen I osassa tarkoitettuja yleissopimuksia osapuolten kehitystason mukaisesti. Osapuolet korostavat lisäksi immateriaalioikeuksien alalla tehtävän yhteistyön ja teknisen avun merkitystä sellaisten toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen osalta, jotka ovat tarpeen immateriaalioikeuksien noudattamisen varmistamiseksi ja suojan toteutumiseksi erityisesti AKT-järjestön jäsenissä.

5. Osapuolet vahvistavat, että tehokkaiden ja järkevien kilpailupolitiikkojen ja -sääntöjen laatiminen ja soveltaminen ovat ratkaisevassa asemassa pyrittäessä parantamaan ja turvaamaan investointien kannalta suotuisa toimintaympäristö, kestävä teollistamisprosessi ja läpinäkyvyys markkinoille pääsyssä. Sen vuoksi ne sitoutuvat panemaan täytäntöön kansalliset tai alueelliset säännöt ja politiikat, joiden tarkoituksena on tehokkaasti torjua kilpailunvastaisia liiketoiminta-käytäntöjä, mukaan lukien osapuolten myöntämät taloudelliseen toimintaan liittyvät tuet, jotka voivat vääristää markkinoiden moitteetonta toimintaa ja vaikuttaa kielteisesti muiden osapuolten kaupallisiin etuihin. Osapuolet sitoutuvat varmistamaan tasapuoliset toimintaedellytykset julkisille ja yksityisille markkinatoimijoille. Osapuolet sopivat myös vahvistavansa kyseisen alan yhteistyötään laatiakseen ja tukeakseen asianmukaisten kansallisten ja alueellisten viranomaisten kanssa tehokkaita kilpailupolitiikkoja, joilla asteittain varmistetaan, että kilpailusääntöjä sovelletaan tehokkaasti. Tässä yhteydessä osapuolet sopivat kehittävänsä yhteistyössä riittävät valmiudet asianmukaisen oikeudellisen kehyksen luomiseksi kilpailun suojelua varten ja kyseisen kehyksen täytäntöönpanemiseksi asianmukaisten kilpailuviranomaisten toimesta erityisesti AKT-järjestön jäsenten alueella.

6. Osapuolet sopivat lisäävänsä yhteistyötä varmistaakseen perushyödykkeiden kansainvälisten markkinoiden nykyistä paremman toiminnan ja lisätäkseen markkinoiden avoimuutta.

7. Osapuolet tunnustavat läpinäkyvien julkisten hankintojen merkityksen, kun edistetään talouden kehitystä ja teollistumista. Osapuolet ovat samaa mieltä yhteistyön tärkeydestä pyrittäessä lisäämään osapuolten ymmärrystä toistensa julkisia hankintoja koskevista menettelyistä. Osapuolet sitoutuvat noudattamaan hankintamenettelyissä avoimuuden, kilpailukyvyn ja ennakoitavuuden periaatteita ja tekevät niihin liittyvää yhteistyötä.

53 artikla

Kaupan helpottaminen

Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää vähentää kaupan kustannuksia osallistavan ja kestävän kasvun aikaansaamiseksi niiden talouksissa. Sen vuoksi osapuolet tekevät yhteistyötä kaupan helpottamissopimuksen mukaisten sitoumustensa pohjalta yksinkertaistaakseen tuonti-, vienti-, passitus- ja muita tullimenettelyjä, mukaan lukien tulli- ja tulliselvitysmenettelyjen digitalisointi, lisätäkseen tulli- ja kauppamääräysten läpinäkyvyyttä ja helpottaakseen laillista kauppaa. Kaupan helpottamista koskevan sopimuksen mukaisesti AKT-järjestön jäsenet tarvitsevat riittävää ja ennakoitavaa teknistä apua kehittääkseen valmiuksiaan tämän sopimuksen täyttä täytäntöönpanoa varten. Osapuolet sitoutuvat antamaan kyseistä apua sellaisten täytäntöönpanoon liittyvien tarpeiden perusteella, joista AKT-järjestön jäsenet ovat ilmoittaneet kaupan helpottamista koskevan sopimuksen mukaisesti.

V OSASTO

Ympäristön kestävyys ja ilmastonmuutos

54 artikla

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että ympäristön pilaantuminen, luonnonvarojen kestämätön käyttö ja ilmastonmuutos ovat merkittäviä uhkia kestävälle kehitykselle ja vaarantavat nykyisten ja tulevien sukupolvien elämän, elämänlaadun ja toimeentulon. Tältä osin osapuolet vahvistavat, että tarvitaan korkeatasoista ympäristönsuojelua ja luonnonvarojen sekä biodiversiteetin tehokasta suojelua ja kestävää hoitoa Ne vahvistavat myös, että on sovittava kunnianhimoisista toimista ilmastonmuutoksen haitallisten vaikutusten hillitsemiseksi ja vähentämiseksi ja luotava talouskasvua kestävältä ja vähähiiliseltä pohjalta siten, että samalla edistetään ihmisarvoisten työpaikkojen luontia.

2. Osapuolet ottavat kaikissa politiikoissa, suunnitelmissa ja investoinneissa huomioon ympäristön kestävyyden, ilmastonmuutoksen torjunnan ja ympäristön kannalta kestävän kasvun tavoittelun. Ne pyrkivät luomaan kansainvälisissä yhteyksissä toimivia liittoutumia asiaan liittyvissä kysymyksissä edistääkseen maailmanlaajuisia toimia ja varmistaakseen, että paikalliset viranomaiset ja kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin toimijat osallistuvat rakentavalla tavalla toimiin. Osapuolet panevat tehokkaasti täytäntöön monenväliset ympäristösopimukset, joiden osapuolia ne ovat.

3. Osapuolet pyrkivät kehittämään ja vahvistamaan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien kykyä selviytyä ympäristöön ja ilmastonmuutokseen liittyvistä haasteista sekä luonnonkatastrofeista ja ihmisen aiheuttamista katastrofeista.

4. Edistäessään ympäristön kannalta kestävää kehitystä sekä ilmastonmuutoksen ja luonnonkatastrofien torjuntaa osapuolet ottavat huomioon i) pienten kehittyvien saarivaltioiden, vähiten kehittyneiden maiden, kehittyvien sisämaavaltioiden ja rannikoiden väestön haavoittuvuuden sekä niiden pyrkimykset sopeutua erityisesti ilmastonmuutoksen ja luonnonvarojen ehtymisen aiheuttamaan uhkaan; ii) valtioiden altistumisen yhä vaikeampien kuivuusjaksojen, tulvien, rannikoiden eroosion, veden niukkuuden, maaperän ja metsien tilan heikkenemisen, biodiversiteetin köyhtymisen, metsäkadon ja aavikoitumisen ongelmille; iii) tarpeen minimoida ilmastonmuutoksen haitallisiin vaikutuksiin liittyvät menetykset ja vahingot sekä ehkäistä niitä ja etsiä ratkaisuja niihin, mukaan lukien hitaasti etenevät ilmiöt, kuten merenpinnan nousu; iv) yhteydet ilmastonmuutosstrategioiden sekä katastrofiriskin vähentämisen, kestävyyden ja ruokaturvan välillä; v) luontoekosysteemien keskeisen roolin ruokaturvan ja ravitsemuksen varmistamisessa ja ilmastonmuutoksen torjunnassa; vi) ympäristön pilaantumisen ja ilmastonmuutoksen yhteyden pakkomuuttoon ja muuttoliikkeeseen; ja vii) ilmastonmuutoksen ja ympäristön pilaantumisen haitalliset vaikutukset rauhaan ja turvallisuuteen.

1 luku

Ympäristön kestävyys

55 artikla

Ympäristö ja luonnonvarat

1. Osapuolet pyrkivät säilyttämään, suojelemaan, parantamaan ja ennallistamaan ympäristöä. Tätä varten ne toteuttavat kansallisella, alueellisella ja maailmanlaajuisella tasolla toimenpiteitä, jotka liittyvät muun muassa biodiversiteettiarvoltaan merkittäviin alueisiin, luontoekosysteemien suojeluun, ilman- ja veden laatuun, veden niukkuuteen ja kuivuuteen, jätehuoltoon, teollisuuden aiheuttamaan pilaantumiseen ja teollisuuden aiheuttamiin vaaroihin sekä kemikaalien hallinnointiin.

2. Osapuolet tukevat luonnonvarojen, kuten maan, veden, metsien, biodiversiteetin ja ekosysteemien, suojelua sekä kestävää hoitoa ja käyttöä. Ne edistävät toimia, joilla pyritään lopettamaan suojeltujen kasvi- ja eläinlajien laiton kauppa ja puututaan luonnonvaraisista eläimistä ja kasveista saatavien laittomien tuotteiden kysyntään ja tarjontaan. Ne edistävät maa- ja luonnonvaraoikeuksien vastuullista hallintaa.

3. Osapuolet edistävät oikeudellisten välineiden käyttöä, yhdennettyjä ympäristö- ja kehitysstrategioita ja hyvää hallintoa biodiversiteettiin liittyvien näkökohtien integroimisessa kaikkiin asiaankuuluviin aloihin, jotta voidaan pysäyttää biodiversiteetin köyhtyminen ja säilyttää ekosysteemipalvelut. Osapuolet edistävät ympäristötavoitteiden saavuttamista ekosysteemilähtöisesti ja luontopohjaisia ratkaisuja käyttäen. Ne tunnustavat ekosysteemien ja biodiversiteetin merkityksen ilmastonmuutoksen torjunnassa sekä kaikkien ekosysteemien, mukaan lukien vesi- ja maaekosysteemien, säilyttämisessä ja ennallistamisessa. Ne myös perustavat ja hoitavat suojelualueita ja parantavat niiden hallinnointia.

4. Osapuolet tunnustavat, että luontoekosysteemit, erityisesti metsät, tarjoavat eläimille ja kasveille elinympäristöjä ja että niillä on merkittävä rooli ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja siihen sopeutumisessa, biodiversiteetin säilyttämisessä sekä aavikoitumisen ja maaperän tilan heikkenemisen ehkäisemisessä. Osapuolet tunnustavat myös, että metsät, kosteikot ja savannit suojelevat vesiä ja maaperää, suojaavat luonnonuhkilta sekä tarjoavat muita ympäristöpalveluja. Näin ollen osapuolet edistävät kaikkien ekosysteemien, mukaan lukien metsien, suojelua ja ennallistamista.

5. Osapuolet torjuvat aavikoitumista, maaperän huonontumista ja kuivuutta ja ennallistavat ja kunnostavat heikentynyttä maaperää edistääkseen kestävää maankäyttöä ja saavuttaakseen maaperän huonontumisen nollatason. Ne hidastavat biodiversiteetin köyhtymistä, luovat työllistymismahdollisuuksia ja auttavat parantamaan ekosysteemipalvelujen ja -toimintojen tarjontaa muun muassa parantamalla kuivuuteen varautumista ja siitä selviytymistä sekä vähentämällä edelleen hiekka- ja tomumyrskyjen riskiä ja niiden vaikutuksia.

6. Osapuolet edistävät geenivarojen käytöstä saatavien hyötyjen oikeudenmukaista ja tasapuolista saatavuutta sekä kyseisten geenivarojen asianmukaista saatavuutta kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

7. Osapuolet tukevat kiertotalouden toimintatapojen sekä kestävän kulutuksen ja tuotannon käytäntöjen edistämistä ja pyrkivät hyödyntämään parhaan saatavilla olevan puhtaan teknologian tarjoamia investointimahdollisuuksia.

2 luku

Valtameret, meret ja merelliset luonnonvarat

56 artikla

Valtamerten hallinnointi

1. Osapuolet tunnustavat ihmisen aiheuttamat lisääntyvät paineet ja niiden kumulatiiviset vaikutukset meriin ja valtameriin ja tunnustavat merien ja valtamerten luonteen toisiinsa liittyvinä yhteisinä hyödykkeinä, joiden säilyttäminen, suojelu ja hallinnointi on yhteinen vastuu, joka edellyttää sidosryhmien yhteisiä ja koordinoituja toimia. Osapuolet vahvistavat UNCLOSin yleismaailmallisuuden ja yhtenäisen luonteen meri- ja merenkulkualan kansallisten, alueellisten ja maailmanlaajuisten toimien perustana.

2. Osapuolet vahvistavat valtamerten hallinnointia ja puuttuvat tehokkaasti meriin ja valtameriin kohdistuviin lisääntyviin paineisiin, jotka uhkaavat meriekosysteemien kestävyyttä ja heikentävät niiden vaikutusta ilmastonmuutoksen hillinnässä ja sen vaikutuksiin sopeutumisessa.

3. Osapuolet edistävät ja kehittävät meriekosysteemien suojelua ja ennallistamista sekä meren luonnonvarojen suojelemista ja kestävää hoitoa, myös niiden lainkäyttövallan ulkopuolisilla alueilla, tavoitteenaan terveet ja tuottavat valtameret. Ne edistävät kestävää kalastuksenhoitoa kansallisella, alueellisella ja maailmanlaajuisella tasolla tekemällä yhteistyötä asiaankuuluvien alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen kanssa ja torjumalla laitonta, ilmoittamatonta ja sääntelemätöntä kalastusta. Osapuolet edistävät uhanalaisten vesieläinlajien suojelua ja toimia, joilla hillitään merten pilaantumista ja roskaantumista sekä torjutaan ilmastonmuutoksen vaikutuksia, kuten valtamerten happamoitumista.

4. Osapuolet edistävät sinisen talouden kestävää kehittämistä, jotta voidaan turvata valtamerten rooli ruokaturvan ja ravitsemuksen parantamisessa, parantaa toimeentuloa, luoda työllistymismahdollisuuksia ja varmistaa sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja kulttuurinen hyvinvointi nykyisille ja tuleville sukupolville.

5. Osapuolet tukevat sinisen kasvun politiikkojen ja strategioiden täytäntöönpanoa edistääkseen sellaista yhdennettyä valtamerten hoitoa, jolla ennallistetaan, suojellaan ja ylläpidetään meriekosysteemien monimuotoisuutta, tuottavuutta, kestävyyttä, ydintoimintoja ja itseisarvoa.

6. Osapuolet edistävät vuoropuhelua ja yhteistyötä kaikilla valtamerten hallinnoinnin osa-alueilla, mukaan lukien ilmastonmuutokseen, merenpinnan nousuun ja sen mahdollisiin vaikutuksiin, merenpohjan kaivostoimintaan, kalastukseen, merten pilaantumiseen sekä tutkimukseen ja kehittämiseen liittyvät kysymykset.

3 luku

Ilmastonmuutos

57 artikla

Ilmastositoumukset

1. Osapuolet tunnustavat, että ilmastonmuutoksen ja ilmaston vaihtelun haitalliset vaikutukset uhkaavat ihmisten elämää ja toimeentuloa. Ne vahvistavat sitoumuksensa toteuttaa kiireellisiä toimia ilmastonmuutoksen ehkäisemiseksi ja sen vaikutuksiin puuttumiseksi ja tehdä kiireellisesti ja koordinoidusti yhteistyötä kansainvälisellä, alueellisella, alueiden välisellä ja kansallisella tasolla tukeakseen maailmaanlaajuisia ilmastonmuutoksen torjumiseen tähtääviä toimia.

2. Osapuolet panevat tehokkaasti täytäntöön ilmastonmuutosta koskevan New Yorkissa 9 päivänä toukokuuta 1992 tehdyn Yhdistyneiden kansakuntien puitesopimuksen ja Pariisin sopimuksen.

3. Osapuolet ovat sitoutuneet saavuttamaan yleisen tavoitteen pitää maapallon keskilämpötilan nousu selvästi alle kahdessa celsiusasteessa suhteessa esiteolliseen aikaan ja jatkamaan toimia lämpötilan nousun rajoittamiseksi 1,5 celsiusasteeseen suhteessa esiteolliseen aikaan, parantamaan sopeutumiskykyä, vähentämään haavoittuvuustekijöitä ja vahvistamaan resilienssiä sekä saattamaan kaikki investoinnit ja rahoitusvirrat Pariisin sopimuksen mukaisiksi.

58 artikla

Ilmastotoimet

1. Osapuolet sopivat toteuttavansa ilmastotoimia, jotka koskevat ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumista, ilmastonmuutoksen hillitsemistä sekä täytäntöönpanokeinoja, ja ottavansa erityisesti huomioon haavoittuvimmat maat, kuten pienet kehittyvät saarivaltiot, alavat rannikkovaltiot, vähiten kehittyneet maat ja kehittyvät sisämaavaltiot.

2. Osapuolet sopivat toteuttavansa kansallisesti määritellyt panoksensa ja seuraavansa niiden edistymistä sekä pyrkivänsä laatimaan kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen tähtäävät, vuosisadan puoliväliin ulottuvat pitkän aikavälin kehitysstrategiat ja tiedottamaan niistä, jotta saavutetaan Pariisin sopimuksessa sovittu lämpötilatavoite ja ottavat samalla huomioon yhteiset mutta eriytetyt vastuualueensa ja valmiutensa kansallisten olosuhteiden mukaisesti. Ne sitoutuvat vahvistamaan kansallisesti määriteltyjen panosten, Agenda 2030:n ja kansallisten strategioiden välisiä yhteyksiä.

3. Osapuolet sopivat tekevänsä sopeutumissuunnitelmat ja panevansa ne täytäntöön sekä seuraavansa kansallisten sopeutumissuunnitelmien ja muiden strategioiden täytäntöönpanon edistymistä. Ne sitoutuvat perustamaan ja vahvistamaan toimivia hallintorakenteita tätä tarkoitusta varten. Ne tunnustavat, että on tarpeen tehostaa kansallisten sopeutumissuunnitelmien ja muiden sopeutumisstrategioiden sisällyttämistä kansallisiin strategioihin ja prosesseihin, jotta ilmastonmuutos ei estäisi kestävää kehitystä.

59 artikla

Ilmastonmuutos ja turvallisuus

Osapuolet puuttuvat ilmastonmuutoksen ja ympäristön pilaantumisen aiheuttamaan turvallisuusuhkaan erityisesti epävakaissa tilanteissa ja haavoittuvimmissa maissa. Osapuolet laativat kyseisen turvallisuusuhan huomioon ottavat selviytymisstrategiat.

4 luku

Luonnonkatastrofit

60 artikla

Katastrofiriskien vähentäminen ja hallinta

1. Osapuolet tunnustavat luonnonkatastrofien, kuten tsunamien, maanjäristysten ja tulivuorenpurkausten, haitalliset vaikutukset kestävään kehitykseen sekä ilmastoon liittyvien ilmiöiden, kuten hirmumyrskyjen, tulvien ja kuivuuden, yleistymisen ja lisääntyneen voimakkuuden.

2. Osapuolet edistävät johdonmukaisia politiikkoja ja strategioita kaikilla tasoilla haavoittuvuustekijöiden ja muiden riskitekijöiden tunnistamiseksi. Ne parantavat yhteistyössä katastrofivalmiutta ja -palautuvuutta katastrofien lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutusten suhteen ja kiinnittävät erityistä huomiota katastrofiriskien vähentämistä ja ilmastonmuutoksen sopeutumista koskevien strategioiden väliseen koordinointiin, täydentävyyteen ja synergioihin. Osapuolet toteuttavat ennakkovaroitus- ja ennaltaehkäisytoimia ja tehostavat riskin vähentämistä ja niihin varautumista vahvistamalla ruohonjuuritason viestintää ja riskinhallintaa ja sisällyttämällä katastrofiriskin vähentämisen kehitysstrategioihin.

3. Osapuolet ottavat toimissaan järjestelmällisesti huomioon kattavan riskinarvioinnin, riskinhallinnan ja selviytymiskyvyn varmistaakseen, että yksilöt, yhteisöt, instituutiot ja maat voivat paremmin valmistautua häiriöihin ja niiden jälkitilanteisiin, kestää niitä, sopeutua niihin ja toipua niistä nopeasti erityisesti silloin, kun häiriöiden vaikutukset ylittävät parhaat pyrkimykset sopeutua niihin ilman, että pitkän aikavälin kehitysnäkymät vaarantuvat.

4. Osapuolet käsittelevät katastrofiriskejä yhdennetyllä, useita riskejä kattavalla lähestymistavalla, johon sisältyy katastrofiriskien ymmärtäminen, riskinhallinnan vahvistaminen ja institutionaalisten valmiuksien kehittäminen riskitietoisten investointien tekemiseksi. Ne varmistavat, että saavutetaan osallistavat ja oikeudenmukaiset tulokset, joilla parannetaan heikoimmassa asemassa olevien selviytymiskykyä.

5. Osapuolet kehittävät strategioita, joilla vahvistetaan kaupunkien ja maaseudun kestävyyttä katastrofiriskien hallinnan parantamiseksi kiinnittäen erityistä huomiota suunnittelemattomiin asutusalueisiin.

61 artikla

Katastrofiapu ja katastrofeista toipuminen

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että varhainen ja koordinoitu reagointi luonnonkatastrofeihin on ratkaisevan tärkeää kunnostustoimien ja katastrofeista toipumisen kannalta. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että on tärkeää toteuttaa tarvearvioinnit koordinoidusti ja parantaa katastrofivalmiutta ja paikallisia valmiuksia vastata kriiseistä kärsivien ihmisten tarpeisiin varhaisessa vaiheessa ja tehokkaasti muun muassa toimivien viestintästrategioiden avulla.

2. Osapuolet sopivat, että katastrofiapu- ja jälleenrakennustoimissa asetetaan lyhyellä aikavälillä etusijalle hätäapu ja kunnostustoimet, kuten varhaisen toipumisen tukeminen. Ne sopivat, että katastrofin jälkeisissä avustustoimissa lyhyen aikavälin hätäapu pyritään yhdistämään pidemmän aikavälin kehitykseen soveltamalla kestäviä elpymisprosesseja, jälleenrakentamalla paremmin ja elvyttämällä sosioekonomista ja kulttuurielämää. Tämä edellyttää humanitaarisen avun ja kehitysyhteistyön sidosryhmien välisen koordinoinnin tehostamista kriisin alusta lähtien, jotta voidaan asianmukaisesti kehittää kriisistä kärsivien väestönosien selviytymiskykyä.

VI OSASTO

Muuttoliike ja liikkuvuus

62 artikla

Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa muuttoliikettä ja liikkuvuutta koskevan yhteistyönsä tehostamiseen solidaarisuuden, kumppanuuden ja jaetun vastuun periaatteiden mukaisesti. Ne omaksuvat kattavan, johdonmukaisen, käytännöllisen ja tasapainoisen lähestymistavan noudattaen kaikilta osin kansainvälistä oikeutta, mukaan lukien kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä ja soveltuvin osin kansainvälistä pakolaisoikeutta ja kansainvälistä humanitaarista oikeutta, sekä noudattavat täysivaltaisuusperiaatetta osapuolten toimivallan huomioon ottaen. Ne tunnustavat, että hallitulla muuttoliikkeellä ja liikkuvuudella voi olla myönteisiä vaikutuksia kestävään kehitykseen ja että on tarpeen puuttua mahdollisiin haitallisiin vaikutuksiin, joita sääntelemättömällä muuttoliikkeellä voi olla lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaille. Osapuolet sopivat pyrkivänsä parantamaan valmiuksiaan muuttoliikkeen kaikkien näkökohtien tehokasta ja tuloksellista hallintaa varten. Ne toistavat sitoumuksensa kunnioittaa kaikkien pakolaisten ja muuttajien ihmisarvoa ja suojella heidän ihmisoikeuksiaan. Osapuolet käsittelevät kaikkia tässä osastossa tarkoitettuja muuttoliikkeen ja liikkuvuuden merkityksellisiä näkökohtia säännöllisesti käymässään vuoropuhelussa.

1 luku

Laillinen muuttoliike ja liikkuvuus

63 artikla

Laillinen muuttoliike ja liikkuvuus

1. Osapuolet pyrkivät hyödyntämään turvallista, hallittua ja laillista muuttoliikettä ja liikkuvuutta kansainvälistä oikeutta kaikilta osin noudattaen ja toimivaltuuksiensa puitteissa. Tältä osin ne pyrkivät kehittämään ja käyttämään laillisia muuttoväyliä, kuten työvoiman muuttoliikettä ja muita liikkuvuusjärjestelyjä kansalliset prioriteetit ja työmarkkinoiden tarpeet huomioon ottaen.

2. Osapuolet pyrkivät asettamaan työntekoa, tutkimusta, opiskelua, harjoittelua ja vapaaehtoistyötä varten läpinäkyvät maahanpääsy- ja oleskeluvaatimukset kiertomuuton ja liikkuvuuden helpottamiseksi. Osapuolet lisäävät maahanmuuttosääntöjä koskevien tietojen avoimuutta.

3. Osapuolet katsovat, että kiertomuutto on keino edistää kasvua ja kehitystä lähtö- ja kohdemaissa. Tätä varten niiden on harkittava kiertomuuttojärjestelyjen luomista ja pantava tarvittaessa täytäntöön oikeudelliset kehykset, joilla helpotetaan AKT-järjestön jäsenten tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella laillisesti oleskelevien Euroopan unionin jäsenvaltion tai AKT-järjestön jäsenten kansalaisten paluumenettelyjä, ja kehitettävä niitä tarpeen mukaan sekä tarkasteltava heidän uudelleenkotoutumistaan alkuperämaihin, jotta varmistetaan, että heidän hankkimansa kokemukset ja pätevyydet hyödyttävät paikallisia työmarkkinoita ja yhteisöjä.

4. Osapuolet käyvät vuoropuhelua laillista maahanmuuttoa ohjaavista menettelyistä, mukaan lukien perheenyhdistäminen ja tarvittaessa eläkeoikeuksien siirrettävyys. Osapuolet jatkavat avointa näkemystenvaihtoa viisumikysymyksistä sekä liikkuvuuden ja ihmisten välisten kontaktien helpottamisesta esimerkiksi matkailun, kulttuurin, urheilun, koulutuksen, tutkimuksen ja liiketoiminnan aloilla keskinäisen ymmärtämyksen ja yhteisten arvojen edistämiseksi.

5. Osapuolet edistävät yhteistyötä asiaankuuluvien virastojen ja instituutioiden, paikallisviranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten välillä edistääkseen yhteisiä tutkimushankkeita, tunnistaakseen osaamisvajeita, luodakseen investointi- ja työllistymismahdollisuuksia sekä arvioidakseen työvoiman muuttoliikettä koskevia politiikkoja ja strategioita.

6. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen kaikkien tutkintojen läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta ja helpottaakseen niiden tunnustamista jatko-opintoja varten ja työmarkkinoilla.

7. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen ja nykyaikaistaakseen väestörekisterijärjestelmiä henkilökorttien ja passien myöntämistä ja niiden turvallisuuden parantamista varten.

64 artikla

Kotoutuminen ja syrjimättömyys

1. Osapuolet pyrkivät hyväksymään alueellaan laillisesti oleskelevia henkilöitä varten tulokselliset kotouttamispolitiikat, joiden tarkoituksena on oman maan kansalaisten oikeuksiin verrattavien oikeuksien myöntäminen ja velvollisuuksiin verrattavien velvollisuuksien edellyttäminen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistäminen. Tältä osin osapuolet tukevat sellaisten strategioiden laatimista ja täytäntöönpanoa, joiden avulla AKT-järjestön jäsenten tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella laillisesti oleskelevat Euroopan unionin jäsenvaltion tai AKT-järjestön jäsenten kansalaiset integroidaan vastanottaviin yhteiskuntiin ja niiden työmarkkinoille, sekä tukevat ja vahvistavat yhteistyötä ja koordinointia kotouttamisen parissa työskentelevien kansallisten, alueellisten ja paikallisten toimijoiden, kuten paikallishallintojen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden, kanssa.

2. Osapuolet sopivat varmistavansa AKT-järjestön jäsenten tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella laillisesti oleskelevien Euroopan unionin jäsenvaltion tai AKT-järjestön jäsenten kansalaisten oikeudenmukaisen kohtelun, edistävänsä heidän syrjimättömyyttään taloudellisessa, sosiaalisessa ja kulttuurielämässä ja kehittävänsä rasismin ja muukalaisvihan vastaisia toimenpiteitä.

3. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että AKT-järjestön jäsenten tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella laillisesti oleskelevien Euroopan unionin jäsenvaltion tai AKT-järjestön jäsenten kansalaisille myönnettävään kohteluun ei saa sisältyä minkäänlaista kansallisuuteen perustuvaa syrjintää työehtojen, palkkauksen ja irtisanomisen osalta suhteessa Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja AKT-järjestön jäsenten omiin kansalaisiin. Tätä varten osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen, että maahanmuuttosäännöt ja työhönottomekanismit perustuvat oikeudenmukaisiin ja eettisiin periaatteisiin, joilla varmistetaan kaikkien AKT-järjestön jäsenten tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella laillisesti oleskelevien Euroopan unionin jäsenvaltion tai AKT-järjestön jäsenten kansalaisten oikeudenmukainen ja ihmisarvoinen kohtelu vastaanottavissa maissa ja suojellaan heitä hyväksikäytöltä.

2 luku

Muuttoliike ja kehitys

65 artikla

Muuttoliike ja kehitys

Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että hallittu muuttoliike voi lisätä vaurautta, innovointia ja kestävää kehitystä, ja sopivat tekevänsä yhteistyötä lähtömaiden kanssa ja tukevansa niitä muun muassa edistämällä kasvu- ja työllistymismahdollisuuksia, investointeja, yksityissektorin kehitystä, kauppaa ja innovointia sekä erityisesti nuorten ja naisten yleissivistävää ja ammatillista koulutusta, terveydenhuoltoa, sosiaalista suojelua ja sosiaaliturvaa. Osapuolet tekevät yhteistyötä luodakseen sellaiset olosuhteet, joissa osaamisen menettämisestä aiheutuvat haitalliset vaikutukset lähtömaiden kehitykseen olisivat mahdollisimman rajalliset.

66 artikla

Maastamuuttajat ja kehitys

Osapuolet tunnustavat maastamuuttajayhteisöjen merkityksen ja tuen lähtömaiden kehitykselle muun muassa rahoituksen, investointien, osaamisen, asiantuntemuksen ja teknologian siirron, kulttuuristen siteiden, verkostojen ja mekanismien kautta sekä heidän merkityksensä kansallisissa sovintoprosesseissa.

67 artikla

Maastamuuttajien rahalähetykset

1. Osapuolet pyrkivät edistämään sitä, että rahalähetykset voitaisiin tehdä edullisemmin, turvallisemmin, nopeammin ja lainmukaisesti, jotta helpotetaan tuottavia kotimaisia investointeja hyödyntäen myös uutta teknologiaa ja innovatiivisia välineitä.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä pienentääkseen rahalähetyksiin liittyvät toimituskulut alle 3 prosenttiin, poistaakseen kansainvälisesti sovittujen tavoitteiden mukaisesti ne rahalähetysten reitit, joissa toimituskulut ovat yli 5 prosenttia ja kehittääkseen sääntelykehyksiä, jotka mahdollistavat muiden kuin perinteisten toimijoiden osallistumisen.

68 artikla

Etelä–etelä-suuntainen muuttoliike

1. Osapuolet tunnustavat etelä–etelä-suuntaiseen muuttoliikkeeseen liittyvät haasteet ja mahdollisuudet, mukaan lukien hyvin hallitun etelä–etelä-suuntaisen muuttoliikkeen mahdolliset hyödyt lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaiden kestävälle kehitykselle. Tätä varten osapuolet tukevat politiikkoja ja toimia, joilla edistetään lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaiden taloudellista ja sosiaalista kehitystä.

2. Osapuolet vaihtavat kokemuksia ja parhaita käytäntöjä siitä, miten etelä–etelä-suuntaisten muuttoliikevirtojen lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaille aiheuttamia sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia voidaan lieventää, ja lisäävät yhteistyötään kansallisella ja alueellisella tasolla.

69 artikla

Luonnonkatastrofit, ilmastonmuutos ja ympäristön pilaantuminen

1. Osapuolet ottavat huomioon luonnonkatastrofien, ilmastonmuutoksen ja ympäristön pilaantumisen yhteyden muuttoliikkeeseen, mukaan lukien väestön pakkomuuttoon.

2. Osapuolet toteuttavat toimia vastatakseen siirtymään joutuneiden henkilöiden tarpeisiin hyväksymällä kaikilla asiaankuuluvilla tasoilla, myös alueiden välisellä tasolla, strategioita, jotka koskevat luonnonkatastrofien, ilmastonmuutoksen haitallisten vaikutusten ja ympäristön pilaantumisen hillitsemistä, niihin sopeutumista ja niistä selviytymistä.

3 luku

Sääntelemätön muuttoliike

70 artikla

Sääntelemättömän muuttoliikkeen perimmäiset syyt

1. Osapuolet vahvistavat yhteisen poliittisen sitoutumisen sääntelemättömän muuttoliikkeen ja pakkomuuton perimmäisten syiden käsittelemiseen ja asianmukaisten ratkaisujen löytämiseen.

2. Osapuolet vahvistavat pyrkivänsä tyrehdyttämään sääntelemättömät muuttovirrat kansainvälistä oikeutta ja ihmisoikeuksia kaikilta osin kunnioittaen. Tältä osin ne tunnustavat sääntelemättömän muuttoliikkeen haitalliset vaikutukset lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaihin, mukaan lukien asiaan liittyvät humanitaariset ja turvallisuushaasteet. Osapuolet tunnustavat, että muuttajilla on kohonnut riski joutua ihmisoikeusloukkausten, ihmiskaupan ja hyväksikäytön uhreiksi ja sopivat toteuttavansa toimenpiteitä suojellakseen heitä kaikenlaiselta riistolta ja hyväksikäytöltä.

71 artikla

Muuttajien salakuljetus

1. Osapuolet lisäävät yhteisiä toimia muuttajien salakuljetukseen liittyvän rajatylittävän rikollisuuden ehkäisemiseksi ja tehostavat yhdessä toimiaan lopettaakseen rikollisjärjestöjen rankaisemattomuuden tehokkaalla tutkinnalla ja syytteeseenpanolla.

2. Osapuolet varmistavat, että asianmukaiset lainsäädännölliset ja institutionaaliset puitteet ovat olemassa kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen ja erityisesti sen maitse, meritse ja ilmateitse tapahtuvan maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämisestä tehdyn lisäpöytäkirjan mukaisesti. Ne sitoutuvat myös parantamaan tietojenvaihtoa ja edistämään operatiivista yhteistyötä, poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä.

72 artikla

Ihmiskauppa

Osapuolet torjuvat ihmiskauppaa kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen ja sen ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan, ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta tehdyn lisäpöytäkirjan mukaisesti. Osapuolet myös tehostavat ennaltaehkäiseviä toimia muun muassa lopettamalla rikoksentekijöiden rankaisemattomuuden ja varmistavat, että kaikilla uhreilla on heille kuuluvat oikeudet, ottaen erityisesti huomioon naisten ja lasten haavoittuvuuden.

73 artikla

Yhdennetty rajaturvallisuus

Osapuolet edistävät ja tukevat yhdennettyä rajaturvallisuutta, mukaan lukien rajavalvonta, tietojen ja tiedustelutietojen kerääminen ja jakaminen, ja väärennettyjen asiakirjojen tuottamisen ja käytön estämistä sekä operatiivista yhteistyötä, poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä tutkinta- ja syytetoimissa.

4 luku

Palauttaminen, takaisinotto ja uudelleenkotouttaminen

74 artikla

Palauttaminen ja takaisinotto

1. Osapuolet vahvistavat oikeutensa palauttaa laittomasti oleskelevat muuttajat sekä kunkin Euroopan unionin jäsenvaltion ja kunkin AKT-järjestön jäsenen laillisen velvollisuuden ottaa ehdoitta takaisin AKT-järjestön jäsenten tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella laittomasti oleskelevat omat kansalaisensa ilman muita muodollisuuksia kuin 3 kohdassa tarkoitettu tunnistaminen. Tätä tarkoitusta varten osapuolet tekevät yhteistyötä palauttamisen ja takaisinoton osalta ja varmistavat, että ihmisten oikeuksia ja ihmisarvoa suojataan ja kunnioitetaan kaikilta osin, myös kaikissa menettelyissä, joissa laittomasti oleskelevia muuttajia palautetaan lähtömaihinsa.

2. Euroopan unionin jäsenvaltiot hyväksyvät AKT-järjestön jäsenen alueella laittomasti oleskelevien kansalaistensa palauttamisen ja takaisinoton kyseisen valtion pyynnöstä ilman muita muodollisuuksia kuin 3 kohdassa tarkoitettu tunnistaminen niiden henkilöiden osalta, joilla ei ole voimassa olevaa matkustusasiakirjaa.

AKT-järjestön jäsenet hyväksyvät Euroopan unionin jäsenvaltion alueella laittomasti oleskelevien kansalaistensa palauttamisen ja takaisinoton kyseisen jäsenvaltion pyynnöstä ilman muita muodollisuuksia kuin 3 kohdassa tarkoitettu tunnistaminen niiden henkilöiden osalta, joilla ei ole voimassa olevaa matkustusasiakirjaa.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden osalta tässä kohdassa säädettyjä velvoitteita sovelletaan ainoastaan henkilöihin, joilla on jonkin Euroopan unionin jäsenvaltion kansalaisuus. AKT-järjestön jäsenten osalta tämän kohdan velvoitteita sovelletaan ainoastaan sellaisiin henkilöihin, joiden katsotaan olevan niiden kansalaisia asianomaisen maan oikeusjärjestelmän mukaisesti.

3. Euroopan unionin jäsenvaltiot ja AKT-järjestön jäsenet vastaavat nopeasti toistensa takaisinottoa koskeviin pyyntöihin. Ne käyttävät tunnistamisprosesseja, joissa henkilöllisyys selvitetään tarkoituksenmukaisimpia ja tehokkaimpia mahdollisia keinoja käyttäen asianomaisen henkilön kansalaisuuden varmistamiseksi ja asianmukaisten matkustusasiakirjojen myöntämiseksi palauttamista varten liitteen I mukaisesti. Mikään kyseisessä liitteessä ei estä henkilön palauttamista pyynnön esittäneen ja pyynnön vastaanottaneen valtion välistä virallista tai epävirallista järjestelyä käyttäen.

4. Jos osapuoli katsoo, että toinen osapuoli ei noudata liitteessä I tarkoitettua määräaikaa kansainvälisen siviili-ilmailun yleissopimuksen liitteessä 9 olevan 5.26 standardin mukaisesti, se ilmoittaa tästä toiselle osapuolelle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen yleisessä osassa olevan 101 artiklan 5 kohdassa määrättyjen menettelyjen noudattamista. Jos toinen osapuoli ei edelleenkään noudata kyseisiä velvoitteita, ilmoituksen tehnyt osapuoli voi toteuttaa oikeasuhteisia toimenpiteitä sen jälkeen, kun 30 päivää on kulunut ilmoituksesta.

5. Osapuolet sopivat näiden sitoumusten täytäntöönpanon seurannasta kumppanuuteen perustuvassa säännöllisessä vuoropuhelussaan.

75 artikla

Uudelleenkotouttaminen

Osapuolet pyrkivät löytämään yhteistyötapoja edistääkseen vapaaehtoista paluuta ja helpottaakseen palautettujen henkilöiden uudelleenkotouttamista pysyvällä tavalla käyttäen tarvittaessa siihen tarkoitettuja kestäviä uudelleenkotouttamisohjelmia. Erityistä huomiota on kiinnitettävä haavoittuvassa asemassa olevien palaavien henkilöiden, kuten lasten, ikääntyneiden, vammaisten ja ihmiskaupan uhrien, tarpeisiin.

5 luku

Suojelu ja turvapaikka

76 artikla

Pakolaiset ja muut siirtymään joutuneet

1. Osapuolet ovat sitoutuneet vahvistamaan pakolaisten ja muiden siirtymään joutuneiden suojelua ja ihmisarvoa noudattaen kansainvälistä oikeutta ja kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä, mukaan lukien palauttamiskiellon periaate, sekä tapauksen mukaan kansainvälistä pakolaisoikeutta ja kansainvälistä humanitaarista oikeutta.

2. Osapuolet tukevat tarvittaessa pakolaisten ja muiden siirtymään joutuneiden kotoutumista vastaanottaviin maihin ja vahvistavat ensimmäisten turvapaikka-, kauttakulku- ja kohdemaiden valmiuksia. Osapuolet tekevät yhteistyötä tarjotakseen kauttakulku- ja kohdemaissa oleville pakolaisille ja siirtymään joutuneille turvaa pakolaisleireillä sekä varmistaakseen heille oikeussuojan, oikeudellisen avun, todistajien suojelun ja lääketieteellisen ja sosiaalis-psykologisen tuen.

3. Osapuolet kiinnittävät erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin, kuten naisiin, lapsiin ja ilman huoltajaa oleviin alaikäisiin, ja heidän erityistarpeisiinsa lapsen edun huomioon ottaen.

III OSA

MAAILMANLAAJUISET LIITTOUTUMAT JA KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

77 artikla

Osapuolet vahvistavat, että yhteistyö kansainvälisellä tasolla on tärkeää niiden yhteisten etujen edistämiseksi ja puolustamiseksi sekä monenvälisyyden säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi. Ne sitoutuvat yhdistämään voimansa luodakseen rauhanomaisemman, yhteistyöhön perustuvan ja oikeudenmukaisemman maailman, jonka perustana ovat yhteiset arvot: rauha, demokratia, ihmisoikeudet, oikeusvaltioperiaate, sukupuolten tasa-arvo, kestävä kehitys, ympäristönsuojelu ja ilmastonmuutoksen torjunta. Ne ovat yhtä mieltä siitä, että on tärkeää solmia ja vahvistaa maailmanlaajuisia liittoutumia sellaisen tehokkaan monenvälisen järjestelmän luomiseksi, jonka avulla voidaan vastata maailmanlaajuisiin haasteisiin ja luoda kaikille turvallisempi ja parempi maailma.

78 artikla

Monenvälisyys ja globaali hallinta

1. Osapuolet ovat sitoutuneet sääntöihin perustuvaan kansainväliseen järjestykseen, jonka keskeinen periaate on monenvälisyys ja jonka ytimen muodostaa YK. Ne edistävät kansainvälistä vuoropuhelua ja etsivät monenvälisiä ratkaisuja maailmanlaajuisten toimien edistämiseksi.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet tapauksen mukaan joko ratifioidakseen asiaankuuluvat kansainväliset sopimukset tai liittyäkseen niihin ja pannakseen ne täytäntöön ja saattaakseen ne osaksi omaa lainsäädäntöään.

3. Osapuolet pyrkivät vahvistamaan globaalia hallintaa ja tukemaan monenvälisten instituutioiden tarvittavia uudistuksia ja nykyaikaistamista, jotta parannetaan niiden edustavuutta, reagointikykyä, tuloksellisuutta, tehokkuutta, osallistavuutta, avoimuutta, demokraattisuutta ja vastuullisuutta.

4. Osapuolet syventävät useita sidosryhmiä kattavaa, monenvälisyyteen soveltamaansa lähestymistapaa ottamalla kansalaisyhteiskunnan, yksityisen sektorin ja työmarkkinaosapuolet mukaan toimiin, joilla pyritään vastaamaan maailmanlaajuisiin haasteisiin.

79 artikla

Yhteistyö kansainvälisissä järjestöissä ja kansainvälisillä foorumeilla

1. Osapuolet pyrkivät antamaan yhteisiä päätöslauselmia, julistuksia ja julkilausumia, koordinoimaan kantojaan ja tapauksen mukaan äänestämistään sekä toteuttamaan yhteisiä toimia, jotka perustuvat yhteneviin etuihin, keskinäiseen kunnioitukseen ja tasa-arvoon, jotta voidaan varmistaa lisääntynyt läsnäolo ja vahvempi ääni kansainvälisissä ja alueellisissa järjestöissä ja kansainvälisillä ja alueellisilla foorumeilla.

2. Osapuolet vahvistavat asianmukaiset toimintamenettelyt tehokasta kansainvälistä yhteistyötä ja koordinointia varten, muun muassa kutsumalla koolle AKT-järjestön jäsenten ja EU-osapuolen välisiä ministerikokouksia. Ne pyrkivät säännöllisesti löytämään yhteisen poliittisen ja operatiivisen perustan useiden strategisten teemojen osalta ja yhdistämään voimansa niin yhteistä kuin maailmanlaajuista etua koskevissa kysymyksissä globaalin toiminnan edistämiseksi.

3. Osapuolet voivat aktiivisesti pyrkiä tiiviiseen yhteistyöhön ja perustaa strategisia liittoutumia sellaisten kolmansien maiden ja ryhmittymien kanssa, jotka jakavat niiden arvot ja intressit, vastatakseen yhteistyössä yhteisiin haasteisiin aina kun se on mahdollista.

80 artikla

Kansainvälisen toiminnan alat

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä ja toteuttavansa yhteisiä toimia II osassa määriteltyihin strategisiin painopisteisiin liittyvissä kysymyksissä sekä muilla tarpeellisiksi katsomillaan aloilla.

2. Osapuolet vahvistavat yhteistyötään ja vuoropuheluaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi. Ne omaksuvat konfliktien ja kriisien ehkäisyyn ja hoitoon osallistavan ja yhtenäisen lähestymistavan, joka perustuu laajoihin, syvällisiin ja kestäviin alueellisiin ja kansainvälisiin kumppanuuksiin. Ne työskentelevät kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla tehostaakseen kestävän rauhan ja turvallisuuden edistämiseen tähtääviä monenvälisiä toimia vahvistamalla kumppanuuksia YK:n ja suurten ja pienempien alueiden toimijoiden kanssa. Ne puuttuvat kansainvälistä yhteisöä koskettaviin vakaviin rikoksiin ja kansainvälisiin turvallisuusuhkiin, kuten järjestäytyneeseen rikollisuuteen, terrorismiin ja väkivaltaiseen ääriliikehdintään, ja tekevät yhteistyötä kansainväliseen asevalvontaan, asesulkuun ja aseriisuntaan liittyvien rakenteiden tukemiseksi ja vahvistamiseksi sekä kyberturvallisuuden parantamiseksi ja kyberrikollisuuden torjumiseksi.

3. Osapuolet osallistuvat kansainvälisiin foorumeihin ylläpitääkseen kansainvälisiä normeja ja sopimuksia, joilla edistetään ja suojellaan ihmisoikeuksia, tavoitellaan sukupuolten tasa-arvoa sekä vahvistetaan demokratiaa ja oikeusvaltiota. Ne tekevät yhteistyötä ihmisoikeuksia puolustavien YK:n elinten ja mekanismien kanssa ja tukevat varauksetta YK:n ihmisoikeusneuvoston työtä. Ne perustavat tarvittaessa alueiden välisiä liittoutumia, jotka edistävät yhteisiä arvoja ja etuja.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista ja muita kansainvälisesti sovittuja inhimillistä ja sosiaalista kehitystä edistäviä etenemissuunnitelmia. Ne tekevät tiivistä yhteistyötä kansainvälisellä tasolla tavoitteenaan:

a) poistaa äärimmäinen köyhyys ja nälänhätä;

b) parantaa puutteellista ruokaturvaa;

c) edistää laadukkaiden ja kohtuuhintaisten sosiaalipalvelujen, kuten koulutuksen, terveydenhuollon, vesihuollon, sanitaation ja asuntojen yleistä saatavuutta;

d) voimaannuttaa naisia ja nuoria; sekä

e) suojella yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia ja edistää heidän osallisuuttaan ja osallistumista taloudelliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen elämään ”ketään ei jätetä” -periaatteen mukaisesti.

Ne tekevät yhteistyötä vahvistaakseen kansainvälisen rahoitus- ja valuuttajärjestelmän johdonmukaisuutta ja yhtenäisyyttä, jotta voidaan varmistaa kestävää kehitystä tukevan kehitysrahoituksen parempi saatavuus.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä kansainvälisellä tasolla osallistavan ja kestävän talouskasvun ja kehityksen aikaansaamiseksi toteuttamalla toimenpiteitä, joiden tavoitteena on talouden rakennemuutos, ihmisarvoisten työpaikkojen luominen ja AKT-järjestön jäsenten integroituminen maailmantalouteen, myös alueellisen ja maanosan laajuisen yhdentymisen kautta. Osapuolet ylläpitävät ja vahvistavat sääntöihin perustuvaa monenvälistä kauppajärjestelmää, jonka keskiössä on WTO, sen kaikessa toiminnassa sen varmistamiseksi, että kyseisen järjestelmän avulla voidaan vastata tehokkaasti maailmanlaajuisiin kaupankäynnin haasteisiin ja hyödyntää kaupankäynnin koko kehityspotentiaali.

6. Osapuolet tehostavat yhteistyötään edistääkseen vaikuttavia ja määrätietoisia yhteisiä toimia ympäristön kestävyyden ja ilmastonmuutoksen alalla, nostavat maailmanlaajuisten tavoitteiden tasoa ja ottavat johtavan aseman pyrkimyksissä saavuttaa Pariisin sopimuksen pitkän aikavälin tavoitteet. Ne noudattavat globaaleja julkishyödykkeitä tarjoavia ja tulevia sukupolvia suojelevia kansainvälisiä normeja ja sopimuksia, mukaan lukien pyrkimyksiä vahvistaa kansainvälistä valtamerten hallinnointia.

7. Kaikissa muuttoliikkeeseen ja liikkuvuuteen liittyvissä näkökohdissa osapuolet noudattavat yhteistyössä maailmanlaajuisten kumppaniensa kanssa kokonaisvaltaista lähestymistapaa, joka perustuu solidaarisuuden, jaetun vastuun ja kumppanuuden periaatteille.

IV OSA

YHTEISTYÖ- JA TÄYTÄNTÖÖNPANOKEINOT

81 artikla

Toimivat ja monipuoliset yhteistyökeinot

1. Osapuolet sopivat ottavansa käyttöön sekä taloudellisia että muita resursseja tässä sopimuksessa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi molemminpuolisten etujen pohjalta aidon kumppanuuden hengessä ja ”ketään ei jätetä” -periaatetta noudattaen. Ne korostavat kehitysrahoituksen merkitystä Agenda 2030 -toimintaohjelman ja Pariisin sopimuksen täytäntöönpanon mahdollistajana.

2. Osapuolet sopivat monipuolistavansa yhteistyökeinoja siten, että hyödynnetään kaikkien käytettävissä olevien lähteiden ja toimijoiden tarjoamia toimintapolitiikkoja ja välineitä. Ne sopivat myös, että yhteistyökeinot on räätälöitävä siten, että niissä otetaan huomioon eri maiden ja alueiden kansallisella, alueellisella, maanosan laajuisella ja alueidenvälisellä tasolla asetetut tavoitteet, strategiat ja painopisteet ja että yhteistyö pohjautuu niihin.

3. Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa kehitysyhteistyön tuloksellisuuden periaatteisiin, joita ovat kumppanimaiden ensisijaisten kehitystavoitteiden omistajuus, osallistavat kumppanuudet, tuloskeskeisyys, läpinäkyvyys ja keskinäinen vastuu.

82 artikla

Kansainvälinen kehitysyhteistyö

1. EU-osapuoli vahvistaa poliittisen sitoumuksensa lisätä kehitysyhteistyön resursseja kestävän kehityksen aikaansaamiseksi erityisesti poistamalla köyhyyttä sekä torjumalla ympäristön pilaantumista ja ilmastonmuutosta. EU-osapuoli sitoutuu asettamaan saataville riittävästi taloudellisia resursseja sisäisten määräystensä ja menettelyjensä mukaisesti.

2. Osapuolet sopivat, että resursseja jaettaessa etusijalle asetetaan eniten apua tarvitsevat maat, joissa resursseilla saadaan aikaan suurin vaikutus, erityisesti vähiten kehittyneet maat, alhaisen tulotason maat, kriisi- ja konfliktimaat, kriisin tai konfliktin jälkeisessä tilanteessa olevat hauraat ja haavoittuvat maat, mukaan lukien pienet kehittyvät saarivaltiot, sekä kehittyvät sisämaavaltiot. Asianmukaista huomiota on kiinnitettävä myös keskitulotason maiden erityisiin haasteisiin, erityisesti eriarvoisuuteen, sosiaaliseen syrjäytymiseen ja resurssien saatavuuteen.

3. EU-osapuoli ottaa käyttöön resursseja, joilla tuetaan ohjelmia Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioissa, ja tukee alueellisella sekä alueiden ja maanosien välisellä tasolla yhteistyötä ja aloitteita, joiden tavoitteena on osapuolten yhteistyön vahvistaminen yhteistä etua koskevissa ja molempia askarruttavissa asioissa.

4. Osapuolet sopivat, että yhteistyötä voidaan tehdä eri muodoissa, joita ovat esimerkiksi alakohtaisen politiikan tukiohjelmat, hallinnolliset ja tekniset yhteistyötoimet, valmiuksien kehittäminen ja kolmenväliset järjestelyt, ja sitä voidaan toteuttaa erityyppisillä rahoituksilla ja menettelyillä, kuten budjettituella, talousarviotakuilla ja rahoitusta yhdistävillä toimilla.

5. EU-osapuoli ja kehittyneemmät AKT-järjestön jäsenet kehittävät uusia yhteistyömuotoja, kuten innovatiivisia rahoitusvälineitä ja yhteisrahoitusta.

6. Osapuolet tekevät yhteistyötä ja edistävät taloudellisten resurssien käyttöä tavoitteenaan ottaa käyttöön sisäisiä resursseja, antaa humanitaarista ja hätäapua, vastata odottamattomiin olosuhteisiin, uusiin tarpeisiin ja uusiin haasteisiin, helpottaa kaupankäyntiä ja edistää kansainvälisiä aloitteita ja painopisteitä.

7. Osapuolet sopivat, että budjettituen myöntämistä koskevien päätösten:

a) on perustuttava selkeisiin tukikelpoisuuskriteereihin ja riskien ja hyötyjen huolelliseen arviointiin;

b) on perustuttava maan omavastuuseen, yhteiseen vastuuvelvollisuuteen ja yhteiseen sitoutumiseen yleismaailmallisiin arvoihin ja periaatteisiin;

c) että niihin on sisällyttävä tehostettu toimintapoliittinen vuoropuhelu ja parempi hallinto, sekä että niillä täydennetään pyrkimyksiä kerätä enemmän varoja ja käyttää niitä paremmin,

d) että ne on eriytettävä siten, että ne sopivat paremmin edunsaajamaan poliittiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen tilanteeseen.

8. Osapuolet sopivat edistävänsä resurssivirtojen ennakoitavuutta ja turvallisuutta ja tehostavansa pyrkimyksiään parantaa edelleen tapaa, jolla ne hallinnoivat ja toteuttavat kehitysyhteistyötä, erityisesti lisäämällä koordinointia ja johdonmukaisuutta ja ottamalla huomioon osapuolten suhteelliset edut, mukaan lukien kokemukset siirtymäprosesseista.

9. Osapuolet sopivat, että ohjelmasuunnittelu perustuu EU-osapuolen ja AKT-järjestön jäsenten, mukaan lukien niiden kansalliset ja paikalliset viranomaiset sekä alueelliset, maanosan laajuiset ja kansainväliset järjestöt, varhaisessa vaiheessa tapahtuvaan, jatkuvaan ja osallistavaan vuoropuheluun, johon osallistuvat parlamentit, kansalaisyhteiskunnan edustajat, yksityinen sektori ja muut sidosryhmät, jotta voidaan vahvistaa prosessin demokraattista omistajuutta ja kannustaa tuen antamista kansallisille ja alueellisille strategioille. Ne sopivat, että ohjelmasuunnittelu sovitetaan mahdollisuuksien mukaan yhteen edunsaajien strategiasyklien kanssa, ja ne sitoutuvat hyödyntämään siinä instituutioitaan, järjestelmiään ja menettelyjään. Ne sopivat myös, että ohjelmasuunnittelulla luodaan räätälöidyt ja monivuotiset yhteistyöpuitteet, mukaan lukien monipuoliset yhteistyökeinot.

10. Osapuolet sopivat edistävänsä yhteistyötä kolmansien maiden ja muiden toimijoiden kanssa, mukaan lukien etelä–etelä-yhteistyötä ja kolmenvälistä yhteistyötä, kun siitä saadaan selkeää lisäarvoa ja sen suhteellinen etu voidaan osoittaa.

11. Osapuolet voivat päättää tarkastella yhdessä sovittavana ajankohtana uudelleen taloudellisten resurssien hallinnointia ja vaikuttavuutta tehostaakseen avun ohjelmointia ja jakamista.

12. Osapuolet vahvistavat taloudellisten resurssien moitteettomaan käyttöön liittyvää vuoropuhelua ja yhteistyötä ja tekevät tarvittaessa myös yhteistyötä Euroopan petostentorjuntaviraston kanssa.

83 artikla

Osapuolten julkiset resurssit

1. Tämän sopimuksen osapuolina olevat AKT-järjestön jäsenet vahvistavat sitoutumisensa kotimaisten resurssiensa käyttöönoton tehostamiseen. Ne pyrkivät luomaan sellaiset toimintaympäristöt, jotka lisäävät kotimaisia yksityisiä rahoitusvirtoja ja tukevat kauppaa kehityksen veturina.

2. Tämän sopimuksen osapuolina olevat AKT-järjestön jäsenet pyrkivät tehostamaan tulojen keräämistä nykyaikaistamalla verojärjestelmiä, parantamalla veropolitiikkaa, tehostamalla veronkantoa sekä vahvistamalla ja uudistamalla verohallintoa. Ne pyrkivät parantamaan verojärjestelmiensä oikeudenmukaisuutta, läpinäkyvyyttä, tehokkuutta ja vaikuttavuutta muun muassa laajentamalla veropohjaa ja jatkamalla pyrkimyksiään saattaa epävirallinen sektori osaksi virallista taloutta maakohtaisten olosuhteiden mukaisesti. Ne vahvistavat julkisen talouden legitimiteettiä parantamalla julkisten menojensa tehokkuutta ja vaikuttavuutta.

3. Osapuolet sopivat tehostavansa toimiaan laittomien rahavirtojen estämiseksi ja tyrehdyttämiseksi, tekevänsä yhteistyötä menetetyn omaisuuden ja pääoman takaisin hankkimiseksi sekä lujittavansa varojen palauttamista koskevia hyviä käytäntöjä edistääkseen kestävää kehitystä. Ne edistävät korruption, petosten ja rahanpesun vastaisia toimenpiteitä ja toteuttavat toimia veronkierron, veropetosten ja muiden haitallisten verokäytäntöjen torjumiseksi lisäämällä kansainvälistä yhteistyötä, parantamalla sisäistä sääntelyä ja parantamalla valmiuksia ja tietojenvaihtoa.

4. Osapuolet tehostavat hyvää talous- ja verohallintoa, läpinäkyvyyttä ja vastuuvelvollisuutta ja tekevät yhteistyötä tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Ne sitoutuvat laajentamaan kansainvälistä veroyhteistyötä osallistavalla, oikeudenmukaisella ja läpinäkyvällä tavalla ja tältä osin sopivat tekevänsä kansainvälisillä foorumeilla yhteistyötä kansainvälisissä veroasioissa.

84 artikla

Sisäiset ja kansainväliset yksityiset resurssit

1. Osapuolet tunnustavat, että kansallisia kehitystoimia on tärkeää täydentää yksityisen sektorin pääomalla. Osapuolet laativat politiikkoja, joilla yksityisen sektorin kannustimet voidaan sovittaa paremmin yhteen julkisten tavoitteiden kanssa ja tarvittaessa vahvistavat asiaan liittyviä sääntelykehyksiä ja -välineitä. Ne tekevät yhteistyötä lisätäkseen kestäviä ja vastuullisia investointeja, kannustaakseen yksityistä sektoria osallistumaan kehitysprosessiin kumppanina ja investoivat kestävän kehityksen kannalta tärkeisiin aloihin.

2. Osapuolet pyrkivät houkuttelemaan yksityistä rahoitusta yhdistämällä avustuksia ja lainoja sekä takauksia ja korjaamaan markkinoiden toimintapuutteita siten, että samalla rajoitetaan markkinoiden vääristymistä.

3. Osapuolet tunnustavat, että maastamuuttajien rahalähetykset ovat kestävän kehityksen kannalta keskeinen yksityisen rahoituksen lähde. Ne ottavat käyttöön asianmukaisen lainsäädännön ja sääntelykehyksen luodakseen kilpailukykyiset ja läpinäkyvät markkinat laillisten ja virallisten kanavien kautta tapahtuvia edullisempia, nopeampia ja turvallisempia rahansiirtoja varten sekä lähetys- että vastaanottomaissa, sekä innovatiivisten ja kohtuuhintaisten siirtoratkaisujen käyttöön ottamiseksi. Ne tukevat innovatiivisten rahoitustuotteiden luomista ja tuottavat kannustimia, joilla vahvistetaan maahanmuuttajayhteisöjen panosta kehitykseen. Ne edistävät vuoropuhelua kaikkien asiaankuuluvien julkisten ja yksityisten sidosryhmien välillä rahalähetysten helpottamiseksi, jotta voidaan tehostaa niiden vaikutusta kehitykseen.

85 artikla

Velka ja velanhoitokyky

1. Osapuolet sitoutuvat tekemään velan kestäväksi pitkällä aikavälillä käyttäen koordinoituja toimia, joilla pyritään tarpeen mukaan velan rahoittamiseen, helpottamiseen, uudelleenjärjestelyyn tai hallinnointiin. Ne sopivat avustavansa maita parantamaan velanhoitovalmiuksia ja kehittämään keskipitkän ja pitkän aikavälin velkastrategioita.

2. Osapuolet korostavat, että velallisten ja velkojien on tärkeää tehdä yhteistyötä velkakriisien ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi. Ne ovat yhtä mieltä siitä, että vuoropuhelua, tietojen jakamista ja avoimuutta on vahvistettava, jotta velkakestävyysarvioinnit ja -analyysit perustuvat kattaviin, objektiivisiin ja luotettaviin tietoihin.

3. Osapuolet ottavat huomioon velan vaikutukset talouskasvuun ja sitoutuvat käymään vuoropuhelua ja tekemään yhteistyötä velkaantumisesta käytävien kansainvälisten keskustelujen yhteydessä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta asianomaisilla foorumeilla käytäviä erityisiä keskusteluja.

4. Osapuolet sopivat osallistuvansa tapauskohtaisesti kansainvälisesti hyväksyttyihin velkahelpotusaloitteisiin keventääkseen AKT-järjestön jäsenten velanhoitotaakkaa.

V OSA

INSTITUTIONAALINEN RAKENNE

86 artikla

Yhteiset toimielimet

1. Osapuolet perustavat seuraavat AKT-järjestön ja EU-osapuolen yhteiset toimielimet: AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto, AKT-järjestön ja EU:n suurlähettilästason johtavien virkamiesten komitea sekä AKT-järjestön ja EU:n yhteinen parlamentaarinen edustajakokous. Osapuolet perustavat myös jokaista kolmea alueellista pöytäkirjaa varten yhteisiksi toimielimiksi ministerineuvoston, sekakomitean ja parlamentaarisen edustajakokouksen.

2. Osapuolet pyrkivät varmistamaan yhteensopivuuden ja täydentävyyden tämän sopimuksen yhteisten toimielinten ja sellaisten muiden kehysten tai sopimusten yhteisten toimielinten välillä, joiden osapuolia ne ovat, talouskumppanuussopimukset mukaan luettuina, sanotun kuitenkaan rajoittamatta niissä olevien asiaa koskevien määräysten soveltamista.

87 artikla

Valtion- tai hallitusten päämiesten huippukokous

Osapuolet voivat kokoontua valtion- tai hallitusten päämiesten tasolla yhteisestä sopimuksesta tarkoituksenmukaisessa kokoonpanossa, yhteisesti sovitun aikataulun ja asialistan mukaisesti.

88 artikla

AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto

1. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto koostuu AKT-järjestön kunkin jäsenen ministeritason ja Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden ministeritason edustajista. Sen puheenjohtajina toimivat AKT-järjestön jäsenten nimittämä puheenjohtaja ja EU-osapuolen nimittämä puheenjohtaja yhdessä.

2. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto kokoontuu puheenjohtajien aloitteesta periaatteessa joka kolmas vuosi ja aina, kun se katsotaan tarpeelliseksi, käsiteltävien kysymysten kannalta tarkoituksenmukaisessa muodossa ja kokoonpanossa. Kokouksiin voi tapauskohtaisesti osallistua tarkkailijoita.

3. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto voi perustaa komiteoita ja työryhmiä käsittelemään tuloksellisemmin ja tehokkaammin tiettyjä kysymyksiä, kuten kauppaa ja kehitysrahoitusta. Se voi myös siirtää toimivaltaa AKT-järjestön ja EU:n suurlähettilästason komitealle.

4. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvoston tehtävänä on

a) antaa strategista poliittista ohjausta;

b) valvoa tämän sopimuksen tehokasta ja johdonmukaista täytäntöönpanoa;

c) hyväksyä poliittisia suuntaviivoja ja tehdä päätöksiä tämän sopimuksen määräysten täytäntöönpanemiseksi tarvittavien erityisten näkökohtien soveltamiseksi; ja

d) vahvistaa kansainvälistä yhteistyötä koskevia yhteisiä kantoja ja sopia sitä koskevista yhteisistä toimista sekä helpottaa koordinointia kansainvälisissä järjestöissä ja kansainvälisillä foorumeilla.

5. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto antaa päätöksiä, jotka sitovat kaikkia osapuolia, ellei toisin mainita, ja suosituksia kaikista sen 4 kohdassa luetelluista tehtävistä osapuolten yhteisellä sopimuksella. Sen kokoukset ovat toimivaltaisia ainoastaan, jos kaikki Euroopan unionin edustajat, vähintään puolet Euroopan unionin jäsenvaltioiden edustajista ja vähintään kaksi kolmasosaa AKT-järjestön jäsenten hallitusten edustajista ovat läsnä. Jos jokin AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvoston jäsen on estynyt osallistumasta, hän voi lähettää tilalleen edustajan. Edustajalla on kaikki edustamansa jäsenen oikeudet. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto toimittaa yhteiselle parlamentaariselle edustajakokoukselle raportin tämän sopimuksen täytäntöönpanosta. Se tarkastelee yhteisen parlamentaarisen edustajakokouksen antamia päätöslauselmia ja suosituksia ja ottaa ne huomioon.

6. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto voi antaa päätöksiä ja suosituksia kirjallista menettelyä noudattaen. Kumpi tahansa osapuoli voi ehdottaa kirjallisen menettelyn käyttöä, ja se voidaan ottaa käyttöön puheenjohtajien suostumuksella. Kirjalliseen menettelyyn sovelletaan soveltuvin osin 5 kohdan sääntöjä.

7. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto vahvistaa työjärjestyksensä ensimmäisessä kokouksessaan ja joka tapauksessa viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta.

89 artikla

AKT-järjestön ja EU:n suurlähettiläs- tai johtavien virkamiesten tason komitea

1. AKT-järjestön ja EU:n suurlähettiläs- tai johtavien virkamiesten tason komiteaan, jäljempänä ’AKT-järjestön ja EU:n suurlähettilästason komitea’, kuuluu kunkin AKT-järjestön jäsenen suurlähettilästason tai johtavan virkamiestason edustaja ja AKT-järjestön pääsihteeri viran puolesta sekä Euroopan unioni ja sen jäsenvaltioiden suurlähettilästason tai johtavan virkamiestason edustajat. AKT-järjestön ja EU:n suurlähettilästason komitea kokoontuu vuosittain ja erityisistunnoissa puheenjohtajien pyynnöstä erityisesti valmistelemaan AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvostonistuntoja. Sen puheenjohtajina toimivat samat osapuolet, jotka toimivat AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvoston puheenjohtajina. Se tekee päätöksensä ja antaa suosituksia osapuolten yhteisellä suostumuksella. Kokouksiin voi tapauskohtaisesti osallistua tarkkailijoita.

2. AKT-järjestön ja EU:n suurlähettilästason komitea valmistelee AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvoston kokoukset, avustaa ministerineuvostoa sen tehtävien hoidossa ja suorittaa ministerineuvoston sille antamat toimeksiannot.

3. AKT-järjestön ja EU:n suurlähettilästason komitea vahvistaa työjärjestyksensä ensimmäisessä kokouksessaan ja joka tapauksessa viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta.

90 artikla

AKT-järjestön ja EU:n yhteinen parlamentaarinen edustajakokous

1. Kukin kolmen alueellisen parlamentaarisen edustajakokouksen jäsen on AKT-järjestön ja EU:n yhteisen parlamentaarisen edustajakokouksen jäsen. AKT-järjestön ja EU:n yhteinen parlamentaarinen edustajakokous kokoontuu kerran vuodessa 3 kohdassa tarkoitetun työjärjestyksensä mukaisesti. Sen puheenjohtajina toimivat yhdessä Euroopan parlamentin jäsen ja jonkin AKT-järjestön jäsenen parlamentin jäsen, jotka nimitetään kummankin omien menettelyjen mukaisesti.

2. AKT-järjestön ja EU:n yhteisen parlamentaarisen edustajakokouksen tehtävä neuvoa-antavana elimenä on

a) antaa päätöslauselmia ja suosituksia tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi; ja

b) edistää demokraattisia prosesseja ja parlamenttien välistä yhteistyötä ja lisätä yhteisymmärrystä AKT-järjestön jäsenten kansojen ja Euroopan unionin kansojen välillä.

3. AKT-järjestön ja EU:n yhteinen parlamentaarinen edustajakokous vahvistaa työjärjestyksensä ensimmäisessä kokouksessaan ja joka tapauksessa viimeistään kuuden kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

91 artikla

Alueellinen huippukokous

Alueellisten pöytäkirjojen osapuolet voivat päättää kokoontua valtion- tai hallitusten päämiesten tasolla yhteisesti sovituin väliajoin ja yhteisesti sovitun aikataulun ja asialistan mukaisesti.

92 artikla

Alueelliset ministerineuvostot

1. Osapuolet perustavat ministerineuvoston kutakin kolmea alueellista pöytäkirjaa varten:

a) Afrikan ja EU:n ministerineuvosto koostuu osapuolina olevien kunkin Afrikan valtion ministeritason ja Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden ministeritason edustajista;

b) Karibian alueen ja EU:n ministerineuvosto koostuu osapuolina olevien kunkin Karibian valtion ministeritason ja Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden ministeritason edustajista; ja

c) Tyynenmeren alueen ja EU:n ministerineuvosto koostuu osapuolina olevien kunkin Tyynenmeren valtion ministeritason ja Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden ministeritason edustajista.

Kunkin alueellisen ministerineuvoston puheenjohtajina toimivat yhdessä osapuolena olevan Afrikan, Karibian tai Tyynenmeren valtion nimittämä puheenjohtaja ja EU-osapuolen nimittämä puheenjohtaja, jotka nimitetään osapuolten omien menettelyjen mukaisesti.

Kukin alueellinen ministerineuvosto kokoontuu asianomaisten osapuolten sopimin väliajoin käsiteltävien asioiden kannalta tarkoituksenmukaisessa kokoonpanossa ja puheenjohtajien aloitteesta ja tekee päätökset yhteisellä suostumuksella.

2. Alueellisten ministerineuvostojen tehtävänä on

a) asettaa prioriteetteja ja tarvittaessa laatia toimintasuunnitelmia, jotka liittyvät asianomaisen alueellisen pöytäkirjan tavoitteisiin;

b) antaa päätöksiä ja suosituksia asianomaisen alueellisen pöytäkirjan tiettyjen näkökohtien soveltamiseksi, mukaan lukien päätökset pöytäkirjan tarkistamisesta tai muuttamisesta 99 artiklan 5 kohdan mukaisesti; päätökset ovat kaikkia asianomaisen alueellisen pöytäkirjan osapuolia sitovia, jollei toisin määrätä; sekä

c) käydä vuoropuhelua ja vaihtaa näkemyksiä kaikista yhteistä etua koskevista kysymyksistä.

3. Kukin alueellinen ministerineuvosto tekee päätökset ja antaa suositukset yhteisellä suostumuksella. Niiden kokoukset ovat toimivaltaisia ainoastaan, jos kaikki Euroopan unionin edustajat, vähintään puolet Euroopan unionin jäsenvaltioiden edustajista ja vähintään kaksi kolmasosaa asianomaista Afrikan, Karibian tai Tyynenmeren aluetta edustavista jäsenistä ovat läsnä. Jos jonkin alueellisen ministerineuvoston jokin jäsen on estynyt osallistumasta, hän voi lähettää tilalleen edustajan. Edustajalla on kaikki edustamansa jäsenen oikeudet.

4. Kukin alueellinen ministerineuvosto

a) voi tehdä päätöksiä tai antaa suosituksia kirjallista menettelyä noudattaen, alueellisen ministerineuvoston kirjalliseen menettelyyn sovelletaan soveltuvin osin 88 artiklan sääntöjä;

b) voi perustaa alakomiteoita ja työryhmiä käsittelemään tuloksellisemmin ja tehokkaammin erityiskysymyksiä ja siirtää toimivaltaa asianomaiselle alueelliselle sekakomitealle;

c) toimittaa AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvostolle raportin asiaankuuluvan pöytäkirjan täytäntöönpanosta; ja

d) vahvistaa työjärjestyksensä ensimmäisessä kokouksessaan ja joka tapauksessa viimeistään kuuden kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

93 artikla

Alueelliset sekakomiteat

1. Kuhunkin alueelliseen sekakomiteaan kuuluvat pöytäkirjasta riippuen edustaja kustakin Afrikan ja EU:n pöytäkirjan osapuolena olevasta AKT-järjestön Afrikan jäsenestä, edustaja kustakin Karibian ja EU:n pöytäkirjan osapuolena olevasta AKT-järjestön Karibian jäsenestä ja edustaja kustakin Tyynenmeren ja EU:n pöytäkirjan osapuolena olevasta AKT-järjestön Tyynenmeren jäsenestä suurlähettiläiden tai johtavien virkamiesten tasolla sekä Euroopan unioni ja sen jäsenvaltioiden edustajat suurlähettiläiden tai johtavien virkamiesten tasolla.

2. Alueellisten sekakomiteoiden puheenjohtajina toimivat samat osapuolet, jotka toimivat asianomaisen alueellisen ministerineuvoston puheenjohtajina. Sekakomiteat voivat tapauskohtaisesti päättää kutsua tarkkailijoita minkä tahansa osapuolen ehdotuksesta ja puheenjohtajien suostumuksella.

3. Alueelliset sekakomiteat valmistelevat asianomaisen alueellisen ministerineuvoston kokoukset, avustavat asianomaista ministerineuvostoa sen tehtävien hoidossa ja suorittavat asianomaisen alueellisen ministerineuvoston niille antamat toimeksiannot.

4. Alueelliset sekakomiteat vahvistavat työjärjestyksensä ensimmäisessä kokouksessaan ja joka tapauksessa viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta.

94 artikla

Alueelliset parlamentaariset edustajakokoukset

1. Osapuolet perustavat kutakin kolmea alueellista pöytäkirjaa varten alueellisen parlamentaarisen edustajakokouksen, jonka puheenjohtajina toimivat yhdessä Euroopan parlamentin jäsen ja asianomaisen Afrikan, Karibian tai Tyynenmeren osapuolen parlamentin jäsen, jotka on nimitetty puheenjohtajaksi omien menettelyjensä mukaisesti.

a) Afrikan ja EU:n parlamentaarinen edustajakokous koostuu yhtä monesta Euroopan parlamentin jäsenestä ja kunkin osapuolena olevan Afrikan valtion parlamentin jäsenistä, yksi kustakin valtiosta.

b) Karibian alueen ja EU:n parlamentaarinen edustajakokous koostuu yhtä monesta Euroopan parlamentin jäsenestä ja kunkin osapuolena olevan Karibian valtioin parlamentin jäsenistä, yksi kustakin valtiosta.

c) Tyynenmeren alueen ja EU:n parlamentaarinen edustajakokous koostuu yhtä monesta Euroopan parlamentin jäsenestä ja kunkin osapuolena olevan Tyynenmeren valtion parlamenttien jäsenistä, yksi kustakin valtiosta.

2. Neuvoa-antavina eliminä alueelliset parlamentaariset edustajakokoukset kokoontuvat erityisesti ennen asianomaisen alueellisen ministerineuvoston kokouksia. Tätä varten alueellisille parlamentaarisille edustajakokouksille toimitetaan hyvissä ajoin asianomaisen ministerineuvoston kokouksen asialista, jonka perusteella ne voivat antaa suosituksia asianomaiselle ministerineuvostolle, ja niille tiedotetaan asianomaisen alueellisen ministerineuvoston päätöksistä ja suosituksista.

3. Kukin alueellinen parlamentaarinen edustajakokous

a) voi antaa päätöslauselmia ja keskustella kaikista kysymyksistä, jotka liittyvät sen alueelliseen pöytäkirjaan;

b) voi edistää demokraattisia prosesseja vuoropuhelun ja neuvonpidon avulla sekä lisätä ymmärrystä Euroopan unionin kansojen sekä Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren kansojen välillä;

c) pitää yhteyttä AKT-järjestön ja EU:n yhteiseen parlamentaariseen edustajakokoukseen tähän sopimukseen liittyvissä kysymyksissä koordinoinnin ja johdonmukaisuuden varmistamiseksi; ja

d) vahvistaa työjärjestyksensä ensimmäisessä kokouksessaan ja joka tapauksessa viimeistään kuuden kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

95 artikla

Yhteistyö sidosryhmien kanssa

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että yhteistyö sidosryhmien, erityisesti paikallisviranomaisten sekä kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin edustajien kanssa on olennainen osa tietoon perustuvaa päätöksentekoa ja tämän kumppanuuden tavoitteiden edistämistä.

2. Sidosryhmille tiedotetaan laajasta vuoropuheluprosessista hyvissä ajoin, ja ne voivat osallistua siihen erityisesti asianomaisen ministerineuvoston kokouksia silmällä pitäen.

3. Sidosryhmien osallistumisen edistämiseksi perustetaan tarpeen mukaan avoimia ja läpinäkyviä mekanismeja sidosryhmien jäsenneltyä kuulemista varten.

4. Sidosryhmien kuulemisten tulokset ilmoitetaan tapauksen mukaan asianomaiselle ministerineuvostolle, sekakomitealle tai parlamentaariselle edustajakokoukselle.

VI OSA

LOPPUMÄÄRÄYKSET

96 artikla

Alueellinen soveltaminen

Tätä sopimusta sovelletaan alueisiin, joihin sovelletaan Euroopan unionista tehtyä sopimusta ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta niissä määrätyin edellytyksin, sekä AKT-järjestön jäsenten alueisiin.

97 artikla

Muut sopimukset tai järjestelyt

Mitkään yhden tai useamman Euroopan unionin jäsenvaltion ja yhden tai useamman AKT-järjestön jäsenen välillä tehdyt sopimukset tai järjestelyt eivät saa estää tämän sopimuksen täytäntöönpanoa.

98 artikla

Suostuminen sopimuksen noudattamiseen, voimaantulo ja väliaikainen soveltaminen

1. Osapuolet ilmaisevat suostumuksensa noudattaa tätä sopimusta sisäisten sääntöjensä ja menettelyjensä mukaisesti.

2. Tämä sopimus tulee voimaan sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot sekä vähintään kaksi kolmasosaa AKT-järjestön jäsenistä ovat saattaneet päätökseen voimaantuloa koskevat sisäiset menettelynsä ja tallettaneet asiakirjan, jossa ne ilmaisevat suostumuksensa tulla sopimuksen sitomiksi Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristölle, jäljempänä 'tallettaja', joka lähettää kyseisten asiakirjojen oikeaksi todistetut jäljennökset AKT-järjestön sihteeristölle.

3. AKT-järjestön jäsen, joka ei ole saattanut päätökseen 2 kohdassa tarkoitettuja menettelyjä 2 kohdassa tarkoitettuun sopimuksen voimaantulopäivään mennessä, voi tehdä sen ainoastaan kyseistä päivää seuraavien 12 kuukauden kuluessa. Tällaisten AKT-järjestön jäsenten osalta tätä sopimusta aletaan soveltaa sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona ne tallettavat asiakirjan, jossa ne ilmaisevat suostumuksensa sopimuksen noudattamiseen, tallettajalle, joka lähettää kyseisten asiakirjojen oikeaksi todistetut jäljennökset AKT-järjestön sihteeristölle. Tällaiset AKT-järjestön jäsenet tunnustavat kaikkien niiden tämän sopimuksen täytäntöönpanotoimenpiteiden pätevyyden, jotka on toteutettu 2 kohdassa tarkoitetun voimaantulopäivän jälkeen.

4. Sen estämättä, mitä 2 ja 3 kohdassa määrätään, Euroopan unioni ja AKT-järjestön jäsenet voivat soveltaa tätä sopimusta väliaikaisesti kokonaan tai osittain ennen sen voimaantuloa ja omien sisäisten menettelyjensä mukaisesti. Väliaikainen soveltaminen alkaa tämän sopimuksen allekirjoittamispäivää. Ennen väliaikaisen soveltamisen alkamista Euroopan unioni ilmoittaa AKT-järjestön jäsenille ne tämän sopimuksen osat, joita sovelletaan väliaikaisesti.

99 artikla

Kesto ja tarkistus

1. Tämä sopimus tehdään aluksi 20 vuodeksi. Kolme vuotta ennen kyseisen määräajan päättymistä osapuolet aloittavat vuoropuhelun tarkastellakseen uudelleen määräyksiä, jotka sääntelevät niiden suhteita jatkossa. Tämän sopimuksen voimassaoloa jatketaan ilman eri toimenpiteitä yhdellä viiden vuoden jaksolla, jolleivät kaikki osapuolet sovi sopimuksen päättämisestä tai jatkamisesta ennen alkuperäisen 20 vuoden soveltamisajan päättymistä.

2. Osapuolet voivat esittää tämän sopimuksen muuttamista koskevia ehdotuksia AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvostolle viimeistään kuusi kuukautta ennen AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvoston kokousta. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto hyväksyy muutokset, ja niihin sovelletaan 98 artiklan nojalla tämän sopimuksen voimaantuloa ja väliaikaista soveltamista koskevia menettelyjä.

3. Kuuden kuukauden kuluessa Agenda 2030 -toimintaohjelman voimassaolon päättymisestä osapuolet aloittavat neuvottelut tarkastellakseen ja tarkistaakseen tämän sopimuksen strategisia painopisteitä, mukaan lukien Afrikan alueellinen pöytäkirja, Karibian alueellinen pöytäkirja ja Tyynenmeren alueellinen pöytäkirja, sekä tehdäkseen muita tarvittavia muutoksia. Muutettu sopimus tulee voimaan tämän sopimuksen voimaantuloa ja väliaikaista soveltamista koskevien menettelyjen mukaisesti.

4. Osapuolet voivat esittää tämän sopimuksen liitteiden muuttamista koskevia ehdotuksia AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvostolle viimeistään kuusi kuukautta ennen AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvoston kokousta. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto hyväksyy muutokset.

5. Asianomaiset osapuolet voivat esittää pöytäkirjojensa muuttamista koskevia ehdotuksia asianomaiselle alueelliselle ministerineuvostolle ja AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvostolle viimeistään 120 päivää ennen asianomaisen alueellisen ministerineuvoston kokousta. Asianomainen alueellinen ministerineuvosto hyväksyy muutokset ja ilmoittaa niistä välittömästi AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvostolle, joka voi antaa hyväksyntänsä 120 päivän kuluessa ilmoituksen päivämäärästä, myös kirjallisella menettelyllä tai siirtämällä päätösvallan suurlähettilästason komitealle. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto voi kieltäytyä antamasta hyväksyntäänsä muutokselle, jonka ei katsota olevan tämän sopimuksen mukainen, ja sen on ilmoitettava kieltäytymisen syyt asianomaiselle alueelliselle ministerineuvostolle. Jos ministerineuvosto ei kieltäydy antamasta hyväksyntää 120 päivän kuluessa ilmoituksen päivämäärästä, sen katsotaan hyväksyneen muutoksen. Muutettu alueellinen pöytäkirja tulee voimaan hyväksymispäivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä.

6. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto voi hyväksyä tarvittavia siirtymätoimenpiteitä, jos osapuolten välillä on tarkoitus tehdä uusi sopimus ja kunnes kyseinen sopimus tulee voimaan tai sitä aletaan soveltaa väliaikaisesti.

100 artikla

Irtisanominen

EU-osapuoli voi irtisanoa tämän sopimuksen kunkin AKT-järjestön jäsenen osalta ja kukin AKT-järjestön jäsen EU-osapuolen osalta. Irtisanominen tulee voimaan kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun tallettaja on vastaanottanut sitä koskevan kirjallisen ilmoituksen, jonka oikeaksi todistetun jäljennöksen tallettaja lähettää AKT-järjestön sihteeristölle.

101 artikla

Riitojenratkaisu ja velvollisuuksien täyttäminen

1. Osapuolet toteuttavat tästä sopimuksesta johtuvien velvollisuuksiensa täyttämiseksi tarvittavat yleiset tai erityiset toimenpiteet. Ne käsittelevät tämän sopimuksen soveltamiseen liittyviä eroja ja riitoja ja sopimuksen tulkintaan liittyviä kysymyksiä tämän artiklan mukaisesti.

2. Tämän sopimuksen tulkintaan liittyvät kysymykset voidaan ratkaista AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvostossa tai osapuolten suostumuksella erityisessä alakomiteassa tai muulla asianmukaisella mekanismilla, joka raportoi AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvostolle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän artiklan 3–9 kohdassa ja 74 artiklan 4 kohdassa tarkoitettujen menettelyjen soveltamista. Osapuolet esittävät asian perusteellista tarkastelua varten tarvittavat tiedot, jotta asia voidaan käsitellä kohtuullisessa ajassa ja sovinnollisesti.

3. Edellä olevia 4–9 kohtaa sovellettaessa käsitteellä ’osapuoli’ tarkoitetaan toisaalta Euroopan unioni ja sen jäsenvaltioita ja toisaalta kutakin AKT-järjestön jäsentä.

4. Osapuolet käsittelevät soveltamiseen liittyviä eroja kumppaneiden välisen vuoropuhelun puitteissa estääkseen tilanteet, joissa toinen osapuoli katsoisi tarpeelliseksi turvautua 5 ja 6 kohdassa tarkoitettuihin neuvotteluihin.

5. Jos jompikumpi osapuoli katsoo, että toinen osapuoli ei ole täyttänyt jotakin tämän sopimuksen mukaisista velvollisuuksistaan, sen on ilmoitettava asiasta toiselle osapuolelle ja esitettävä kaikki asian perusteellista tarkastelua varten tarvittavat tiedot molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun saavuttamiseksi 90 päivän kuluessa ilmoituspäivästä. Jos tätä ei pidetä riittävänä, osapuolet järjestävät jäsenneltyjä ja järjestelmällisiä neuvotteluja. Jos osapuolet eivät pääse molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun 120 päivän kuluessa neuvottelujen aloittamisesta, ilmoituksen tehnyt osapuoli voi toteuttaa toimenpiteitä, jotka ovat oikeasuhteisia käsiteltävänä olevan velvollisuuden laiminlyöntiin nähden.

6. Sen estämättä, mitä 5 kohdassa määrätään, jos jompikumpi osapuoli katsoo, että toinen osapuoli rikkoo jotakin 9 ja 18 artiklassa vahvistettua olennaista osaa, lukuun ottamatta erityisen kiireellisiä tapauksia tai 12 artiklassa tarkoitettuja vakavia korruptiotapauksia, sen on ilmoitettava asiasta toiselle osapuolelle ja esitettävä kaikki tilanteen perusteellista tarkastelua varten tarvittavat tiedot molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämiseksi 60 päivän kuluessa ilmoituspäivästä. Jos tätä ei pidetä riittävänä, osapuolet järjestävät jäsenneltyjä ja järjestelmällisiä neuvotteluja. Erityinen sekakomitea osallistuu asianomaisten osapuolten suostumuksella jäsenneltyihin ja järjestelmällisiin neuvotteluihin siten, että neuvottelujen kahdenvälinen luonne säilyy. Erityinen sekakomitea koostuu yhtä suuresta määrästä EU-osapuolen ja AKT-järjestön jäsenten edustajia, jotka noudattavat todellisen kumppanuuden ja keskinäisen vastuuvelvollisuuden periaatteita, ja neuvoo velvollisuuksien täyttämisessä ja avustaa tarvittaessa, jotta asianomainen osapuoli toteuttaa tarvittavat toimet tästä sopimuksesta johtuvien velvollisuuksien täyttämiseksi. Asianomainen osapuoli on yksin vastuussa tämän sopimuksen mukaisten velvollisuuksiensa täyttämisestä. Jos osapuolet eivät pääse molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun 90 päivän kuluessa neuvottelujen aloittamisesta, ilmoituksen tehnyt osapuoli voi toteuttaa aiheellisia toimenpiteitä.

7. Jos jompikumpi osapuoli katsoo, että jonkin olennaisen osan rikkominen on erityisen kiireellinen tapaus, se voi välittömästi toteuttaa aiheellisia toimenpiteitä ilman ennakkoneuvotteluja. Erityisen kiireellisellä tapauksella tarkoitetaan poikkeuksellisia tilanteita, joissa jotakin 9 ja 18 artiklassa tarkoitettua olennaista osaa rikotaan erityisen räikeästi.

8. Edellä 6 ja 7 kohdassa tarkoitetut ”aiheelliset toimenpiteet” toteutetaan kansainvälistä oikeutta täysin noudattaen, ja niiden on oltava oikeassa suhteessa tämän sopimuksen mukaisten velvollisuuksien laiminlyöntiin. Etusija annetaan tämän sopimuksen toimintaa vähiten häiritseville toimenpiteille. Aiheellisiin toimenpiteisiin voi kuulua tämän sopimuksen soveltamisen keskeyttäminen osittain tai kokonaan. Kun aiheelliset toimenpiteet on toteutettu, voidaan kumman tahansa osapuolen pyynnöstä käynnistää neuvottelut tilanteen perusteellista tarkastelua ja sellaisten ratkaisujen löytämistä varten, jotka mahdollistavat aiheellisten toimenpiteiden peruuttamisen.

9. Osapuolet sopivat, että neuvottelut käydään tasolla ja kokoonpanossa, joka mahdollistaa molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämisen. Ne sopivat, että asianomaiset alueelliset ja kansainväliset toimijat voivat asianomaisten osapuolten suostumuksella osallistua neuvotteluprosessiin siten, että neuvottelujen kahdenvälinen luonne säilyy.

102 artikla

Liittyminen

1. Euroopan unionin uusista jäsenvaltioista tulee tämän sopimuksen osapuolia niiden Euroopan unioniin liittymispäivästä lähtien liittymisasiakirjaan sisältyvän lausekkeen perusteella. Jos unionin liittymisasiakirjassa ei määrätä uuden jäsenvaltion ilman eri toimenpiteitä tapahtuvasta liittymisestä tähän sopimukseen, kyseinen jäsenvaltio liittyy tähän sopimukseen tallettamalla liittymisasiakirjan tallettajalle, joka toimittaa oikeaksi todistetun jäljennöksen AKT-sihteeristölle .

2. Tähän sopimukseen liittymistä koskeva pyyntö, jonka tekee itsenäinen valtio, joka on AKT-järjestön jäsen tai joka rakenteellisilta piirteiltään sekä taloudelliselta ja yhteiskunnalliselta tilanteeltaan vastaa AKT-järjestön jäseniä, esitetään AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvostolle. Jos AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto hyväksyy pyynnön, asianomainen valtio liittyy tähän sopimukseen tallettamalla liittymisasiakirjan tallettajalle, joka toimittaa oikeaksi todistetun jäljennöksen AKT-järjestön sihteeristölle.

3. Osapuolet tarkastelevat uusien valtioiden tähän sopimukseen liittymisen vaikutuksia tähän sopimukseen.

4. AKT-järjestön ja EU:n ministerineuvosto voi päättää tarvittavista siirtymävaiheen toimista tai muutoksista.

103 artikla

Tarkkailijan asema

Tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi kolmansille toimijoille, alueelliset ja maanosan laajuiset järjestöt mukaan luettuina, voidaan myöntää tarkkailijan asema tämän sopimuksen yleisessä osassa olevassa V osalla perustetuissa toimielimissä asianomaisen yhteisen toimielimen päätöksellä.

104 artikla

Todistusvoimaiset tekstit

Tämä sopimus laaditaan kahtena kappaleena bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, iirin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin ja viron kielellä, ja jokainen teksti on yhtä todistusvoimainen.

ALUEELLISET PÖYTÄKIRJAT

AFRIKAN ALUEELLINEN PÖYTÄKIRJA

I OSA

YHTEISTYÖKEHYS

1 luku

Luonne ja soveltamisala

1 artikla

Todellinen kumppanuus

1. Tässä pöytäkirjassa tarkoitetaan ’osapuolilla’ asianomaisia osapuolia, joita tämä pöytäkirja sitoo tämän sopimuksen yleisessä osassa olevan 6 artiklan nojalla.

2. Osapuolten välisiä suhteita ohjaavat tämän sopimuksen yleisen osan määräykset ja tämän pöytäkirjan mukaiset strategiset painopisteet, jotka ovat tämän sopimuksen yleisen osan 6 artiklan mukaisesti toisiaan täydentäviä ja vahvistavia.

3. Osapuolet panevat tämän pöytäkirjan täytäntöön yhteisen omistajuuden, vastavuoroisuuden, keskinäisen vastuuvelvollisuuden ja avoimuuden hengessä niin, että vastuualueet täydentävät toisiaan kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla.

2 artikla

Strategiset painopisteet

1. Osapuolet toteuttavat erityisiä toimenpiteitä seuraavilla tämän pöytäkirjan II osassa esitetyillä keskeisillä toiminta-aloilla:

a) osallistava ja kestävä talouskasvu ja kehitys;

b) inhimillinen ja sosiaalinen kehitys;

c) ympäristö, luonnonvarojen hoito ja ilmastonmuutos;

d) rauha ja turvallisuus;

e) ihmisoikeudet, demokratia ja hallinto;

f) muuttoliike ja liikkuvuus.

2. Osapuolet voivat sopia muista toiminta- ja yhteistyöaloista yhteisellä suostumuksella.

3 artikla

Alueellinen ja maanosan laajuinen yhdentyminen ja yhteistyö

1. Osapuolet edistävät vuorovaikutusta ja strategisia yhteyksiä Afrikan ja Euroopan unionin välillä.

2. Osapuolet tukevat Afrikan alueellista ja maanosan laajuista yhdentymistä tehokkaana keinona rauhan ja vaurauden aikaansaamiseksi ja tämän pöytäkirjan painopisteiden toteuttamiseksi ottaen huomioon Afrikan unionin (AU) Agenda 2063 -toimintaohjelman, jäljempänä ’Agenda 2063’, sekä muiden asiaankuuluvien alueellisten kehysten tavoitteet.

3. Osapuolet tukevat Afrikan alueellista taloudellista yhdentymistä muun muassa muodostamalla suurempia markkina-alueita, parantamalla yhteenliitettävyyttä ja vapauttamalla henkilöiden, tavaroiden, palveluiden, pääoman, työvoiman ja teknologian liikkuvuuden Abujassa 3 päivänä kesäkuuta 1991 tehdyn Afrikan talousyhteisön perustamissopimuksen ja Kigalissa 21 päivänä maaliskuuta 2018 tehdyn Afrikan mantereen vapaakauppa-alueen perustamissopimuksen täytäntöönpanon puitteissa.

4. Osapuolet tukevat AU:ta ja alueellisia järjestöjä rauhan, turvallisuuden, demokratian ja hyvän hallinnon edistämisessä alueellisten ja maanosan laajuisten mekanismien, kuten Afrikan rauhan ja turvallisuuden rakenteiden (APSA) ja afrikkalaisen hallintorakennemallin, puitteissa.

5. Osapuolet sopivat varmistavansa johdonmukaisuuden ja täydentävyyden tämän pöytäkirjan ja toisiaan seuranneissa AU:n ja EU:n välisissä huippukokouksissa ja niihin liittyvissä päätösasiakirjoissa määritellyn maanosien välisen kumppanuuden välillä. Pyrkiessään saavuttamaan Agenda 2063-toimintaohjelmassa esitetyt maanosan laajuiset painopisteet osapuolet tunnustavat AU:n sekä alueellisten talousyhteisöjen tärkeän roolin maanosan laajuisissa ja alueiden rajat ylittävissä kysymyksissä. Tässä yhteydessä ne voivat käydä alueiden rajat ylittäviä ja maanosan laajuisia kysymyksiä koskevaa vuoropuhelua ja tehdä niihin liittyvää yhteistyötä Afrikan maiden kanssa, jotka eivät ole tämän sopimuksen osapuolia.

6. Osapuolet sopivat tekevänsä entistä tiiviimpää yhteistyötä alueellisten talousyhteisöjen kanssa ja tunnustavat niiden roolin Afrikan yhdentymisen osatekijöinä. Ne myös sopivat tekevänsä yhteistyötä muiden asiaankuuluvien alueellisten ja maanosan laajuisten toimijoiden kanssa, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä edistämään yhteisiä tavoitteita.

7. Osapuolet tukevat alueellista yhteistyötä EU:hun assosioituneiden merentakaisten maiden ja alueiden (MMA:t) sekä EU:n syrjäisimpien alueiden kanssa yhteistä etua koskevilla aloilla.

2 luku

Toimijat ja prosessit

4 artikla

Institutionaaliset määräykset

1. Tällä pöytäkirjalla perustetut yhteiset toimielimet, joiden kokoonpano ja tehtävät määritellään tämän sopimuksen yleisessä osassa, ovat seuraavat:

a) Afrikan ja EU:n ministerineuvosto;

b) Afrikan ja EU:n sekakomitea;

c) Afrikan ja EU:n parlamentaarinen edustajakokous.

2. Osapuolet ottavat yhteistyössään ja tämän pöytäkirjan täytäntöönpanossa huomioon AU:n ja EU:n välisten huippukokousten antaman strategisen ja poliittisen ohjauksen.

5 artikla

Sidosryhmien kuuleminen

Osapuolet ottavat käyttöön avoimia ja läpinäkyviä mekanismeja kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien kuulemiseksi, mukaan lukien paikallisviranomaiset, kansalaisyhteiskunnan edustajat ja yksityinen sektori, jotta ne saisivat ajantasaista tietoa ja voisivat antaa panoksensa poliittisiin prosesseihin ja tämän pöytäkirjan täytäntöönpanoon sopimuksen yleisen osan 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

6 artikla

Täytäntöönpano ja seuranta

1. Osapuolet edistävät kullakin toiminta-alalla toimivia yhteistyöjärjestelyjä ja toteuttavat niihin liittyviä toimia kansallisella, alueellisella, useampia maita kattavalla ja maanosan laajuisella tasolla sen mukaan, mikä niistä on tarkoituksenmukaisin. Tätä varten ne tunnustavat alueellisten ja maanosan laajuisten järjestöjen tärkeän roolin tämän pöytäkirjan täytäntöönpanossa ja pyrkivät lisäämään asiaankuuluvien sidosryhmien osallistumista.

2. Osapuolet valvovat pöytäkirjan täytäntöönpanoa muun muassa soveltamalla useita sidosryhmiä kattavaa lähestymistapaa. Ne voivat tarkastella pöytäkirjaa säännöllisesti ja tarvittaessa tarkistaa ja laajentaa sen soveltamisalaa olemassa olevien ja uusien toiminta-alojen osalta sopimuksen yleisen osan 99 artiklan 5 kohdassa määrättyä menettelyä noudattaen.

II OSA

KESKEISET YHTEISTYÖALAT

I OSASTO

Osallistava ja kestävä talouskasvu ja kehitys

7 artikla

Osapuolet edistävät osallistavaa ja kestävää talouskasvua ja kehitystä yhteisen edun ja hyödyn nimissä tukemalla talouden rakennemuutosta ja monipuolistamista, luomalla laadukkaita työpaikkoja, joissa on ihmisarvoiset työolot, ja edistämällä alueellista taloudellista yhdentymistä. Ne investoivat inhimilliseen pääomaan ja osaamiseen, edistävät makrotalouden vakautta ja luovat liiketoimintaedellytyksiä, jotka auttavat lisäämään investointeja ja kehittämään yksityistä sektoria. Ne toteuttavat toimenpiteitä ja tekevät yhteistyötä parantaakseen valmiuksia hillitä ilmastonmuutosta ja minimoida muita ympäristöriskejä, tukevat tuotanto- ja kulutustapojen muutosta ja edistävät ilmastonmuutoksen kestäviä infrastruktuureja, uusiutuvaa energiaa ja puhdasta teknologiaa, jätteiden ja kemikaalien moitteetonta hallintaa ja integroitua vesihuoltoa, jotta voidaan katkaista talouskasvun ja ympäristön pilaantumisen välinen kytkös ja mahdollistaa asteittainen siirtyminen kiertotalouteen. Ne hyödyntävät keskeisiä aloja, jotka kasvavat nopeasti ja joilla on parhaat mahdollisuudet ihmisarvoisten työpaikkojen luomiseen, mikä johtaa integroitumiseen alueellisiin ja maailmanlaajuisiin korkean arvon ketjuihin. Ne pyrkivät varmistamaan, että kaikki, erityisesti naiset ja nuoret, hyötyvät avautuvista liiketoimintamahdollisuuksista ja että työelämän perusnormeja edistetään ja noudatetaan muun muassa työmarkkinaosapuolten tehokkaan vuoropuhelun avulla.

1 luku

Talouden muutos

8 artikla

Talouden ohjaus ja hallinta

1. Osapuolet parantavat makrotalouden vakautta ja edistävät rakenneuudistuksia sekä asiamukaisia talous-, finanssi- ja rahapolitiikkoja, joilla saadaan aikaan kipeästi kaivattuja mahdollisuuksia lisätä investointeja, luoda uusia työpaikkoja, kehittää yksityistä sektoria ja parantaa kykyä selviytyä talouden häiriöistä. Ne helpottavat talousuudistusprosessia parantamalla yhteistä ymmärrystä ja tietojenvaihtoa talouksiensa perusteista sekä talouspolitiikkojen laatimisesta ja täytäntöönpanosta.

2. Osapuolet sopivat, että ne tukevat talouden hyvää hallintoa koskevia periaatteita, toteuttavat toimenpiteitä julkisen varainhoidon parantamiseksi, pyrkivät saavuttamaan julkisen velan kestävän tason, vahvistavat kansallisia ja alueellisia tilastojärjestelmiä sekä alueellisia, monenvälisiä valvontamekanismeja ja edistävät talousarvion läpinäkyvää toteuttamista ja yleisön oikeutta tutustua asiakirjoihin, tehokkaita valvontajärjestelmiä sekä kilpailukykyistä, läpinäkyvää ja vastuuvelvollista julkisten hankintojen järjestelmää.

9 artikla

Inhimillinen pääoma ja osaaminen

1. Osapuolet vahvistavat inhimillistä pääomaa panostamalla koulutukseen, osaamisen parantamiseen ja valmiuksien kehittämiseen, jotta voidaan vastata työmarkkinoiden tarpeisiin ja parantaa työvoiman tuottavuutta kiinnittäen erityistä huomiota sukupuolten tasa-arvon ja syrjimättömyyden periaatteisiin. Ne varmistavat, että kansalliset koulutusjärjestelmät ja opetussuunnitelmat vastaavat tulevaisuuden työelämän vaatimuksia ja kansallisia tarpeita kapasiteetin osalta.

2. Osapuolet edistävät – muun muassa perustamalla kumppanuuksia yksityisen sektorin kanssa – kysyntään perustuvia ammatillisen koulutuksen järjestelmiä, jotka on sovitettu paikallisten ja alueellisten työmarkkinoiden tarpeisiin ja mahdollisuuksiin erityisesti maaseutu- ja syrjäisillä alueilla.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä laatiakseen ja pannakseen täytäntöön politiikkoja, joiden avulla parannetaan digitaalista osaamista ja lukutaitoa ja integroidaan ne koulutusjärjestelmään.

10 artikla

Liiketoiminta- ja investointiedellytykset

1. Osapuolet parantavat kansallisia ja alueellisia sääntelykehyksiä ja yksinkertaistavat liiketoiminnan sääntelyä ja prosesseja, karsivat ja yksinkertaistavat hallinnollisia muodollisuuksia, vahvistavat yhteistyötä ja kehittävät valmiuksia tehokkaan kilpailupolitiikan täytäntöönpanemiseksi. Ne ottavat käyttöön liike- ja investointitoimintaan sovellettavat avoimet, läpinäkyvät ja selkeät sääntelykehykset, joilla suojataan omistus-, maa- sekä teollis- ja tekijänoikeudet. Ne varmistavat tehokkaat, läpinäkyvät ja ennakoitavat verojärjestelmät, vahvistavat tulliviranomaisten roolia kaupan helpottamisessa ja varmistavat petosten ja muiden rikkomusten torjuntaa koskevien olemassa olevien sääntöjen noudattamisen. Ne edistävät politiikkoja, joilla parannetaan työmarkkinainstituutioiden merkityksellisyyttä, tehokkuutta ja tuloksellisuutta ja saavutetaan oikea tasapaino joustavuuden ja työntekijöiden suojelun välillä.

2. Osapuolet tukevat rahoitusalan uudistuksia toimenpiteillä, joilla edistetään rahoituksen ja rahoituspalvelujen saatavuutta erityisesti mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten (mikro- ja pk-yritykset) kannalta, rahoitusmarkkinoiden kehittämistä ja yhteensopivuutta sekä pääomamarkkinoiden yhdentymistä tavoitteenaan varmistaa säästöjen tehokas kohdentaminen tuottaviin investointeihin ja yksityiselle sektorille. Ne pyrkivät vahvistamaan rahoituspalvelujen tarjoajien välistä kilpailua, kehittämään elinkelpoisia pankkisektoriin kuuluvia ja sen ulkopuolisia rahoitustoiminnan aloja sekä vahvistamaan digitaalisia rahoituspalveluja ja rahoitusalan mobiilipalveluja rahoituksen saannin helpottamiseksi etenkin mikro- ja pk-yritysten kannalta. Ne pyrkivät myös parantamaan yhteistyötään kansainvälisten normien noudattamisessa ja varmistamaan avoimet markkinat, kuluttajien ja muiden käyttäjien suojan sekä mobiilipalvelujen paremman saatavuuden.

3. Osapuolet pyrkivät antamaan yrityksille ja sijoittajille merkityksellisiä ja helposti saatavilla olevia tietoja liiketoimintamahdollisuuksista ja uusien yritysten perustamisesta Afrikassa ja EU:ssa. Ne tukevat julkisen ja yksityisen sektorin välistä jäsenneltyä vuoropuhelua, talouden toimijoiden välistä verkostoitumista ja yrityskumppanuuksien kehittämistä varmistaakseen, että yksityisen sektorin näkökulma otetaan huomioon pyrittäessä vähentämään sijoitusriskejä ja raivattaessa kestävän investoinnin esteitä samalla kun priorisoidaan investointiedellytysten uudistamisohjelmat.

4. Osapuolet tukevat viranomaisten valmiuksien kehittämistä, jotta voidaan parantaa liike- ja sijoitustoimintaan sovellettavia politiikkoja ja toteuttaa alan sääntelyuudistuksia, muun muassa järjestämällä koulutusta sekä siirtämällä asiantuntemusta ja osaamista.

5. Osapuolet sopivat, että ne pohtivat vuoropuhelussaan asianmukaisesti liiketoiminta- ja investointiedellytyksiin liittyviä kysymyksiä.

11 artikla

Infrastruktuuri

1. Osapuolet tukevat kestävää ja selviytymiskykyyn tähtäävää kehitystä keskeisissä infrastruktuureissa, kuten energia- ja liikenneinfrastruktuureissa sekä tieto- ja viestintäteknologiaan ja digitaalisiin yhteyksiin liittyvissä infrastruktuureissa, helpottaakseen talouksiensa muutosta ottaen huomioon Afrikan infrastruktuurin kehittämisohjelman.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä sellaisten hankkeiden määrittelyssä, edistämisessä ja yhteisessä rahoittamisessa, joiden odotetaan helpottavan niiden talouksien muutosta. Ne tekevät yhteistyötä rakentaakseen ja ylläpitääkseen hyvin kohdennettua infrastruktuuria, kuten teollisuusalueita ja vientiteollisuuden vapaa-alueita, tavoitteenaan tukea kilpailukykyisiä toimialoja ja sektoreita, joilla toimitaan globaaleilla markkinoilla.

3. Osapuolet parantavat infrastruktuurialan hallintoa. Ne houkuttelevat investointeja, tehostavat kotimaisten resurssien käyttöönottoa, edistävät julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksia sekä hyödyntävät yksityisen sektorin osaamista ja innovointia infrastruktuurin ja siihen liittyvien palvelujen tarjonnassa.

4. Osapuolet sopivat helpottavansa kestävän ja häiriönsietokykyisen infrastruktuurin kehittämistä ja ylläpitoa lisäämällä taloudellista, teknologista ja teknistä tukea ja kiinnittäen erityistä huomiota vähiten kehittyneisiin maihin, kehittyviin sisämaavaltioihin ja pieniin kehittyviin saarivaltioihin.

12 artikla

Henkinen omaisuus

1. Osapuolet vahvistavat yhteistyötä immateriaalioikeuksien alalla, muun muassa sääntelykehyksen laadinnassa, immateriaalioikeuksien edistämiseksi, suojaamiseksi ja toteutumiseksi perimmäiset toimintapoliittiset tavoitteet huomioon ottaen.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen valmiuksia edistää ja suojata immateriaalioikeuksia ja varmistaa niiden toteutuminen kansallisella, alueellisella ja maanosan laajuisella tasolla.

3. Osapuolet varmistavat, että niillä on käytössään lainsäädäntönsä mukaiset täytäntöönpanomenettelyt, jotka mahdollistavat oikeudenhaltijoiden tehokkaat toimet immateriaalioikeuksien loukkauksia vastaan.

4. Osapuolet kehittävät valmiuksia edistää afrikkalaisten ja eurooppalaisten maatalous- ja elintarviketuotteiden maantieteellisten merkintöjen rekisteröintiä ja suojelua. Ne toteuttavat toimia, joilla tuetaan Afrikan maantieteellisiä merkintöjä koskevan AU:n maanosastrategian täytäntöönpanoa ja autetaan paikallisyhteisöjä hyödyntämään maantieteellisiä merkintöjä täysipainoisesti, jotta ne voisivat nousta alueellisissa ja maailmanlaajuisissa arvoketjuissa.

13 artikla

Investoinnit

1. Osapuolet sitoutuvat tekemään yhteistyötä kestävien ja vastuullisten investointien houkuttelemiseksi niin koti- kuin ulkomaisistakin julkisista ja yksityisistä lähteistä. Ne kiinnittävät erityistä huomioita aloihin, jotka ovat välttämättömiä talouden kehitykselle, joilla on hyvät mahdollisuudet luoda kestäviä työpaikkoja, erityisesti lisäarvoa tuottavilla aloilla, ja jotka tukevat ympäristön kestävyyttä.

2. Osapuolet sopivat helpottavansa investointeja lainsäädännöllä, sääntelyllä ja politiikoilla, jotka laaditaan läpinäkyvällä tavalla niin, että rohkaistaan julkisen ja yksityisen sektorin välistä vuoropuhelua ja annetaan kaikille sidosryhmille mahdollisuus osallistua.

3. Osapuolet vauhdittavat toimia, joilla pyritään parantamaan investointi- ja liiketoimintaedellytyksiä. Ne tukevat toimenpiteitä, joilla täydennetään ulkomaisten sijoittajien tietoja paikallisista investointiedellytyksistä. Ne edistävät liikesuhteita ja tietoverkkoja sekä yhteisiä investointeja ja yhteisyrityksiä.

4. Osapuolet edistävät julkisten investointien tehokasta ja strategisempaa käyttöä yksityisen sektorin investointien lisäämiseksi rahoituksen yhdistämisen, takuiden ja muiden innovatiivisten rahoitusvälineiden avulla, jotta voidaan houkutella lisävaroja pääomamarkkinoilta, vähentää investointiriskejä ja helpottaa rahoituksen saantia. Osapuolet ottavat johdonmukaisuuden varmistamiseksi huomioon muut aloitteet, joilla tuetaan yksityisen sektorin investointien rahoittamista ja edistämistä Afrikassa.

5. Osapuolet edistävät yritysten yhteiskuntavastuuta ja vastuullista yritystoimintaa koko arvoketjussa luomalla tätä tukevia politiikkakehyksiä, joilla yrityksiä kannustetaan omaksumaan asiaankuuluvia käytäntöjä, ja tukemalla asiaankuuluvien kansainvälisten normien, kuten yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien YK:n ohjaavien periaatteiden, OECD:n monikansallisille yrityksille antamien toimintaohjeiden sekä ILO:n monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa koskevan kolmikantaisen periaatejulistuksen noudattamista, täytäntöönpanoa, seurantaa ja levittämistä. Ne tunnustavat, että muut vapaaehtoiset aloitteet, kuten toimialojen itsesääntely, edistävät kestävyyttä ja yritysten yhteiskuntavastuuta.

14 artikla

Teollistuminen

1. Osapuolet edistävät Afrikan osallistavaa ja kestävää teollistumista innovoinnin ja teknologian kehittämisen avulla keskittyen suurta lisäarvoa tuottaviin ja työvoimavaltaisiin aloihin.

2. Osapuolet edistävät Afrikan talouksien muuttamista ja niiden siirtymistä perushyödykeriippuvuudesta monipuolisiin talouksiin raaka-aineiden paikallisen käsittelyn ja jalostuksen, lisäarvoa tuottavan valmistusteollisuuden ja alueellisiin ja maailmanlaajuisiin arvoketjuihin integroitumisen avulla ottaen huomioon Afrikan teollisuuden kehityksen nopeuttamiseen tähtäävän strategian.

3. Osapuolet pyrkivät avaamaan teollisuuden kehitystä haittaavia pullonkauloja. Ne puuttuvat tarjontapuolen rajoitteisiin, edistävät tuottavuuden parantamista, kannustavat käyttämään kehittynyttä tieto- ja viestintäteknologiaa ja tekoälyä sekä tukevat digitaalista siirtymää ottaen huomioon mobiili-, analyysi-, pilvi- ja sosiaalisen teknologian. Ne edistävät ilmastoälykkäitä ja ympäristöä säästäviä käytäntöjä sekä puhtaan ja edullisen energian käyttöä.

4. Osapuolet pyrkivät luomaan toimialojen välisiä yhteyksiä kasvattamalla lisäarvoa muun muassa maatalousvaltaisissa ja runsaiden luonnonvarojen maissa. Ne edistävät pienten ja suurten toimialojen välisiä suhteita Afrikassa. Ne kehittävät palvelualaa varmistaakseen, että se tukee tehokkaalla tavalla teollistumista.

5. Osapuolet helpottavat Afrikan mikro- ja pk-yritysten kehittämistä muun muassa kehittämällä Afrikan sisäisiä kytköksiä ja synergioita EU:n yritysten kanssa. Osapuolet tukevat politiikkoja, joilla kehitetään nuorten ja naisten yrittäjyyttä osana heidän taloudellista voimaannuttamistaan ja osallistavan kehityksen edistämistoimia.

15 artikla

Yksityisen sektorin kehittäminen

1. Osapuolet tukevat ja vahvistavat yksityisen sektorin roolia yritysten yhteiskuntavastuuseen ja vastuulliseen yritystoimintaan perustuvan kestävän kehityksen tehokkaana edistäjänä. Ne luovat suotuisat edellytykset mahdollisuusyrittäjyyden potentiaalin vapauttamiselle ja Afrikan yrityskannan paremmalle hyödyntämiselle yhdistämällä monia eri välineitä, joita ovat muun muassa rahoitus, palvelut ja koulutus, liiketoimintakulttuuri ja sääntelykehykset sekä innovointi ja uuden teknologian soveltaminen. Ne kiinnittävät erityistä huomiota epävirallisen sektoriin ja epävirallisen talouden virallistamiseen.

2. Osapuolet luovat oikeanlaiset liiketoiminnan puitteet ja tukevat mikro- ja pk-yrityksiä sekä startup-yrityksiä kasvumahdollisuuksien hyödyntämisessä esimerkiksi edistämällä niiden kansainvälistymistä koskevia aloitteita. Ne vahvistavat mikro- ja pk-yrityksille suunnattuja tukipalveluja keskittymällä liitännäistoimenpiteisiin, markkinoille pääsyyn, valmiuksien kehittämiseen ja liiketoiminnan parantamiseen. Ne edistävät ja tukevat innovointia ja yrittäjyyttä, erityisesti nuorten ja naisten keskuudessa.

3. Osapuolet tukevat Afrikan ja EU:n yksityisten sektorien välistä jäsenneltyä vuoropuhelua ja Afrikan ja EU:n mikro- ja pk-yritysten välistä yhteistyötä tavoitteenaan parantaa liiketoimintaedellytyksiä kasvun mahdollistamiseksi kaikilla talouden aloilla.

4. Osapuolet edistävät yksityisen sektorin sitoutumista ympäristöä säästävän liiketoiminnan kehittämiseen ja kiertotalouteen sekä niitä koskevaan toimintaan muun muassa kehittämällä yhteiskunnallista yrittäjyyttä ja helpottamalla kestävän rahoituksen saantia.

5. Osapuolet edistävät ja helpottavat omien valuuttojensa entistä laajempaa käyttöä kansainvälisissä liiketoimissa.

16 artikla

Yhteistyö kaupan alalla

1. Osapuolet toteavat kaupan merkityksen tärkeänä talouskasvun ja kehityksen edistäjänä ja lisäävät näin ollen kaupankäyntimahdollisuuksia yhteisen hyödyn nimissä. Ne tekevät yhteistyötä kaupankäyntivalmiuksien parantamiseksi ja sellaisten toimintaedellytysten ja politiikkojen käyttöön ottamiseksi, jotka mahdollistavat niiden välisten kauppavirtojen lisäämisen.

2. Osapuolet sopivat, että kaupan alan yhteistyössä noudatetaan kaikilta osin WTO:n määräyksiä, mukaan lukien erityis- ja erilliskohtelumääräykset.

3. Osapuolet sopivat, että kaupan alan yhteistyötä tehdään ensisijaisesti nykyisten etuuskohtelukauppaan perustuvien järjestelyjen ja talouskumppanuussopimusten pohjalta.

4. Talouskumppanuussopimusten allekirjoittajamaat tukevat niiden täytäntöönpanoa sekä mahdollisuutta laajentaa tarvittaessa niiden soveltamisalaa ja ottaa niihin uusia jäseniä.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä tukeakseen käytettävissään olevin keinoin Afrikan mantereen vapaakauppa-alueen toteuttamista.

6. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että talouskumppanuussopimusten, Afrikan mantereen vapaakauppa-alueesta tehdyn sopimuksen ja muiden sovellettavien kauppajärjestelyjen täytäntöönpano perustuu täydentävyyteen ja keskinäiseen tukeen ja syventää osaltaan alueellista ja maanosan laajuista yhdentymisprosessia AU:n kauppa- ja rakennemuutosohjelman mukaisesti.

7. Osapuolet sopivat jatkavansa tai ottavansa käyttöön asianmukaisilla tasoilla yhteisiä järjestelyjä, joilla seurataan talouskumppanuussopimusten täytäntöönpanoa ja käsitellään muita sovellettavia kauppajärjestelyjä sekä arvioidaan niiden vaikutusta Afrikan maiden talouksien kehitykseen ja niiden alueellisiin ja koko maanosan kattaviin yhdentymisprosesseihin.

8. Osapuolet tukevat eri alueiden taloudellisia yhdentymisprosesseja muun muassa helpottamalla kauppaa ja yhdenmukaistamalla sääntelyä sekä edistävät Afrikan sisäistä kauppaa ja Afrikan maiden integroitumista alueellisiin ja maailmanlaajuisiin arvoketjuihin. Ne myös sopivat helpottavansa ja edistävänsä tavaroiden ja palvelujen alueellisten markkinoiden luomista ja vahvistamista.

9. Osapuolet tukevat aloitteita, joilla vähennetään ja poistetaan kaupan teknisiä esteitä koskevan WTO:n sopimuksen, jäljempänä 'TBT-sopimus', soveltamisalaan kuuluvia tarpeettomia kaupan teknisiä esteitä. Ne tekevät yhteistyötä terveys- ja kasvinsuojelutoimia koskevan WTO:n sopimuksen, jäljempänä 'SPS-sopimus', nojalla käyttöön otettujen terveys- ja kasvinsuojelumääräysten ja -käytäntöjen vahvistamiseksi. Osapuolet tekevät yhteistyötä erityisesti laatiakseen kansainvälisiä normeja, joilla tuetaan osapuolten asianmukaisia politiikkakehyksiä. Ne tekevät yhteistyötä avoimuuden lisäämiseksi sääntelytoimenpiteiden kehittämisessä sekä normien, teknisten määräysten ja vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyjen (testaus, sertifiointi, kalibrointi) toteuttamisessa. Ne käsittelevät muun muassa kysymyksiä, jotka liittyvät metrologiaan, laboratorioiden ja muiden vaatimustenmukaisuuden arviointilaitosten akkreditointiin ja markkinavalvonnan asianmukaiseen infrastruktuuriin.

10. Osapuolet tekevät yhteistyötä kaupan helpottamisen alalla kaupan helpottamista koskevan WTO:n sopimuksen, jäljempänä 'TF-sopimus', mukaisten sitoumustensa pohjalta. Ne toteuttavat toimenpiteitä, muun muassa teknisen tuen antamista, TBT-sopimuksen, SPS-sopimuksen ja TF-sopimuksen täytäntöönpanemiseksi ja tukevat kansainvälisten normien noudattamista kehittämällä asianmukaisia valmiuksia.

11. Osapuolet edistävät markkinoiden kehitystä infrastruktuuriyhteyksien avulla ja asettavat etusijalle tarpeettomien esteiden ja rajoitusten poistamisen Afrikan ja Euroopan unionin väliseltä vienniltä.

12. Osapuolet sitoutuvat kehitystasonsa ja painopisteidensä mukaisesti parantamaan tavaroiden pääsyä Afrikan ja EU:n markkinoille, jotta voidaan maksimoida nykyisistä kauppasopimuksista saatavat hyödyt.

2 luku

Avainsektorit

17 artikla

Maatalous

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä kestävän ja korkealaatuisen maataloustuotannon, tuottavuuden ja jalostuksen lisäämiseksi tavoitteenaan parantaa ruoka- ja ravitsemusturvaa ja toimeentuloa, luoda ihmisarvoisia työpaikkoja, kehittää arvoketjuja ja kasvattaa tuloja. Ne vahvistavat ilmastonmuutoksen kestäviä käytäntöjä, edistävät luonnonvarojen ja ekosysteemipalvelujen kestävää hoitoa ja käyttöä, poistavat kannustimia, jotka synnyttävät kestämättömiä tuotantotapoja, ja hyödyntävät kestävintä, energiatehokkainta ja vähähiilisintä teknologiaa. Ne varmistavat siirtymisen kestäviin elintarvikejärjestelmiin kiinnittämällä huomiota kestävyyden kaikkiin ulottuvuuksiin ja vahvistavat maatalouselintarvikejärjestelmiensä kykyä sietää ilmasto- ja ympäristöriskejä sekä ulkoisia häiriöitä.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä tavoitteenaan lisätä julkisia ja yksityisiä investointeja, parantaa Afrikan ja EU:n maatalouselintarvikealan yritysten välisiä yhteyksiä, vaihtaa parhaita käytäntöjä sekä yhdistää EU:n ja Afrikan asiantuntemus maatalouden kehittämisen alalla. Ne tukevat Afrikan maatalouden kokonaisvaltaisen kehittämisohjelman (CAADP) toteuttamista.

3. Osapuolet edistävät investointeja sekä sijoittajien kannalta suotuisien sääntöjen ja määräysten käyttöönottoa, jotta voidaan edistää vastuullisia yksityisiä investointeja ja saada ne menestymään maatalouselintarvikealalla. Ne tukevat kestävien maatalouselintarvikkeiden arvoketjujen kehittämistä muun muassa kehittämällä maaseudun infrastruktuureja, parantamalla ammatillista koulutusta sekä maataloustutkimusta ja -teknologiaa ja helpottamalla rahoituksen saantia ja markkinoille pääsyä.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen maataloustuotteiden tuottajien, jalostajien ja viejien mahdollisuuksia päästä kansallisille, alueellisille ja kansainvälisille markkinoille. Ne edistävät valmiuksien kehittämistä terveys- ja kasvinsuojeluvaatimusten alalla, reilun kaupan järjestelmiä maataloustuotteiden jalostuksen alalla sekä palvelujen, maatalousneuvonnan ja asiaankuuluvan teknologian saatavuutta panostamalla erityisesti nuorten viljelijöiden, naisten, pienviljelijöiden ja perheviljelijöiden valmiuksiin. Ne kehittävät perheviljelijöiden järjestöjen sekä mikro- ja pk-yritysten tuotanto- ja jalostusmenetelmiin liittyviä valmiuksia harjoittamalla etenkin nuorten ja naisten voimaannuttamiseen tähtäävää politiikkaa.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä maatalousalan hallinnossa etenkin tukemalla tieto- ja varhaisvaroitusjärjestelmiä kriisien estämiseksi, soveltamalla osallistavaa päätöksentekoa ja kehittämällä toimialajärjestöjen valmiuksia kansallisella, alueellisella ja maanosan laajuisella tasolla. Ne helpottavat maatalousmaan saatavuutta ja edistävät oikeutta sen perimiseen, myös perheviljelijöiden, nuorten ja naisten osalta.

18 artikla

Karjankasvatus ja nahantuotanto

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä kestävän kotieläintuotannon, laiduntalouden ja rajat ylittävän siirtolaiduntamisen parantamiseksi, karjankasvatuksen arvoketjujen kehittämiseksi, muun muassa parantamalla toimialajärjestöjen valmiuksia, ja eläintuotteiden, kuten nahan, maidon ja lihan, jalostuksen, säilyttämisen, kaupan ja kehityksen tukemiseksi ympäristön kestävyyden, ilmastonmuutokseen sopeutumisen, sosioekonomisen kehityksen ja osallistavan kasvun huomioon ottaen. Ne tekevät yhteistyötä myös kotieläinten ja eläintuotteiden jalostamiseen ja markkinointiin käytettävän infrastruktuurin uudistamiseksi, jotta voidaan helpottaa markkinoille pääsyä ja vahvistaa alueiden välisiä markkinoita Afrikassa.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä kehittääkseen ja uudistaakseen kotieläintuotantoa noudattaen Afrikan maatalouden kokonaisvaltaisen kehittämisohjelman (CAADP) tavoitteita ja ottaen huomioon Afrikan kotieläintuotannon kehittämisstrategian.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä eläinten terveyden ja eläinlääkintäpalvelujen parantamiseksi sekä maa- ja laiduntalouden resurssien kestävän hoidon varmistamiseksi. Ne edistävät asianmukaisten kansallisten ja alueellisten sääntelykehysten laatimista ja eläinlääketieteellisten tutkimusvalmiuksien vahvistamista. Ne tekevät yhteistyötä torjuakseen rajojen yli kulkevista eläintaudeista aiheutuvia riskejä vahvistamalla seurantamekanismeja ja rajat ylittävää epidemiologista yhteistyötä.

19 artikla

Sininen talous ja kalastus

1. Osapuolet tukevat sinistä taloutta sovittamalla kestävän talouskasvun yhteen toimeentulon kohentamisen, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, merten ja sisämaiden ekosysteemien ja niiden biodiversiteetin suojelun ja ilmastokestävyyden kanssa sekä parantamalla ruokaturvaa ja avoimia, luotettavia ja turvallisia elintarvikejärjestelmiä.

2. Osapuolet sopivat edistävänsä kestäviä ja vastuullisia investointeja siniseen talouteen ja tukevansa kohdennettuja toimia, joilla houkutellaan yksityistä sektoria lisäämään investointeja. Ne edistävät integroitua vesistöalueiden hallintaa ja merten aluesuunnittelua, jotta voidaan sovittaa yhteen monikäyttöön liittyvät tarpeet ja ympäristönsuojelu. Ne edistävät lisäksi teknologian kehittämistä ja siirtoa sekä kestävää sinistä taloutta koskevan tietämyksen, innovaatioiden, parhaiden käytäntöjen ja saatujen kokemusten jakamista.

3. Osapuolet edistävät kestävää meri- ja sisävesikalastusta, jonka avulla luodaan työpaikkoja, kerrytetään tuloja, torjutaan köyhyyttä ja parannetaan ruokaturvaa ja ravitsemusta. Ne helpottavat yhteisyritysten muodostamista, edistävät lisäarvon tuottamista, torjuvat pyynnin jälkeistä hävikkiä asianmukaisten toimenpiteiden avulla ja edistävät markkinoille pääsyä. Ne parantavat pienimuotoisen kalastuksen sosiaalisia ja taloudellisia hyötyjä luomalla kestävän kalastuksen arvoketjuja ja vahvistamalla investointeja ja paikallisia valmiuksia kiinnittäen huomiota haavoittuvassa asemassa olevien ja syrjäytyneiden henkilöiden osallistamiseen.

4. Osapuolet varmistavat merien ja sisävesien kalavarojen suojelun ja kestävän hoidon ja käytön kalakantojen pitämiseksi kestävällä tasolla, välttävät liikakalastusta, tukevat ilmastoälykkäiden politiikkojen täytäntöönpanoa ja minimoivat kalastuksen luonnonympäristölle aiheuttamat haitalliset vaikutukset. Ne edistävät alueellista yhteistyötä ja kalastuksenhoidon parhaita käytäntöjä, kuten kalastusta koskevien tietojen ja tilastojen keräämistä ja raportointia.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä kehittääkseen paikallisyhteisöjen huolenaiheet huomioon ottavaa kestävää meri- ja sisävesiviljelyä tehokkaan aluesuunnittelun, ekosysteemeihin perustuvan lähestymistavan, rahoituksen saannin helpottamisen ja sijoittajien tasapuolisten toimintaedellytysten avulla.

6. Osapuolet edistävät tuloja tuottavan ja työpaikkoja luovan rannikko- ja merimatkailun kestävää kehitystä ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat asianmukaisesti huomioon ottaen.

7. Osapuolet kartoittavat innovatiivisten, uusien ja kehitteillä olevien kestävien merellisten toimintojen, esimerkiksi vuorovesienergian tuotannon, tarjoamia mahdollisuuksia. Ne laativat tarvittavat sääntely- ja politiikkakehykset näiden toimintojen kehittämiselle, tukevat tutkimustyötä ja vähentävät teknisiä pullonkauloja helpottaakseen sijoittajien markkinoille pääsyä niin, että vältetään meriympäristölle aiheutuvat riskit.

8. Osapuolet tukevat sinisen talouden strategioiden ja toimintasuunnitelmien täytäntöönpanoa. Ne helpottavat yksityisen sektorin ja muiden sidosryhmien osallistumista kestävän sinisen talouden kehittämiseen ja toteuttamiseen. Ne kiinnittävät asianmukaista huomiota pienten kehittyvien saarivaltioiden kehitykseen ja ovat tietoisia siitä, että ne ovat riippuvaisia valtamerestä.

20 artikla

Kaivos- ja kaivannaisteollisuus ja jalostusteollisuus

1. Osapuolet edistävät kaivos- ja kaivannaisteollisuutta osallistavan ja kestävän kasvun ja kehityksen aikaansaamiseksi sekä Afrikan talouksien muuttamiseksi. Osapuolet kannustavat investoimaan kaivos- ja kaivannaisteollisuuteen ja jalostusteollisuuteen ottaen huomioon periaatteen, jonka mukaan mailla on suvereeni oikeus luonnonvaroihinsa. Ne edistävät Afrikan ja EU:n arvoketjujen yhdentymistä.

2. Osapuolet edistävät kaivannaisresurssien oikeudenmukaista, vastuullista ja häiriötöntä hyödyntämistä kunnioittaen kaikilta osin maiden suvereenia oikeutta niiden luonnonvaroihin ja edistävät Afrikan ja EU:n toimijoiden välistä kestävää kauppaa turvaten vaikutusalueella asuvien yhteisöjen oikeudet. Ne tukevat kaivannaisresurssien etsintää, hyödyntämistä ja käsittelyä sekä kaivannaisresursseihin liittyvää lisensointia, sopimuksentekoa, verotusta, jalostusta ja vientiä koskevien johdonmukaisten politiikkojen ja vahvojen sääntely- ja oikeudellisten kehysten laatimista, yhdenmukaistamista ja täytäntöönpanoa. Ne kannustavat paikallisia mikro- ja pk-yrityksiä toimimaan kaivos- ja kaivannaisteollisuuden alalla helpottamalla niiden kilpailukyvyn parantamiseen tähtäävää osaamisen ja teknologian siirtoa, jotta niistä voi kehittyä arvoketjujen täysivaltaisia toimijoita.

3. Osapuolet tukevat kaivos- ja kaivannaisteollisuuden hyvää hallintoa sosioekonomisen kehityksen edistämiseksi. Ne vahvistavat sisäistä lainsäädäntöä varmistaakseen kansainvälisesti tunnustettujen periaatteiden ja suuntaviivojen noudattamisen alueelliset strategiat soveltuvin osin huomioon ottaen. Ne torjuvat veropetoksia ja -vilppiä ja varmistavat, että kaikki toimijat maksavat sijaintivaltioille kuuluvat verot, maksut ja rojaltit. Ne torjuvat mineraalivarojen laitonta hyödyntämistä ja kauppaa kansallisin, alueellisin ja kansainvälisin oikeudellisin keinoin.

4. Osapuolet tukevat kansallisia, alueellisia ja kansainvälisiä aloitteita, joilla pyritään parantamaan kaivannaisresurssien käytön ja hallinnan läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta, muun muassa edistämällä Kimberleyn prosessia, kaivos- ja kaivannaisteollisuuden avoimuutta koskevaa aloitetta sekä muita mineraalien vastuullista ja kestävää louhintaa ja hankintaa koskevia aloitteita, kuten konfliktialueilta ja korkean riskin alueilta peräisin olevien mineraalien toimitusketjun vastuullisuutta koskevien OECD:n due diligence -ohjeiden noudattamista.

5. Osapuolet tukevat asianmukaisen lainsäädännön ja mekanismien kehittämistä ottaen huomioon pienimuotoisen kaivostoiminnan toimijoiden, paikallisyhteisöjen ja kansalaisyhteiskunnan tarpeet ja edistäen niiden osallistumista, jotta varmistetaan kaivannaisresurssien osallistava ja kestävä hyödyntäminen. Ne edistävät ympäristön kestävyyttä, ilmastoälykkäitä käytäntöjä, ihmisarvoisia työoloja, paikallisyhteisöjen terveyttä ja turvallisuutta ja ihmisoikeuksien kunnioittamista kansainvälisten velvoitteiden ja sitoumusten mukaisesti. Ne tekevät yhteistyötä paikallisten yrittäjien ja pienimuotoisen kaivuutoiminnan tuotantokapasiteetin lisäämiseksi kaivos- ja kaivannaisalan arvoketjuissa ja edistävät kaivosyhtiöiden, paikallisyhteisöjen ja muiden asiaankuuluvien sidosryhmien välisiä sosiaalisia kumppanuuksia. Ne edistävät kansallista ja alueellista kartoitus- ja etsintätoimintaa Afrikan geologisten tietojärjestelmien ja paikkatietojen hallintajärjestelmien laadun parantamiseksi.

21 artikla

Valmistusteollisuus

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä kestävän valmistusteollisuuden edistämiseksi Afrikassa laatimalla räätälöityjä strategioita, joilla pyritään vähentämään riippuvuutta heikkolaatuisesta alkutuotannosta ja luomaan lisäarvoa paikallisella ja alueellisella tasolla.

2. Osapuolet laativat politiikkoja, joilla houkutellaan lisää koti- ja ulkomaisia suoria investointeja valmistusteollisuuteen. Ne tekevät yhteistyötä mikro- ja pk-yritysten valmiuksien tukemiseksi. Ne edistävät innovointia ja pitkälle kehittyneitä valmistusteollisuuden klustereita, verkostoja ja kumppanuuksia.

3. Osapuolet pyrkivät kasvattamaan työvoimavaltaisen valmistusteollisuuden osuutta. Ne tekevät yhteistyötä uuden ja kehitteillä olevan teknologian käyttöön ottamiseksi, jotta voidaan muuttaa toimitusketjuja ja uudistaa tuotantoa.

4. Osapuolet tukevat toimia, joilla lisätään teollisuustuotteiden kauppaa luomalla yhteyksiä markkinoihin ja helpottamalla kaupankäyntiä, muun muassa laatuvaatimusten ja infrastruktuurin parantamiseksi. Ne vahvistavat alueellista yhdentymistä Afrikan valmistusteollisuuden potentiaalin vapauttamiseksi ja sen kilpailukyvyn parantamiseksi maailmanmarkkinoilla.

22 artikla

Palvelut

1. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä, joilla tuetaan elinvoimaisen ja vahvan palvelualan kehittämistä edellytysten luomiseksi palvelukaupan, viennin ja investointien lisäämiselle sekä alueellisen yhdentymisen ja alueiden välisen yhteistyön vahvistamiselle.

2. Osapuolet laativat alakohtaisia politiikkoja ja toimenpiteitä, joilla puututaan sääntelyesteisiin, parannetaan institutionaalisia ja sääntelykehyksiä ja vahvistetaan palvelujen tarjontavalmiuksia. Ne tukevat WTO:n palvelukaupan yleissopimuksen (GATS) täytäntöönpanoa, syventävät alueellista yhteistyötä, vähentävät Afrikan palvelumarkkinoiden pirstaleisuutta, tehostavat palvelujen kaupassa koskevien tietojen tuottamista ja analysointia ja tukevat palvelujen integroinnin ja kaupan kustannusten vähentämistä koskevien uudistusten vaikutusten seurantaa.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä tehostaakseen palvelujen kauppaa, mukaan lukien luonnollisten henkilöiden liikkuvuus Afrikan ja EU:n välillä liiketoimintaa varten, panostamalla talouskasvunsa ja kehityksensä kannalta keskeisiin sektoreihin, kuten tieto- ja viestintätekniikkaan, terveydenhuoltoon, rahoituspalveluihin, jakeluun, matkailuun, rakentamiseen ja siihen liittyviin teknisiin palveluihin, voimassa olevien kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen valmiuksiaan tarjota kulttuuriin ja luoviin aloihin liittyviä palveluja.

23 artikla

Liikenne

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä luodakseen nykyaikaisia, turvallisia, varmoja ja kestäviä liikennejärjestelmiä, joilla parannetaan Afrikan sisäisiä ja Afrikan ja EU:n välisiä yhteyksiä.

2. Osapuolet parantavat liikennealan yleistä hallintoa ja laativat ja panevat täytäntöön tehokkaita sääntöjä ja määräyksiä, joilla mahdollistetaan tasapuolinen kilpailu eri liikennemuotojen sisällä ja välillä. Osapuolet pyrkivät lieventämään liikennemuotojen ympäristövaikutuksia edistämällä puhdasta energiaa polttoaineita koskevien tiukempien vaatimusten ja energiatehokkaan teknologian avulla.

3. Osapuolet lisäävät investointeja tukeakseen (tie-, ilma-, vesi- ja rautatieliikenteen) liikenneinfrastruktuurien ja -verkkojen edelleen kehittämistä kiinnittäen erityistä huomiota puuttuviin infrastruktuuriyhteyksiin ja infrastruktuurien kunnossapitoon Afrikan infrastruktuurin kehittämisohjelman huomioon ottaen. Ne parantavat maaseutualueiden ja syrjäisten alueiden yhteisöjen mahdollisuuksia saada käyttöön perusinfrastruktuuria niiden sosioekonomisen kehityksen edistämiseksi. Ne pyrkivät vahvistamaan kestäviä satamainfrastruktuureja ja -rakenteita ja selvittävät mahdollisuuksia perustaa vihreitä satamia.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä lentoliikenteen alalla muun muassa tukemalla lentoliikenteen afrikkalaisten sisämarkkinoiden perustamista ja vahvistamista. Ne edistävät investointeja, laajentavat ja syventävät sääntely-yhteistyötä ja parantavat turvallisuutta, ilmatilan valvontaa sekä valmiuksiaan reagoida siihen liittyviin uhkiin ja riskeihin.

24 artikla

Kestävä energia

1. Osapuolet pyrkivät nopeuttamaan kestävän ja edullisen energian saantia, kehittämään häiriönsietokykyisiä energiainfrastruktuureja erityisesti maaseutualueilla ja edistämään uusiutuvan energian kehittämistä ja energiatehokkuutta. Ne edistävät tehokkaimpien energiamuotojen ja vähähiilisen teknologian käyttöä kaikilla aloilla, erityisesti maatalouden, valmistusteollisuuden, kaivos- ja kaivannaisteollisuuden ja matkailun alalla.

2. Osapuolet edistävät energiaturvallisuutta sekä toteuttavat ja vahvistavat energiaverkkojen tehokasta yhteenliitäntää Afrikan sisällä ja Afrikan ja EU:n välillä, jotta voidaan varmistaa luotettava ja kohtuuhintainen energiansaanti. Ne käsittelevät sääntelyyn liittyviä, taloudellisia, yhteiskunnallisia ja muita haasteita, jotka liittyvät strategisten ja kestävien energiakäytävien kehittämiseen.

3. Osapuolet edistävät avoimia, läpinäkyviä, kilpailukyisiä ja toimivia energiamarkkinoita ottamalla käyttöön oikeudellisia ja sääntelykehyksiä, joiden avulla lisätään investointeja kestävään energiaan, energian varastointiin ja energiatehokkuuteen. Ne luopuvat asteittain ympäristölle haitallisten fossiilisten polttoaineiden tuista. Ne sitoutuvat vahvistamaan Afrikan ja EU:n yksityisten sektorien välistä kumppanuutta sekä julkisten ja yksityisten sektoriensa osallistumista, jotta voidaan edistää investointeja kestävään energiantuotantoon, energiatehokkuuteen ja energian saatavuuteen. Ne houkuttelevat investointeja monipuoliseen ja puhtaaseen energiaan sähköntuotantoa varten ja suosivat siinä uusiutuvia luonnonvaroja. Ne tukevat Afrikan kansallisten ja alueellisten energia-aloitteiden täytäntöönpanoa muun muassa edistämällä Afrikan uusiutuvia energialähteitä koskevan aloitteen tavoitteiden saavuttamista.

4. Osapuolet edistävät energiatehokkuutta ja energiansäästöä energiaketjun kaikissa vaiheissa tuotannosta kulutukseen. Ne sopivat pyrkivänsä lisäämään kestävää energian tuotanto- ja varastointikapasiteettia sekä parantamaan siirto- ja jakeluinfrastruktuuria edistämällä ratkaisuja, jotka ovat turvallisia, kestäviä, resurssitehokkaita ja ilmastoälykkäitä ja jotka edistävät entistä tehokkaammin köyhyyden poistamista.

5. Osapuolet tukevat puhtaan, monipuolisen, kustannustehokkaan ja kestävän energiateknologian kehittämistä ja käyttöönottoa keskittyen uusiutuvaan ja vähäpäästöiseen energiaan liittyvään teknologiaan, energiatehokkuuteen ja energiansäästötoimenpiteisiin, ja ne tekevät sen vahvistamalla valmiuksia ja edistämällä Afrikan ja EU:n välisiä kumppanuuksia ja talouden toimijoiden välisiä kytköksiä ja yhteisyrityksiä. Ne edistävät uusiutuvaan energiaan ja energiatehokkuuteen liittyviä yhteisiä tutkimus- ja innovaatioverkostoja.

6. Osapuolet tukevat alan uudistamista ja tarkoituksenmukaisten sääntely- ja politiikkakehysten laatimista alueellisen yhteenliitettävyyden ja yhteistyön varmistamiseksi energia-alalla. Ne vahvistavat alueellisten sähköpörssien käyttöä yhdentyneiden rajat ylittävien energiamarkkinoiden ja kaupan välineenä.

25 artikla

Tieto- ja viestintäteknologia ja digitaalitalous

1. Osapuolet parantavat avoimen, edullisen ja turvallisen tieto- ja viestintäteknologian saatavuutta muun muassa tukemalla yksityisiä ja julkisia investointeja. Ne pyrkivät perustamaan tarvittavat sääntelyelimet, jotta voidaan myöntää toimilupia palveluntarjoajille, edistää kilpailukäyttäytymistä ja varmistaa kuluttajien oikeudenmukainen kohtelu sekä tieto- ja kuluttajansuoja.

2. Osapuolet parantavat digitaaliteknologian ja -palvelujen saatavuutta ja luovat kohtuuhintaiset digitaaliset yhteydet esimerkiksi laatimalla niitä tukevan politiikka- ja sääntelykehyksen. Ne parantavat liiketoimintaedellytyksiä ja helpottavat rahoituksen ja yritysten tukipalvelujen saantia digitaalipohjaisen yrittäjyyden edistämiseksi ja digitalisoinnin valtavirtaistamiseksi, jotta kaikilla talouden aloilla voidaan parantaa osallistavaan talouskasvuun ja talouden muutokseen tähtäävien toimien tehokkuutta ja tuloksellisuutta.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä suotuisien edellytysten luomiseksi erityisesti laatimalla ja ottamalla käyttöön asianmukaiset oikeudelliset ja institutionaaliset kehykset, jotta voidaan hyödyntää digitaalitalouden ja sähköisen kaupankäynnin mahdollisuudet työpaikkojen luomisessa ja talouden kehittämisessä ottaen huomioon erityisesti naiset ja nuoret.

4. Osapuolet tukevat siirtymistä tietämystalouteen.

26 artikla

Matkailu

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä luodakseen edellytykset matkailualan tasapainoiselle ja kestävälle kehitykselle, joka edistää talouden kehitystä, luo työpaikkoja ja tukee ympäristö-, kulttuuri- ja sosiaalisten näkökohtien yhdistämistä, muun muassa etsimällä ratkaisuja matkailualalle ominaisiin haasteisiin.

2. Osapuolet lisäävät investointeja matkailutuotteiden edistämiseen ja kehittämiseen mikro- ja pk-yritysten kilpailuaseman asianmukaisesti huomioon ottaen. Ne lujittavat yhteyksiä matkailualan ja muiden siihen liittyvien talouden alojen, kuten maatalouden, metsätalouden, liikenteen, sinisen talouden sekä kulttuuriteollisuuden ja kulttuuriperinnön, välillä, jotta voidaan optimoida matkailun sosioekonomiset hyödyt.

3. Osapuolet parantavat kulttuuriperinnön ja luonnonvarojen suojelua ja edistämistä kiinnittäen erityistä huomiota ympäristön- ja luonnonsuojeluun. Ne kunnioittavat paikallisyhteisöjen loukkaamattomuutta ja intressejä sekä maksimoivat niiden osallistumisen matkailun ja erityisesti maaseutu- ja paikallisyhteisömatkailun ja ekoturismin kehittämiseen.

4. Osapuolet laativat aloitteita, joilla edistetään kestävää matkailua ja parannetaan palvelustandardeja. Ne edistävät koulutusta ja kokemusten vaihtoa ja jakavat kaikkien osapuolien kannalta hyödyllisiä matkailualan tietoja ja tilastoja.

3 luku

Tiede, teknologian kehittäminen, tutkimus ja innovointi

27 artikla

Tiede ja teknologian kehittäminen

Osapuolet vahvistavat yhteistyötä tieteen ja teknologian alalla yhteisen hyödyn nimissä, jotta voidaan edistää sosiaalista ja taloudellista kehitystä, vastata maailmanlaajuisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin ja parantaa alueellista kilpailukykyä.

28 artikla

Tutkimus ja innovointi

1. Osapuolet sopivat ottavansa käyttöön resursseja, joilla edistetään tutkimus- ja innovointitoimintaa tavoitteenaan tukea osallistavaa talouskasvua ja kehitystä sekä siirtymistä osaamisyhteiskuntaan ja tietopohjaiseen talouteen.

2. Osapuolet edistävät tutkimusinfrastruktuurien ja -laitosten kehittämistä. Ne tukevat perustutkimusta ja soveltavaa tutkimusta muun muassa insinööritieteiden ja tekoälyn alalla ja edistävät avointa dataa kaikkia osapuolia hyödyttävän tieteellisen huippuosaamisen saavuttamiseksi. Ne edistävät Afrikan yliopistoissa, tiedelaitoksissa ja tutkimuskeskuksissa tehtävää tutkimustyötä kiinnittäen erityistä huomiota valmiuksien kehittämiseen ja teknologian ja taitotiedon siirtoon. Ne lisäävät osallistumista maailmanlaajuiseen tutkimustyöhön, teknologian kehittämiseen ja siirtoon, innovointiin ja tietämyksen tuottamiseen.

3. Osapuolet edistävät ja tukevat opiskelijoille, tiedemaailman edustajille ja tutkijoille tarkoitettuja innovatiivisia liikkuvuus- ja koulutusohjelmia ja kehittävät korkeakoulujen valmiuksia verkostoitua tehokkaasti tutkimuksen ja innovoinnin alalla. Ne edistävät vuoropuhelua, tietämyksen vaihtoa ja yhteistyötä tiedeyhteisön, tutkijoiden, innovaattorien ja yksityisen sektorin välillä tavoitteenaan parantaa tuottavuutta ja kilpailukykyä, sekä vahvistaa yrittäjyysekosysteemejä.

29 artikla

Avaruusteknologia ja geomatiikka

1. Osapuolet hyödyntävät avaruustieteen ja -teknologian sekä avaruusinnovaatioiden ja -sovellusten mahdollisia hyötyjä yhteistä etua koskevissa asioissa siviiliavaruustoiminnassa, kuten avaruustutkimuksessa, maailmanlaajuisen satelliittinavigointijärjestelmän sovelluksissa ja palveluissa, satelliitteihin perustuvien tarkennusjärjestelmien kehittämisessä sekä maan havainnoinnissa ja geotieteessä, erityisesti varhaisvaroitus- ja valvontakäytössä. Ne tekevät yhteistyötä kehittääkseen tarpeidensa mukaista vastuullista ja kestävää avaruusteollisuutta sekä siihen liittyviä markkinoita.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä toteuttaakseen toimia, joilla hyödynnetään avaruusteknologiaa ja -sovelluksia kestävän kehityksen edistämiseksi ja ihmisten hyvinvoinnin parantamiseksi ja jotka liittyvät Afrikan sosioekonomisiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin, Afrikan avaruuspolitiikan ja strategian huomioon ottaen. Ne parantavat avaruudesta saadun datan ja tietojen sekä avaruusperusteisten tuotteiden ja palvelujen saatavuutta.

II OSASTO

Inhimillinen ja sosiaalinen kehitys

30 artikla

Osapuolet pyrkivät kitkemään kaikenlaisen köyhyyden vuoteen 2030 mennessä ja torjumaan eriarvoisuutta, saavuttamaan sukupuolten tasa-arvon ja luomaan edellytykset kaikkien mahdollisuudelle elää ihmisarvoista elämää, osallistua demokratian toteuttamiseen ja aktiivisesti edistää kestävää talouskasvua. Ne edistävät sosiaalista suojelua köyhyyden poistamiseksi ja eriarvoisuuden torjumiseksi sekä keinona luoda osallistavaa, oikeudenmukaista ja kestävää kehitystä edistävä, itseään vahvista kierre. Ne panostavat inhimilliseen pääomaan erottamattomana osana inhimillistä ja sosiaalista kehitystä sekä keinona parantaa nuorten työllistyvyyttä tuottavuuden ja yrittäjyyden tehostamiseksi.

1 luku

Inhimillinen kehitys

31 artikla

Koulutus

1. Osapuolten tavoitteena on laadukkaan koulutuksen yleinen, osallistava ja tasapuolinen saatavuus kaikilla tasoilla varhaiskasvatuksesta korkea-asteen koulutukseen sekä koulun aloittavien ja koulussa pysyvien oppilaiden määrän kasvattaminen. Ne parantavat virallisen koulutuksen ja epävirallisen oppimisen laatua, tekevät yhteistyötä opetussuunnitelmien kehittämisessä ja parantavat oppilaitosten infrastruktuuria ja varustetasoa. Ne kiinnittävät huomiota etenkin naisten ja tyttöjen sekä haavoittuvimmassa asemassa olevien ja syrjäytyneiden ryhmien, kuten vammaisten henkilöiden ja hädän ja epävakauden leimaamissa tilanteissa olevien henkilöiden, erityistarpeisiin.

2. Osapuolet edistävät kaikkien mahdollisuuksia hyödyntää ja soveltaa laajalti luonnontieteiden, teknologian, insinööritieteiden ja matematiikan (STEM-aineiden) sekä taiteiden aikaansaannoksia. Ne edistävät helposti saatavan ja kohtuuhintaisen digitaaliteknologian käyttöä sekä kaikkien ihmisten digitaalisen osaamisen ja lukutaidon kehittämistä.

3. Osapuolet pyrkivät lisäämään korkeakoulutukseen, ammatilliseen koulutukseen sekä työssäoppimiseen ja aikuiskoulutukseen osallistumista ja parantamaan niiden laatua, jotta voidaan varmistaa ammattitaitoisten innovaatiotyöläisten ja hyvin koulutettujen ihmisten kriittinen massa ja vastata tehokkaasti talouden erityistarpeisiin.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen tutkintojen tunnustamista ja läpinäkyvyyttä sekä laadunvarmistuksen ja merkityksellisyyden parantamista. Ne lisäävät tukea aloitteille, joilla helpotetaan opiskelijoiden, opetushenkilöstön, tiedemaailman edustajien ja tutkijoiden liikkuvuutta Afrikan ja EU:n välillä. Ne edistävät laitosten välisiä kumppanuuksia sekä tietämyksen kehittämistä ja siirtoa.

32 artikla

Terveys

1. Osapuolet pyrkivät saavuttamaan yleisen terveyskattavuuden ja laadukkaiden välttämättömien terveydenhuoltopalvelujen tasa-arvoisen saatavuuden muun muassa kansallisten terveydenhuoltojärjestelmien vahvistamisen ja toimivien nykyaikaisten terveyspalvelujen avulla.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä ehkäistävissä olevan äitiyskuolleisuuden, lapsi- ja imeväiskuolleisuuden sekä äitien, lasten ja imeväisten sairastavuuden poistamiseksi. Ne pyrkivät takaamaan seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvien palvelujen yleisen saatavuuden. Ne tekevät yhteistyötä hallitakseen tarttumattomien tautien lisääntymistä ja niistä aiheutuvaa taakkaa.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä tartunta- ja vektoritautien sekä vähälle huomiolle jääneiden trooppisten tautien torjumiseksi. Ne tekevät yhteistyötä torjuakseen pandemioita, kuten HI-virusta/aidsia, tuberkuloosia ja malariaa, sekä vähentääkseen merkittävästi niiden aiheuttamia kuolemia. Ne tukevat turvallisten ja kohtuuhintaisten välttämättömien lääkkeiden, rokotteiden ja diagnostiikan saatavuutta, mukaan lukien multiterapia HIV-positiivisille/aids-potilaille.

4. Osapuolet vahvistavat hätätilanteisiin liittyviä valmiuksia ja reagointia, jotta tautien puhkeaminen ja muut terveysuhat, kuten mikrobilääkeresistenssi, voidaan havaita, niitä voidaan ehkäistä ja niihin voidaan reagoida ”yhteinen terveys” -lähestymistapaa soveltaen. Ne sopivat lisäävänsä tukea kansallisille ja alueellisille ennaltaehkäisy-, valvonta- ja seurantajärjestelmille.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä tavoitteenaan edistää paikallista osaamista ja vakiinnuttaa perinteinen lääketiede osaksi kansanterveystyötä.

33 artikla

Vesi, sanitaatio ja asuminen

1. Osapuolet pyrkivät varmistamaan, että jokaisella on mahdollisuus nykyaikaiseen ja kelvolliseen asumiseen laadukkaine peruspalveluineen.

2. Osapuolet edistävät kohtuuhintaisten ja ihmisarvoisten asuntojen saattamista kaikkien saataville kestävissä asuinyhdyskunnissa niin, että asuntopolitiikan täytäntöönpanossa otetaan huomioon aluesuunnittelu ja maaoikeudet sekä maankäyttö- ja maanhallintajärjestelmät. Ne pyrkivät vähentämään slummeissa asuvien ihmisten osuutta ja tekevät yhteistyötä slummien ja epävirallisten asuinyhdyskuntien kohentamiseksi.

3. Osapuolet edistävät riittävän, turvallisen, fyysisesti saavutettavissa olevan ja kohtuuhintaisen veden yleistä saantia henkilökohtaiseen käyttöön ja kotitalouskäyttöön muun muassa kestävän ja integroidun vesihuollon avulla sekä tehostamalla veden käyttöä ja kierrätystä.

4. Osapuolet edistävät fyysisesti esteettömiä, kohtuuhintaisia ja hyväksyttäviä ratkaisuja hygieeniseen, turvalliseen sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti hyväksyttävään sanitaatioon, joka turvaa yksityisyyden ja ihmisarvon ja on kaikkien saatavilla kaikilla elämänalueilla.

5. Osapuolet parantavat kestävien energiapalvelujen saatavuutta kaikille ja tukevat kotitalouksien tehokasta energiankäyttöä.

34 artikla

Ruokaturva ja parempi ravitsemus

1. Osapuolet parantavat turvallisen ja ravinteikkaan ruoan saatavuutta nälän poistamista koskevan tavoitteen saavuttamiseksi ja nälänhädän ja muiden elintarvikekriisien poistamiseksi. Ne tukevat ruokahuoltoon ja ruoan varastointiin käytettävien asianmukaisten järjestelmien perustamista.

2. Osapuolet torjuvat kaikenlaista virheravitsemusta muun muassa parantamalla elintarvikkeiden tuotantoa ja jakelua sekä hygieniaa ja ympäristöolosuhteita. Ne tukevat kestävää maataloustuotantoa ja maatalouden tuottavuutta, myös pienimuotoista kalastusta, niiden koko potentiaalin hyödyntämiseksi ratkaisevan tärkeinä ruoka- ja ravitsemusturvan lähteinä, muun muassa parantamalla pientuottajien rahoituksensaantia ja kehittämällä kastelu-, varastointi- ja kuljetusinfrastruktuuria markkinoille pääsyn helpottamiseksi ja elintarvikkeiden turvallisuuden ja laadun varmistamiseksi.

3. Osapuolet parantavat heikoimmassa asemassa olevien väestöryhmien kykyä selvittyä ruokahuoltoon liittyvistä häiriöistä vahvistamalla yhteiskunnan turvaverkkoja. Ne tehostavat kehitysyhteistyön ja humanitaarisen toiminnan välistä koordinointia, jotta voitaisiin paremmin ennakoida ja ehkäistä nälänhätää ja muita elintarvikekriisejä ja varautua niihin sekä varmistaa oikea-aikaiset toimet elintarvikkeiden paikallisen saatavuuden turvaamiseksi.

2 luku

Eriarvoisuus ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus

35 artikla

Eriarvoisuus ja sosiaalinen suojelu

1. Osapuolet edistävät sosiaalista suojelua ja sosiaaliturvaa koskevien politiikkojen ja järjestelmien laatimista ja täytäntöönpanoa tavoitteenaan poistaa köyhyys, torjua eriarvoisuutta ja lisätä sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

2. Osapuolet tukevat sosiaalista suojelua koskevien politiikkojen ja järjestelmien muutosvoimaa, koska niillä edistetään oikeudenmukaisuutta sekä sosiaalista osallisuutta ja vuoropuhelua ja vahvistetaan osallistavaa, oikeudenmukaista ja kestävää talouskasvua. Ne pyrkivät luomaan koko väestön asteittain kattavat, kansallisiin oloihin sovitetut sosiaalisen suojelun järjestelmät muun muassa takaamalla sosiaalisen suojelun vähimmäistason, niin, että erityishuomiota kiinnitetään haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä tavoitteenaan nostaa väestön pienituloisimman 40 prosentin tulotasoa kansallista keskiarvoa nopeammin ja tukeakseen noususuuntausta.

4. Osapuolet pyrkivät varmistamaan, että kaikilla virallisella sektorilla työskentelevillä henkilöillä on oikeus sosiaaliturvaan. Ne pyrkivät myös lisäämään niiden epävirallisella sektorilla ja maaseudun elinkeinoissa työskentelevien ihmisten määrää, joilla on oikeus sosiaaliturvaan, tavoitteenaan saavuttaa asteittain yleiskattavuus.

5. Osapuolet laativat aloitteita, joilla tuetaan epävirallisesta taloudesta viralliseen talouteen siirtymistä, lainojen ja mikrorahoituksen saantia ja sosiaalisen suojelun toimien tehostamista.

6. Osapuolet edistävät ja helpottavat työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen välistä vuoropuhelua virallisen ja epävirallisen talouden alalla sekä kansalaisjärjestöissä muun muassa kehittämällä valmiuksia.

36 artikla

Ihmisarvoinen työ

1. Osapuolet tukevat sellaisten makrotalous-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikojen laatimista ja täytäntöönpanoa, joiden tavoitteena on saavuttaa täysi ja tuottava työllisyys ja varmistaa ihmisarvoinen työ kaikille, erityisesti nuorille ja naisille sekä haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille ja ryhmille.

2. Osapuolet luovat ja pitävät yllä osallistavia ja toimivia työmarkkinoita ja toteuttavat toimenpiteitä, joilla puututaan epäviralliseen talouteen ja ehkäistään epäoikeudenmukaisia työelämän käytänteitä.

3. Osapuolet tukevat toimenpiteitä, joilla varmistetaan tasa-arvoiset työllistymismahdollisuudet ja sama palkka samanarvoisesta työstä sekä taataan riittävä palkallinen vanhempainvapaa sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Ne toteuttavat ennaltaehkäisy- ja suojatoimenpiteitä syrjinnän kaikkien muotojen torjumiseksi työpaikalla, turvaavat työelämän perusoikeuksien kunnioittamisen sekä parantavat työterveyttä ja -turvallisuutta.

4. Osapuolet pyrkivät lapsityövoiman käytön ja ennen kaikkea sen pahimpien muotojen poistamiseen.

37 artikla

Vammaiset henkilöt

1. Osapuolet edistävät ja suojelevat vammaisten henkilöiden kaikkia ihmisoikeuksia ja varmistavat niiden toteutumisen siten, että kaikilla vammaisilla henkilöillä on täysi ja yhtäläinen oikeus nauttia niistä, ja ne tekevät sen vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi.

2. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä, joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden täysi osallisuus yhteiskunnassa ja heidän osallistumisensa kaikkiin yhteiskuntaelämän ja yksityiselämän osa-alueisiin, myös demokratian toteuttamiseen, poliittiseen toimintaan ja päätöksentekoprosesseihin. Ne ehkäisevät, torjuvat ja poistavat vammaisiin henkilöihin kohdistuvia haitallisia käytäntöjä ja kaikenlaista riistoa, väkivaltaa, hyväksikäyttöä ja syrjintää ja suojelevat heidän sukulaisiaan, hoitajiaan ja avustajiaan syrjinnältä, joka perustuu heidän kytköksiinsä vammaisiin henkilöihin.

3. Osapuolet edistävät vammaisten henkilöiden yhtäläisiä ja esteettömiä mahdollisuuksia käyttää sosiaalipalveluja, liikenne- ja muita fyysisiä infrastruktuureja sekä osallistua virkistys- ja kulttuuritoimintaan ja tukevat vaihtoehtoisia viestinnän keinoja, joilla voidaan tarpeen mukaan mahdollistaa heidän täysi osallisuutensa yhteiskunnassa.

4. Osapuolet edistävät yhtäläisiä mahdollisuuksia päästä työmarkkinoille ja kieltävät vammaisuuteen perustuvan syrjinnän kaikkien työmuotojen ja -olojen osalta. Ne tukevat vammaisten henkilöiden työnsaantia julkisella ja yksityisellä sektorilla kohdennettujen politiikkojen ja edistämistoimien avulla, myös itsenäisen ammatinharjoittamisen ja yrittäjyyden osalta.

38 artikla

Kulttuuri, urheilu ja ihmisten väliset kontaktit

1. Osapuolet tukevat kulttuuria kestävän kehityksen ja talouskehityksen veturina. Ne luovat suotuisat edellytykset kulttuuri-innovaatioille, kulttuuriselle moninaisuudelle ja kulttuurin kehittämiselle sekä kulttuuriteosten luomiselle, suojaamiselle, tuotannolle ja levittämiselle. Ne rohkaisevat uuden tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämistä kulttuurinsa edistämiseen.

2. Osapuolet tehostavat aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön suojelua ja edistämistä sekä kulttuuri-ilmaisujen moninaisuutta keskinäisen ymmärryksen vahvistamiseksi ja tasapainoisen kulttuurivaihdon helpottamiseksi.

3. Osapuolet pyrkivät edistämään kulttuurialan ammattilaisten liikkuvuutta ja taide-esineiden levitystä sekä toteuttamaan yhteisiä aloitteita kulttuurin eri aloilla ja luovilla aloilla. Ne edistävät kulttuurienvälistä vaihtoa ja vuoropuhelua Afrikan ja EU:n nuorisojärjestöissä ja kansalaisyhteiskunnissa.

4. Osapuolet tukevat luovien alojen kehittämistä. Ne pyrkivät ottamaan käyttöön tukitoimenpiteitä tavoitteenaan edistää taiteellista ilmaisua ja helpottaa taideilmaisun tuotosten vaihtoa.

5. Osapuolet edistävät urheilua keinona tukea kestävää kehitystä, sosiaalista osallisuutta, syrjimättömyyttä ja ihmisoikeuksien edistämistä. Ne pyrkivät luomaan asianmukaisia tiloja kannustaakseen ihmisiä osallistumaan urheilutoimintaan ja muuhun liikuntakasvatustoimintaan. Ne tukevat urheilua myös kulttuurienvälisen vuoropuhelun ja kansojen välisen yhteistyön, konfliktien ja väkivallan ennaltaehkäisyn ja konfliktien jälkeisen sovittelun välineenä.

3 luku

Väestö ja kehitys

39 artikla

Väestörakenne

1. Osapuolet tunnustavat tarpeen hallita väestörakenteen muutoksen mahdollisuuksia ja haasteita, jotta voidaan paremmin täyttää Afrikan ja EU:n tulevien sukupolvien tavoitteet ja toiveet.

2. Osapuolet varmistavat koko väestön kattavien tilastojen ja tietojen järjestelmällisen keräämisen, analysoinnin, tallentamisen ja levittämisen eettisten normien sekä luottamuksellisuutta ja yksityisyydensuojaa koskevien vaatimusten mukaisesti ja ottavat kyseiset tiedot ja niiden osoittamat suuntaukset huomioon kehityssuunnitelmissaan.

3. Osapuolet voimaannuttavat nuoria ja naisia ja panostavat heihin tunnustaen heidän keskeisen merkityksensä väestönkehitykselle. Ne edistävät naisten ja nuorten ihmisoikeuksia ja tarjoavat heille heidän tarvitsemaansa koulutusta ja osaamista. Ne houkuttelevat investointeja ja luovat taloudellisia mahdollisuuksia, jotta voidaan hyödyntää suuren nuorisoväestön tarjoamaa potentiaalia.

40 artikla

Sukupuolten tasa-arvo ja naisten voimaannuttaminen

1. Osapuolet vahvistavat yhteistyötä, jonka tavoitteena on kaikkien yhtäläisen osallistumisen ja yhtäläisten mahdollisuuksien parantaminen ja laajentaminen kaikilla politiikan, talouden, yhteiskunnan ja kulttuurin aloilla. Ne varmistavat, että sukupuolten tasa-arvoon liittyvät näkökohdat otetaan järjestelmällisesti huomioon kaikilla politiikan aloilla ja kaikissa ohjelmissa.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä naisten ja tyttöjen inhimillisen ja sosiaalisen kehityksen edistämiseksi. Ne pyrkivät raivaaman kaikki esteet terveydenhuollon ja koulutuksen alalta sukupuolten välisten erojen poistamiseksi. Ne pyrkivät varmistamaan yleisen ja yhtäläisen pääsyn viralliseen koulutukseen ja ammattikoulutukseen, jotta voidaan hyödyntää naisten ja tyttöjen koko potentiaali ja auttaa heitä toteuttamaan toiveensa. Ne varmistavat, että oppimateriaalit ja opetusmenetelmät ovat sukupuolitietoisia, ja kannustavat naisia ja tyttöjä suorittamaan opintoja luonnontieteissä, teknologiassa, insinööritieteissä ja matematiikassa (STEM-aineissa).

3. Osapuolet helpottavat naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia toimeentuloon, työllistymiseen, lainan ja rahoituspalvelujen saamiseen sekä maan ja muun tuotanto-omaisuuden hallintaan ja käyttöön. Ne tukevat naisyrittäjiä, poistavat naisten ja miesten välisen palkkaeron ja poistavat syrjiviä sääntelyjä ja käytäntöjä. Ne toteuttavat tehokkaita toimenpiteitä, joilla tunnistetaan ja torjutaan seksismiä ja puututaan sukupuolittuneen syrjinnän perimmäisiin syihin, kuten kielteisiin sosiaalisiin normeihin ja sukupuolistereotypioihin, myös joukkotiedotusvälineissä.

4. Osapuolet vahvistavat naisten ja tyttöjen mahdollisuuksia tulla kuulluksi ja osallistua poliittiseen elämään toimenpiteillä, joilla saavutetaan sukupuolten tasapuolinen edustus vaaleihin, politiikkaan ja hallintoon liittyvissä prosesseissa ja johtavissa hallintotehtävissä, myös perustuslaillisissa elimissä ja valtionyrityksissä, ja edistävät heidän aktiivista rooliaan rauhanrakentamis- ja sovittelutoimissa.

5. Osapuolet antavat ja panevat täytäntöön lainsäädäntöä, jolla suojellaan naisia ja tyttöjä kaikilta väkivallan muodoilta, joita ovat muun muassa seksuaalinen ja sukupuolittunut väkivalta, seksuaalinen riisto ja hyväksikäyttö sekä ihmiskauppa.

6. Osapuolet sitoutuvat Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman ja kansainvälisen väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman sekä niihin liittyvien tarkistuskokousten tulosten täysipainoiseen ja tehokkaaseen täytäntöönpanoon. Ne korostavat lisäksi, että kaikilla olisi oltava mahdollisuus saada laadukasta ja kohtuuhintaista seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvää monipuolista tietoa ja kasvatusta ottaen huomioon Unescon seksuaalikasvatuksen kansainväliset tekniset ohjeet sekä asiaankuuluvien terveydenhoitopalvelujen tarjonnan. Ne kannustavat ratifioimaan ja panemaan täytäntöön ihmisoikeuksia ja kansojen oikeuksia koskevaan afrikkalaiseen peruskirjaan liitetyn, Banjulissa 26 päivänä kesäkuuta 1981 tehdyn naisten oikeuksista tehdyn pöytäkirjan, jäljempänä 'Maputon pöytäkirja', ja tukevat Maputon toimintasuunnitelman 2016–2030 täytäntöönpanoa soveltuvin osin.

41 artikla

Nuoriso

1. Osapuolet tukevat nuorten yrittäjyyttä ja sitoutuvat takaamaan ihmisarvoiset työllistymismahdollisuudet nuorille muun muassa auttamalla heitä hankkimaan työmarkkinoilla tarvittavia taitoja yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen avulla, ja lisäämällä digitaalisen teknologian käyttömahdollisuuksia ja helpottamalla maan ja lainan saantia. Ne perustavat nuorisoystävällisiä työvoimapalveluja nuorten työllistymisen edistämiseksi.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä nuorten voimaannuttamiseksi ja pyrkivät luomaan mahdollisuuksia saada heidät osallistumaan aktiivisesti päätöksentekoprosesseihin, demokratian toteuttamiseen ja poliittiseen elämään sekä rauhanrakentamis- ja sovintotoimiin. Ne edistävät syrjäytyneille nuorille suunnattuja politiikkoja ja ohjelmia, kuten nuorten edunvalvontaohjelmia, joilla heitä motivoidaan integroitumaan uudelleen yhteiskuntaan ja annetaan siihen mahdollisuus.

3. Osapuolet tukevat aloitteita, joilla pyritään varmistamaan, että kaikkien lasten saatavilla on laadukkaita peruspalveluja, estämään lasten värvääminen ja käyttö konfliktitilanteissa ja lopettamaan kaikenlainen lapsiin kohdistuva väkivalta ja haitalliset käytännöt, kuten lapsi-, varhais- ja pakkoavioliitot, lapsityövoiman käyttö, lasten kaltoinkohtelu ja ruumiillinen kuritus, kiinnittäen erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin.

42 artikla

Kestävä kaupungistuminen ja maaseudun kehittäminen

1. Osapuolet edistävät kaupunkien potentiaalia kestävän ja osallistavan kasvun sekä innovoinnin keskuksina.

2. Osapuolet edistävät kestävää maankäytön suunnittelua ja maakaupan markkinoiden oikeudenmukaista hallintaa ja kiinnittävät huomiota erityisesti maanhankinnan ja omistusoikeuksien läpinäkyvyyteen ja sääntelyyn. Ne edistävät myös kestävää kaupunkiliikennettä sekä älykkäitä ja turvallisia kaupunkeja, joissa hyödynnetään digitalisaation ja teknologian mahdollisuuksia. Ne yhdistävät kestävän energiantuotannon ja energiatehokkuuden ratkaisut, kannustavat energian tuottavaa käyttöä, parantavat jätehuoltoa ja torjuvat kaikenlaista pilaantumista. Ne parantavat kaupunkiliikenteen ratkaisuja ja varmistavat, että palvelujen tarjontaa ja infrastruktuuria koskevat säännökset on laadittu ilmastoa ja ympäristöä säästäviksi ja että resursseja käytetään tehokkaasti. Ne kehittävät kaupunkien häiriönsietokykyä ja hyödyntävät mahdollisuuksia tehdä talouksista vähäpäästöisiä ja ilmastonmuutokseen sopeutuvia.

3. Osapuolet edistävät maaseudun elinkeinoelämän ja maaseutuyhteisöjen tasapainoista alueellista kehittämistä, jossa keskitytään erityisesti työllisyyteen ja tulojen kerryttämiseen. Ne vauhdittavat maaseudun monipuolistamista lisäämällä paikallisten tuotteiden arvostusta ja hyödyntämällä luonnonvaroja ja kulttuurisia resursseja. Ne edistävät osallistavaa, tasapainoista ja yhdennettyä alue- ja kaupunkipolitiikkaa ja monitasoista hallinnollista koordinointia osallistamalla aktiivisesti paikallisviranomaisia ja -yhteisöjä ja lujittamalla maaseudun ja kaupunkien välisiä kytköksiä.

III OSASTO

Ympäristö, luonnonvarojen hoito ja ilmastonmuutos

43 artikla

Osapuolet toteuttavat kunnianhimoisia toimia, joilla hillitään ilmastonmuutosta ja sopeudutaan siihen, suojellaan ja parannetaan ympäristön laatua ja hoidetaan luonnonvaroja kestävästi, jotta voidaan pysäyttää ilmastonmuutos ja ympäristön pilaantuminen ja kääntää niiden suunta sekä saavuttaa kestävä kehitys. Ne toteuttavat toimenpiteitä, joilla vähennetään ja ehkäistään biodiversiteetin köyhtymistä, ylläpidetään ja ennallistetaan ekosysteemejä, suojellaan luonnonvaraisia eläimiä ja kasveja ja torjutaan niiden laitonta kauppaa, edistetään vesivarojen, maan ja muiden luonnonvarojen kestävää hoitoa, vahvistetaan valtamerten hallinnointia, torjutaan kaikenlaista pilaantumista, edistetään järkevää jätehuoltoa ja parannetaan kykyä selviytyä luonnonkatastrofeista. Ne tekevät yhteistyötä tavoitteenaan estää ilmastonmuutoksen vaikutuksia ja ympäristön pilaantumista sekä estää niitä voimistamasta uhkia, joilla on vakavia vaikutuksia rauhaan ja turvallisuuteen. Ne nopeuttavat siirtymistä vihreämpiin toimintatapoihin keskeisten talouden alojen kehittämisessä, edistävät kiertotaloutta ja resurssitehokkuutta, tukevat puhdasta ja kestävää energiaa ja vähähiilistä teknologiaa sekä varmistavat, että talouskasvun rinnalla huolehditaan vähäpäästöisyyteen siirtymisestä ja ympäristön kestävyydestä. Ne pyrkivät luomaan toimivia liittoutumia kansainvälisissä yhteyksissä edistääkseen maailmanlaajuisia toimia. Ne kehittävät valmiuksia panna täytäntöön monenvälisiä ympäristösopimuksia, joiden osapuolia ne ovat, ja ottavat kansallisissa ja paikallisissa politiikoissa, suunnitelmissa ja investoinneissa huomioon ympäristön kestävyyden, ilmastonmuutosta koskevat tavoitteet ja ympäristön kannalta kestävän kasvun tavoittelun. Ne edistävät paikallisviranomaisten, kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin toimijoiden rakentavaa osallistamista ja kaikkien ihmisten oikeuksien, mukaan lukien alkuperäiskansojen oikeuksista annetussa YK:n julistuksessa esitettyjen alkuperäiskansojen sekä paikallisyhteisöjen oikeuksien, kunnioittamista.

1 luku

Ympäristön kestävyys ja luonnonvarojen hoito

44 artikla

Biodiversiteetti ja ekosysteemit

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen, että biodiversiteetti ja ekosysteemit säilytetään ja niitä suojellaan ja ennallistetaan siten, että niiden tarjoamat taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset palvelut tukevat ihmisten hyvinvointia ja talouskasvua jatkossakin. Ne laativat ja panevat täytäntöön biodiversiteettiä koskevia kansallisia strategioita ja toimintasuunnitelmia biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen ja sen pöytäkirjojen mukaisesti.

2. Osapuolet antavat lainsäädäntöä ja laativat yhdennettyjä strategioita biodiversiteettiin liittyvien näkökohtien huomioimiseksi kaikilla asiaankuuluvilla aloilla. Ne tukevat innovatiivisia vaihtoehtoja, kuten luontopohjaisia ratkaisuja ja agroekologiaa sekä ekosysteemipalvelujen arvottamista pyrkiessään maksimoimaan biodiversiteetin valtavirtaistamisen.

3. Osapuolet noudattavat osallistavaa lähestymistapaa puuttuakseen elinympäristöjen häviämisen tärkeimpiin aiheuttajiin, kuten maankäytön muutoksiin, kotitarveviljelyn lisääntymiseen ja kaupallisen maatalouden, kaupunkialueiden ja energiainfrastruktuurien kehitykseen. Ne toteuttavat toimenpiteitä, joilla valvotaan metsän hyväksikäyttöä, maan raivausta viljelytarkoituksiin, maastopaloja, laiduntamista ja haitallisia vieraslajeja. Ne suojelevat ja säilyttävät metsiä, laidunmaita, kosteikkoja ja muita kasvipeitteisiä alueita ja edistävät niiden kestävää käyttöä ja ennallistamista. Ne ylläpitävät ja vahvistavat maa-, sisävesi- ja meriympäristön kasvien ja eläinten laji- ja geneettistä monimuotoisuutta.

4. Osapuolet tehostavat toimia, joiden tavoitteena on suojelualueiden perustaminen, tehokas hoito ja hallinnoinnin parantaminen biodiversiteetin säilyttämiseksi.

5. Osapuolet vahvistavat paikallisyhteisöjen ja alkuperäiskansojen osallistumista alkuperäiskansojen oikeuksista annetun Yhdistyneiden kansakuntien julistuksen mukaisesti, osallistumista ekosysteemien suojeluun muun muassa edistämällä ympäristöä säästävää ja kestävää matkailua sekä luomalla työpaikkoja ja muita taloudellisia toimintaedellytyksiä.

45 artikla

Kiertotalous

1. Osapuolet ehkäisevät tai vähentävät jätteiden tuottamista niiden syntypaikalla. Ne parantavat tuotteiden uudelleenkäytettävyyttä, kierrätettävyyttä ja resurssitehokkuutta tuotannon ja kulutuksen mukauttamiseksi vastaamaan kiertotalouden edellytyksiä muun muassa asianmukaisten jätteiden keräys- ja lajittelupalvelujen sekä ympäristöä säästävien kierrätystoimien ja -järjestelyjen avulla. Ne sitoutuvat laatimaan kiertotaloutta koskevia politiikkoja tavoitteenaan suojella ympäristöä ja ihmisten terveyttä, parantaa tuotteiden energia- ja resurssitehokkuutta, lisätä kuluttajien valinnanmahdollisuuksia ja parantaa jätehuoltoa.

2. Osapuolet laativat tarvittavat sisäiset sääntelykehykset ja täytäntöönpanomekanismit ympäristöä säästävää kemikaalien ja jätteiden hallintaa sekä asiaan liittyvien monenvälisten sopimusten täytäntöönpanoa varten. Ne toteuttavat tarvittavat toimenpiteet, joilla torjutaan vaarallisten jätteiden, kuten radioaktiivisten aineiden ja kemiallisen ja orgaanisen jätteen, dumppausta ja laitonta kauppaa vaarallisten jätteiden maanrajan ylittävien siirtojen ja käsittelyn valvontaa koskevan Baselissa 22 päivänä maaliskuuta 1989 tehdyn Baselin yleissopimuksen mukaisesti ja ottaen huomioon vaarallisten jätteiden tuontikiellosta Afrikkaan ja vaarallisten jätteiden maiden rajat ylittävien siirtojen ja käsittelyn valvonnasta Bamakossa 30 päivänä tammikuuta 1991 tehdyn Bamakon yleissopimuksen. Ne ehkäisevät tai vähentävät materiaalikierroissa olevia vaarallisia aineita ja huolehtivat tuotteissa olevien kemikaalien hallinnasta koko niiden elinkaaren ajan. Ne tukevat tietoon perustuvaa päätöksentekoa asianmukaisista toimenpiteistä, joilla suojellaan ympäristöä ja ihmisten terveyttä, mukaan lukien toimet, joilla torjutaan epäasianmukaisesti käsiteltyjen jätteiden aiheuttamaa pilaantumista ja korjataan siitä aiheutuneita ympäristövahinkoja.

3. Osapuolet torjuvat tehokkaasti kaikenlaista pilaantumista. Ne toteuttavat toimenpiteitä, joilla havaitaan ja ehkäistään pilaantumista ja ilmoitetaan siitä. Osapuolet lisäävät toimia muovisaasteen ehkäisemiseksi sekä muovin ja mikromuovin poistamiseksi ympäristöstä. Osapuolet kartoittavat mahdollisuuksia yhteistyön vahvistamiseen ilman pilaantumisen torjunnassa. Ne tiedottavat muun muassa julkisten kampanjoiden avulla pilaantumisen riskeistä kansanterveydelle ja ympäristölle sekä ilmanlaadun parantamisen monista hyödyistä.

46 artikla

Valtamerten hallinnointi

1. Osapuolet vahvistavat valtamerten hallinnointia YK:n merioikeusyleissopimuksen (UNCLOS) mukaisesti varmistaakseen valtamerten turvallisuuden, puhtauden ja kestävän hoidon sekä vähentävät valtameriin ja meriin kohdistuvia paineita, edistävät sinisen talouden kestävää kehittämistä ja vahvistavat valtameriä koskevaa tietämystä.

2. Osapuolet varmistavat elollisten meriluonnonvarojen suojelun ja kestävän hoidon ja käytön kahdenvälisellä, alueellisella ja monenvälisellä tasolla, erityisesti kestävää kalastusta koskevien kumppanuussopimusten ja alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen puitteissa.

3. Osapuolet jatkavat tai ottavat käyttöön laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen (LIS-kalastuksen) torjuntaan tähtääviä toimia, joihin kuuluu tarvittaessa politiikkoja ja toimenpiteitä, joilla LIS-tuotteet suljetaan kauppavirtojen ulkopuolelle. Ne edistävät, panevat täytäntöön ja valvovat kalakantojen suojeluun ja liikakalastuksen ennaltaehkäisyyn tähtääviä seuranta-, valvonta- ja tarkkailutoimenpiteitä, kuten tarkkailuohjelmia, alusten seurantajärjestelmiä, kalastuslisenssejä ja -lupia, saaliiden kirjaamista ja niistä ilmoittamista, uudelleenlastauksen valvontaa, tarkastuksia ja satamavaltiovalvontaa sekä niihin liittyviä toimenpiteitä säännösten noudattamisen varmistamiseksi, mukaan lukien sisäisen sääntelyn mukaiset seuraamukset.

4. Osapuolet sopivat toteuttavansa tarvittavat toimet, joilla kielletään tietyt ylikapasiteettia ja liikakalastusta ylläpitävät kalastusalan tuet ja poistetaan tuet, jotka osaltaan edistävät LIS-kalastusta, sekä pidättyvänsä ottamasta käyttöön uusia tällaisia tukia tunnustaen, että Afrikan kehittyvien ja vähiten kehittyneiden maiden asianmukaisen ja tehokkaan erityis- ja erilliskohtelun olisi oltava erottamaton osa kalastustukia koskevia WTO:n neuvotteluja.

5. Osapuolet vähentävät valtameriin kohdistuvaa painetta suojelemalla, säilyttämällä ja ennallistamalla rannikoiden ja merialueiden ekosysteemejä, hyödyntämällä merten ja rannikkoalueiden luonnonpääomaa ja torjumalla merten pilaantumista, kuten öljyvahinkoja, merenpohjan tuhoutumista, melusaastetta ja esimerkiksi maalta ja mereltä peräisin olevan muovin ja mikromuovin aiheuttamaa meriympäristön roskaantumista. Ne pyrkivät saamaan aikaan sääntelyä aluksista peräisin olevien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi ja tukevat aktiivisesti alusten kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä koskevan, Kansainvälisen merenkulkujärjestön alustavan strategian kiireellistä täytäntöönpanoa. Ne lisäävät valtamerten ja rannikoiden puhdistustoimia kiinnittäen erityistä huomiota valtamerten jätepyörteisiin ja jätteiden kerääntymisalueisiin.

6. Osapuolet toteuttavat valtameriin liittyviä toimia, joilla edistetään ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja sen vaikutuksiin sopeutumista.

7. Osapuolet kehittävät toimenpiteitä, jotka koskevat meriluonnon biodiversiteetin suojelua ja kestävää käyttöä parhaan käytettävissä olevan tieteellisen tiedon perusteella.

8. Osapuolet ovat tietoisia yleisistä huolenaiheista, jotka koskevat merenpohjan kaivostoiminnan vaikutuksia meriympäristöön ja sen biodiversiteettiin. Ne käyttävät parasta saatavilla olevaa tieteellistä tietoa, soveltavat ennalta varautumisen periaatetta ja ekosysteemiin perustuvaa lähestymistapaa, edistävät tutkimustyötä ja jakavat parhaita käytäntöjä merenpohjan mineraalivaroihin liittyvillä yhteisen edun mukaisilla aloilla tavoitteenaan varmistaa meriympäristön ja sen biodiversiteetin suojeluun ja säilyttämiseen tähtäävien toimien ympäristön kannalta järkevä hallinnointi.

47 artikla

Maankäyttö ja maaperän tilan heikentyminen

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen maaperän tilan heikentymistä ja laatiakseen yhdennettyjä pitkän aikavälin strategioita maaperän suojelua ja kestävää hoitoa varten.

2. Osapuolet edistävät yhdennettyjä lähestymistapoja ja toteuttavat toimenpiteitä maaperän suojelemiseksi ja parantamiseksi. Ne torjuvat maaperän eroosiota ja vaurioitumista sekä sen fyysisten, kemiallisten ja biologisten ominaisuuksien heikentymistä. Ne torjuvat pilaantumista, joka johtuu erityisesti maataloustoiminnasta, muun muassa vesiviljelystä ja kotieläintaloudesta. Ne varmistavat kestävät ja tasapuoliset maan hallinta- ja käyttöoikeudet sekä maa-, vesi- ja metsävarojen kestävän hoidon ja luovat maaseutuväestölle kestäviä taloudellisia toimintaedellytyksiä. Ne varmistavat, että muut kuin maatalouteen liittyvät maankäytön muodot, esimerkiksi julkiset työt, kaivosteollisuus ja jätteiden loppukäsittely, eivät aiheuta eroosiota, pilaantumista tai muunlaista maaperän huonontumista.

3. Osapuolet toteuttavat maankäytön suunnittelun ja infrastruktuurin osalta toimenpiteitä, joilla vahvistetaan riskialttiiden maiden selviytymiskykyä ja samanaikaisesti parannetaan katastrofivalmiuksia. Ne suunnittelevat ja toteuttavat parhaisiin käytäntöihin, parhaaseen tieteelliseen tietoon sekä paikalliseen tietämykseen ja kokemukseen perustuvia hillitsemis- ja kunnostustoimenpiteitä alueilla, joilla esiintyy maaperän huonontumista.

48 artikla

Metsät

1. Osapuolet edistävät kestävää metsänhoitoa ja metsävarojen käyttöä. Ne pysäyttävät metsäkadon ja metsien tilan heikkenemisen sekä torjuvat laitonta puunkorjuuta ja siihen liittyvää kauppaa.

2. Osapuolet tukevat metsämaisemien ennallistamista koskevia aloitteita, joilla käännetään metsäkadon suunta, perustetaan metsänsuojelualueita, ennallistetaan vaurioituneita metsämaisemia, toteutetaan tarvittaessa metsittämisohjelmia ja rajoitetaan laiduntamista metsissä niin, että laidunkaudet ja laiduntamisen intensiivisyys eivät haittaa metsän uudistumista.

3. Osapuolet edistävät maa- ja metsätalousalan perushyödykkeiden kestäviä arvoketjuja ja asettavat etusijalle työpaikkojen ja muiden taloudellisten toimintaedellytysten luomisen ekosysteemien suojelun alalla.

4. Osapuolet tukevat metsälainsäädännön soveltamisen valvontaa, metsähallintoa ja puukauppaa (FLEGT) koskevan EU:n toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa muun muassa tekemällä ja panemalla täytäntöön vapaaehtoisia kumppanuussopimuksia. Ne lisäävät FLEGT-toimintasuunnitelman ja metsäkadosta ja metsien tilan heikkenemisestä aiheutuvien päästöjen vähentämistä koskevan Varsovan kehyksen (REDD+) keskinäistä johdonmukaisuutta ja positiivista vuorovaikutusta maatasolla.

5. Osapuolet vahvistavat paikallisviranomaisten ja -yhteisöjen osallistumista metsien suojeluun. Ne lisäävät kaikilla tasoilla yleistä tietoisuutta metsäkadosta ja edistävät kestävästi hoidetuista metsistä peräisin olevien resurssi- ja energiatehokkaiden tuotteiden kulutusta. Ne edistävät ja tukevat vaihtoehtoisten ja kestävien polttoaineiden käyttöä ruoan valmistuksessa paikallisväestön keskuudessa.

49 artikla

Luonnonvaraiset eläimet ja kasvit

1. Osapuolet tukevat biodiversiteetin suojelemisen kannalta olennaisten Afrikan alueiden *in situ* -suojelua erityisesti rajat ylittävillä suojelualueilla, jotka ovat keskeisten luonnonvaraisten lajien elinympäristöjä ja tarjoavat villieläinten vaelluksen edellyttämät kulkuyhteydet ja mahdollistavat lajien levinneisyyden mukautumisen ilmastonmuutokseen. Ne myös vahvistavat suojelualueista vastaavia virastoja ja edistävät maaseutuyhteisöjen osallistumista luonnonvaraisten eläinten ja kasvien sekä metsämaiden kestävään hoitoon.

2. Osapuolet torjuvat luonnonvaraisten eläinten ja kasvien laitonta kauppaa tukemalla sellaisten politiikkojen ja säädösten laadintaa ja täytäntöönpanoa, joissa kyseinen kauppa luokitellaan vakavaksi rikokseksi, vahvistamalla salametsästyksen vastaisia toimenpiteitä ja lainvalvonnan seurantaa sekä edistämällä kansainvälistä koordinointia luonnonvaraisiin eläimiin ja kasveihin kohdistuvia rikoksia käsittelevän kansainvälisen konsortion puitteissa, muun muassa luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan Washingtonissa 3 päivänä maaliskuuta 1973 tehdyn yleissopimuksen (CITES) ja muiden asianmukaisten kansainvälisten kehysten mukaisesti. Ne lisäävät yleistä tietoisuutta, valistavat kuluttajia ja pyrkivät vaikuttamaan heidän käyttäytymiseensä, tuhoavat varastoja ja edistävät korkean tason diplomatiaa ja vaikuttamista.

3. Osapuolet tukevat pyrkimyksiä edistää riistaeläinten lihan kestävää kulutusta samalla, kun ne kehittävät kohtuuhintaisia vaihtoehtoisia proteiinin lähteitä ja kestäviä elinkeinoja.

50 artikla

Vesivarojen ja makean veden varantojen hoito

1. Osapuolet hoitavat vesivarojaan kestävällä tavalla pitääkseen niiden määrän ja laadun korkealla tasolla. Ne edistävät integroitua vesivarojen hoitoa ja panevat täytäntöön politiikkoja, jotka koskevat pohja- ja pintaveteen liittyvää suunnittelua, suojelua, hoitoa, hyödyntämistä ja kehittämistä sekä sadeveden keräämistä ja käyttöä. Ne suojelevat ja ennallistavat veden lähteitä ja ekosysteemejä, ehkäisevät vesien pilaantumista, keräävät ja käsittelevät jätevesiä sekä mahdollistavat ympäristöä säästävän kaupunkikehityksen. Ne optimoivat vesialan panoksen ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja siihen sopeutumiseen.

2. Osapuolet edistävät valtioiden rajat ylittävää vesivarojen hoitoa koskevaa yhteistyötä, jotta voidaan varmistaa makean veden varojen kestävyys, estää maaperän heikkeneminen ja aavikoituminen, vahvistaa kykyä selviytyä veteen liittyvistä riskeistä, kuten tulvista, kuivuudesta ja pilaantumisesta esimerkiksi veden keruu- ja varastointijärjestelmien avulla sekä estää konfliktien riskiä.

3. Osapuolet tukevat vesivarojen kestävää hoitoa ja hyvää vesihallintoa kaikilla tasoilla. Ne vahvistavat vuoropuhelua ja edistävät viranomaisten, yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan välisiä kumppanuuksia.

4. Osapuolet edistävät makean veden kalastuksen kestävää hyödyntämistä ja hoitoa tavoitteenaan säilyttää terveet kalakannat ja minimoida kalastuksen mahdolliset haittavaikutukset luonnonympäristöön. Ne torjuvat sisäisten lakien vastaista LIS-kalastusta. Ne vahvistavat valmiuksia, edistävät alueellista yhteistyötä ja toteuttavat toimenpiteitä makean veden kalastuksen hoidon ja hallinnoinnin parantamiseksi kansallisella ja alueellisella tasolla. Ne ottavat ilmastonmuutoksen hillitsemisen ja siihen sopeutumisen huomioon makean veden kalastuksen ja vesiviljelyn alalla, edistävät vesiekosysteemien ja niiden biodiversiteetin ennallistamista ja suojelua sekä torjuvat kaikenlaista järvien ja jokien pilaantumista.

2 luku

Ilmastonmuutos ja luonnonkatastrofit

51 artikla

Ilmastotoimet

1. Osapuolet pyrkivät ilmastonmuutosta koskevan YK:n puitesopimuksen tavoitteisiin ja ottavat huomioon sen periaatteet. Ne laativat kokonaisvaltaisia ja osallistavia sisäisiä ilmastopolitiikkoja ja -ohjelmia Pariisin sopimuksen täytäntöönpanon vauhdittamiseksi.

2. Osapuolet laativat ja antavat tiedoksi kulloisetkin kunnianhimoiset kansallisesti määritellyt panoksensa ja jatkavat niitä, tarpeen mukaan laativat ja panevat täytäntöön kunnianhimoisia kansallisia sopeutumissuunnitelmia, laativat pitkän aikavälin visioita tavoitteenaan vähäpäästöisyys ja ilmastonmuutokseen sopeutuva kehitys sekä panostavat valmiuksiin hillitä ilmastonmuutosta ja sopeutua siihen. Ne kehittävät mittaamista, raportointia ja todentamista sekä arviointijärjestelmiä ilmastotoimien edistymisen seuraamiseksi.

3. Osapuolet laativat pitkän aikavälin strategioita liikenteen (maantie-, lento- ja meriliikenne) päästöjen vähentämiseksi. Ne edistävät älykästä kaupunkiliikennettä sekä sellaisten toimintatapojen ja kannustimien käyttöönottoa, joilla pyritään vähentämään kestämättömästä maankäytöstä, metsäkadosta ja metsien tilan heikkenemisestä aiheutuvia päästöjä. Ne osallistuvat uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden edistämiseen ja kannustavat maita osallistumaan energiasiirtymään. Ne lopettavat tehottomat ja tuhlaavaan kulutukseen kannustavat fossiilisten polttoaineiden tuet asteittain ja minimoivat näistä toimista mahdollisesti aiheutuvat haittavaikutukset tavalla, joka auttaa suojelemaan köyhiä ja toimien vaikutuksista kärsiviä yhteisöjä. Ne vahvistavat kansainvälistä yhteistyötä suojellakseen ja lisätäkseen kasvihuonekaasujen nieluja ja varastoja tarpeen mukaan.

4. Osapuolet edistävät fluorihiilivetyjen kunnianhimoista asteittaista käytöstä poistamista otsonikerrosta heikentävistä aineista Montrealissa 16 päivänä syyskuuta 1987 tehdyn Montrealin pöytäkirjan mukaisesti tekemällä yhteistyötä kyseistä pöytäkirjaa koskevan Kigalin muutoksen ratifioinnin tukemiseksi ja pyrkivät varmistamaan sen nopean täytäntöönpanon saavuttaakseen kunnianhimoisen tavoitteen lopettaa asteittain fluorihiilivetyjen tuotanto ja kulutus maailmanlaajuisesti.

5. Osapuolet ovat tietoisia ilmastonmuutoksen ja ympäristön pilaantumisen aiheuttamasta uhasta rauhalle ja turvallisuudelle, erityisesti epävakaissa tilanteissa ja haavoittuvimmissa maissa, ja torjuvat kyseistä uhkaa. Ne toteuttavat toimenpiteitä ja tekevät yhteistyötä sopeutustoimien ja selviytymiskykyä parantavien toimien vahvistamisessa varmistaakseen konfliktien ehkäisemisen varhaisvaroitusjärjestelmien avulla, ottaen huomioon ilmastonmuutoksen haittavaikutuksiin liittyvät turvallisuushaasteet ja ympäristöön liittyvät riskitekijät, ja vahvistavat varhaisvaroituksen ja varhaisvaiheen toimien välistä yhteyttä politiikan eri aloilla muun muassa riskin- ja vaikutustenarvioinnin avulla.

6. Osapuolet pyrkivät kansallisissa ja kansainvälisissä toimissaan ehkäisemään ja minimoimaan menetykset ja vahingot, jotka liittyvät ilmastonmuutoksen haitallisiin vaikutuksiin, kuten äärimmäisiin sääilmiöihin ja hitaasti eteneviin ilmiöihin, ja etsimään ratkaisuja niihin ja tunnustavat kestävän kehityksen tärkeän roolin menetysten ja vahinkojen riskin vähentämisessä.

7. Osapuolet toteuttavat toimia rahavirtojen ohjaamiseksi vähän kasvihuonekaasupäästöjä tuottavan ja ilmastonmuutokseen sopeutuvan kehityksen tukemiseen.

8. Osapuolet pyrkivät kehittämään sellaisia toimintavaihtoehtoja, välineitä ja hyviä käytäntöjä koskevaa tietämystä ja valmiuksia, joiden avulla voidaan parantaa resurssitehokkuutta luonnonvarojen ja tuotteiden koko elinkaaren ajan. Ne pyrkivät yhdessä vahvistamaan ihmisten ja instituutioiden tieteellisiä ja teknisiä valmiuksia toteuttaa ilmastotoimia ja hoitaa ja seurata ympäristöä kaikilla asiaankuuluvilla tasoilla kiinnittäen erityistä huomiota haavoittuvimmassa asemassa oleviin maihin. Ne edistävät avaruusteknologian ja -tietojärjestelmien käyttöä.

9. Osapuolet vahvistavat koordinointia kaikilla hallinnon tasoilla kannustaakseen paikallisviranomaisia ja antaakseen niille mahdollisuuden tehdä ja panna täytäntöön kunnianhimoisia ilmasto- ja energiasitoumuksia. Ne edistävät julkishallinnon, kansalaisjärjestöjen ja yksityisten yritysten välistä synergiaa ja yksityisen sektorin osallistumista pyrkimyksiin, joilla tavoitellaan vähän kasvihuonekaasupäästöjä tuottavaa ja ilmastonmuutokseen sopeutuvaa taloutta, muun muassa yhteisen tutkimustyön avulla. Ne edistävät olemassa olevia aloitteita, kuten maailmanlaajuista kaupunginjohtajien energia- ja ilmastosopimusta, ja tukevat niiden toimintasuunnitelmien täytäntöönpanoa.

52 artikla

Kuivuus ja aavikoituminen

1. Osapuolet torjuvat aavikoitumista tekemällä parannuksia, jotka koskevat maan hallinnointia, maaperän huonontumista ja kestävää maankäyttöä ja vesivarojen hoitoa. Ne vauhdittavat Pariisissa 17 päivänä kesäkuuta 1994 tehdyn YK:n aavikoitumissopimuksen kansallisten toimintaohjelmien, sopimukseen sisältyvien maaperän huonontumisen nollatasoon tähtäävien tavoitteiden sekä muiden asiaa koskevien kansainvälisten ja alueellisten aloitteiden, kuten Suuri vihreä muuri -aloitteen, täytäntöönpanoa.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä kuivuuden aiheuttamiin hätätilanteisiin varautumisessa ja reagoinnissa ja pyrkivät parantamaan kykyä selviytyä ympäristön pilaantumisesta, aavikoitumisesta, niihin liittyvistä terveysuhkista ja humanitaarisista kriiseistä puuttumalla haavoittuvuustekijöihin.

53 artikla

Luonnonkatastrofeista selviytyminen

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen ihmisten, yhteiskuntien ja infrastruktuurien kykyä selviytyä luonnonkatastrofeista ilmastonmuutoksen vaikutukset huomioon ottaen. Ne edistävät katastrofiriskien vähentämistä koskevan Sendain kehyksen (2015–2030) täytäntöönpanoa ja seurantaa koskevien tietojen ja hyvien käytäntöjen vaihtoa kansallisten ja paikallisten yhdennettyjen strategioiden avulla.

2. Osapuolet edistävät katastrofiriskien hallintaa, johon kuuluu muun muassa riskien kattava arviointi, riskien pienentämiseen tähtäävien suunnitelmien täytäntöönpano kaikilla tasoilla, katastrofiriskien pienentämisen ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen välisen kytköksen vahvistaminen sekä katastrofitilastojen ja vahinkoja koskevien tietojen kerääminen ja käyttö. Ne edistävät riskien ennaltaehkäisyn ja taloudellisen suojan kulttuurin kehittämistä muun muassa käyttämällä tarkoituksenmukaisia ja innovatiivisia työkaluja, kuten riskinsiirtomekanismeja.

3. Osapuolet varautuvat ja reagoivat hätätilanteisiin, joita äärimmäiset sääilmiöt ja luonnonkatastrofit, kuten tulvat ja merenpinnan kohoaminen sekä rannikoiden eroosio ja liettyminen, aiheuttavat. Ne tekevät yhteistyötä äärimmäisten sääilmiöiden ja luonnonkatastrofien vaikutusten arvioimiseksi ja lieventämiseksi.

4. Osapuolet vahvistavat alueellisia katastrofi- ja hätäapuvalmiuksia, kuten pelastuspalvelumekanismeja, sekä paikallisten yhteisöjen ja instituutioiden valmiuksia niin, että kohderyhmänä ovat haavoittuvimmassa asemassa olevat sekä syrjäytyneet kotitaloudet ja ryhmät.

5. Osapuolet tukevat avaruusteknologian ja -tietojärjestelmien käyttöä ennaltaehkäisyyn, varautumiseen, reagointiin ja elpymiseen tähtäävien toimenpiteiden parantamiseksi.

IV OSASTO

Rauha ja turvallisuus

54 artikla

Osapuolet tukevat yhteistyötä ja koordinointia alueellisella, alueiden välisellä, maanosan laajuisella ja maailmanlaajuisella tasolla rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi Afrikassa ja Euroopassa. Ne tukevat yhteisiä toimia ja mekanismeja rauhan turvaamiseksi sekä terrorismin ja väkivaltaisen ääriliikehdinnän ehkäisemiseksi ja torjumiseksi, puuttuvat kaikenlaiseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja turvallisuusuhkiin sekä parantavat meriturvallisuutta ottaen huomioon kaikkien näiden uhkien monimutkaisuuden ja tarpeen puuttua niiden perimmäisiin syihin. Ne tekevät yhteistyötä varmistaakseen kaikkien rauhaan ja turvallisuuteen liittyvien toimien kestävän rahoituksen.

55 artikla

Alueellinen ja monenvälinen yhteistyö

1. Osapuolet vahvistavat vuoropuhelua ja institutionaalista yhteistyötä rauhaan ja turvallisuuteen liittyviin haasteisiin vastaamiseksi. Ne lisäävät tukeaan Afrikan rauhan ja turvallisuuden rakenteiden (APSA) käyttöönoton tehostamiseksi Agenda 2063 -toimintaohjelmassa kaavaillulla tavalla. Ne edistävät APSAn ja afrikkalaisen hallintorakennemallin välistä synergiaa AU:n uudistusohjelman mukaisesti.

2. Osapuolet tukevat AU:n, alueellisten talousyhteisöjen ja alueellisten mekanismien sekä muiden turvallisuusyhteisöjärjestelyjen pyrkimyksiä rauhanomaisten, osallistavien ja selviytymiskykyisten yhteiskuntien luomiseksi. Ne vahvistavat AU:n, EU:n ja YK:n välistä yhteistyötä sekä tapauskohtaisesti monenvälistä yhteistyötä muiden asiaankuuluvien kansainvälisten järjestöjen ja kolmansien maiden kanssa.

3. Osapuolet edistävät kaikkien toimien paikallista omistajuutta, osallistavuutta, sopeutumiskykyä ja kestävyyttä ja tekevät yhteistyötä kansallisten ja paikallisten viranomaisten ja yhteisöjen sekä kansalaisyhteiskunnan kanssa.

56 artikla

Konfliktit ja kriisit

1. Osapuolet pyrkivät varmistamaan kaikkien valtioidenvälisten ja -sisäisten konfliktien rauhanomaisen ratkaisemisen Afrikassa. Ne soveltavat yhdennettyä lähestymistapaa konflikteihin ja kriiseihin noudattaen kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä ja kansainvälistä humanitaarista oikeutta, syventävät strategista yhteistyötään ja vahvistavat yhteistä toimintaa konfliktin kaikissa vaiheissa ennaltaehkäisystä ja varhaisvaroituksesta kestävän rauhan rakentamiseen sovittelun, kriisinhallinnan, vakauttamisen ja turvallisuusalan uudistamisen avulla.

2. Osapuolet tukevat konfliktien ennaltaehkäisyyn tähtääviä aloitteita ja mekanismeja ja pyrkivät estämään rauhan ja turvallisuuden vaarantumisen. Ne toteuttavat koordinoituja toimia konfliktien ja kriisien perimmäisiin syihin puuttumiseksi, torjuvat uusien ja kärjistyvien väkivaltaisten konfliktien riskejä ja vahvistavat tukea diplomaattisille aloitteille ja sovittelutoimille sekä monenväliselle vuoropuhelulle riitojen ja konfliktien ratkaisemiseksi rauhanomaisin keinoin. Tätä tarkoitusta varten ne tukevat mantereenlaajuisen varhaisvaroitusjärjestelmän täysipainoista käyttöönottoa.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä kriisinhallinnan ja konfliktien rauhanomaisen ratkaisemisen alalla muun muassa Afrikan johdolla toteutettavien rauhanoperaatioiden, EU:n kriisinhallintaoperaatioiden ja YK:n rauhanturvaoperaatioiden puitteissa silloin, kun näitä operaatioita toteutetaan samalla alueella.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä konfliktien jälkeisessä vakauttamisessa, vahvistavat ja tukevat kriisinratkaisuprosesseja, tukevat perustuslaillisia prosesseja ja vaaliprosesseja ja edistävät siirtymäkauden oikeusjärjestelyjä, sovintoprosesseja sekä toimenpiteitä aseellisten konfliktien ja sotien uhrien yhteiskuntaan uudelleen sopeuttamiseksi. Ne tukevat sodan runtelemien alueiden kunnostamista ja jälleenrakentamista.

5. Osapuolet tukevat naisia, rauhaa ja turvallisuutta koskevaa toimintaohjelmaa ja nuorisoa, rauhaa ja turvallisuutta koskevaa toimintaohjelmaa sekä vahvistavat naisten ja nuorten aktiivista roolia rauhan ja turvallisuuden edistämisessä varhaisvaroitus- ja sovittelutoimista ja konfliktien ratkaisusta rauhan rakentamiseen ja turvaamiseen YK:n turvallisuusneuvoston asiaa koskevien päätöslauselmien, erityisesti päätöslauselmien 1325 (2000) ja 2250 (2015) sekä AU:n ja EU:n politiikkojen ja päätösten mukaisesti.

57 artikla

Terrorismi, väkivaltainen ääriliikehdintä ja radikalisoituminen

1. Osapuolet ehkäisevät ja torjuvat terrorismin kaikkia muotoja puuttumalla niihin tekijöihin, jotka voivat edistää väkivaltaista ääriliikehdintää ja radikalisoitumista, muun muassa edistämällä uskonnollista suvaitsevaisuutta ja uskontojen välistä vuoropuhelua ja vastaamalla terrorismin ja kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden välisten kytkösten aiheuttamiin haasteisiin noudattaen kaikilta osin oikeusvaltioperiaatetta ja kansainvälistä oikeutta, kuten ihmisoikeuslainsäädäntöä, pakolaisoikeutta ja kansainvälistä humanitaarista oikeutta.

2. Osapuolet lisäävät yhteistyötään tavoitteenaan antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus ehkäistä terroritekoja, väkivaltaista ääriliikehdintää ja radikalisoitumista sekä parantaa kykyä selviytyä niistä. Ne pyrkivät tekemään yhteistyötä kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa, mukaan lukien nuoret, uskonnolliset johtajat ja kansalaisyhteiskunta, tavoitteenaan edistää keskinäistä ymmärrystä, monimuotoisuutta ja uskontojen välistä vuoropuhelua, suunnitella räätälöityjä toimia sekä torjua verkossa ja sen ulkopuolella tapahtuvaa värväystä, radikalisoitumista ja yllyttämistä terroritekoihin. Ne tekevät yhteistyötä lisätäkseen tukea terrorismin uhreille.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä pannakseen täytäntöön kaikki YK:n turvallisuusneuvoston asiaa koskevat päätöslauselmat, kuten päätöslauselmat 2396 (2017) ja 2462 (2019), sekä YK:n yleiskokouksen asiaa koskevat päätöslauselmat, kansainväliset yleissopimukset sekä muut asiakirjat, kuten YK:n maailmanlaajuisen terrorisminvastaisen strategian ja väkivaltaisen ekstremismin ehkäisemistä koskevan YK:n toimintaohjelman.

4. Osapuolet tehostavat toimia terroristiryhmiä ja niiden tukiverkostoja koskevien tietojen ja asiantuntemuksen vaihtamiseksi oikeusvaltioperiaatetta ja kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä kaikilta osin noudattaen. Ne edistävät lainvalvontayhteistyötä koskevia aloitteita ja vahvistavat valmiuksia torjua terrorismia ihmisoikeuksia kunnioittaen muun muassa turvallisuusjoukkojen koulutuksen ja niiden toiminnan ammattimaistamisen avulla. Ne tekevät yhteistyötä terrorismin rahoituksen tyrehdyttämiseksi terroriteon tekemiseen käytettyjen tai osoitettujen varojen ja muun omaisuuden tunnistamisen, havaitsemisen, menetetyksi tuomitsemisen, jäädyttämisen ja takavarikoinnin avulla.

5. Osapuolet estävät terroritekojen toteuttajia, väkivaltaisiin ääriliikkeisiin kuuluvia ja radikalisoituneita henkilöitä hankkimasta joukkotuhoaseita.

58 artikla

Järjestäytynyt rikollisuus

1. Osapuolet torjuvat kaikenlaista järjestäytynyttä rikollisuutta, erityisesti ihmiskauppaa, pienaseiden ja kevyiden aseiden, huumausaineiden, vaarallisten aineiden, kulttuuriesineiden ja luonnonvaraisten eläinten ja kasvien laitonta kauppaa ja ympäristörikollisuutta paremman rajavalvonnan, tiedonkeruun ja -vaihdon, asiantuntemuksen vaihdon ja teknisen avun avulla. Ne toteuttavat lainsäädännöllisiä ja muita toimenpiteitä kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen ja sen lisäpöytäkirjojen mukaisesti.

2. Osapuolet torjuvat asianmukaisesti ihmiskauppaa noudattaen normeja, jotka on vahvistettu kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa YK:n yleissopimuksessa ja sen ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta tehdyssä lisäpöytäkirjassa. Ne ehkäisevät ihmiskauppaa vahvistamalla lainvalvontaa ja oikeudellista yhteistyötä kaikkien ihmiskauppaketjuun osallistuvien rikoksentekijöiden rankaisemattomuuden lopettamiseksi ja pyrkimällä kitkemään kaikenlaisen riiston taustalla olevan kysynnän. Ne varmistavat uhrien asianmukaisen suojelun ottaen huomioon rikosten sukupuolisidonnaisuuden eli sen, että suhteettoman suuri osa rikoksista kohdistuu naisiin ja tyttöihin, pääasiassa seksuaalisen riiston tarkoituksessa.

3. Osapuolet toteuttavat muuttajien salakuljetuksen ehkäisemiseen ja torjumiseen tähtääviä lainsäädännöllisiä ja muita toimenpiteitä vahvistamalla lainvalvontaa ja oikeudellista yhteistyötä muuttajien salakuljetusta ja siihen liittyviä rikoksia koskevissa tutkinta- ja syytetoimissa noudattaen kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaista YK:n yleissopimusta ja sen lisäpöytäkirjoja, mukaan lukien maitse, meritse ja ilmateitse tapahtuvan maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämistä koskeva lisäpöytäkirja.

4. Osapuolet vahvistavat yhteistyötä tavoitteenaan ehkäistä ja torjua rahoituslaitosten ja muiden kuin rahoitusalalla toimivien tiettyjen yritysten ja ammattilaisten käyttöä terrorismin rahoittamiseen ja rikollisesta toiminnasta, kuten korruptiosta, saatuun tuottoon liittyvään rahanpesuun. Ne vaihtavat tietoja ja toteuttavat asianmukaisia toimenpiteitä, joilla torjutaan rahanpesua ja terrorismin rahoittamista, varmistaakseen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän suositusten täydellisen ja tehokkaan noudattamisen. Ne tukevat varallisuuden takaisin hankintaa koskevan kansallisen lainsäädännön antamista ja varallisuuden takaisin hankinnasta vastaavien kansallisten elinten perustamista, rikoksella hankittujen varojen menetetyksi tuomitsemista ja niiden käyttöä yleishyödyllisiin tarkoituksiin, rikoksentekijöiden ja rikosten mahdollistajien rikosoikeudellisen vastuun laajentamista sekä laittomien rahavirtojen katkaisemista ja siten tuottojen viemistä rikollisilta.

5. Osapuolet antavat lainsäädäntöä ja laativat aloitteita torjuakseen rikollisuutta, myös kaupunkirikollisuutta ja väkivaltaa. Ne edistävät ampuma-aseiden valvontaa, jotta voidaan ehkäistä ja vähentää aseellisen väkivallan haitallisia vaikutuksia yhteiskuntaan ja ihmisiin sekä luoda turvallinen ympäristö kestävälle kehitykselle. Ne torjuvat kaikenlaista väkivaltaa ja tukevat väkivallan uhreja.

59 artikla

Pienaseet ja kevyet aseet

1. Osapuolet edistävät asekauppasopimuksen ja ampuma-aseiden, niiden osien ja komponenttien sekä ampumatarvikkeiden laittoman valmistuksen ja kaupan torjumista koskevan YK:n lisäpöytäkirjan tehokasta täytäntöönpanoa. Ne tukevat toimintasuunnitelmaa, jolla pannaan täytäntöön Afrikan unionin strategia pienaseiden ja kevyiden aseiden laittoman leviämisen, liikkumisen ja kaupan valvontaa varten, sekä pienaseiden ja kevyiden aseiden laittoman kaupan kaikkien osa-alueiden ehkäisemistä, torjumista ja poistamista koskevaa YK:n toimintaohjelmaa.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä torjuakseen pienaseiden ja kevyiden aseiden laitonta leviämistä ja kauppaa, joka pitää yllä aseellisia konflikteja ja terrorismia, ja ruokkii aseellisia rikoksia, kuten karjavarkauksia ja salametsästystä, muun muassa varastojen hallinnan parantamisen, aseiden sekä niissä käytettävien ampumatarvikkeiden ylijäämien hävittämisen, aseiden merkitsemisen, kirjaamisen ja jäljittämisen sekä vienti- ja tuontivalvonnan avulla.

60 artikla

Kyberturvallisuus ja -rikollisuus

1. Osapuolet pyrkivät laatimaan ja panemaan täytäntöön lainsäädäntöä ja toimenpiteitä, joilla pidetään yllä avointa, vapaata, turvallista, vakaata, esteetöntä ja rauhanomaista tieto- ja viestintäteknistä toimintaympäristöä. Ne pyrkivät YK:n puitteissa edistämään vastuullista käyttäytymistä kybertoimintaympäristössä koskevien kansainvälisesti sovittujen normien laatimista ja täytäntöönpanoa kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita kaikilta osin noudattaen.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä kyberrikollisuuden ja laittoman verkkosisällön levittämisen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Ne vaihtavat tietoja kyberrikoksiin erikoistuneiden tutkijoiden koulutuksesta, kyberrikollisuuden tutkinnasta ja sähköisen aineiston tutkinnasta ja varmistavat samalla tietosuojan korkean tason. Ne edistävät kyberturvallisuuden kulttuuria ja tekevät yhteistyötä kyberrikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi esimerkiksi tietoverkkorikollisuutta koskevaan Budapestin yleissopimukseen ja kyberturvallisuutta ja henkilötietoja koskevaan AU:n yleissopimukseen sisältyvien, voimassa olevien kansainvälisten normien ja standardien pohjalta.

61 artikla

Laittomat huumausaineet

1. Osapuolet vahvistavat huumausaineita koskevien politiikkojensa kokonaisvaltaista, tasapainoista, yhdennettyä ja näyttöön perustuvaa lähestymistapaa. Ne pyrkivät ehkäisemään ja torjumaan laittomien huumausaineiden ja psykoaktiivisten aineiden viljelyä, tuotantoa ja kauppaa muun muassa toteuttamalla entistä tehokkaampia toimenpiteitä, jotka koskevat huumausaineisiin liittyvien rikosten ennaltaehkäisyä ja lainvalvontayhteistyötä, kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita noudattaen.

2. Osapuolet tehostavat ja nopeuttavat kysyntäpuoleen liittyviä toimia, osallistuvat ennaltaehkäisy- ja valistusohjelmiin ja toteuttavat tarvittavia toimenpiteitä huumausaineiden terveydellisten ja sosiaalisten vaikutusten torjumiseksi. Ne edistävät vuoropuhelua asiaankuuluvien sidosryhmien, kuten kansalaisyhteiskunnan, tiedeyhteisön ja tutkimuslaitosten kanssa, laittomien huumausaineiden käytön torjumiseksi tehokkaalla tavalla.

62 artikla

Meriturvallisuus

1. Osapuolet tekevät kansallisella, alueellisella ja maanosan laajuisella tasolla aloitteita, joilla edistetään meriturvallisuuden parantamista erityisesti Punaisella merellä, Afrikan sarvessa, Intian valtamerellä ja Guinean lahdella. Ne tukevat AU:n, EU:n ja YK:n sekä alueiden ja osa-alueiden järjestöjen välistä yhteistyötä ja edistävät toimien täydentävyyttä.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä torjuakseen kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden kaikkia merellä toteuttavia muotoja, kuten ihmiskauppaa, pienaseiden ja kevyiden aseiden, laittomien huumausaineiden sekä luonnonvaraisten eläinten ja kasvien laitonta kauppaa ja muuttajien salakuljetusta. Ne estävät, ehkäisevät ja torjuvat merirosvousta ja merellä tapahtuvia aseellisia ryöstöjä, kuten öljy- ja kaasuvarkauksia, turvallisten ja avointen kauppareittien varmistamiseksi.

3. Osapuolet lisäävät monenvälisiä toimia, joilla torjutaan tehokkaasti aavalla merellä tapahtuvia rikoksia. Ne laativat toimenpiteitä, joilla vahvistetaan rannikkovaltioiden ja alueellisten järjestöjen lainvalvontavalmiuksia ja omavastuuta, ja edistävät alueellista koordinointia ja tietojenvaihtoa merellisten uhkien ja kaikenlaisen merellä harjoitettavan rikollisuuden torjumiseksi.

4. Osapuolet luovat ja vahvistavat alueidenvälisiä tiedonvaihtomekanismeja ja edistävät merivalvontaa, merellistä tilannetietoisuutta sekä rannikkovartiostojen ja rannikkovaltioiden laivastojen välistä yhteistyötä.

5. Osapuolet edistävät ja kunnioittavat aavan meren vapautta, merenkulun vapautta ja muita kansainvälisen oikeuden mukaisia periaatteita, oikeuksia ja velvoitteita ja edistävät samalla UNCLOSin sekä muiden asiaa koskevien kansainvälisten oikeudellisten välineiden yleismaailmallista soveltamista.

63 artikla

Lainvalvontayhteistyö

1. Osapuolet lisäävät vuoropuhelua ja yhteistyötä lainvalvonnan alalla muun muassa AU:n elinten, kuten Afripolin, ja EU:n elinten, kuten Europolin, välisen strategisen yhteistyön avulla kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden verkostojen ja terroristiverkostojen toiminnan ehkäisemisen, paljastamisen sekä niitä koskevien tutkinta- ja syytetoimien helpottamiseksi Afrikan alueella ja EU:ssa.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä etsintä- ja pelastustoimissa sekä muissa hätätilanteissa ja kannustavat valtioita tekemään tässä yhteydessä kahdenvälisiä sopimuksia.

3. Osapuolet tehostavat yhdennettyä rajaturvallisuutta koskevaa yhteistyötä ja parantavat tiedon ja datan keräämistä ja jakamista.

4. Osapuolet sopivat pyrkivänsä parantamaan poliisin valmiuksia muun muassa toteuttamalla Afrikan oloihin sovitettuja kohdennettuja koulutusohjelmia strategisella, operatiivisella ja taktisella tasolla.

V OSASTO

Ihmisoikeudet, demokratia ja hallinto

64 artikla

Osapuolet edistävät kestäviä, selviytymiskykyisiä ja osallistavia yhteiskuntia, joiden perustana ovat vastuuvelvolliset, tehokkaat ja avoimet instituutiot ja päätöksentekoprosessit kaikilla tasoilla ja joissa kunnioitetaan, edistetään ja toteutetaan ihmisoikeuksia, perusvapauksia, oikeusvaltioperiaatetta ja demokratian periaatteita. Ne pyrkivät vauhdittamaan sukupuolten tasa-arvon toteutumista. Ne varmistavat, että yksittäiset ihmiset ja kansalaisyhteiskunta voivat avoimesti tuoda esiin toiveitaan ja huolenaiheitaan, ilmaista näkemyksiään ja antaa oman panoksensa kaikkiin poliittisiin, taloudellisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin kysymyksiin, mikä osaltaan kasvattaa luottamusta julkisia laitoksia kohtaan.

65 artikla

Ihmisoikeudet

1. Osapuolet antavat ja panevat täytäntöön lainsäädäntöä, jolla edistetään ihmisoikeuksien suojelua, puolustamista ja toteuttamista, olivatpa ne kansalaisuuteen liittyviä, poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia tai kulttuurisia. Ne tukevat ihmisoikeuksista ja kansojen oikeuksista tehdyn Afrikan peruskirjan sekä afrikkalaisen hallintorakennemallin asiakirjojen ratifiointia, osaksi kansallista lainsäädäntöä saattamista ja täytäntöönpanoa.

2. Osapuolet soveltavat kaikilta osin syrjimättömyyden periaatetta, jolla kielletään sukupuoleen, etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, vammaisuuteen, ikään tai muuhun asemaan perustuva syrjintä, ja asettavat etusijalle tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä koskevan kattavan lainsäädännön antamisen. Ne toteuttavat toimenpiteitä, joilla varmistetaan naisten ja tyttöjen kaikkien ihmisoikeuksien täysi toteutuminen ja heidän voimaannuttamisensa, muun muassa edistämällä Maputon pöytäkirjan allekirjoittamista, ratifiointia, siltä osin kuin se vielä on tarpeen, ja täytäntöönpanoa. Ne pyrkivät kaikin keinoin edistämään ja suojelemaan lapsen oikeuksia, muun muassa edistämällä lapsen oikeuksista ja hyvinvoinnista tehdyn Afrikan peruskirjan allekirjoittamista ja ratifiointia, siltä osin kuin se vielä on tarpeen, ja täytäntöönpanoa. Ne toteuttavat toimenpiteitä, joilla edistetään vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden, vammaisten, albiinojen sekä alkuperäiskansojen oikeuksista annetun YK:n julistuksen mukaisten alkuperäiskansojen ihmisoikeuksien täyttä toteutumista.

3. Osapuolet torjuvat tehokkaasti rankaisemattomuutta ja takaavat oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen sekä riippumattoman, puolueettoman ja hyvin toimivan oikeusjärjestelmän. Ne takaavat ihmisoikeusloukkausten uhreille oikeuden asianmukaiseen, tosiasialliseen ja viiveettömään hyvitykseen.

4. Osapuolet tukevat Afrikan ihmisoikeusjärjestelmää, etenkin Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien toimikuntaa ja Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien tuomioistuinta, Afrikan valtioiden ohjaamisessa noudattamaan kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön velvoitteita. Ne tarkkailevat ja ylläpitävät kyseisten elinten lahjomattomuutta ja riippumattomuutta ja varmistavat, että kaikki Afrikan valtiot kunnioittavat Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien tuomioistuimen tuomioita.

5. Osapuolet vahvistavat kansalaisyhteiskunnan valmiuksia ja suojelevat kansallisella, alueellisella ja maanosan laajuisella tasolla toimivia ihmisoikeusaktivisteja. Ne lisäävät ihmisoikeuksia koskevaa tietoisuutta yhteistyössä, jota ne tekevät muun muassa kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden, koulutusjärjestelmien ja tiedotusvälineiden kanssa.

66 artikla

Sukupuolten tasa-arvo

1. Osapuolet varmistavat yhdenvertaisuuden lain edessä, oikeussuojan yhtäläisen toteutumisen, yhdenvertaisen oikeuden lain suojaan sekä yhdenvertaiset lakiin perustuvat etuudet kaikille. Ne toteuttavat toimenpiteitä, joiden tavoitteena on yhdenvertaisen osallistumisen ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien varmistaminen, parantaminen ja laajentaminen kaikilla politiikan, talouden, yhteiskunnan ja kulttuurin osa-alueilla. Ne varmistavat, että sukupuolten tasa-arvoon liittyvät näkökohdat otetaan järjestelmällisesti huomioon kaikissa politiikoissa ja ohjelmissa.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen ja torjuakseen kaikenlaista seksuaalista ja sukupuolittunutta väkivaltaa, syrjintää ja häirintää ja perheväkivaltaa sekä torjuvat ihmiskauppaa. Ne toteuttavat kaikki tarvittavat toimenpiteet, jotta voidaan yhteistoimin lopettaa lapsi-, varhais- ja pakkoavioliitot, naisten sukuelinten silpominen ja leikkaaminen sekä muut haitalliset käytännöt, jotka syrjivät naisia ja lapsia. Ne antavat tukea kaikenlaisen väkivallan uhreille. Osapuolet sitoutuvat panemaan kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan New Yorkissa 18 päivänä joulukuuta 1979 tehdyn yleissopimuksen sekä sen valinnaisen pöytäkirjan täytäntöön kaikilta osin, tehokkaasti ja syrjimättömällä tavalla.

3. Osapuolet varmistavat, että naisten ja tyttöjen sosiaalisia oikeuksia kunnioitetaan ja edistetään, etenkin raivaamalla kaikki esteet laadukkaan koulutuksen ja terveydenhuollon tieltä ja poistamalla sukupuolten epätasa-arvon. Ne vahvistavat naisten ja tyttöjen taloudellisia oikeuksia.

4. Osapuolet varmistavat, että voimassa olevassa lainsäädännössä tunnustetaan naisten ja tyttöjen oikeus osallistua täysipainoisesti kaikkiin julkisen elämän osa-alueisiin, ja luovat naisille edellytyksiä ja mahdollisuuksia tasavertaisen aseman saavuttamiseen, myös poliittisissa johtotehtävissä ja päätöksenteossa. Ne vahvistavat naisten asemaa ja edistävät heidän osallistumistaan rauhan ja turvallisuuden toteuttamiseen kaikilla tasoilla samoin kuin konfliktien, väkivallan ja ääriliikehdinnän ehkäisemiseen ja ratkaisemiseen.

67 artikla

Demokratia

1. Osapuolet edistävät ja vahvistavat demokratian yleismaailmallisia arvoja ja periaatteita. Ne suojelevat vallanjaon periaatetta, edistävät poliittista moniarvoisuutta ja lisäävät läpinäkyvyyttä, osallistumista ja luottamusta demokraattisiin prosesseihin sekä poliittisten johtajien ja kansalaisten välistä luottamusta muun muassa tukemalla demokratiasta, vaaleista ja hyvästä hallinnosta tehdyn Afrikan peruskirjan ratifiointia ja täytäntöönpanoa.

2. Osapuolet varmistavat vaaliprosessien koskemattomuuden takaamalla vaalien osallistavuuden, läpinäkyvyyden ja uskottavuuden sekä vaalien toteuttamisen vaalisyklien ja perustuslain säännösten mukaisesti suvereniteettia asianmukaisesti kunnioittaen. Ne edistävät kansainvälisten ja alueellisten normien ja parhaiden käytäntöjen käyttöä vaalien toimittamisessa, vahvistavat riippumattomia ja puolueettomia vaalilautakuntia sekä varmistavat tasapuoliset toimintaedellytykset kaikille puolueille ja ehdokkaille. Ne lisäävät yhteistyötä vaalivalvonnassa sekä tarpeen mukaan myös vaalivalvontasuositusten seurannassa ja vahvistavat AU:n ja alueellisten talousyhteisöjen kanssa tehtävää yhteistyötä. Ne vahvistavat kansallisia oikeussuojamekanismeja, joilla ratkaistaan vaaleihin liittyviä riita-asioita oikea-aikaisesti.

3. Osapuolet parantavat vaaleilla valittujen parlamenttien valmiuksia suorittaa lainsäädäntöön, talousarvioon ja valvontaan liittyviä tehtäviään niiden kaikkien jäsenten oikeuksia kunnioittaen.

4. Osapuolet säätävät kansallisia lakeja ja asetuksia tunnustaen hallinnon eri tasot, joiden tehtävänä on käyttää toimivaltaansa niille annettujen valtuuksien mukaisesti. Ne vahvistavat paikallishallintoa ja hajauttavat toimivaltaa demokraattisesti valituille paikallisviranomaisille kansallisten lakien mukaisesti.

5. Osapuolet edistävät osallistavia ja moniarvoisia yhteiskuntia. Ne poistavat rajoitukset, jotka koskevat yhdistymisvapautta, sananvapautta ja rauhanomaisen kokoontumisen vapautta. Ne suojelevat ja laajentavat kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksia osallistua vaikuttamiseen ja politiikan muotoiluun ja varmistavat tiedotusvälineiden vapaan ja riippumattoman toiminnan, jotta voidaan varmistaa mahdollisimman suuri avoimuus ja vastuullisuus hallitusten hoitaessa julkisia asioita. Osapuolet edistävät valtioiden ja kansalaisten välisiä rakentavia suhteita ja lisäävät tietoisuutta demokratian periaatteista ja ihmisoikeuksista muun muassa koulutusjärjestelmien ja tiedotusvälineiden avulla.

68 artikla

Oikeusvaltio ja oikeuslaitos

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä oikeusvaltion vakiinnuttamisessa ja instituutioiden lujittamisessa kaikilla oikeudenhoidon tasoilla. Ne takaavat oikeuslaitoksen riippumattomuuden ja pyrkivät varmistamaan oikeusjärjestelmän riippumattoman, puolueettoman ja tehokkaan toiminnan sekä parantamaan kaikkien kansalaisten saatavilla olevan tosiasiallisen ja yhtäläisen oikeussuojan ja oikeusavun toteutumista.

2. Osapuolet ehkäisevät, tuomitsevat ja kitkevät kaikissa yhteyksissä, muun muassa terrorismin, kriisinhallinnan ja muuttoliikkeen yhteydessä, esiintyvää kaikenlaista kidutusta ja muuta julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua ja rankaisemista, johon syyllistyvät valtiolliset tai valtiosta riippumattomat toimijat, ja tukevat kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen New Yorkissa 10 päivänä joulukuuta 1984 tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen lisäpöytäkirjan ratifiointia ja tehokasta täytäntöönpanoa.

3. Osapuolet varmistavat, että kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön loukkaukset ja rikkominen sekä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkaukset, muun muassa sotarikokset, rikokset ihmisyyttä vastaan, joukkotuhonta, lapsisotilaiden värväys sekä seksuaalinen ja sukupuoleen tai seksuaali-identiteettiin perustuva väkivalta, tutkitaan asianmukaisesti ja että niistä nostetaan syytteet. Ne vahvistavat kansallista lainsäädäntöä ja kansallisia oikeuslaitoksia muun muassa tekemällä tehokasta valtioiden välistä yhteistyötä ja varmistamalla keskinäisen oikeusavun valtioille, jotka haluavat toteuttaa vakavimpien kansainvälisten rikosten syytetoimia kansallisella tasolla.

4. Osapuolet helpottavat oikeuslaitosten uudistamista ja varmistavat nykyaikaiset, läpinäkyvät ja tehokkaat tuomioistuinjärjestelmät ja oikeudenkäyntimenettelyt, tarjoavat asianmukaista koulutusta, parantavat lainsäädännön, oikeuskäytännön ja muiden oikeudellisten tietojen saatavuutta, nykyaikaistavat vankeinhoitojärjestelmiä ja vahvistavat niiden kuntouttavaa roolia sekä torjuvat turvallisuusjoukkojen tekemiä ihmisoikeusloukkauksia.

69 artikla

Hyvä hallinto

1. Osapuolet tukevat pyrkimyksiä vahvistaa hyvää hallintoa edistämällä demokraattista kulttuuria ja demokraattisia käytäntöjä, perustamalla ja vahvistamalla vastuuvelvollisia, läpinäkyviä ja reagointikykyisiä hallintoelimiä kaikilla tasoilla ja tähdentämällä poliittista moniarvoisuutta, avoimuutta ja suvaitsevaisuutta. Ne tukevat afrikkalaisen hallintorakennemallin asiakirjojen täytäntöönpanoa kaikilta osin ja edistävät Afrikan valtioiden hallintopolitiikkojen tehokasta koordinointia ja yhdenmukaistamista.

2. Osapuolet vahvistavat kykyä tarjota kaikilla hallintotasoilla laadukkaita julkisia palveluja, huolehtia julkishallinnon tehokkuudesta, läpinäkyvyydestä, vastuuvelvollisuudesta ja osallistavuudesta, edistää lainvalvontaelinten puolueettomuutta ja tehokkuutta sekä edistää kansalaisten osallistumista ja mahdollisuuksia tutustua julkisiin tietoihin.

3. Osapuolet tukevat digitaaliteknologian käyttöä ja nopeuttavat käyttäjäystävällisten ja yksinkertaistettujen sähköisen hallinnon ratkaisujen käyttöönottoa keinona parantaa julkisten tietojen ja palvelujen saantia ja käytettävyyttä sekä lisätä avoimuutta ja vastuullisuutta samalla, kun ehkäistään väärinkäyttöä ja edistetään ja suojellaan ihmisoikeuksia ja perusvapauksia.

70 artikla

Julkishallinto, tilastot ja henkilötiedot

1. Osapuolet parantavat valmiuksia politiikan laatimiseen ja täytäntöönpanoon, kehittävät ammattimaisia ja tehokkaita virkamieskuntia, parantavat lainsäädäntä- ja hallintomekanismeja ja vahvistavat hallitusten kykyä tarjota laadukkaita julkisia palveluja.

2. Osapuolet varmistavat puolueettomuuden, oikeudenmukaisuuden, menettelyjen asianmukaisuuden ja julkisten palvelujen tarjonnan jatkuvuuden ja tukevat instituutioita, jotka toimivat vastuuvelvollisesti, osallistavasti ja läpinäkyvästi tarjotessaan tehokkaita ja toimivia julkisia palveluja, ja tekevät sen muun muassa edistämällä julkisten palvelujen ja hallinnon arvoja ja periaatteita koskevan Afrikan peruskirjan täytäntöönpanoa.

3. Osapuolet tukevat tilastotietojen tuottamista, tallentamista, hallintaa ja levittämistä kansallisella, alueellisella ja maanosan laajuisella tasolla muun muassa edistämällä tilastoja koskevaa Afrikan peruskirjaa Afrikan tilastojen kehittämisen toimintakehyksenä. Ne kehittävät luotettavat, turvalliset ja osallistavat järjestelmät, joilla varmistetaan laillinen henkilöllisyys jokaiselle kansalaiselle, muun muassa vahvistamalla väestörekisteri- ja väestötilastojärjestelmää.

4. Osapuolet varmistavat jokaisen yksilön korkeatasoisen suojan, joka koskee oikeutta yksityisyyteen henkilötietojen käsittelyssä, voimassa olevien monenvälisten vaatimusten sekä kansainvälisten oikeudellisten välineiden ja käytäntöjen mukaisesti. Ne pyrkivät jatkamaan tiukkoja tietosuojajärjestelyjä ja varmistamaan niiden noudattamisen käytännössä riippumattomien valvontaviranomaisten avulla.

71 artikla

Korruptio

1. Osapuolet antavat ja tiukentavat lainsäädäntöä, perustavat instituutioita ja ottavat käyttöön muita toimenpiteitä kaikenlaisen korruption, petosten, organisaatiorikollisuuden ja niihin liittyvien rikosten torjumiseksi julkisella ja yksityisellä sektorilla muun muassa panemalla täytäntöön asiaa koskevia kansainvälisiä normeja ja asiakirjoja, etenkin korruption vastaisen New Yorkissa 31 päivänä lokakuuta 2003 tehdyn YK:n yleissopimuksen, ja edistämällä niitä. Ne toteuttavat lainsäädännöllisiä ja muita toimenpiteitä, jotka ovat tarpeen korruption ehkäisemiseksi ja joilla varmistetaan, että korruptiota koskeva lainsäädäntö pannaan tehokkaasti täytäntöön, että toteutetaan puolueettomia tutkinta- ja syytetoimia ja että korruptioon ja siihen liittyviin rikoksiin sovelletaan tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia. Ne toteuttavat lainsäädännöllisiä ja muita toimenpiteitä tavoitteenaan tarjota tehokas suoja mahdollisilta vastatoimilta esimerkiksi työhön liittyvissä tilanteissa, pelottelulta, joka kohdistuu korruptiosta ja siihen liittyvistä rikoksista ilmoittaviin väärinkäytösten paljastajiin, ja todistajanlausunnon kyseisistä rikoksista antaville todistajille, mukaan lukien heidän henkilöllisyytensä suojelu.

2. Osapuolet toteuttavat lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, joiden nojalla voidaan jäädyttää ja tuomita menetetyksi rikoshyöty ja rikoksentekovälineet tai muu omaisuus, jonka arvo vastaa korruption ja siihen liittyvien rikosten avulla saatuja rikoshyötyjä ja niissä käytettyjä rikoksentekovälineitä. Ne tekevät yhteistyötä tällaisen rikoshyödyn ja tällaisten rikoksentekovälineiden takaisin perimiseksi ja palauttamiseksi niiden aiemmille laillisille omistajille niiden alkuperämaassa korruption vastaisen YK:n yleissopimuksen mukaisesti. Ne toteuttavat lainsäädännöllisiä ja muita toimenpiteitä korruption tuottamaan rikoshyötyyn liittyvän rahanpesun torjumiseksi.

3. Osapuolet varmistavat läpinäkyvyyden ja vastuuvelvollisuuden julkisten resurssien, myös takaisin hankitun ja palautettavan varallisuuden, hallinnoinnissa. Ne edistävät toimia, joilla tuetaan arvoja, kuten läpinäkyvyyden, lahjomattomuuden ja lainmukaisuuden kulttuuria, ja muutetaan ihmisten suhtautumista korruptiokäytäntöihin. Ne vahvistavat korruption torjuntaan liittyviä julkishallinnon valmiuksia ja asiantuntemusta. Ne edistävät korruption torjuntaan erikoistuneiden elinten perustamista.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä korruption ja siihen liittyvien rikosten tutkinnassa myös silloin, kun ne ovat tapahtuneet osana kansainvälisiä liiketoimia.

72 artikla

Taloushallinto

1. Osapuolet edistävät moitteetonta julkista varainhoitoa, mukaan lukien tehokas ja läpinäkyvä kotimaisten tulojen käyttöönotto, talousarviohallinto ja julkisten tulojen käyttö Addis Abeban veroaloitteen periaatteiden mukaisesti. Ne edistävät kestävää julkisen velan hoitoa ja kestäviä hankintamenettelyjä sekä tukea kansallisille valvontaelimille.

2. Osapuolet parantavat luonnonvarojen hallinnointia ja luonnonvaroista saatavien tulojen hallintaa ja antavat yhteisöille ja yhteiskunnille mahdollisuudet vaurastua niiden käytöstä muun muassa noudattamalla kaivos- ja kaivannaisteollisuuden avoimuutta koskevaa aloitetta ja Kimberleyn prosessia.

3. Osapuolet torjuvat veropetoksia, verovilppiä ja verojen kiertämistä sekä laittomia rahavirtoja ja vahvistavat varallisuuden takaisin hankintaa. Ne pyrkivät varmistamaan verojärjestelmien tehokkuuden, vaikuttavuuden, varmuuden, läpinäkyvyyden ja oikeudenmukaisuuden.

4. Osapuolet toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä muun muassa antamalla lainsäädäntöä ja vahvistavat asiaankuuluvia instituutioita ja mekanismeja hyvän hallinnon periaatteiden noudattamiseksi verotuksen alalla.

VI OSASTO

Muuttoliike ja liikkuvuus

73 artikla

Osapuolet omaksuvat kokonaisvaltaisen ja tasapainoisen lähestymistavan muuttoliikkeeseen. Ne vahvistavat sitoutumisensa kaikkien pakolaisten ja muuttajien ihmisoikeuksien suojelemiseen ja käsittelevät muuttoliikettä solidaarisuuden, todellisen kumppanuuden ja jaetun vastuun hengessä ja toimivaltuuksiensa puitteissa sekä kansainvälistä oikeutta, kuten kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä, kaikilta osin noudattaen. Ne toteavat, että Afrikan ja Euroopan intressit muuttoliikeasioissa ovat kietoutuneet yhteen ja että hallittu muuttoliike ja liikkuvuus voivat lisätä vaurautta, innovointia ja kestävää kehitystä. Ne käyvät vuoropuhelua ja tekevät yhteistyötä laillisen ja sääntelemättömän muuttoliikkeen kaikilla osa-alueilla muun muassa toteuttamalla laillista muuttoliikettä koskevia konkreettisia toimenpiteitä, tyrehdyttämällä sääntelemättömän muuttoliikkeen ja torjumalla sen perimmäisiä syitä, ehkäisemällä ja torjumalla muuttajien salakuljetusta, puuttumalla ihmiskauppaan, pelastamalla ihmishenkiä ja huolehtimalla suojelusta, vahvistamalla maastamuuttajien osallistumista ja investointeja kestävään kehitykseen, maksimoimalla maastamuuttajien rahalähetysten vaikutukset, lisäämällä yhteistyötä palautusten, takaisinoton ja paluumuuttajien kestävän uudelleenkotouttamisen alalla sekä kiinnittämällä erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin, kuten naisiin, lapsiin ja ilman huoltajaa oleviin alaikäisiin, ja heidän erityistarpeisiinsa. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä soveltamalla yhdennetyn rajaturvallisuuden lähestymistapaa, jolla helpotetaan ihmisten laillista liikkumista rajojen yli ja tyrehdytetään sääntelemätöntä muuttoliikettä. Ne syventävät yhteistyötä ja vuoropuhelua olemassa olevien aloitteiden, etenkin yhteisen Vallettan toimintasuunnitelman seurannan, Rabatin ja Khartumin prosessien sekä muuttoliikkeestä ja liikkuvuudesta maanosien välillä käytävän EU–AU-vuoropuhelun pohjalta. Osapuolet edistävät kolmenvälistä yhteistyötä Saharan eteläpuolisten maiden, Välimeren maiden ja Euroopan maiden välillä muuttoliikkeeseen liittyvissä kysymyksissä. Osapuolet suosivat vuoropuhelua kaikkien muuttoliikkeeseen liittyvien kysymysten käsittelyssä ja tekevät yhteistyötä tarkoituksenmukaisten ja aiheellisten toimintastrategioiden edistämiseksi.

74 artikla

Laillinen muuttoliike ja liikkuvuus

1. Osapuolet pyrkivät lisäämään tietämyksen siirtoa ja jakamista ja tehostamaan liikkuvuusjärjestelyjä, joilla helpotetaan opiskelijoille, tutkijoille sekä tiedelaitoksille ja niiden henkilöstölle tarkoitettua akateemista vaihtoa.

2. Osapuolet pyrkivät helpottamaan liike- ja investointitoimintaan liittyviä vierailuja.

3. Osapuolet pyrkivät toimivaltuuksiensa puitteissa kehittämään tapoja työvoiman muuttoliikkeen ja liikkuvuuden tehokasta hallintaa varten, mukaan lukien asianmukaiset sosiaalisen suojelun toimenpiteet ja kaikenlaisen riiston torjunta.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen tutkintojen läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta ja helpottaakseen niiden tunnustamista ja hyväksymistä työmarkkinoilla.

5. Osapuolet käyvät tarvittaessa vuoropuhelua laillisesti oleskelevien muuttajien eläkeoikeuden siirrettävyyttä sääntelevistä menettelyistä.

6. Osapuolet tekevät yhteistyötä lailliseen muuttoliikkeeseen liittyvissä tiedotuskampanjoissa tavoitteenaan ohjata muuttajien päätöksentekoa ja antaa heille tietoa turvallisista ja laillisista muuttoväylistä. Ne myös antavat tietoa siitä, miten muuttaja voi muuttaa asemaansa niiden oikeusjärjestyksissä.

7. Osapuolet pyrkivät asettamaan työntekoa, tutkimusta, opiskelua, harjoittelua ja vapaaehtoistyötä varten läpinäkyvät maahanpääsy- ja oleskeluvaatimukset kiertomuuton ja liikkuvuuden helpottamiseksi.

8. Osapuolet helpottavat muuttajien pääsyä perheenyhdistämismenettelyihin lapsen edun huomioon ottaen.

9. Osapuolet tekevät yhteistyötä väestörekisterijärjestelmien parantamiseksi ja nykyaikaistamiseksi ja Kansainvälisen siviili-ilmailujärjestön vaatimuksiin perustuvien biometristen matkustusasiakirjojen myöntämiseksi muun muassa toteuttamalla toimia, joilla torjutaan henkilötietopetoksia ja asiakirjojen väärentämistä.

75 artikla

Afrikan sisäinen liikkuvuus

1. Osapuolet tunnustavat Afrikan sisäisen liikkuvuuden merkityksen ja sen mahdollisesti huomattavat hyödyt vastaanottavien maiden ja lähtömaiden alueelliselle yhdentymiselle ja kestävälle kehitykselle.

2. Osapuolet sitoutuvat tukemaan edelleen Afrikan sisäistä yhteistyötä muuttoliikkeen hallinnassa Afrikan muuttoliikepolitiikkaa koskevan AU:n kehyksen huomioon ottaen.

76 artikla

Maastamuuttajat, maastamuuttajien rahalähetykset ja kestävä kehitys

1. Osapuolet edistävät ja tukevat maastamuuttajien osallistumista lähtömaidensa kestävään kehitykseen. Ne tekevät yhteistyötä edistääkseen ja helpottaakseen maastamuuttajien investointeja ja yritysten perustamista keinona vauhdittaa paikallista kehitystä ja yrittäjyyttä lähtömaissa, sekä siirtää osaamista, kokemuksia ja teknologiaa.

2. Osapuolet pyrkivät pienentämään maastamuuttajien rahalähetyksiin liittyviä toimituskuluja huomattavasti eli alle 3 prosenttiin etenkin alhaisen ja keskitulotason maiden osalta ja poistamaan kansainvälisesti sovittujen tavoitteiden mukaisesti ne rahalähetysten reitit, joissa toimituskulut ovat yli 5 prosenttia, tekevät yhteistyötä rahalähetyspalvelujen yhteyspisteiden lisäämiseksi etenkin maaseutualueilla, edistävät taloudellista osallisuutta muun muassa innovatiivisten rahoitusvälineiden ja uuden teknologian avulla ja parantavat sääntelykehyksiä, jotka mahdollistavat muiden kuin perinteisten toimijoiden osallistumisen.

3. Osapuolet tukevat niiden instituutioiden työtä, jotka avustavat sellaisten strategioiden ja välineiden täytäntöönpanossa, joilla edistetään maastamuuttajien rahalähetysten ja investointien käyttöä kestävän kehityksen tueksi.

77 artikla

Sääntelemätön muuttoliike, muuttajien salakuljetus ja ihmiskauppa

1. Osapuolet tekevät yhteisyötä puuttuakseen sääntelemättömän muuttoliikkeen ja pakkomuuton perimmäisiin syihin ja löytääkseen niihin asianmukaiset ratkaisut. Ne tekevät yhteistyötä lähtömaiden tukemisessa asianmukaisten strategioiden avulla muun muassa edistääkseen talouskasvua ja kestävää kehitystä.

2. Osapuolet sitoutuvat hillitsemään sääntelemätöntä muuttoliikettä tehostamalla yhdennettyä rajaturvallisuutta koskevaa yhteistyötä, parantamalla tiedon ja datan keräämistä ja jakamista, sekä edistämällä poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä erityisesti muuttovirtojen alkuperä- ja kauttakulkumaiden osalta. Ne tekevät yhteistyötä luodakseen tai, tapauksen mukaan, ylläpitääkseen tietoliikenneverkkoja, joilla tuetaan merivalvontaa ja ihmishenkien pelastamista merellä.

3. Osapuolet antavat ja panevat täytäntöön lainsäädäntöä, vahvistavat instituutioita ja lisäävät yhteisiä toimia, joilla puututaan ihmiskauppaan, mukaan lukien ihmiskaupan uhrien suojelu ja avustaminen, ja ehkäisevät ja torjuvat muuttajien salakuljetusta kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen ja sen lisäpöytäkirjojen, erityisesti maitse, meritse ja ilmateitse tapahtuvan maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämisestä tehdyn lisäpöytäkirjan ja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta tehdyn lisäpöytäkirjan mukaisesti.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä sääntelemättömän muuttoliikkeen reittien valvomiseksi, kansallisten, alueellisten ja alueiden rajat ylittävien toimien tehostamiseksi ja muuttajien salakuljetusta ja ihmiskauppaa harjoittavien rikollisverkostojen hajottamiseen tähtäävien yhteisten toimien tehostamiseksi. Ne tekevät yhteistyötä vaihtaakseen ihmiskaupassa ja salakuljetuksessa käytettäviä reittejä ja rikollisverkostoja koskevia tietoja ja rikoksiin liittyvää tiedustelutietoa, muun muassa toimintatapoja ja rahoitustoimia koskevia tietoja, tavoitteenaan parantaa tietojen keruuta ja vahvistaa analysointi- ja tiedonjakostrategioita. Ne varmistavat laittomasti maahan pyrkivien riiston vastaisten lakien ja toimenpiteiden tosiasiallisen täytäntöönpanon. Ne tehostavat rikoksentekijöihin kohdistuvia tutkinta- ja syytetoimia.

5. Osapuolet tukevat tiedotuskampanjoita sääntelemättömän muuttoliikkeen riskeistä käyttäen kaikkia saatavilla olevia keinoja alueellisella, kansallisella ja paikallisella tasolla asiaankuuluvien strategioiden ja ohjelmien mukaisesti.

78 artikla

Palauttaminen, takaisinotto ja uudelleenkotouttaminen

1. Osapuolet vahvistavat oikeutensa palauttaa laittomasti oleskelevat muuttajat sekä kunkin Euroopan unionin jäsenvaltion ja kunkin AKT-järjestön jäsenen laillisen velvollisuuden ottaa ehdoitta takaisin AKT-järjestön jäsenten tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella laittomasti oleskelevat omat kansalaisensa ilman muita muodollisuuksia kuin 3 kohdassa tarkoitettu tunnistaminen. Tätä tarkoitusta varten osapuolet tekevät yhteistyötä palauttamisen ja takaisinoton osalta ja varmistavat, että ihmisten oikeuksia ja ihmisarvoa suojataan ja kunnioitetaan kaikilta osin, myös kaikissa menettelyissä, joissa laittomasti oleskelevia muuttajia palautetaan lähtömaihinsa.

2. Euroopan unionin jäsenvaltiot hyväksyvät AKT-järjestön jäsenen alueella laittomasti oleskelevien kansalaistensa palauttamisen ja takaisinoton kyseisen valtion pyynnöstä ilman muita muodollisuuksia kuin 3 kohdassa tarkoitettu tunnistaminen niiden henkilöiden osalta, joilla ei ole voimassa olevaa matkustusasiakirjaa.

Kukin AKT-järjestön jäsen hyväksyy Euroopan unionin jäsenvaltion alueella laittomasti oleskelevien kansalaistensa palauttamisen ja takaisinoton kyseisen jäsenvaltion pyynnöstä ilman muita muodollisuuksia kuin 3 kohdassa tarkoitettu tunnistaminen niiden henkilöiden osalta, joilla ei ole voimassa olevaa matkustusasiakirjaa.

Euroopan unionin osalta tämän kohdan velvoitteita sovelletaan ainoastaan henkilöihin, joilla on jonkin Euroopan unionin jäsenvaltion kansalaisuus. AKT-järjestön jäsenten osalta tämän kohdan velvoitteita sovelletaan ainoastaan sellaisiin henkilöihin, joiden katsotaan olevan niiden kansalaisia asianomaisen valtion oikeusjärjestelmän mukaisesti.

3. Euroopan unionin jäsenvaltiot ja AKT-järjestön jäsenet vastaavat nopeasti toistensa takaisinottoa koskeviin pyyntöihin. Ne käyttävät tunnistamisprosesseja, joissa henkilöllisyys selvitetään tarkoituksenmukaisimpia ja tehokkaimpia mahdollisia keinoja käyttäen asianomaisen henkilön kansalaisuuden varmistamiseksi ja asianmukaisten matkustusasiakirjojen myöntämiseksi palauttamista varten liitteen I mukaisesti. Mikään kyseisessä liitteessä ei estä henkilön palauttamista takaisinottoa koskevan pyynnön esittäneen ja takaisinottoa koskevan pyynnön vastaanottaneen valtion välistä virallista tai epävirallista järjestelyä käyttäen.

4. Tämän sopimuksen yleisessä osassa olevan 101 artiklan 5 kohdassa määrätyistä menettelyistä poiketen, jos osapuoli katsoo, että toinen osapuoli ei noudata liitteessä I tarkoitettua määräaikaa kansainvälisen siviili-ilmailun yleissopimuksen liitteessä 9 olevan 5 luvun 5.26 standardin mukaisesti, se ilmoittaa tästä toiselle osapuolelle. Jos toinen osapuoli ei edelleenkään noudata kyseisiä velvoitteita, ilmoituksen tehnyt osapuoli voi toteuttaa oikeasuhteisia toimenpiteitä sen jälkeen, kun ilmoituksesta on kulunut 30 päivää.

5. Osapuolet sopivat seuraavansa näiden sitoumusten täytäntöönpanoa kumppanuuteen perustuvan säännöllisen vuoropuhelun puitteissa.

79 artikla

Suojelu ja turvapaikka

1. Osapuolet sitoutuvat varmistamaan, että hätäsiirtolaisille, kuten pakolaisille, turvapaikanhakijoille ja maan sisällä siirtymään joutuneille henkilöille, annetaan korkeatasoista suojelua ja apua noudattaen kaikilta osin kansainvälistä oikeutta, kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä sekä soveltuvin osin kansainvälistä pakolaisoikeutta, kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja palauttamiskiellon perusperiaatetta.

2. Osapuolet ovat sitä mieltä, että pakolaisleireihin olisi turvauduttava vain poikkeustapauksissa ja mahdollisuuksien mukaan väliaikaisena toimenpiteenä ja hätäratkaisuna ja että pakolaisten kestävä kotouttaminen olisi asetettava etusijalle. Ne vahvistavat yhteistyötä helpottaakseen pakolaisten kestävää kotouttamista vastaanottajayhteisöihin ja heidän turvapaikkamaihinsa. Ne tukevat pakolaisten tilanteeseen reagointia koskevan YK:n kokonaisvaltaisen kehyksen täytäntöönpanoa.

3. Osapuolet varmistavat, että pakolaiset ja turvapaikanhakijat saavat turvallisesti käyttöönsä peruspalveluja, millä taataan heidän ihmisoikeuksiensa toteutuminen kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti.

4. Osapuolet turvaavat aina lapsen edun ja varmistavat kaikkien pakolaislasten esteettömän pääsyn koulutusjärjestelmään turvallisessa oppimisympäristössä. Ne soveltavat sukupuolitietoista lähestymistapaa puuttuessaan lasten haavoittuvuuteen ja varmistavat, että lapsia ei kriminalisoida eikä heihin sovelleta rankaisevia toimenpiteitä heidän tai heidän vanhempiensa pakolaisaseman vuoksi.

KARIBIAN ALUEELLINEN PÖYTÄKIRJA

I OSA

YHTEISTYÖKEHYS

1 luku

Luonne ja soveltamisala

1 artikla

Todellinen kumppanuus

1. Tässä pöytäkirjassa tarkoitetaan ’osapuolilla’ asianomaisia osapuolia, joita tämä pöytäkirja sitoo sopimuksen yleisessä osassa olevan 6 artiklan nojalla.

2. Osapuolten välisiä suhteita ohjaavat tämän sopimuksen yleisen osan ja tämän pöytäkirjan määräykset, jotka ovat sopimuksen yleisessä osassa olevan 6 artiklan mukaisesti toisiaan täydentäviä ja vahvistavia.

3. Osapuolet sopivat, että tämä pöytäkirja pannaan täytäntöön keskinäisen kunnioituksen, vastuuvelvollisuuden, yhdenvertaisuuden ja yhteisen omistajuuden periaatteita noudattaen niin, että vastuualueet kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla täydentävät toisiaan ja kaikki asiaankuuluvat sidosryhmät osallistetaan. Ne panevat tämän pöytäkirjan täytäntöön sopimuksen osapuolten välisten syvien poliittisten, taloudellisten ja kulttuuristen siteiden pohjalta ja niitä edistäen.

4. Osapuolet tukevat alueellisia yhdentymis- ja yhteistyöprosesseja, tehostavat monenvälisyyttä ja sääntöihin perustuvaa maailmanjärjestystä tukevia toimia sekä laativat ja panevat täytäntöön moniulotteisia ja johdonmukaisia politiikkoja ja toimenpiteitä kestävän kehityksen kaikkien ulottuvuuksien toteutumiseksi politiikkakehyksensä ja asiaankuuluvat kansainväliset sopimukset huomioon ottaen.

2 artikla

Strategiset painopisteet

1. Osapuolet vahvistavat Karibian alueellisen kumppanuuden laajuuden ja kokonaisvaltaisuuden ja sopivat, että pöytäkirjan strategisia painopisteitä ovat muun muassa seuraavat:

a) vahvistetaan niiden poliittista kumppanuutta, joka perustuu säännölliseen ja toimivaan vuoropuheluun ja yhteisten etujen edistämiseen;

b) syvennetään taloudellisia suhteita, edistetään muutosta ja monipuolistamista ja tuetaan osallistavaa ja kestävää talouskasvua ja kehitystä kaupan, investointien ja yksityisen sektorin kehittämisen ja kestävän teollistumisen avulla;

c) parannetaan ympäristön kestävyyttä ja ilmastonmuutokseen sopeutumista, edistetään luonnonvarojen kestävää hoitoa ja vahvistetaan katastrofien hallintaa;

d) rakennetaan osallistavia, rauhanomaisia ja turvallisia yhteiskuntia kiinnittäen erityistä huomiota ihmisoikeuksien edistämiseen, sukupuolten tasa-arvoon, oikeuteen ja hallintoon, myös taloushallintoon, sekä kansalaisten turvallisuuteen;

e) panostetaan inhimilliseen ja sosiaaliseen kehitykseen torjumalla köyhyyttä ja kasvavaa eriarvoisuutta, hyödyntämällä muuttoliikettä sekä maasta muuttaneiden tietämystä, yrittäjyyteen liittyvää osaamista ja investointeja ja huolehtimalla siitä, että ketään ei jätetä.

2. Osapuolet kiinnittävät erityistä huomiota Haitiin, joka on ainoa vähiten kehittynyt maa Karibialla, sen rakenteellisten heikkouksien korjaamiseksi samalla, kun tuetaan maan instituutioiden vahvistamista, parannetaan hallintoa ja vähennetään köyhyyttä ja sosiaalista eriarvoisuutta.

3 artikla

Monenvälisyys ja liittoutumien muodostaminen

1. Osapuolet vahvistavat vahvan sitoutumisensa monenvälisyyteen. Ne lisäävät yhteistyötään ja esittävät tilanteen mukaan yhteisiä kantoja Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ja muiden kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen ja foorumien puitteissa.

2. Osapuolet lisäävät vuoropuhelua ja neuvonpitoa tavoitteenaan perustaa strategisia liittoutumia, joissa käsitellään yhteisiä asioita, mukaan lukien ilmastonmuutos, valtamerten hallinnointi, kestävä kehitys, inhimillinen ja sosiaalinen kehitys, ihmisoikeudet sekä rauhaan ja turvallisuuteen ja konfliktien ehkäisemiseen ja ratkaisemiseen liittyvät kysymykset. Ne tekevät yhteistyötä puuttuakseen pienten kehittyvien saarivaltioiden haavoittuvuustekijöihin asianmukaisten maailmanlaajuisten politiikkakehysten puitteissa.

3. Osapuolet sitoutuvat allekirjoittamaan, ratifioimaan ja panemaan täytäntöön asiaankuuluvat kansainväliset sopimukset tai liittymään niihin, tapauksesta riippuen.

4 artikla

Alueellinen yhdentyminen ja yhteistyö

1. Osapuolet edistävät alueellista yhdentymistä ja yhteistyötä Karibian alueella tärkeänä keinona rauhan ja vaurauden aikaansaamiseksi, kestävien ja selviytymiskykyisten talouksien ja yhteiskuntien rakentamiseksi sekä kilpailukyvyn parantamiseksi kansainvälisillä markkinoilla. Ne tukevat toisiaan täydentävien kansallisten politiikkojen laatimista ja valmiuksien kehittämistä edistäen siten alueellista vakautta, yhteenkuuluvuutta ja vaurautta Karibialla.

2. Osapuolet sopivat, että ne edistävät Karibian alueen yleismaailmallista tunnustamista rauhan alueeksi. Ne edistävät myös Karibianmeren kestävää kehitystä ottaen huomioon sen roolin alueellisen yhdentymisen ja yhteistyön mahdollistajana alueella.

3. Osapuolet lisäävät yhteistyötään alueellista yhdentymistä ajavien järjestöjen ja niiden maiden ja alueiden kanssa, jotka jakavat samat arvot ja jotka ovat halukkaita ja kykeneviä edistämään yhteisiä tavoitteita, ja edistävät koko Karibian alueen taloudellista, sosiaalista ja poliittista kehitystä. Ne tukevat tarvittaessa alueellisten lähestymistapojen laatimista yhteisiin huolenaiheisiin, muun muassa yhdessä koko Karibian alueen ja Latinalaisen Amerikan kanssa.

2 luku

Toimijat ja prosessit

5 artikla

Institutionaaliset määräykset

1. Tällä pöytäkirjalla perustetut toimielimet, joiden kokoonpano ja tehtävät määritellään sopimuksen yleisessä osassa, ovat seuraavat:

a) Karibian ja EU:n ministerineuvosto;

b) Karibian ja EU:n sekakomitea;

c) Karibian ja EU:n parlamentaarinen edustajakokous.

2. Osapuolet voivat päättää kokoontua valtion- tai hallitusten päämiesten tasolla antaakseen Karibian ja EU:n kumppanuudelle strategista poliittista ohjausta ja valvoakseen sitä.

6 artikla

Karibian alueella sijaitsevat merentakaiset maat ja alueet sekä syrjäisimmät alueet

1. Osapuolet vahvistavat tiiviitä historiallisia, taloudellisia, kulttuurisia ja ihmisten välisiä siteitä AKT-järjestön Karibian valtioiden ja EU:hun assosioituneiden merentakaisten maiden ja alueiden (MMA:t) ja Euroopan unionin syrjäisimpien alueiden välillä. Osapuolet helpottavat näiden merentakaisten maiden ja alueiden sekä syrjäisimpien alueiden osallistumista alueellisiin yhdentymis- ja yhteistyöprosesseihin sekä soveltuvin osin alueellisten järjestöjen toimintaan etenkin kaupan, investointien ja taloudellisen yhteistyön, yksityissektorin kehittämisen, energian, yhteenliitettävyyden ja digitalisoinnin, inhimillisen ja sosiaalisen kehityksen, sekä ilmastonmuutoksen, ympäristön kestävyyden, luonnonvarojen kestävän hoidon ja matkailun aloilla.

2. Osapuolet sopivat, että Karibian alueen MMA:ille annetaan tarkkailijan asema tällä pöytäkirjalla perustetuissa yhteisissä toimielimissä.

7 artikla

Sidosryhmien kuuleminen

Osapuolet ottavat käyttöön ja kehittävät kuulemis- ja vuoropuhelumekanismeja kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien, kuten paikallisviranomaisten, kansalaisyhteiskunnan edustajien ja yksityisen sektorin, kanssa niille tiedottamiseksi, niiden neuvomiseksi ja kuulemiseksi sekä niiden panoksen saamiseksi poliittisiin prosesseihin ja tämän pöytäkirjan täytäntöönpanoon. Kuuleminen ja vuoropuhelu järjestetään sidosryhmien näkökantojen keräämiseksi Karibian ja EU:n ministerineuvoston kokouksia varten.

8 artikla

Täytäntöönpano ja seuranta

1. Osapuolet panevat sitoumuksensa täytäntöön tarkoituksenmukaisimmalla tasolla politiikkakehystensä mukaisesti. Ne laativat ja toteuttavat toimenpiteitä pöytäkirjan täytäntöönpanon vaikuttavuuden maksimoimiseksi ja kaikkien asianomaisten sidosryhmien osallistumisen lisäämiseksi.

2. Osapuolet seuraavat ja tarkastelevat pöytäkirjan täytäntöönpanoa varmistaakseen, että se tapahtuu todellisen kumppanuuden hengessä ja pöytäkirjan strategisten painopisteiden mukaisesti. Ne voivat tarkastella pöytäkirjaa säännöllisesti ja yhteisestä sopimuksesta laajentaa sen soveltamisalaa uusille toiminta-aloille sopimuksen yleisessä osassa olevassa 99 artiklassa määrättyä menettelyä noudattaen.

II OSA

KESKEISET YHTEISTYÖALAT

I OSASTO

Osallistava ja kestävä talouskasvu ja kehitys

9 artikla

Osapuolet edistävät kestävää ja osallistavaa talouskasvua ja kehitystä muuttamalla ja monipuolistamalla taloutta, parantamalla talouden häiriönsietokykyä, edistämällä alueellista yhdentymistä ja yhteistyötä, vahvistamalla talous- ja kauppasuhteita sekä tehostamalla siirtymistä siihen, että kaikilla olisi ihmisarvoista työtä. Ne tekevät yhteistyötä tavoitteenaan helpottaa kauppa- ja investointivirtojen lisäämistä parantamalla makrotaloudellista vakautta, rahoitusvakautta ja liiketoimintaedellytyksiä sekä edistää digitaalista siirtymää, yksityisen sektorin kehittämistä, teollistumista sekä vähähiilisiä ja ilmastonmuutoksen kestäviä talouksia varmistaen samalla, että kaikki ihmiset hyötyvät avautuvista liiketoimintamahdollisuuksista. Ne noudattavat ja suojelevat ihmisoikeuksia ja työelämän perusnormeja muun muassa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun avulla sekä edistävät ympäristön kestävyyttä ja jaettua vaurautta. Ne sopivat keskittävänsä toimensa keskeisille ja nouseville talouden aloille, jolloin saadaan aikaan kestävään kasvuun, lisäarvon tuottamiseen, työpaikkojen luomiseen ja köyhyyden poistamiseen kohdistuvia kerrannaisvaikutuksia.

1 luku

Talouden yleiset puitteet

10 artikla

Taloudellisen kehityksen edellytykset

1. Osapuolet parantavat makrotaloudellista ja rahoitusvakautta, vahvistavat julkista varainhoitoa ja pyrkivät saamaan julkisen velan kestävälle tasolle. Ne tukevat Karibian alueellista taloudellista yhdentymistä ja yhteistyötä, jotta maat voivat hyötyä syvemmästä integroitumisesta alueellisiin ja maailmanlaajuisiin arvoketjuihin. Ne yhdenmukaistavat ja yksinkertaistavat liiketoiminnan sääntelyä ja prosesseja, ottavat käyttöön järkeviä kilpailupolitiikkoja, mukaan lukien julkisten tukien läpinäkyvyys, ja varmistavat tehokkaat ja ennakoitavat verojärjestelmät, myös alueen sisäisellä tasolla.

2. Osapuolet luovat suotuisan oikeudellisen ympäristön, vahvistavat julkishallintojen ja oikeuslaitosten toiminnan tehokkuutta, parantavat liiketoimintaedellytyksiä sääntelyvaatimusten uudistamisen avulla, parantavat rahoituksen saantia ja varmistavat maaoikeuksien, muiden omistusoikeuksien ja immateriaalioikeuksien suojaamisen.

3. Osapuolet edistävät politiikkoja, joilla parannetaan työmarkkinoiden merkityksellisyyttä, tehokkuutta ja tuloksellisuutta, ja tukevat työvoiman liikkuvuutta alueen sisäinen liikkuvuus mukaan lukien. Ne edistävät laadukasta koulutusta ja osaamisen kehittämistä ja kehittävät asianmukaista ammatillista koulutusta. Ne varmistavat, että inhimillisen pääoman kehittäminen sovitetaan työmarkkinoiden tarpeisiin ja työllistymismahdollisuuksiin ja että sitä tehostetaan yksityisen sektorin panoksella.

4. Osapuolet tukevat keskeisen infrastruktuurin, kuten energia-, liikenne- ja vesihuoltoinfrastruktuurin sekä digitaalisten yhteyksien, kehittämistä. Ne tekevät yhteistyötä hyödyntääkseen mahdollisuuksia, joita teknologian kehitys tarjoaa ja joita syntyy digitaalitaloudessa, myös tekoälyn alalla.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen rahoituksen saantia erityisesti mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten (mikro- ja pk-yritykset) kannalta, muun muassa säänneltyjen pankkipalvelujen ja muiden kuin pankkipalvelujen avulla. Ne ottavat käyttöön ja parantavat digitaalisia rahoituspalveluja muun muassa tehostamalla sovittujen kansainvälisten normien noudattamista koskevaa yhteistyötä ja varmistamalla markkinoiden tehokkuuden ja luotettavuuden, kuluttajansuojan ja rahoitusalan mobiilipalvelujen paremman saatavuuden.

6. Osapuolet torjuvat kaikenlaista taloudellisen toiminnan aiheuttamaa pilaantumista muun muassa määrittelemällä ja osoittamalla selkeästi toimialojen ja elinkeinonharjoittajien vastuualueet toimitusketjun kaikissa vaiheissa laajennetun tuottajavastuun periaatteen ja ”saastuttaja maksaa” -periaatteen mukaisesti. Ne tukevat vihreän kasvun aloitteita, resurssitehokkuuden parantamista sekä puhtaiden ja ympäristöä säästävien teknologioiden ja teollisuusprosessien käyttöönottoa.

7. Osapuolet kehittävät kiertotaloutta edistämällä luonnonvarojen kestävää kulutusta ja käyttöä tuotannossa muun muassa vahvistamalla tieteellisiä ja teknologisia valmiuksia, noudattamalla standardeja, vaihtamalla parhaita käytäntöjä ja järkeistämällä fossiilisten polttoaineiden tehottomien tukien käyttöä.

8. Osapuolet edistävät maantieteellisten merkintöjen rekisteröintiä ja suojelua ja toteuttavat toimia, joilla tuetaan teknologian ja innovaatioiden käytön lisäämistä lisäarvon kasvattamiseksi alueellisissa ja maailmanlaajuisissa arvoketjuissa.

11 artikla

Investoinnit

1. Osapuolet sitoutuvat edistämään julkisia ja yksityisiä investointeja, erityisesti lisäarvoa tuottavilla aloilla, joilla on hyvät mahdollisuudet luoda kestäviä työpaikkoja ja vauhdittaa talouskasvua.

2. Osapuolet yhdenmukaistavat ja virtaviivaistavat investointeja koskevia sääntöjä, menettelyjä ja vaatimuksia. Siinä tarkoituksessa ne asettavat etusijalle mikro- ja pk-yritysten erityistarpeet. Ne tukevat alueellisten investointipolitiikkojen, -strategioiden ja -välineiden kehittämistä.

3. Osapuolet kannustavat ja edistävät investointeja Karibialla muun muassa vahvistamalla liiketoimintaa helpottavia toimenpiteitä. Ne tukevat investointeja lisäämällä läpinäkyvyyttä, tiedotusta ja sijoittajien tietoisuutta liiketoimintamahdollisuuksista sekä investointiedellytyksistä ja -menettelyistä. Ne edistävät taloudellisia suuntauksia koskevan teknisen analyysin ja osaamisen sekä investointiriskien hallinnan vahvistamista.

4. Osapuolet käyttävät julkista rahoitusta strategisesti investointimekanismien ja -välineiden vahvistamiseen ja julkisten ja yksityisten lisäinvestointien liikkeelle saamiseen muun muassa rahoituksen yhdistämisen, takuiden ja muiden innovatiivisten rahoitusvälineiden avulla velanhoitokyvyn huomioon ottaen.

12 artikla

Yksityisen sektorin kehittäminen ja teollistuminen

1. Osapuolet tukevat yksityisen sektorin kehittämistä ja kestävää teollistumista ja suunnittelevat politiikkoja yrittäjyyden, elinkeinoelämän monipuolistamisen ja tuottavuuden tehostamiseksi. Ne tukevat myös yritysten kilpailukykyä muun muassa kehittämällä valmiuksia noudattaa asiaankuuluvia kansainvälisiä standardeja, tehostamalla innovointia edistäviä toimenpiteitä ja parantamalla innovatiivisen rahoituksen saantia. Ne edistävät institutionaalisia valmiuksia edistää kauppa- ja talouspoliittista päätöksentekoa.

2. Osapuolet asettavat etusijalle naisten ja nuorten yrittäjyyden tukemisen erityisesti kehittämällä yrityksille annettavaa kohdennettua tukea ja koulutusta sekä parantamalla kohtuuhintaisen ja luotettavan teknologian ja rahoituksen saatavuutta.

3. Osapuolet tukevat mikro- ja pk-yritysten kasvua ja kilpailukykyä, edistävät alueellisen liiketoiminnan kehittämistä ja helpottavat yritysten välisiä yhteyksiä Karibian ja EU:n talouden toimijoiden välillä.

4. Osapuolet kiinnittävät erityistä huomiota epäviralliseen sektoriin ja sen toimintojen virallistamiseen, muun muassa liiketoiminnan kehittämiseen annettavan kohdennetun tuen avulla.

5. Osapuolet edistävät ja helpottavat yksityisen sektorin alueellisten toimiala- ja ammattialajärjestöjen perustamista ja vahvistamista muun muassa parantamalla teknisiä, institutionaalisia ja tutkimusvalmiuksia sekä poliittiseen vaikuttamiseen liittyviä valmiuksia.

6. Osapuolet helpottavat digitalisointia ja edistävät tutkimus-, kehitys- ja innovointihankkeita keskeisillä talouden aloilla muun muassa lisäämällä teollisuuden ja tutkimus- ja tiedelaitosten välisiä yhteyksiä korkean lisäarvon omaavien tuotteiden määrän lisäämiseksi, kilpailukyvyn parantamiseksi ja uusien markkinoiden kehittämiseksi.

7. Osapuolet edistävät julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien lisäämistä keinona saada liikkeelle kotimaista ja ulkomaista pääomaa.

8. Osapuolet tukevat resurssitehokkuuden parantamista sekä puhtaampien ja ympäristöä paremmin säästävien teknologioiden ja teollisuusprosessien käyttöönottoa.

9. Osapuolet edistävät teollisuuden kehittämistä tehdäkseen talouskasvusta kestävää. Ne laativat kohdennettuja politiikkoja, joiden tavoitteena on helpottaa teollisuuden kasvua ja mahdollisuuksia etenkin luomalla kytköksiä ja kehittämällä lisäarvoa tuottavia toimintoja. Ne laativat ja panevat täytäntöön kestäviä kansallisia ja alueellisia teollisuuspolitiikkoja yksityisen sektorin kilpailukyvyn parantamiseksi, erityisesti keskikorkean/korkean teknologian valmistusteollisuudessa ja viennissä. Ne kannustavat ja helpottavat asianmukaisen teknologian kehittämistä edistääkseen talouksiensa monipuolistamista niin, että pääpaino on korkean lisäarvon teollisuustuotteiden tuotannossa.

10. Osapuolet edistävät omien valuuttojensa entistä laajempaa käyttöä kansainvälisissä liiketoimissa.

13 artikla

Yhteistyö kaupan alalla

1. Osapuolet edistävät alueellisia yhdentymis- ja yhteistyöprosesseja Karibialla muun muassa vahvistamalla kaupan helpottamista ja sääntelyn yhdenmukaistamista, jotta maat ja talouden toimijat voivat hyötyä kaupankäynnistä naapurimaidensa kanssa ja edistää integroitumistaan keskeisiin alueellisiin ja maailmanlaajuisiin arvoketjuihin. Ne toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä tukeakseen sekä Caricom-yhtenäismarkkinoiden ja -talouden (CSME) että Itä-Karibian valtioiden järjestön (OECS) talousliiton kehittämistä.

2. Osapuolet tukevat CARIFORUM-valtioiden sekä Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden välisen talouskumppanuussopimuksen (jäljempänä 'Cariforumin ja EU:n talouskumppanuussopimus') täytäntöönpanoa vahvistaakseen sen tuloksellisuutta kestävän kehityksen edistämisvälineenä ja varmistaakseen sen kaupallisen merkityksen. Tätä tarkoitusta varten ne tekevät yhteistyötä vahvistaakseen mekanismeja, menettelyjä ja instituutioita kansallisen ja alueellisen tuotantokapasiteetin ja sääntelyvalmiuksien lisäämiseksi. Lisäksi ne tekevät yhteistyötä asianmukaisten tukipolitiikkojen käyttöön ottamiseksi, jotta voidaan helpottaa kauppavirtojen lisäämistä muun muassa vahvistamalla tuotantoa ja yrittäjyyttä ja laadukasta infrastruktuuria, parantamalla digitaalisia tukikehyksiä, lisäämällä investointeja lisäarvoa tuottaville aloille sekä kehittämällä tehokasta sähköistä kaupankäyntiä.

3. Osapuolet tukevat koko Karibian alueen, mukaan lukien EU:hun assosioituneet MMA:t ja muut alueet, kauppaa keinona edistää osallistavaa ja kestävää kehitystä.

4. Osapuolet tukevat kaupan helpottamista koskevan WTO:n sopimuksen täytäntöönpanoa ja helpottavat kauppaa muun muassa toteuttamalla tukitoimenpiteitä sekä kaupan kustannusten että mikro- ja pk-yritysten taloudellisen ja sääntelytaakan vähentämiseksi.

5. Osapuolet noudattavat uusien monenvälisten tai kahdenvälisten kauppasopimusten osalta innovatiivista erityis- ja erilliskohtelua soveltuvin osin varmistamalla esimerkiksi, että kaupan alan sitoumuksiin sisältyvissä joustomahdollisuuksissa otetaan huomioon osoitetut täytäntöönpanovalmiuksiin liittyvät tarpeet.

2 luku

Ensisijaiset talouden alat

14 artikla

Palvelut

1. Osapuolet vahvistavat sääntelyvalmiuksia ja tuotantokapasiteettia palvelualan keskeisillä osa-alueilla muun muassa laatimalla alakohtaisia politiikkoja ja lainsäädäntökehyksiä ja kehittämällä kansallisia ja alueellisia sääntelyvalmiuksia, jotta palveluntarjoajat voivat hyödyntää Cariforumin ja EU:n talouskumppanuussopimuksen, CSME:n, OECS:n ja muiden Karibian-sisäisten alueellisten yhdentymisjärjestelyjen tarjoamia markkinamahdollisuuksia. Ne kiinnittävät erityistä huomiota asiantuntijapalveluihin, kokouspalveluihin, virkistyspalveluihin, audiovisuaalisiin palveluihin sekä palveluihin tietojenkäsittelyn, kulttuurin ja luovien alojen, urheilun ja liikunnan, koulutuksen, rahoituksen, viestinnän, liikenteen, ympäristön ja matkailun aloilla.

2. Osapuolet laativat strategioita ja asianmukaisia politiikkoja parantaakseen kaupan rahoituksen ja rahoituspalvelujen saatavuutta. Lisäksi ne parantavat valmiuksia kerätä, tallentaa, levittää ja analysoida palvelujen kauppaa koskevia tietoja ja tilastoja.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen ja vahvistaakseen palvelujen vaikutusta kaupan kilpailukykyyn ja syventävät arvoketjuja muun muassa edistämällä innovointia palveluihin liittyvän valmistusteollisuuden alalla ja vahvistamalla palvelujen roolia tavaroiden tuotannossa.

4. Osapuolet tukevat alueellisten ammattialajärjestöjen valmiuksien parantamista, jotta ne voivat osallistua vastavuoroista tunnustamista koskevista sopimuksista käytäviin neuvotteluihin ja tällaisten sopimusten edistämiseen.

15 artikla

Sininen talous

1. Osapuolet edistävät niin kutsutun sinisen talouden kehittämistä kestäväksi ja innovatiiviseksi. Ne tekevät sen pyrkimällä sovittamaan talouskasvun ja ihmisarvoisten työpaikkojen luomisen yhteen ruoka- ja ravitsemusturvan parantamisen, toimeentulon kohentamisen, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja valtamerten ekosysteemien vahvistamisen kanssa niin, että samalla vähennetään ympäristöriskejä ja ekologisia haittavaikutuksia. Ne tukevat ennalta varautumisen periaatteen mukaisten, tieteelliseen tutkimukseen perustuvien lähestymistapojen soveltamista meriekosysteemien ja biodiversiteetin säilyttämiseen ja suojeluun sekä luonnonvarojen kestävään käyttöön. Ne edistävät kotimaisia ja ulkomaisia investointeja ja laativat tarvittavia sääntelykehyksiä ja infrastruktuureja sinisen talouden toimintojen edistämiseksi. Lisäksi ne edistävät kahden- ja monenvälistä yhteistyötä tukeakseen kestävien ja innovatiivisten sinisten talouksien kehittämistä.

2. Osapuolet tehostavat kestävän kalastuksen kehittämistä edistämällä kestävän kalastuksen arvoketjuja ja lisäämällä paikallistason valmiuksia jalostaa kalastustuotteita ja noudattaa kansainvälisten markkinoiden sääntelyvaatimuksia, ja näin toimiessaan ne ottavat huomioon pienimuotoisen kalastuksen tarpeet ja varmistavat turvalliset, terveelliset ja ihmisarvoiset työolot kalastajille ja muille alan työntekijöille.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä kehittääkseen kestävää vesiviljelyä, muun muassa meriviljelyä, tehokkaan aluesuunnittelun, ekosysteemeihin perustuvan lähestymistavan ja sijoittajien tasapuolisten toimintaedellytysten avulla varmistaen, että paikallisyhteisöjen huolenaiheet otetaan huomioon.

4. Osapuolet hyödyntävät meribioteknologian tarjoamia mahdollisuuksia muun muassa tukemalla tutkimustyötä, edistämällä tutkijoiden, talouden toimijoiden ja päätöksentekijöiden välistä yhteistyötä, edistämällä teknologian siirtoa ja vähentämällä teknisiä pullonkauloja sijoittajien markkinoille pääsyn helpottamiseksi niin, että samalla vältetään meriympäristölle aiheutuvat riskit.

16 artikla

Maatalous

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä maatalouden kestävän tuotannon ja tuottavuuden lisäämiseksi ja monipuolistamiseksi tavoitteenaan parantaa ruokaturvaa, ravitsemusta ja toimeentuloa, luoda ihmisarvoisia työpaikkoja sekä kasvattaa tuloja mahdollistamalla pääsyn alueellisille ja kansainvälisille markkinoille. Ne vahvistavat ilmastonmuutokseen sopeutuvia viljelymenetelmiä etenkin pientiloilla, edistävät luonnonvarojen ja ekosysteemipalvelujen kestävää hallintaa ja tehokasta käyttöä sekä poistavat kannustimia, jotka johtavat kestämättömään tuotantoon.

2. Osapuolet vahvistavat kansallista ja alueellista tutkimusta, koulutusta, tieteen harjoittamista ja innovointia älykkään maatalouden alalla.

3. Osapuolet kehittävät maatalouselintarvikealaa, edistävät siihen tehtäviä investointeja ja ottavat käyttöön sääntöjä ja määräyksiä, joilla tuetaan alan investointien lisäämistä. Ne tekevät yhteistyötä parantaakseen tuottajien, jalostajien ja viejien mahdollisuuksia päästä markkinoille ja tuottaa enemmän lisäarvoa paikallisissa, alueellisissa ja maailmanlaajuisissa arvoketjuissa, muun muassa edistämällä teknologian ja innovoinnin käytön lisäämistä, parantamalla valmiuksia mukautua tullien ulkopuolisiin esteisiin, erityisesti kaupan teknisiin esteisiin ja terveys- ja kasvinsuojeluvaatimuksiin, sekä edistämällä reilun kaupan järjestelmiä ja luomutuotantojärjestelmiä lisäarvon luomiseksi maataloustuotteiden jalostusteollisuudessa.

4. Osapuolet varmistavat naisten yhtäläiset maa- ja perintöoikeudet ja parantavat heidän mahdollisuuksiaan päästä markkinoille ja saada rahoitusta, tukipalveluja ja maatalousneuvontaa. Lisäksi ne tukevat nuorten yrittäjyyttä muun muassa tarjoamalla kohdennettuja neuvontapalveluja, teknologiaa ja rahoitusta.

17 artikla

Kaivos- ja kaivannaisteollisuus

1. Osapuolet edistävät oikeudenmukaista ja syrjimätöntä pääsyä mineraalien ja raaka-aineiden kestävän louhinnan ja kaupan alalle kunnioittaen täysin maiden suvereenia oikeutta omiin luonnonvaroihinsa ja turvaten vaikutusalueella asuvien yhteisöjen oikeudet. Ne edistävät resurssien oikeudenmukaista jakoa ja torjuvat mineraalivarojen laitonta hyödyntämistä kansallisin, alueellisin ja kansainvälisin oikeudellisin keinoin.

2. Osapuolet edistävät kaivos- ja kaivannaisteollisuuden avoimuutta, vastuuvelvollisuutta ja vastuullista hallinnointia kaivos- ja kaivannaisteollisuuden avoimuutta koskevan aloitteen ja muiden asiaa koskevien alueellisten ja kansainvälisten sitoumusten mukaisesti.

3. Osapuolet vahvistavat yritysten yhteiskuntavastuuta ja vastuullista yritystoimintaa koko arvoketjussa esimerkiksi antamalla ja panemalla täytäntöön asiaa koskevaa lainsäädäntöä tarpeen mukaan ja ottamalla huomioon asiaa koskevat kansainväliset normit.

18 artikla

Kestävä energia

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä tavoitteenaan vahvistaa energiaturvallisuutta ja kestävän energian turvattua saantia kaikille, muun muassa haavoittuvimmassa asemassa oleville kuluttajille ja keskeisille talouden aloille, sekä parantaa energiainfrastruktuurin kestävyyttä puhtaan energian saatavuuden, keston ja edullisuuden turvaamiseksi.

2. Osapuolet edistävät avoimia, läpinäkyviä ja toimivia energiamarkkinoita, jotka kannustavat osallistavien ja kestävien investointien tekemiseen varsinkin uusiutuvan energian tuotantoon ja yhteistuotantoon, siirtoon, jakeluun ja energiatehokkuuteen. Ne tekevät yhteistyötä yrittäjyyden lisäämiseksi alalla.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä lisätäkseen julkisia ja yksityisiä investointeja uusiutuvaan energiaan ja energiatehokkuuteen kiinnittäen huomiota asianmukaisten kansallisten ja alueellisten energia-alan aloitteiden laatimiseen ja toteuttamiseen sekä niitä tukeviin laadukkaisiin infrastruktuurijärjestelmiin.

4. Osapuolet edistävät energiatehokkuutta ja energiansäästöä energiaketjun kaikissa vaiheissa tuotannosta kulutukseen.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä energiaverkkojen yhteen liittämiseksi ja yhteenliitettävyyden parantamiseksi, Karibian alueen energiasiirtymän edistämiseksi kehittämällä ja käyttämällä puhdasta, monipuolista, kustannustehokasta ja kestävää energiateknologiaa, kuten uusiutuvaan ja vähäpäästöiseen energiaan liittyvää teknologiaa, teknologian siirron edistämiseksi ja inhimillisten ja teknisten valmiuksien sekä tutkimuksen ja innovoinnin kehittämiseksi.

19 artikla

Yhteydet

1. Osapuolet vahvistavat kestäviä, kattavia ja sääntöihin perustuvia alueen sisäisiä yhteyksiä. Ne tekevät yhteistyötä liikenneyhteyksien, tieto- ja viestintäteknologian ja digitaalisen infrastruktuurin parantamiseksi häiriönsietokykyisellä ja kestävällä tavalla. Ne hyödyntävät taloudellisia mahdollisuuksia muun muassa vahvistamalla keskeisten toimijoiden teknisiä ja inhimillisiä valmiuksia.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä kehittääkseen laadukasta ja kestävää liikennettä ja siihen liittyviä infrastruktuurijärjestelmiä, mikä helpottaa ja parantaa ihmisten, myös liikuntarajoitteisten henkilöiden, ja tavaroiden liikkuvuutta. Ne pyrkivät parantamaan maaseutu-, kaupunki-, lento-, meri-, sisävesi-, rautatie- ja maantieliikenteen palvelujen saatavuutta muun muassa kehittämällä ja edistämällä alueen sisäistä yhteistyötä koko Karibian alueella.

3. Osapuolet lisäävät investointeja liikenteeseen ja parantavat alan yleistä hallintoa muun muassa poistamalla kapasiteettiongelmia ja laatimalla ja panemalla täytäntöön tehokkaita määräyksiä, joilla mahdollistetaan tasapuolinen kilpailu eri liikennemuotojen sisällä ja välillä.

4. Osapuolet parantavat avoimen, edullisen ja turvallisen tieto- ja viestintäteknologian saatavuutta kaikille muun muassa tukemalla kohdennettuja investointeja. Ne laativat tarvittavat lainsäädäntökehykset ja perustavat sääntelyelimet, jotta voidaan myöntää toimilupia palveluntarjoajille, edistää kilpailukäyttäytymistä, varmistaa kuluttajien oikeudenmukainen kohtelu sekä tukea tieto- ja kuluttajansuojaa.

5. Osapuolet parantavat avoimien, kohtuuhintaisten, turvallisten ja luotettavien laajakaistayhteyksien saatavuutta kaikille ja kehittävät digitaalista infrastruktuuria muun muassa parannettujen merenalaisten kaapeleiden ja muiden nykyaikaisten siirtoteknologioiden avulla. Ne laativat politiikka- ja sääntelykehyksiä mahdollistaakseen lupien myöntämisen palveluntarjoajille, edistääkseen kilpailukäyttäytymistä, kuluttajien oikeudenmukaista kohtelua ja kuluttajansuojaa sekä turvatakseen viestinnän luottamuksellisuuden ja oikeuden henkilötietojen suojaan niiden käsittelyn yhteydessä.

6. Osapuolet edistävät alueellisen digitaalitalouden perustamista ihmisarvoisten työpaikkojen luomiseksi ja talouden kehittämiseksi laatimalla digitaalitaloutta tukevan sääntelykehyksen, jotta voidaan edistää digitaalista yrittäjyyttä, houkutella investointeja ja tukea yksityisen sektorin digitalisointia. Ne tekevät yhteistyötä tavoitteenaan poistaa tarpeettomat esteet, parantaa digitaalista luottamusta, kehittää sähköisen allekirjoituksen ratkaisuja kaupan lisäämiseksi sekä edistää uusien tuotteiden syntymistä, asiaankuuluvien kansainvälisten normien ja avoimen datan kehittämistä ja käyttöä sekä kuluttajien ja henkilötietojen suojaa.

20 artikla

Matkailu

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä tukeakseen matkailualan tasapainoista ja kestävää kehitystä, jotta voidaan edistää talouden osallistavaa kehitystä. Ne varmistavat, että matkailupolitiikan suunnittelussa ja kehittämisessä otetaan huomioon ympäristö-, kulttuuri- ja sosiaaliset näkökohdat sekä biodiversiteetin ja muiden luonnonvarojen kestävä käyttö ja suojelu.

2. Osapuolet lisäävät investointeja tavoitteenaan edistää ja kehittää matkailutuotteita ja -palveluja ja siten luoda ihmisarvoisia työpaikkoja solmimalla innovatiivisia kumppanuuksia keskeisten talouden toimijoiden kanssa, panostamalla inhimillisen pääoman kehittämiseen ja markkinointiin sekä helpottamalla yritysten välisiä yhteyksiä kilpailukyvyn edistämiseksi ja palvelustandardien parantamiseksi. Tässä yhteydessä ne sopivat kiinnittävänsä erityistä huomiota mikro- ja pk-yrityksiin.

3. Osapuolet vahvistavat kytköksiä matkailualan ja muiden siihen liittyvien talouden alojen, etenkin maatalouden, valmistusteollisuuden, sinisen talouden ja liikenteen, välillä. Ne houkuttelevat investointeja kestävään energiaan, perusinfrastruktuuriin ja -palveluihin, digitaaliteknologiaan, tilastoihin ja inhimilliseen kehitykseen matkailuteollisuuden kilpailukyvyn ja kestävyyden parantamiseksi.

4. Osapuolet toteuttavat toimia matkailusta saatavien sosioekonomisten hyötyjen maksimoimiseksi. Ne parantavat kulttuuriperinnön ja luonnonvarojen suojelua ja edistämistä ja tukevat kaikkia matkailun innovatiivisia muotoja ja niin tehdessään kunnioittavat paikallisyhteisöjen ja alkuperäiskansojen oikeuksista annetun YK:n julistuksen mukaisten alkuperäiskansojen loukkaamattomuutta ja intressejä ja maksimoivat näiden sidosryhmien osallistumisen matkailun kehittämisprosessiin.

21 artikla

Tutkimus, innovointi ja teknologia

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä tieteen, tutkimuksen, innovoinnin ja teknologian kehittämisen alalla talouden monipuolistamisen tukemiseksi, sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen edistämiseksi, alueellisen kilpailukyvyn parantamiseksi ja osallistavan digitaalitalouden luomisen edistämiseksi. Ne kehittävät tutkimusverkostojen sekä tietojenkäsittelyyn ja tieteelliseen tietoon liittyvien infrastruktuurien ja palvelujen yhteenliitettävyyttä ja -toimivuutta ja edistävät niiden kehittämistä alueellisessa toimintaympäristössään.

2. Osapuolet edistävät tutkimuskapasiteetin, -infrastruktuurin ja -laitosten, tiedejulkaisujen ja tieteellisen tiedon kehittämistä. Ne edistävät ja tukevat tiedemaailman edustajille ja tutkijoille tarkoitettuja innovatiivisia koulutus- ja yhteistyöohjelmia. Ne parantavat korkeakoulujen valmiuksia tehdä tehokasta yhteistyötä tutkimuksen sekä tieteellisen ja teknologisen innovoinnin alalla muun muassa akateemisten vaihto-ohjelmien avulla. Ne helpottavat julkishallinnon, tiedelaitosten ja yritysten yhteistyötä. Ne edistävät avointa dataa ja innovointia talouden kehityksen vauhdittamiseksi ja molempia osapuolia hyödyttävän tieteellisen huippuosaamisen saavuttamiseksi.

3. Osapuolet tukevat tietopohjaisten talouksien ja osallistavien digitaaliyhteiskuntien kehittämistä. Ne edistävät perinteisen osaamisen säilyttämistä ja käyttöä, biodiversiteettiä, muiden luonnonvarojen kestävää hoitoa ja teknologian ja asiantuntemuksen siirtoa.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä yhteistä etua koskevissa asioissa siviiliavaruustoiminnan alalla, kuten avaruustutkimuksessa, maailmanlaajuisen satelliittinavigointijärjestelmän sovelluksissa ja palveluissa, satelliitteihin perustuvien tarkennusjärjestelmien kehittämisessä, maan havainnoinnissa ja geotieteessä, erityisesti varhaisvaroitus- ja seurantamekanismien käytössä.

22 artikla

Kulttuuriala ja luovat alat

1. Osapuolet tukevat kulttuurialaa ja luovia aloja kestävän sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen ja ihmisarvoisten työpaikkojen edistäjänä. Ne toteuttavat toimenpiteitä, joilla muun muassa tuetaan luovaa kehitystä sekä taide-esitysten ja taiteellisen tuotannon digitalisointia. Ne vaihtavat parhaita käytäntöjä kulttuurin kehittämisen ja kulttuuriyrittäjyyden edistämiseksi.

2. Osapuolet edistävät kestävää kehitystä tehostamalla kulttuurivaihtoa, edistämällä yhteistuotantoja sekä kulttuurialan ja luovien alojen yhteisiä aloitteita ja lisäämällä kulttuurin ja luovien alojen ammattilaisten ja kouluttajien liikkuvuutta. Ne tukevat taide-esineiden levitystä vakiintuneita kansainvälisiä käytäntöjä kaikilta osin noudattaen.

3. Osapuolet tukevat kulttuurienvälistä vuoropuhelua EU:n ja Karibian alueen nuorten, kansalaisjärjestöjen ja yksittäisten henkilöiden välillä.

23 artikla

Valmistusteollisuus

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä kestävän valmistusteollisuuden edistämiseksi tavoitteenaan syventää lisäarvon muodostamista erityisesti huipputeknologian tuotteiden viennissä, helpottaa monipuolistumista ja maksimoida sen tarjoamat mahdollisuudet luoda taaksepäin suuntautuvia kytköksiä keskeisten talouden alojen, kuten maatalouden, sinisen talouden, kaivos- ja kaivannaisteollisuuden ja palvelualan, kanssa.

2. Osapuolet laativat politiikkatoimia, joilla houkutellaan koti- ja ulkomaisia suoria investointeja valmistusteollisuuteen. Ne edistävät liiketoiminnan helpottamista tavoitteenaan edistää vertaisyhteistyötä, syventää kaupallisia kumppanuuksia ja kehittää teollisuuskeskittymiä, ekosysteemejä ja verkostoja.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä laatiakseen toimenpiteitä, joilla parannetaan valmistusteollisuuden kilpailukykyä lisäämällä tuotantokapasiteettia ja puuttumalla rajoitteisiin, kuten ammattitaitoisen työvoiman puutteeseen, logistiikka- ja infrastruktuurivajeisiin sekä rahoituksen ja markkina-analyysien saantivaikeuksiin. Ne tukevat tutkimusta ja innovointia, edistävät keskeisten mahdollistavien teknologioiden kehittämistä ja soveltamista sekä vahvistavat teollisuuden ja tutkimus- ja tiedelaitosten välisiä yhteyksiä.

4. Osapuolet tukevat teollisuustuotteiden kaupan lisäämistä muun muassa helpottamalla kauppaa ja parantamalla yhteyksiä vientimarkkinoille, kaupan sääntelyvalmiuksia sekä valmiuksia noudattaa asiaankuuluvia kansainvälisiä työ- ja ympäristönormeja.

24 artikla

Kansainväliset yritys- ja rahoituspalvelut

Osapuolet pyrkivät kehittämään sääntöihin perustuvien kansainvälisten yritys- ja rahoituspalveluiden alaa Karibialla muun muassa tukemalla kohdennettua yhteistyötä, jonka tavoitteena on vahvistaa Karibian sääntelykehyksiä siten, että ne ovat kansainvälisesti sovittujen normien mukaisia, laatia tarkoituksenmukaisia alakohtaisia politiikkoja, parantaa osaamisen kehittämistä ja lisätä teknologioiden käyttöä ja digitalisointia. Osapuolet pyrkivät parhaansa mukaan varmistamaan, että kansainvälisen yritys- ja rahoituspalvelualan sääntelyä ja valvontaa koskevia kansainvälisesti sovittuja normeja noudatetaan ja että noudattamista valvotaan niiden alueella.

II OSASTO

Ympäristön kestävyys, ilmastonmuutos ja luonnonvarojen kestävä hoito

25 artikla

Osapuolet ovat tietoisia ilmastoon ja ympäristön kestävyyteen liittyvien ongelmien pitkäkestoisuuden aiheuttamasta äärimmäisen vakavasta uhasta niiden vaikutusalueella sijaitseville maille sekä ongelmien vaikutuksista elinkeinoihin. Ne toteuttavat kunnianhimoisia toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi, ympäristön laadun suojelemiseksi ja parantamiseksi sekä luonnonvarojen kestävän käytön ja hoidon toteutumiseksi, jotta voidaan kehittää kykyä selviytyä ilmastonmuutoksesta ja torjua ympäristön pilaantumista. Ne toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä, joilla torjutaan biodiversiteetin heikentymistä, ylläpidetään ja ennallistetaan ekosysteemejä, edistetään valtamerten hallinnointia, käännetään metsäkadon suunta, ehkäistään luonnonkatastrofeja ja ihmisen toiminnasta aiheutuvia uhkia ja reagoidaan niihin tapauskohtaisesti muun muassa ilmastorahoituksen, teknologian siirron edistämisen ja valmiuksien parantamisen avulla. Ne investoivat vihreään kasvuun, edistävät kiertotaloutta ja tukevat siirtymistä ilmastonmuutokseen sopeutuvaan ja vähäpäästöiseen kehitykseen varmistaen, että talouskasvun rinnalla huolehditaan kaikilta osin ympäristön kestävyydestä. Ne tekevät yhteistyötä koko Karibian alueella ja jatkavat etelä–etelä-yhteistyötä ja kolmenvälistä yhteistyötä.

26 artikla

Ilmastotoimet

1. Osapuolet laativat kokonaisvaltaisia ja osallistavia kansallisia ilmastopolitiikkoja ja -ohjelmia, toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä nopeuttaakseen ilmastonmuutosta koskevan YK:n puitesopimuksen ja sitä täydentävän Pariisin sopimuksen täytäntöönpanoa sekä jatkavat ilmastonmuutosta koskevia monenvälisiä toimia.

2. Osapuolet edistävät ilmastonmuutosta koskevien politiikkojen ja ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista koskevien toimenpiteiden sisällyttämistä kansallisiin ja alueellisiin strategioihin ja suunnitelmiin sekä toimintapoliittiseen vuoropuheluun. Ne tekevät yhteistyötä edistääkseen ilmastonmuutokseen sopeutumiseen tähtääviä toimia muun muassa välttämällä ilmastonmuutoksen haittavaikutuksiin kytkeytyvät menetykset ja vahingot, minimoimalla ne ja puuttumalla niihin. Ne kehittävät mittaamista, raportointia ja todentamista sekä arviointijärjestelmiä ilmastotoimien edistymisen seuraamiseksi.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä tavoitteenaan laatia ja asteittain päivittää kunnianhimoisia kansallisesti määriteltyjä panoksia sekä tiedottaa niistä, jatkaa kansallisia ja alueellisia hillintätoimenpiteitä näiden panosten tavoitteiden saavuttamiseksi ja laatia pitkän aikavälin strategioita, joilla tuetaan vähäpäästöistä ja ilmastokestävää kehitystä.

4. Osapuolet laativat ja panevat täytäntöön kansallisia sopeutumissuunnitelmia sekä kansallisia ja alueellisia strategioita. Ne ottavat sopeutumistoimenpiteet huomioon kaikilla tärkeimmillä herkillä aloilla, myös infrastruktuureissa, ja luovat tehokkaan hallintojärjestelmän sopeutumistoimien toteuttamiseksi ja ilmastonmuutosta koskevan tietämyksen ja hyvien käytäntöjen vaihtamisen helpottamiseksi kansallisella ja alueellisella tasolla.

5. Osapuolet ryhtyvät toimiin muun muassa lento- ja meriliikenteestä aiheutuvien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi esimerkiksi Pariisin sopimukseen perustuvien kansainvälisten sitoumustensa ja velvoitteidensa mukaisesti.

6. Osapuolet ottavat huomioon ilmastonmuutoksen aiheuttamat uhat rauhalle ja turvallisuudelle sekä ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnille ja tekevät sen vuoksi yhteistyötä sopeutumis- ja hillintävalmiuksien parantamiseksi ja edistävät toimenpiteitä, joilla parannetaan selviytymiskykyä haavoittuvuuden vähentämiseksi.

7. Osapuolet edistävät tavoitetta lopettaa asteittain fluorihiilivetyjen tuotanto ja kulutus otsonikerrosta heikentävistä aineista Montrealissa 16 päivänä syyskuuta 1987 tehdyn Montrealin pöytäkirjan mukaisesti tekemällä yhteistyötä, jolla tuetaan sitä koskevan Kigalin muutoksen ratifiointia ja varmistetaan sen nopea täytäntöönpano.

8. Osapuolet järkeistävät tehottomia ja tuhlaavaan kulutukseen kannustavia fossiilisten polttoaineiden tukia ja poistavat ne asteittain sekä minimoivat siitä mahdollisesti aiheutuvia haittavaikutuksia tavalla, joka suojelee köyhiä ja haavoittuvia yhteisöjä. Ne edistävät siirtymistä uusiutuviin ja puhtaampiin energianlähteisiin kansallisesti määritellyissä panoksissa yksilöityjen toimien mukaisesti.

9. Osapuolet tekevät yhteistyötä vähähiilisten talouksien ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen edistämiseksi vahvistamalla vihreää kasvua keskeisillä ja nousevilla talouden aloilla muun muassa ekoinnovaatioiden käyttöönoton, teknologian siirron edistämisen, standardien kehittämisen ja parhaiden käytäntöjen vaihdon avulla.

10. Osapuolet kehittävät innovatiivisia rahoitusvälineitä ja ohjaavat rahoitusvirtoja vähähiiliseen ja ilmastonmuutokseen sopeutuvaan kehitykseen panostamalla osallistavaan ilmastorahoitukseen, jolla köyhimpiä ja kaikkein haavoittuvimpia pyritään suojelemaan ilmastonmuutoksen haittavaikutuksilta. Ne edistävät talouspoliittisia välineitä, joilla tuetaan ilmastonmuutokseen liittyviä toimia, esimerkiksi hiilen hinnoittelua, markkinapohjaisia välineitä ja hiiliveroja.

11. Osapuolet edistävät koordinoinnin lisäämistä kaikilla hallintotasoilla kunnianhimoisten ilmasto- ja energiasitoumusten täytäntöönpanemiseksi. Ne kannustavat ja voimaannuttavat paikallisviranomaisia ja tukevat aloitteita, kuten maailmanlaajuista kaupunginjohtajien energia- ja ilmastosopimusta sekä aloitetta, joka koskee uusiutuviin energialähteisiin siirtymisen nopeuttamista pienissä kehittyvissä saarivaltioissa.

12. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen kansalaistensa ja instituutioidensa tieteellisiä ja teknisiä valmiuksia toteuttaa ilmastotoimia, hallinnoida ja seurata ympäristöasioita, muun muassa avaruusteknologiaa ja -tietojärjestelmiä käyttämällä, sekä tarjota kattavia ilmastopalveluja erityisesti haavoittuville sidosryhmille.

27 artikla

Biodiversiteetti, ekosysteemit ja luonnonvarat

1. Osapuolet tukevat ekosysteemien suojelua, kestävää käyttöä ja ennallistamista muun muassa parantaakseen alkuperäiskansojen toimeentuloa, alkuperäiskansojen oikeuksista annetun YK:n julistuksen mukaisesti, sekä paikallisyhteisöjen toimeentuloa, turvatakseen ekosysteemipalvelut ja mahdollistaakseen maidensa kestävän kehityksen. Ne suojelevat, ennallistavat ja lisäävät biodiversiteettiä ja toteuttavat toimenpiteitä biodiversiteettisopimuksen ja biologista monimuotoisuutta koskevaan yleissopimukseen liittyvä geenivarojen saatavuudesta sekä niiden käytöstä saatavien hyötyjen oikeudenmukaisesta ja tasapuolisesta jaosta tehdyn Nagoyassa 29 päivänä lokakuuta 2010 tehdyn Nagoyan pöytäkirjan täytäntöönpanon nopeuttamiseksi. Ne tekevät yhteistyötä monenvälisissä neuvotteluissa, jotka koskevat luonnonvarojen, ekosysteemien ja biodiversiteetin suojelua. Ne tunnustavat, että Karibianmerellä on herkkiä ekosysteemejä ja ainutlaatuinen biodiversiteetti ja tekevät sen vuoksi yhteistyötä niiden suojelemiseksi.. Ne toteuttavat toimenpiteitä estääkseen ja vähentääkseen haitallisten vieraslajien vaikutuksia paikallisiin lajeihin, ekosysteemeihin ja ihmisten toimeentuloon.

2. Osapuolet edistävät kestäviä integroidun vesihuollon järjestelmiä, säilyttävät ja suojelevat veden lähteitä ja ekosysteemejä, keräävät ja käsittelevät jäteveden, torjuvat maaperän heikkenemistä ja vesi- ja pohjavesivarojen pilaantumista ja vähentävät vedensaantiin liittyvää epävarmuutta vedenkeruu- ja -varastointijärjestelmien avulla.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä maaperän kestävässä hoidossa ja suojelussa, koska niillä on ratkaiseva rooli muun muassa maataloudessa, asumisessa ja infrastruktuurin osalta ja koska niiden avulla voidaan hillitä ilmastonmuutosta, sopeutua sen vaikutuksiin ja tukea sadeveden luonnollista varastointia.

4. Osapuolet suojelevat luonnonvaraisia eläimiä ja kasveja ja torjuvat niiden laitonta kauppaa tukemalla sellaisten politiikkatoimien ja lakien hyväksymistä ja täytäntöönpanoa, joilla luonnonvaraisten eläinten ja kasvien laiton kauppa luokitellaan vakavaksi rikokseksi. Ne tehostavat salametsästyksen vastaisia toimenpiteitä ja lainvalvonnan seurantaa ja edistävät kansainvälistä koordinointia muun muassa luonnonvaraisiin eläimiin ja kasveihin kohdistuvia rikoksia käsittelevän kansainvälisen konsortion, luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan Washingtonissa 3 päivänä maaliskuuta 1973 tehdyn yleissopimuksen (CITES) ja muiden asiaankuuluvien kansainvälisten kehysten puitteissa. Ne ryhtyvät toimiin lisätäkseen yleistä tietoisuutta, valistaakseen kuluttajia ja vaikuttaakseen heidän käyttäytymiseensä, tuhoavat laittomasti kaupattujen luonnonvaraisten kasvien ja eläinten ja niistä saatavien tuotteiden varastoja, kasvattavat paikallisyhteisöjen roolia ja edistävät korkean tason diplomatiaa ja vaikuttamista koskien tarvetta suojella luonnonvaraista kasvistoa ja eläimistöä.

5. Osapuolet pyrkivät laatimaan tarvittavat sääntelykehykset ja täytäntöönpanomekanismit ja päivittämään niitä kaikkien jätteiden ja vaarallisten aineiden hallinnan parantamiseksi. Ne tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen tai vähentääkseen jätteiden tuottamista niiden syntypaikalla ja parantaakseen tuotteiden uudelleenkäytettävyyttä, kierrätettävyyttä ja resurssitehokkuutta muun muassa tehokkaiden keräysjärjestelmien ja toimivan kierrätyksen avulla, jotta tuotanto ja kulutus tukisivat kiertotalouden toteutumista. Ne toteutettavat toimenpiteitä ehkäistäkseen tai vähentääkseen materiaalikierroissa olevia vaarallisia aineita ja huolehtivat tuotteissa olevien kemikaalien hallinnasta koko niiden elinkaaren ajan. Ne tekevät yhteistyötä parantaakseen vaarallisten aineiden ja radioaktiivisten epäpuhtauksien asianmukaista hallintaa ja lopettaakseen tällaisten aineiden ja epäpuhtauksien maan rajat ylittävät laittomat siirrot Karibianmerellä.

6. Osapuolet torjuvat kaikenlaista pilaantumista ja tiedottavat muun muassa julkisten tiedotuskampanjoiden avulla ilman pilaantumisen riskeistä kansanterveydelle ja ympäristölle sekä ilmanlaadun parantamisen monista hyödyistä.

7. Osapuolet pyrkivät laatimaan kehyksiä, joilla suojellaan herkkiä ekosysteemejä ja biodiversiteettiä muun muassa tukemalla toimenpiteitä, joilla torjutaan ympäristörikoksia. Ne tekevät yhteistyötä biodiversiteetin tutkimisessa, suojelemisessa ja kestävässä hyödyntämisessä muun muassa perustamalla osaamiskeskuksia ja tutkimuskumppanuuksia. Ne edistävät kansainvälisesti tunnustettujen ympäristöasioiden hallintajärjestelmien käyttöä keinona minimoida ympäristöön kohdistuvat haittavaikutukset. Ne lisäävät alkuperäiskansojen oikeuksista annetun YK:n julistuksen mukaisesti alkuperäiskansojen sekä paikallisyhteisöjen osallistumista ekosysteemien suojeluun niin, että etusijalla on työpaikkojen ja muiden taloudellisten mahdollisuuksien luominen.

28 artikla

Metsät

1. Osapuolet edistävät metsävarojen kestävää hoitoa ja käyttöä. Ne tekevät yhteistyötä kääntääkseen metsäkadon suunnan, tukeakseen uudelleen metsittämistä, pysäyttääkseen metsien tilan heikkenemisen ja palauttaakseen metsien kyvyn tarjota ekosysteemipalveluja.

2. Osapuolet edistävät metsätuotteiden kestäviä arvoketjuja ja asettavat etusijalle työpaikkojen luomisen ja taloudellisten mahdollisuuksien hyödyntämisen ekosysteemien suojelun alalla. Ne torjuvat laitonta puunkorjuuta ja siihen liittyvää kauppaa ja edistävät vastuullista kaivostoimintaa.

3. Osapuolet tukevat kestävyysmekanismien, esimerkiksi metsälainsäädännön soveltamisen valvontaa, metsähallintoa ja puukauppaa (FLEGT) koskevan EU:n toimintasuunnitelman, täytäntöönpanoa muun muassa tekemällä ja/tai panemalla täytäntöön vapaaehtoisia kumppanuussopimuksia. Ne lisäävät kestävyysmekanismien ja metsäkadosta ja metsien tilan heikkenemisestä aiheutuvien päästöjen vähentämistä koskevan Varsovan kehyksen (REDD+) keskinäistä johdonmukaisuutta ja positiivista vuorovaikutusta maatasolla.

4. Osapuolet lisäävät paikallisviranomaisten ja -yhteisöjen osallistumista metsien kestävään hoitoon. Ne lisäävät yleistä tietoisuutta metsäkadosta kaikilla tasoilla ja edistävät kestävästi hoidetuista metsistä peräisin olevien resurssi- ja energiatehokkaiden tuotteiden tuotantoa ja kulutusta.

29 artikla

Valtamerten hallinnointi

1. Osapuolet vahvistavat valtamerten hallinnointia YK:n merioikeusyleissopimuksen (UNCLOS) mukaisesti varmistaakseen valtamerten turvallisuuden, puhtauden ja kestävän hoidon, vähentääkseen valtameriin ja meriin kohdistuvia paineita ja edistääkseen sinisen talouden kestävää kehitystä. Ne tekevät yhteistyötä vahvistaakseen kansallisia ja alueellisia valmiuksia hallinnoida valtamerten ja rannikkoalueiden luonnonvaroja vastuuntuntoisesti ja vastuuvelvollisesti, ottaakseen käyttöön toimenpiteitä kansallisiin lainkäyttöalueisiin kuuluvien ja niiden ulkopuolisten alueiden meriluonnon monimuotoisuuden kestävää käyttöä, hoitoa ja suojelua varten, edistääkseen tietämystä ja tutkimusta sekä helpottaakseen valtamerten hallinnointiin liittyvän teknologian siirtoa. Ne toteuttavat valtameriin liittyviä toimia, joilla edistetään ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja sen vaikutuksiin sopeutumista.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen elollisten meriluonnonvarojen suojelun, kestävän hoidon ja käytön kahdenvälisellä, alueellisella ja monenvälisellä tasolla alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen puitteissa.

3. Osapuolet edistävät kalavarojen kestävää kehitystä ja hoitoa muun muassa ottamalla käyttöön tarvittavat sääntelykehykset, vahvistamalla hallinnointiin, vaatimusten noudattamiseen ja valvontaan liittyviä valmiuksia, parantamalla rahoituksen saantia sekä edistämällä parhaita käytäntöjä ja teknologian siirtoa. Ne jatkavat tai ottavat käyttöön laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen (LIS-kalastuksen) torjuntaan tähtääviä toimia, kuten jäljitysjärjestelmiä ja toimenpiteitä, joilla LIS-tuotteet suljetaan kauppavirtojen ulkopuolelle, tarpeen mukaan. Ne edistävät ja toteuttavat seuranta-, valvonta- ja tarkkailutoimenpiteitä sekä niihin liittyviä sääntöjenmukaisuuden varmistamiseen tähtääviä täytäntöönpanotoimenpiteitä, voidakseen suojella kalakantoja ja ehkäistä liikakalastusta UNCLOSin mukaisesti.

4. Osapuolet sopivat toteuttavansa tarvittavat toimet, joilla kielletään tietyt ylikapasiteettia ja liikakalastusta ylläpitävät kalastusalan tuet, poistavat tuet, jotka osaltaan edistävät LIS-kalastusta, sekä pidättyvät ottamasta käyttöön uusia tällaisia tukia tunnustaen, että kehittyvien ja vähiten kehittyneiden maiden asianmukaisen ja tehokkaan erityis- ja erilliskohtelun olisi oltava erottamaton osa kalastustukia koskevia WTO:n neuvotteluja ja niiden tuloksena mahdollisesti tehtävää sopimusta.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä rannikoiden ja merialueiden ekosysteemien ja niiden biodiversiteetin suojelemiseksi ja ennallistamiseksi ja edistävät merten ja rannikkoalueiden luonnonpääoman hyödyntämistä. Ne laativat toimenpiteitä ehkäistäkseen valtamerten happamoitumista ja lieventääkseen sen vaikutuksia merten biodiversiteettiin ja ekosysteemeihin, koralliriutat mukaan lukien, kalastuksen kestävyyteen ja meriluonnonvaroista riippuvaisten rannikkoyhteisöjen toimeentuloon.

6. Osapuolet torjuvat merten pilaantumista, myös melusaastetta, ja vähentävät erityisesti muovista ja mikromuovista aiheutuvaa meriympäristön roskaantumista. Ne puuttuvat roskaantumisen perimmäisiin syihin muun muassa toteuttamalla sellaisia jätehuollon politiikkatoimia ja toimenpiteitä, joilla myös ehkäistään jätteen syntymistä. Ne lisäävät valtamerten ja rannikoiden puhdistustoimia kiinnittäen erityistä huomiota valtamerten jätepyörteisiin ja jätteiden kerääntymisalueisiin.

7. Osapuolet tukevat merenkulkualaan liittyvien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen tähtäävää sääntelyä ja tukevat aktiivisesti päästöjen vähentämistä koskevan Kansainvälisen merenkulkujärjestön alusten kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä koskevan alustavan strategian kiireellistä täytäntöönpanoa.

8. Osapuolet ottavat käyttöön rannikko- ja merialueiden ja niiden luonnonvarojen suojelemiseksi ja ennallistamiseksi aluekohtaisia suojelutoimenpiteitä ja hallinnointivälineitä, esimerkiksi suojeltuja merialueita, kansallista ja kansainvälistä oikeutta noudattaen ja parhaaseen käytettävissä olevaan tieteelliseen tietoon ja paikallisyhteisöjen tietämykseen nojaten.

9. Osapuolet edistävät vuoropuhelua ja yhteistyötä kaikilla valtamerten hallinnoinnin osa-alueilla, mukaan lukien merenpinnan nousuun ja sen mahdollisiin vaikutuksiin liittyvät kysymykset.

10. Osapuolet ovat tietoisia yleisistä huolenaiheista, jotka koskevat merenpohjan kaivostoiminnan vaikutuksia meriympäristöön ja sen biodiversiteettiin. Ne käyttävät parasta saatavilla olevaa tieteellistä tietoa, soveltavat ennalta varautumisen periaatetta ja ekosysteemiin perustuvaa lähestymistapaa, edistävät tutkimusta ja jakavat parhaita käytäntöjä merenpohjan mineraalivaroihin liittyvillä yhteisen edun mukaisilla aloilla tavoitteenaan varmistaa meriympäristön ja sen biodiversiteetin suojeluun ja säilyttämiseen tähtäävien toimien ympäristön kannalta järkevä hallinnointi.

30 artikla

Luonnonkatastrofeista selviytyminen ja kokonaisvaltainen katastrofinhallinta

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen ihmisten, yhteiskuntien ja infrastruktuurien kykyä selviytyä luonnonkatastrofeista ja kehittävät seuranta-, varhaisvaroitus- ja riskinarviointivalmiuksia tavoitteenaan parantaa ennaltaehkäisyyn, lieventämiseen, varautumiseen, reagointiin ja elpymiseen tähtääviä toimenpiteitä katastrofiriskien vähentämistä koskevan vuosien 2015–2030 Sendain kehyksen mukaisesti, jäljempänä 'Sendain kehys'.

2. Osapuolet vahvistavat selviytymiskykyä panostamalla katastrofiriskien ehkäisyyn ja niihin varautumiseen, integroimalla riskien vähentämispyrkimykset kunnostustoimiin sekä edistämällä rahoitusriskien vakuuttamista ja kohtuuhintaisia riskinsiirtoratkaisuja. Ne edistävät katastrofitilastojen ja menetyksiä koskevien tietojen keräämistä ja käyttöä, riskien kattavaa arviointia ja riskien pienentämiseen tähtäävien suunnitelmien täytäntöönpanoa kaikilla tasoilla.

3. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä, joilla vahvistetaan katastrofiriskien pienentämisen ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen välistä kytköstä, ja edistävät Sendain kehyksen täytäntöönpanoon ja seurantaan liittyvien tietojen ja hyvien käytäntöjen vaihtoa. Ne asettavat ilmastonmuutokseen ja luonnonuhkiin sopeutumisen kaikkien jälleenrakennus- ja kunnostustoimien keskiöön muun muassa noudattamalla paremman jälleenrakentamisen periaatetta.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä torjuakseen luonnonkatastrofien ja ihmisen toiminnan aiheuttamien vaaratilanteiden vaikutuksia toimittamalla humanitaarista apua ja hätäapua oikea-aikaisesti ja tehokkaasti.

5. Osapuolet vahvistavat osallistavaa riskinhallintaa kaikilla tasoilla. Ne myös kehittävät seuranta-, varhaisvaroitus- ja riskinarviointivalmiuksia ja parantavat kansallisia ja alueellisia ennaltaehkäisyyn, lieventämiseen, varautumiseen, reagointiin ja elpymiseen tähtääviä toimenpiteitä, muun muassa pelastuspalvelumekanismeja, parantaakseen valmiuksia pienentää katastrofiriskejä kansallisesti ja alueellisesti sekä perustaakseen ilmastoinnovoinnin huippuosaamiskeskuksia. Ne edistävät vaikutuspiiriin kuuluvien yhteisöjen, kansalaisyhteiskunnan ja paikallisviranomaisten osallistumista politiikkatoimien suunnitteluun ja toteuttamiseen niin, että painopiste on haavoittuvimmassa asemassa olevissa ja syrjäytyneissä kotitalouksissa ja ryhmissä.

6. Osapuolet parantavat ympäristön selviytymiskykyä muun muassa tukemalla tieto- ja viestintäteknologian ja avaruusteknologian käyttöä nopeuttaakseen katastrofien ehkäisyä, niihin varautumista ja reagointia sekä niistä toipumista. Ne edistävät mahdollisuuksia lisätä katastrofiriskien hallintaa koskevaa tutkimusta ja levittävät sitä koskevia parhaita käytäntöjä.

III OSASTO

Ihmisoikeudet, hallinto, rauha ja turvallisuus

31 artikla

Osapuolet edistävät vuoropuhelua ja yhteistyötä turvallisuuden vahvistamiseksi kaikilta osin sekä rauhanomaisten ja selviytymiskykyisten yhteiskuntien rakentamiseksi. Ne edistävät ja suojelevat ihmisoikeuksia, ihmisarvoa, perusvapauksia ja demokratian periaatteita kaikilta osin, perustavat vastuuvelvollisia ja avoimia instituutioita, vahvistavat hallinto- ja oikeusjärjestelmiä ja takaavat yksittäisille ihmisille ja ryhmille riittävät ja asianmukaiset mahdollisuudet ilmaista toiveensa ja osallistua politiikan muotoiluun. Tässä tarkoituksessa osapuolet kiinnittävät erityistä huomiota nuorten, naisten ja tyttöjen, alkuperäiskansojen oikeuksista annetun YK:n julistuksen mukaisten alkuperäiskansojen, ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämiseen. Ne tehostavat pyrkimyksiä edistää kansalaisten turvallisuutta sekä ehkäistä ja torjua järjestäytynyttä rikollisuutta ja keskittyvät siinä laittomiin huumausaineisiin, meriturvallisuuteen, kyberturvallisuuteen, rahanpesuun, rajaturvallisuuteen, korruptioon, kaikenlaiseen salakuljetukseen sekä pienaseiden ja kevyiden aseiden ja niissä käytettävien ampumatarvikkeiden laittomaan kauppaan.

1 luku

Ihmisoikeudet, oikeus ja hallinto

32 artikla

Ihmisoikeudet

1. Osapuolet osallistuvat ihmisoikeuksien suojeluun, edistämiseen ja toteuttamiseen kansainvälistä oikeutta noudattaen. Ne edistävät kansainvälisten ihmisoikeussopimusten yleismaailmallista ratifiointia ja täytäntöönpanoa ja osallistuvat siihen, panevat täytäntöön sopimukset, joiden osapuolia ne ovat, sekä harkitsevat liittymistä sopimuksiin, joiden osapuolia ne eivät vielä ole. Ne soveltavat kaikilta osin tämän sopimuksen yleisessä osassa olevan 9 artiklan mukaista syrjimättömyyden periaatetta ja asettavat etusijalle tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä koskevan kattavan lainsäädännön antamisen ja täytäntöönpanon.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen oikeusturvaa, jotta voidaan varmistaa vastuuvelvollisuus ihmisoikeusloukkauksista ja -rikkomuksista, edistää oikeussuojan saatavuutta ja tarjota tarkoituksenmukaisia ja tehokkaita oikeussuojakeinoja tällaisten loukkausten ja rikkomusten uhreille.

3. Osapuolet edistävät toimia, joiden tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon saavuttaminen ja naisten ja tyttöjen kaikkien ihmisoikeuksien täysi toteutuminen ja heidän voimaannuttaminen.

4. Osapuolet edistävät ja suojelevat lapsen oikeuksia sekä torjuvat lapsityövoiman käyttöä, lasten kaltoinkohtelua ja kaikenlaista lasten riistoa.

5. Osapuolet edistävät vammaisten henkilöiden oikeuksia ja toteuttavat määrätietoisempia toimenpiteitä, jotta varmistetaan heidän täysi osallisuutensa yhteiskunnassa.

6. Osapuolet jatkavat ihmisoikeuksien seurantamekanismien kehittämistä ja tukemista, niiden raportointivelvoitteet mukaan lukien. Ne tunnustavat kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden riippumattomuuden ja kunnioittavat sitä, edistävät turvallisia ja suotuisia olosuhteita, joissa ihmisoikeusaktivistit voivat toimia vapaasti ja tarvittaessa hyödyntää alueellisia ja kansainvälisiä mekanismeja. Ne edistävät kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden ja ihmisoikeusaktivistien osallistumista neuvoa-antaviin rakenteisiin ja prosesseihin. Ne varmistavat alkuperäiskansojen täysipainoisen osallistumisen kaikkiin niitä koskeviin asioihin alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien julistuksen mukaisesti. Ne varmistavat, että neuvoa antavissa prosessissa otetaan huomioon myös perinteisen tietämyksen rooli ja paikallisyhteisöjen huolenaiheet.

7. Osapuolet tekevät yhteistyötä lisätäkseen tietoisuutta ihmisoikeuksista ja demokratiasta muun muassa koulutusjärjestelmien ja tiedotusvälineiden avulla.

33 artikla

Oikeusvaltio ja oikeuslaitos

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen tosiasiallista ja yhtäläistä, jokaiselle kuuluvaa pääsyä oikeuteen, ja tekevät yhteistyötä oikeusvaltion vakiinnuttamisessa ja instituutioiden lujittamisessa kaikilla lainvalvonnan ja oikeudenkäytön tasoilla. Tässä tarkoituksessa osapuolet parantavat haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden pääsyä oikeudellisten palvelujen piiriin.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen oikeuslaitoksen riippumattomuuden, vastuuvelvollisuuden ja puolueettomuuden. Ne pyrkivät toteuttamaan nykyaikaiset ja tehokkaat tuomioistuinjärjestelmät ja oikeudenkäyntimenettelyt muun muassa jakamalla parhaita käytäntöjä, parantavat valmiuksia jakaa oikeutta nopeasti ja oikeudenmukaisesti, kehittävät lainmukaisten vaihtoehtoisten riitojenratkaisumekanismien käyttöä, purkavat käsittelyä odottavien tapausten määrää, vähentävät tutkintavankeuden liiallista käyttöä, tarjoavat asianmukaista koulutusta ja parantavat oikeusalan toimijoiden ja yleisön mahdollisuuksia tutustua lainsäädäntöön, oikeuskäytäntöön ja muihin oikeudellisiin tietoihin.

3. Osapuolet vastustavat kaikenlaista kidutusta ja muuta julmaa, epäinhimillistä ja halventavaa kohtelua tai rankaisemista ja tuomitsevat sen. Ne ehkäisevät ja puuttuvat turvallisuusjoukkojen tekemiin loukkauksiin ja parantavat oikeusvaltioperiaatteen noudattamista koko turvallisuus- ja oikeuslaitosketjussa muun muassa eettisen koulutuksen avulla. Ne vahvistavat rankaisemattomuuden sekä uhrien oikeussuojan ja muutoksenhakuoikeuden epäämisen torjuntaa ja panostavat erityisesti ihmisoikeusloukkausten tekijöiden saattamiseen oikeuden eteen.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä vankeinhoitojärjestelmien uudistamiseksi ja niiden kuntouttavan roolin maksimoimiseksi muun muassa parantamalla vankien oikeuksien kunnioittamista, toteuttamalla kuntoutus- ja koulutusohjelmia, parantamalla vankien yhteiskuntaan sopeuttamista, tukemalla vankien saamaa hoitoa, pyrkimällä poistamaan vankiloiden ylikansoitusta, parantamalla vankiloiden johtamista, hallintoa ja olosuhteita parhaiden kansainvälisten käytäntöjen ja normien mukaisesti ja tarjoamalla vaihtoehtoja vankeusrangaistukselle lievien rikosten tapauksessa.

34 artikla

Hallinto

1. Osapuolet toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä osallistavien, vastuuvelvollisten ja avoimien julkisten instituutioiden rakentamiseksi. Ne vahvistavat politiikan suunnittelu- ja täytäntöönpanovalmiuksia, kehittävät vastuuvelvollista, tehokasta, avointa ja ammattimaista virkamieskuntaa, tehostavat laadukkaiden julkisten palvelujen tarjontaa, parantavat lainsäädäntö- ja hallintomekanismeja ja edistävät lainvalvontaelinten puolueettomuutta ja niiden toiminnan tuloksellisuutta.

2. Osapuolet vahvistavat parlamenttien sekä paikallisten, kunnallisten, kansallisten ja alueellisten instituutioiden valmiuksia varmistaa demokratian periaatteiden ja käytäntöjen kunnioittaminen.

3. Osapuolet edistävät sananvapauden sekä tiedonvälityksen riippumattomuuden ja moniarvoisuuden kunnioittamista ja suojelevat ja laajentavat kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä demokraattisen vastuuvelvollisuuden lisäämiseksi.

4. Osapuolet nopeuttavat sähköisen hallinnon ja digitaalipalvelujen infrastruktuurin käytön laajentamista keinona parantaa julkisten palvelujen saantia ja käytettävyyttä ja siten tukea vastuuvelvollisten ja avoimien julkisten instituutioiden kehittämistä.

5. Osapuolet kehittävät ja vahvistavat instituutioita, lainsäädäntöä ja mekanismeja, jotta voidaan ehkäistä ja torjua korruptiota, lahjontaa, petoksia ja organisaatiorikollisuutta, muun muassa menetetyksi tuomitsemisen ja takaisin hankitun varallisuuden palauttamisen osalta. Ne varmistavat, että korruption torjuntaa koskevaa lainsäädäntöä noudatetaan, että tutkinta- ja syytetoimet ovat puolueettomia ja että korruptioon ja siihen liittyviin rikoksiin sovelletaan tehokkaita ja oikeasuhteisia seuraamuksia ja rangaistuksia. Ne ovat tietoisia siitä, että korruptio on kansainvälinen ongelma, joka on kytköksissä kansainvälisen rikollisuuden ja talousrikollisuuden muihin muotoihin ja edellyttää yhteisiä ja monialaisia toimia myös kansainvälisellä tasolla, mistä syystä ne edistävät ja panevat täytäntöön asiaa koskevia kansainvälisiä normeja ja välineitä, etenkin korruption vastaisen New Yorkissa 31 päivänä lokakuuta 2003 tehdyn YK:n yleissopimuksen.

35 artikla

Julkinen talous ja taloushallinto

1. Osapuolet edistävät moitteetonta julkista varainhoitoa, johon kuuluu muun muassa julkisten tulojen tehokas ja vaikuttava käyttö, kestävä julkisen velan hoito, kestävät hankintajärjestelmät ja tuki kansallisille valvontaelimille. Ne edistävät vastuuvelvollisuuden, läpinäkyvyyden, oikeudenmukaisuuden, lainmukaisuuden ja lahjomattomuuden lisäämistä julkisten varojen hoidossa. Ne tukevat toimenpiteitä, joilla luodaan tulokselliset, oikeudenmukaiset ja läpinäkyvät julkisten menojen hallinnointijärjestelmät. Ne tekevät yhteistyötä lisätäkseen kotimaisten resurssien käyttöönottoa Karibian pienissä kehittyvissä saarivaltioissa niiden kestävän kehityksen tukemiseksi ja talouksien häiriönsietokyvyn parantamiseksi.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä julkisen talouden vahvistamiseksi muun muassa parantamalla valmiuksia noudattaa kansainvälisiä normeja, laatimalla politiikkakehyksiä ja toimenpiteitä verojärjestelmien tehokkuuden, vaikuttavuuden, läpinäkyvyyden ja oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi ja tekemällä yhteistyötä YK:n ja muiden julkisen talouden alalla toimivien globaalien organisaatioiden puitteissa.

3. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä laittomien rahavirtojen, veropetosten ja verovilpin torjumiseksi sekä veronkiertomahdollisuuksien vähentämiseksi muun muassa kahdenvälisten ja monenvälisten neuvottelujen avulla. Osapuolet soveltavat hyvän hallinnon periaatteita verotuksen alalla muun muassa antamalla lainsäädäntöä, laatimalla kokonaisvaltaisia politiikkoja, toteuttamalla konkreettisia toimenpiteitä ja vahvistamalla asiaankuuluvia instituutioita ja mekanismeja.

2 luku

Rikollisuus ja turvallisuus

36 artikla

Inhimillinen turvallisuus ja kansalaisten turvallisuus

1. Osapuolet pyrkivät noudattamaan yhdennettyä lähestymistapaa, jonka tavoitteena on ehkäistä ja vähentää rikosten riskiä sekä edistää sovittelu- ja kuntoutustoimia ja yhteiskuntaan sopeuttamista.

2. Osapuolet torjuvat ja pyrkivät ehkäisemään kaikenlaista väkivaltaa, mukaan lukien seksuaalinen, sukupuolittunut ja perheväkivalta, ja nostamaan niistä syytteet. Ne pyrkivät tukemaan, auttamaan ja voimaannuttamaan väkivallan uhreja ja toteuttamaan toimenpiteitä, joilla torjutaan syrjäytymistä, uhriksi joutumista ja leimautumista.

3. Osapuolet torjuvat jengiväkivaltaa toteuttamalla kokonaisvaltaisia riskinvähentämis-, ennaltaehkäisy- ja kasvatustoimenpiteitä, tarjoamalla asianmukaisia sosiaalipalveluja ja yhteisöpohjaisia toimia väkivallan kierteen katkaisemiseksi sekä kehittämällä vaihtoehtoisia toimeentulomahdollisuuksia nuorille ja haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille. Ne puuttuvat pienaseiden ja kevyiden aseiden sekä niissä käytettävien ampumatarvikkeiden saatavuuteen ja käyttöön, jotta voidaan ehkäistä ja vähentää aseellisen väkivallan haittavaikutuksia yhteiskuntaan ja ihmisiin.

4. Osapuolet puuttuvat sosiaalisiin ja turvallisuusongelmiin, joita aiheutuu ulkomaisten rikollisten ja rangaistuksensa suorittaneiden ulkomaalaisten karkottamisesta, ja pyrkivät tekemään yhteistyötä helpottaakseen heidän kuntoutusta ja yhteiskuntaan uudelleen sopeuttamista ja minimoidakseen rikosten uusimisen. Ne varmistavat karkotuksia koskevien tietojen oikea-aikaisen vaihdon tarkoituksenmukaisia kanavia käyttäen ja hallinnollista tai oikeudellista yhteistyötä koskevien sopimusten mukaisesti ja edistävät lainvalvontaviranomaisten välistä yhteistyötä tämän pöytäkirjan mukaisesti.

37 artikla

Järjestäytynyt rikollisuus

1. Osapuolet torjuvat kaikenlaista järjestäytynyttä rikollisuutta muun muassa tekemällä yhteistyötä kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla sekä toteuttamalla lainsäädännöllisiä ja muita toimenpiteitä kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaista YK:n yleissopimusta ja sen lisäpöytäkirjoja noudattaen. Ne tekevät yhteistyötä parantaakseen valmiuksiaan noudattaa kansainvälisiä raportointivaatimuksia. Osapuolet torjuvat muuttajien salakuljetusta ja ihmiskauppaa samoin kuin laittomien huumausaineiden, uhanalaisten luonnonvaraisten eläinten ja kasvien sekä vaarallisten aineiden ja jätteiden laitonta kauppaa. Lisäksi osapuolet torjuvat ympäristörikoksia, kuten laitonta puunkorjuuta ja siihen liittyvää kauppaa. Osapuolet tekevät yhteistyötä myös torjuakseen pienaseiden ja kevyiden aseiden sekä niissä käytettävien ampumatarvikkeiden, muiden tavanomaisten aseiden ja kaksikäyttötuotteiden laitonta kauppaa. Näin toimiessaan ne tekevät yhteistyötä tavoitteenaan muun muassa tehostaa laittomien pienaseiden ja kevyiden aseiden sekä niissä käytettävien ampumatarvikkeiden havaitsemista ja niiden alkuperän jäljittämistä, tukea niiden hävittämistä, parantaa valmiuksia tutkia tehokkaasti aseisiin liittyviä rikoksia ja nostaa niistä syytteet sekä jakaa parhaita käytäntöjä.

2. Osapuolet vahvistavat ihmiskaupan uhrien suojelua, vauhdittavat rikoksentekijöihin kohdistuvia tutkinta- ja syytetoimia, tekevät yhteistyötä ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja tunnistamiseksi ja kehittävät tehokkaita toimenpiteitä uhrien yhteiskuntaan uudelleen sopeuttamiseksi lähtömaissaan. Osapuolet varmistavat, että kaikki uhrit voivat käyttää oikeuksiaan naisten ja lasten erityisen haavoittuvuuden huomioon ottaen. Osapuolet edistävät tietojen, myös rikoksia koskevien tiedustelutietojen, vaihtoa ja vahvistavat valmiuksia laatia politiikkoja ja toteuttaa toimia ihmiskaupan ja muuttajien salakuljetuksen torjumiseksi.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen ja torjuakseen rahoituslaitostensa ja muiden kuin rahoitusalalla toimivien tiettyjen yritysten ja ammattilaisten käyttöä terrorismin rahoittamiseen ja rikoksen tuottaman hyödyn pesemiseen. Ne edistävät tiedonvaihtoa ja yhteistyötä muun muassa valmiuksien kehittämisen ja teknisen avun muiden muotojen osalta. Ne toteuttavat toimenpiteitä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjumiseksi ja laittomien rahavirtojen katkaisemiseksi ja siten tuottojen viemiseksi rikollisilta sekä varmistavat rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän suositusten tuloksellisen ja täydellisen noudattamisen. . Ne tukevat varallisuuden takaisin hankintaa koskevan kansallisen lainsäädännön antamista ja varallisuuden takaisin hankinnasta vastaavien kansallisten elinten perustamista, rikoksella hankittujen varojen menetetyksi tuomitsemista ja niiden käyttöä yleishyödyllisiin tarkoituksiin, sekä rikoksentekijöiden ja rikosten mahdollistajien rikosoikeudellisen vastuun laajentamista.

4. Osapuolet lisäävät yhteistyötä ehkäistäkseen ja torjuakseen huipputeknologiaan perustuvaa rikollisuutta, kyberrikollisuutta ja sähköistä rikollisuutta sekä laittoman verkkosisällön levittämistä. Ne vahvistavat valmiuksia torjua kyberrikollisuutta muun muassa yhdistämällä ja kouluttamalla henkilöstöä ja edistämällä päätöksentekijöiden, talouden toimijoiden ja tutkijoiden välistä yhteistyötä. Ne vaihtavat tietoja kyberrikollisuutta tutkivien kouluttamisesta, kyberrikollisuuden tutkinnasta ja digitaalisen todistusaineiston tutkinnasta. Ne toteavat, että tietoverkkorikollisuutta koskeva Budapestin yleissopimus ja muut sovellettavat kansainväliset normit tarjoavat perustan kansainvälisen yhteistyön edistämiselle, ja osallistuvat kyberrikollisuutta koskevien sisäisten politiikkojen laatimiseen.

5. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä, joilla vahvistetaan yksilöiden ja yhteisöjen kykyä selviytyä terrorismista ja väkivaltaisesta ääriliikehdinnästä. Ne tehostavat toimia terroristiryhmiä ja niiden tukiverkostoja koskevan tiedon ja asiantuntemuksen vaihtamiseksi oikeusvaltioperiaatetta, ihmisoikeuksia ja oikeutta yksityisyyteen kaikilta osin noudattaen. Ne tekevät yhteistyötä terroritekoihin syyllistyneiden tuomiseksi oikeuteen ja toteuttavat toimenpiteitä, joilla helpotetaan kunkin Euroopan unionin jäsenvaltion ja kunkin osapuolena olevan Karibian valtion radikalisoituneiden kansalaisten kuntouttamista ja yhteiskuntaan sopeuttamista.

38 artikla

Laittomat huumausaineet

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä lieventääkseen muun muassa turvallisuuteen ja terveyteen vaikuttavia ongelmia, joita laittomien huumausaineiden ja psykoaktiivisten aineiden viljely, tuotanto, kauppa, kauttakulku ja kulutus aiheuttavat niiden alueilla. Tällaista yhteistyötä tehdään tarpeen mukaan kahdenvälisellä, alueellisella, monenvälisellä tai kolmenvälisellä tasolla.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä huumausaineiden tarjonnan ja kysynnän vähentämiseksi noudattaen yhteisen ja jaetun vastuun periaatetta sekä yhdennettyä, tasapainoista ja näyttöön perustuvaa lähestymistapaa.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä oikeudenkäyttö- ja lainvalvontavalmiuksien parantamiseksi raportointi mukaan lukien. Ne tunnistavat kansainvälisiä järjestäytyneitä rikollisryhmiä, vaikeuttavat niiden toimintaa ja hajottavat niitä kehittämällä tietojen ja huumerikollisuuteen liittyvän tiedustelutiedon vaihtoa samalla, kun ne edistävät yhteistä tutkintaa ja yhteisiä operaatioita muun muassa naapurimaiden kanssa.

4. Osapuolet puuttuvat huumausaineiden väärinkäyttöön liittyviin riskitekijöihin, jotka vaikuttavat yksilöihin, yhteisöihin ja yhteiskuntiin. Ne vahvistavat oikeusvaltioperiaatetta ja kehittävät vastuuvelvollisia, tehokkaita ja osallistavia instituutioita ja julkisia palveluja huumausaineisiin liittyvän väkivallan torjumiseksi.

5. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä, joilla tuetaan vaihtoehtoisia kehittämistoimia huumausaineiden laittoman viljelyn ja tuotannon korvaamiseksi maaseutu- ja kaupunkialueilla ja ongelmasta kärsivien, haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien taloudellisen hyvinvoinnin parantamiseksi samalla, kun ne edistävät sosiaalista osallisuutta yhteisötasolla ja koko yhteiskunnassa.

6. Osapuolet tehostavat ja nopeuttavat kysynnän vähentämiseen tähtääviä toimia ja toteuttavat tarvittavia toimenpiteitä puuttuakseen huumausaineiden terveydellisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin. Ne ottavat käyttöön iän ja sukupuolen huomioon ottavia toimenpiteitä, jotka räätälöidään haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien erityistarpeisiin ja joita toteutetaan muun muassa ennaltaehkäisy-, hoito- ja kuntoutusohjelmien sekä yhteiskuntaan uudelleensopeuttamisohjelmien puitteissa.

7. Osapuolet torjuvat uusia uhkia, jotka liittyvät synteettisten aineiden, kuten opioidien, laittomaan valmistukseen, käyttöön ja väärinkäyttöön, ja laativat ja tehostavat ohjelmia ja parantavat raportointimekanismeja huumausaineiden kemiallisten lähtöaineiden laittoman käytön torjumiseksi.

39 artikla

Lainvalvontayhteistyö ja yhdennetty rajaturvallisuus

1. Osapuolet edistävät lainvalvontaa koskevaa vuoropuhelua ja yhteistyötä sekä strategista oikeudellista yhteistyötä. Ne edistävät lainvalvontaviranomaisten yhteistyötä tietojen ja rikoksia koskevien tiedustelutietojen vaihtamiseksi oikea-aikaisesti ja kannustavat parhaiden käytäntöjen jakamiseen ja valmiuksien kehittämiseen.

2. Osapuolet tukevat alueellista turvallisuusyhteistyötä vahvistamalla yhdennettyä rajaturvallisuutta, tietojen ja tiedustelutietojen jakamista sekä datan keräämistä ja analysointia henkilötietojen suojaa koskevien oikeudellisten kehysten puitteissa. Ne edistävät rajariitojen ja erimielisyyksien rauhanomaista ratkaisemista kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Ne tukevat luottamusta lisääviä toimenpiteitä ja tarpeen mukaan erityisiä kehitysstrategioita, joilla lisätään luottamusta ja vähennetään mahdollisia jännitteitä rajoilla.

40 artikla

Meri- ja lentoliikenteen turvallisuus

1. Osapuolet kehittävät yhteistyötä meri- ja lentoliikennettä koskevissa asioissa, jotta voidaan vahvistaa meri- ja lentoliikenteen turvallisuutta ja parantaa muun muassa suuririskisen rahdin kohdentamista ja hallinnointia kansainvälisen oikeuden ja asiaa koskevien YK.n päätöslauselmien mukaisesti.

2. Osapuolet vahvistavat meriturvallisuutta YK:n merioikeusyleissopimuksen (UNCLOS) mukaisesti reagoimalla aluksiin sekä kriittiseen kalustoon ja merelle sijoitettuihin rakennelmiin kohdistuviin uhkiin ja parantamalla asiaa koskevien lakien ja määräysten seurantaa ja täytäntöönpanoa. Ne toteuttavat toimenpiteitä torjuakseen merirosvousta, aseellisia ryöstöjä ja kaikenlaista merellä esiintyvää järjestäytynyttä rikollisuutta muun muassa avaruusteknologian avulla.

IV OSASTO

Inhimillinen kehitys, sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja liikkuvuus

41 artikla

Osapuolet pyrkivät määrätietoisesti poistamaan kaikenlaisen köyhyyden vuoteen 2030 mennessä, torjumaan tehokkaasti eriarvoisuutta, saavuttamaan sukupuolten tasa-arvon ja voimaannuttamaan naiset ja nuoret, jotta kaikilla on mahdollisuus elää ihmisarvoista elämää. Ne ovat määrätietoisia myös toimissa, joilla edistetään sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja luodaan ihmisille edellytykset osallistua demokratian toteuttamiseen ja antaa aktiivisen panoksensa kestävään talouskasvuun. Ne kiinnittävät erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin, mukaan lukien naiset, lapset, iäkkäät henkilöt, alkuperäiskansojen oikeuksista annetun YK:n julistuksen mukaiset alkuperäiskansat, paikallisyhteisöt ja vammaiset henkilöt. Ne toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä edistääkseen sosiaalista suojelua, joka on köyhyyden poistamisen ja eriarvoisuuden torjumisen kannalta olennainen investointi ja tärkeä keino luoda itseään vahvistava, osallistavaa ja kestävää talouskehitystä edistävä kierre, jossa taloudelliset voitot sijoitetaan uudelleen ja laaja-alaisemmin yhteiskuntaan ja ihmisiin ja kehitetään sosiaalista palautumiskykyä. Osapuolet omaksuvat kokonaisvaltaisen ja tasapainoisen lähestymistavan muuttoliikkeeseen. Ne käsittelevät muuttoliikeasioita solidaarisuuden, kumppanuuden ja jaetun vastuun hengessä ja toimivaltuuksiensa puitteissa. Osapuolet hyödyntävät muuttoliikkeen tuomia etuja, edistävät muuttajien kotoutumista, hyödyntävät maahanmuuttajien tietämystä, yrittäjyyteen liittyvää osaamista ja investointeja sekä maksimoivat heidän rahalähetystensä käytön osallistavan ja kestävän kehitykseen rahoittamiseen. Lisäksi ne jatkavat avointa vuoropuhelua Euroopan unionin ja Karibian välisestä liikkuvuudesta ja tekevät yhteistyötä vähentääkseen osaamisen menettämisestä maiden kehitykselle aiheutuvia haittavaikutuksia.

1 luku

Sosiaalipalvelut

42 artikla

Koulutus

1. Osapuolet vahvistavat ja edistävät osallistavaa, kohtuuhintaista ja tasa-arvoista koulutuksen saatavuutta ja parantavat koulutuksen laatua kaikilla tasoilla muun muassa vahvistamalla osallistavia kansallisia koulutusjärjestelmiä, parantamalla infrastruktuuria ja varustusta ja kiinnittämällä erityistä huomiota vammaisiin. Ne tukevat sukupuolten tasa-arvon edistämistä, jotta voidaan taata poikien ja tyttöjen yhtäläiset koulutusmahdollisuudet ja vertailukelpoinen koulumenestys.

2. Osapuolet tukevat luonnontieteiden, teknologian, insinööritieteiden ja matematiikan sekä taideaineiden (STEM-aineet) tarjonnan laajentamista ja hyödyntämistä koulutusjärjestelmän kaikilla tasoilla.

3. Osapuolet edistävät helposti saatavilla olevien ja kohtuuhintaisten innovatiivisten teknologioiden käyttöä koulutuksessa sekä kaikkien ihmisten digiosaamisen ja -lukutaidon kehittämistä.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen osallistumista korkeakoulutukseen, ammatilliseen koulutukseen, epäviralliseen koulutukseen, työssäoppimiseen ja elinikäiseen oppimiseen ja parantaakseen niiden laatua, jotta voidaan lisätä pitkälle koulutettujen henkilöiden ja ammattitaitoisten työntekijöiden määrää.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen akateemista osaamista, edistääkseen tutkintojen vastavuoroista tunnustamista ja helpottaakseen opiskelijoiden, opetushenkilöstön ja tutkijoiden liikkuvuutta Karibian ja Euroopan unionin välillä.

6. Osapuolet tekevät yhteistyötä akateemisen tutkimuksen, osaamisen ja innovoinnin edistämiseksi muun muassa vahvistamalla keskeisten laitosten välistä yhteistyötä ja edistämällä tieteellisten tutkimusten ja analyysien käyttöä osapuolia hyödyttävän akateemisen huippuosaamisen saavuttamiseksi.

43 artikla

Terveys

1. Osapuolet edistävät yleistä ja kohtuuhintaista terveyskattavuutta ja terveyspalvelujen tasa-arvoista saatavuutta muun muassa vahvistamalla kansallisia terveydenhuoltojärjestelmiä sekä kehittämällä kestävää ja laadukasta infrastruktuuria ja turvallisten ja kohtuuhintaisten olennaislääkkeiden ja -rokotteiden sekä diagnostiikan saatavuutta.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä puuttuakseen tarttumattomien tautien lisääntymiseen ja siitä aiheutuvaan taakkaan ja toteuttavat toimia niiden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi muun muassa edistämällä terveellistä ruokavaliota ja terveitä elämäntapoja, hyödyntämällä digitaalisia välineitä ja terveyskasvatuksen avulla.

3. Osapuolet vahvistavat kansallisia ja alueellisia valmiuksia havaita tartuntatauteja ja muita kansallisia ja kansainvälisiä terveysuhkia ja reagoida niihin nopeasti ja tehokkaasti noudattaen ”yhteinen terveys” -lähestymistapaa, joka kattaa ihmisten ja eläinten terveyden sekä kasvit ja ekosysteemit.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä tavoitteenaan torjua kansanterveysuhkia muun muassa käyttämällä ennakkovaroitusjärjestelmiä tiedonvaihdon nopeuttamiseksi, laatimalla yhtenäisiä ja monialaisia suunnitelmia terveysjärjestelmien kapasiteetin parantamiseksi, tarjoamalla kohtuuhintaisia olennaislääkkeitä ja -rokotteita sekä terveydenhuollon laitteita, myös diagnostiikka, ja toimittamalla humanitaarista apua ja hätäapua. Ne lisäävät kansainvälistä yhteistyötä maailmanlaajuisten kansanterveysuhkien vaikutusten lieventämiseksi.

5. Osapuolet edistävät tutkimusta sekä tietämyksen, kokemusten ja parhaiden käytäntöjen jakamista terveydenhoitoalalla.

44 artikla

Asuminen, vesi ja sanitaatio

1. Osapuolet tukevat ihmisarvoisten, turvallisten ja kohtuuhintaisten asumisratkaisujen yleistä saatavuutta siten, että painopiste on haavoittuvassa asemassa olevissa ja syrjäytyneissä henkilöissä, mukaan lukien alkuperäiskansojen oikeuksista annetun YK:n julistuksen mukaiset alkuperäiskansat, sekä paikallisyhteisöissä, jotta voidaan vaikuttaa myönteisesti ihmisten terveyteen, edistää yhteisöjen sosioekonomista kehitystä ja torjua kaupunkien ja maaseudun kotitalouksien välistä eriarvoisuutta. Ne edistävät ilmastoälykästä asumista ja infrastruktuuria muun muassa laatimalla rakennusmääräyksiä ja valvomalla niiden noudattamista.

2. Osapuolet parantavat turvallista, kohtuuhintaista ja kestävää vedensaantia muun muassa kehittämällä kestävää ja integroitua vesihuoltoa, huolehtimalla kiinteiden jätteiden käsittelystä ja edistämällä veden kierrätystä.

3. Osapuolet edistävät sanitaatio- ja hygieniapalvelujen riittävää, tasa-arvoista ja kohtuuhintaista saatavuutta kaikille kiinnittäen erityistä huomiota naisten ja tyttöjen sekä haavoittuvassa asemassa olevien tarpeisiin.

4. Osapuolet edistävät kohtuuhintaisen sähkön yleistä ja parempaa saatavuutta kaikille sekä parantavat energiankäytön tehokkuutta ja kestävyyttä.

45 artikla

Kestävä kaupungistuminen ja maaseudun kehittäminen

1. Osapuolet edistävät suotuisien edellytysten luomista maaseudun ja kaupunkien kestävälle kehitykselle. Ne edistävät kestävää maankäytön suunnittelua ja kiinnittävät huomiota erityisesti maanhankinnan ja omistusoikeuksien läpinäkyvyyteen ja sääntelyyn, kestävään kaupunkiliikenteeseen sekä älykkäisiin ja turvallisiin kaupunkeihin.

2. Osapuolet edistävät maaseudun elinkeinoelämän ja maaseutuyhteisöjen tasapainoista kehittämistä, jossa keskitytään työllisyyteen ja tulojen kerryttämiseen. Ne vauhdittavat maaseudun monipuolistamista panostamalla paikallistuotannon arvonlisäykseen ja hyödyntävät luonnonvaroja ja kulttuurisia resursseja.

3. Osapuolet edistävät osallistavia, tasapainoisia ja yhdennettyjä kaupunki- ja maaseutupolitiikkoja ja monitasoista hallinnollista koordinointia osallistamalla aktiivisesti paikallisviranomaisia ja -yhteisöjä ja lujittamalla maaseudun ja kaupunkien välisiä siteitä.

46 artikla

Ruokaturva ja parempi ravitsemus

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen riittävän, kohtuuhintaisen, turvallisen ja ravinteikkaan ruoan saatavuuden kaikille kaikenlaisen virheravitsemuksen torjumiseksi ja elintarvikekriisien ehkäisemiseksi. Tätä varten ne kiinnittävät erityistä huomiota haavoittuvimmassa asemassa oleviin maihin, kuten katastrofeista kärsiviin maihin, ja haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin.

2. Osapuolet ovat tietoisia siitä, että maataloustuotannon väheneminen, vahva riippuvuus tuontielintarvikkeista ja kalakantojen ylikalastus vaikuttavat kielteisesti ruokaturvaan ja ravitsemukseen, mistä syystä ne tukevat paikallisen maatalouden, kalastuksen ja ruoantuotannon kestävää kehittämistä.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä selvitäkseen ruokakriisien vaikutuksista ja varmistaakseen oikea-aikaiset toimet elintarvikkeiden paikallisen saatavuuden turvaamiseksi laatimalla politiikkatoimia ja kehittämällä infrastruktuuria, ilmastonmuutoksen kestävät kuljetus- ja varastointijärjestelmät mukaan lukien. Tässä yhteydessä ne vastaavat haavoittuvimmassa asemassa olevien väestöryhmien tarpeisiin.

2 luku

Sosiaalinen yhteenkuuluvuus

47 artikla

Tasa-arvo, sosiaalinen suojelu ja ihmisarvoinen työ

1. Osapuolet edistävät tasa-arvoa laatimalla politiikkoja, joiden tavoitteena on asteittain nostaa köyhimmän väestönosan tulotasoa kansallista keskiarvoa nopeammin ja tukea noususuuntausta.

2. Osapuolet edistävät tasa-arvoista ja vakaata finanssi-, talous- ja sosiaalipolitiikkaa, jonka tavoitteena ovat osallistavammat yhteiskunnat, joissa tulot jaetaan paremmin epätasa-arvon ja eriarvoisuuden vähentämiseksi.

3. Osapuolet pyrkivät laajentamaan sosiaalisen suojelun kattavuutta, etenkin haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden osalta, ja ne tekevät sen sosiaalisten turvaverkkojen, perustoimeentuloturvan sekä riittävien ja häiriöihin reagoivien sosiaalisen suojelun järjestelmien avulla tavoitteenaan saavuttaa asteittain yleiskattavuus. Ne edistävät tutkimusta sekä sosiaalista suojelua koskevan tietämyksen, kokemusten ja parhaiden käytäntöjen jakamista.

4. Osapuolet edistävät osallistavien ja toimivien työmarkkinoiden luomista ja työllisyyspolitiikkaa, jonka tavoitteena on täyttää kansainväliset normit ihmisarvoisen työn ja oikeudenmukaisten palkkojen toteutumiseksi, jotta kaikille voitaisiin taata kohtuullinen elintaso ja parantaa työntekijöiden työterveyttä ja -turvallisuutta. Ne torjuvat kaikenlaista riistoa, myös seksuaalista ja työvoiman hyväksikäyttöä, niin virallisella kuin epävirallisellakin sektorilla.

5. Osapuolet helpottavat viralliseen talouteen siirtymistä käsittelemällä epäviralliseen talouteen liittyviä kysymyksiä, kuten innovatiivista rahoituspalvelujen, lainojen ja mikrorahoituksen saantia ja sosiaalisen suojelun toimien tehostamista.

6. Osapuolet toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä vammaisten henkilöiden oikeuksien ajamiseksi tavoitteenaan vauhdittaa asiaa koskevien kansainvälisten sopimusten tehokasta täytäntöönpanoa, ja edistää heidän täyttä osallisuuttaan yhteiskunnassa ilman minkäänlaista syrjintää ja heidän yhtäläisiä mahdollisuuksiaan saada sosiaalipalveluja ja päästä työmarkkinoille.

7. Osapuolet edistävät sosiaalista yhteenkuuluvuutta muun muassa suojelemalla ja vahvistamalla aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä ja kulttuuri-ilmaisujen moninaisuutta.

48 artikla

Sukupuolten tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen voimaannuttaminen

1. Osapuolet vahvistavat politiikkoja, ohjelmia ja mekanismeja, joiden tavoitteena on edistää sukupuolten tasa-arvoa ja varmistaa yhtäläiset osallistumismahdollisuudet kaikilla politiikan, talouden sekä yhteiskunta- ja kulttuurielämän osa-alueilla. Ne varmistavat, että sukupuolinäkökulma otetaan järjestelmällisesti huomioon kaikilla politiikan aloilla, muun muassa laatimalla ja vahvistamalla oikeudellisia kehyksiä.

2. Osapuolet varmistavat naisten ja tyttöjen fyysisen ja henkisen koskemattomuuden toteuttamalla lainsäädännöllisiä ja politiikkatoimia lapsi-, varhais- ja pakkoavioliitojen lopettamiseksi ja poistamalla kaikenlaisen seksuaalisen ja sukupuolittuneen väkivallan, etenkin naisiin ja miehiin kohdistuvan perheväkivallan, ihmiskaupan, kaikenlaisen seksuaalisen ja työvoiman hyväksikäytön sekä kaikenlaisen häirinnän julkisessa ja yksityiselämässä. Ne helpottavat oikeussuojan saantia ja edistävät käyttäytymisen muuttamiseen tähtääviä ehkäisy- ja tiedotuskampanjoita, jotta voitaisiin taata sukupuolten tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen voimaannuttaminen.

3. Osapuolet tukevat kaikkien asiaa koskevien kansainvälisten sopimusten tehokasta täytäntöönpanoa, mukaan lukien kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva New Yorkissa 18 päivänä joulukuuta 1979 tehty yleissopimus, ja edistämään sen valinnaisen pöytäkirjan ratifiointia.

4. Osapuolet varmistavat, että naisten ja tyttöjen oikeuksia kunnioitetaan ja edistetään. Ne vahvistavat naisten ja tyttöjen sosiaalisia oikeuksia, erityisesti terveydenhuollon ja koulutuksen alalla, mukaan lukien perhesuunnittelupalvelujen saanti. Ne vahvistavat naisten taloudellisia oikeuksia muun muassa helpottamalla taloudellisten mahdollisuuksien, rahoituspalvelujen, mahdollistavan teknologian ja työn saantia sekä naisten mahdollisuutta hallita ja käyttää maata ja muuta tuotanto-omaisuutta. Ne tukevat naisyrittäjiä, vähentävät naisten ja miesten välistä palkkaeroa ja poistavat muita syrjiviä määräyksiä ja käytäntöjä.

5. Osapuolet vahvistavat naisten ja tyttöjen osallistumista ja mahdollisuutta tulla kuulluksi politiikan alalla muun muassa parantamalla heidän mahdollisuuksiaan osallistua vaaleihin, osallistua poliittisiin ja hallinnollisiin prosesseihin ja tulla valituksi poliittisiin ja hallinnollisiin tehtäviin sekä osallistua yhteisöjen kehittämistoimiin.

6. Osapuolet voimaannuttavat naisten ja tyttöjen järjestöjä ja vahvistavat kansallisten ja alueellisten instituutioiden valmiuksia ratkaista naisiin ja tyttöihin kohdistuvaa väkivaltaa koskevia kysymyksiä, mukaan lukien kaikenlaisen seksuaalisen ja sukupuolittuneen väkivallan ehkäisy ja siltä suojelu. Ne kehittävät häirintään liittyviä tutkinta- ja vastuumekanismeja, tarjoavat huolenpitoa ja tukea uhreille ja edistävät edellytyksiä naisten ja tyttöjen turvallisuuden takaamiselle.

7. Osapuolet sitoutuvat Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman ja kansainvälisen väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman sekä niihin liittyvien tarkistuskokousten tulosten täydelliseen ja tehokkaaseen täytäntöönpanoon. Ne korostavat lisäksi, että kaikilla olisi oltava mahdollisuus saada laadukasta ja kohtuuhintaista seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvää monipuolista tietoa ja kasvatusta ottaen huomioon Unescon seksuaalikasvatuksen kansainväliset tekniset ohjeet sekä tarpeen tarjota seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyviä terveydenhoitopalveluja. Ne pyrkivät panemaan tehokkaasti täytäntöön väestöä ja kehitystä koskevan Montevideon konsensuksen.

49 artikla

Nuoriso

1. Osapuolet laativat kohdennettuja toimintatapoja edistääkseen nuorten voimaantumista ja helpottaakseen heidän osallistumistaan politiikkaan, yhteiskunta- ja talouselämään sekä kansalaistoimintaan.

2. Osapuolet tukevat nuorten yrittäjyyttä ja edistävät kestävien ja ihmisarvoiset työolot tarjoavien työpaikkojen luomista nuorille kaikilla aloilla muun muassa auttamalla heitä hankkimaan työmarkkinoilla tarvittavia taitoja yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen avulla, parantamalla teknologioiden saatavuutta ja auttamalla työvoimapalveluja tarjoamaan nuorille työllistymismahdollisuuksia ja mahdollisuuksia rahoituspalveluihin sekä startup-kumppanuuksiin.

3. Osapuolet perustavat hallintorakenteita edistämään nuorten vastuullista kansalaisuutta, lisäämään nuorten vaikutusvaltaa päätöksenteossa ja edistämään heidän aktiivista osallistumistaan politiikkaan ja yhteisöjen kehittämistoimiin. Ne pyrkivät lisäämään nuorten osallistumista ympäristötoimiin, etenkin ilmastonmuutoksen seuranta- ja sopeutumisohjelmiin.

4. Osapuolet toteuttavat toimia parantaakseen nuorten oikeussuojan saatavuutta ja vahvistaakseen lastensuojelujärjestelmiä. Ne ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin suojellakseen lapsia kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta, pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö.

5. Osapuolet edistävät sosiaali- ja oikeusalan ohjelmia, joilla pyritään ehkäisemään nuorisorikollisuutta ja saamaan nuoret mukaan talous- ja yhteiskuntaelämään. Ne tukevat instituutioita, kuten kouluja, sosiaalialan organisaatioita, uskonnollisia järjestöjä ja nuorisoryhmiä, jotka osallistuvat riskiryhmiin kuuluvien nuorten ja haavoittuvassa asemassa olevien yhteisöjen selviytymiskyvyn kehittämiseen.

50 artikla

Urheilu

Osapuolet tukevat urheilua ja liikuntakasvatusta keinona edistää kestävää kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia, sosiaalista osallisuutta, syrjimättömyyttä ja ihmisoikeuksia. Ne tekevät yhteistyötä hyödyntääkseen urheilun taloudellista, kulttuurista ja yhteiskunnallista painoarvoa muun muassa kehittämällä asianmukaisia tiloja, edistämällä urheiluun ja muuhun fyysiseen toimintaan osallistumista ja vaihtamalla alan parhaita käytäntöjä. Ne edistävät urheilijoiden ja alan ammattilaisten liikkuvuutta keinona vahvistaa kulttuurienvälistä vuoropuhelua ja yhteistyötä.

3 luku

Muuttoliike, liikkuvuus ja kehitys

51 artikla

Muuttoliike, liikkuvuus ja kehitys

1. Osapuolet tunnustavat laillisesti oleskelevien muuttajien ja maahanmuuttajayhteisöjen merkityksen vastaanottavien maiden taloudelle, yhteiskunnalle, politiikalle ja kulttuurille. Ne tukevat kotoutumista edistämällä muun muassa yrittäjyyttä, yrityksille annettavaa tukea ja osaamisen kehittämistä toimivaltuuksiensa puitteissa. Ne vahvistavat sitoutumisensa kaikkien muuttajien ja asuinsijoiltaan siirtymään joutuneiden henkilöiden, mukaan lukien pakolaiset ja turvapaikanhakijat, ihmisoikeuksien kunnioittamiseen kansainvälistä oikeutta kaikilta osin noudattaen niin, että painopiste on haavoittuvassa asemassa olevissa henkilöissä, erityisesti naisissa ja lapsissa.

2. Osapuolet jatkavat avointa vuoropuhelua liikkuvuuden ja lyhytaikaisen oleskelun edistämiseksi tavoitteenaan tehostaa vaihtoa esimerkiksi matkailun ja liiketoiminnan alalla sekä edistää keskinäistä ymmärrystä ja yhteisiä arvoja. Tässä vaihdossa otetaan huomioon myös Euroopan unioniin assosioituneiden merentakaisten maiden ja alueiden (MMAt) ja EU:n syrjäisimpien alueiden tilanne, fyysinen läheisyys, taloudelliset ja kulttuuriset siteet sekä muut yhteistyömuodot.

3. Osapuolet katsovat, että kiertomuutto on keino edistää kasvua ja kehitystä lähtö- ja kohdemaissa. Tätä varten niiden on harkittava kiertomuuttojärjestelyjen luomista ja pantava tarvittaessa täytäntöön oikeudelliset kehykset, joilla helpotetaan AKT-järjestön jäsenten tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella laillisesti oleskelevien Euroopan unionin jäsenvaltion tai AKT-järjestön jäsenten kansalaisten paluumenettelyjä, ja kehitettävä niitä tarpeen mukaan sekä tarkasteltava heidän uudelleenkotoutumistaan alkuperämaihin, jotta varmistetaan, että heidän hankkimansa kokemukset ja pätevyydet hyödyttävät paikallisia työmarkkinoita ja yhteisöjä.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä vähentääkseen osaamisen menettämisestä maiden kehitykselle aiheutuvia haittavaikutuksia. Ne omaksuvat yhtenäisen lähestymistavan tiettyjen ammattilaisten koulutuksen edistämiseen Karibialla muun muassa laajentamalla koulutusohjelmia ja edistämällä EU:n kansalaisten osallistumista niihin.

5. Osapuolet tunnustavat maastamuuttajien rahalähetysten merkityksen osallistavan ja kestävän kehityksen mahdollistajana, jos niitä hallinnoidaan moitteettomasti, mistä syystä ne pyrkivät alentamaan rahalähetysten toimituskulut alle 3 prosenttiin sekä poistamaan vuoteen 2030 mennessä ne rahalähetysten reitit, joissa toimituskulut ovat yli 5 prosenttia, edistävät taloudellista osallisuutta innovatiivisten rahoitusvälineiden ja uuden teknologian avulla ja parantavat sääntelykehyksiä, jotka mahdollistavat muiden kuin talouden perinteisten toimijoiden osallistumisen. Osapuolet vahvistavat maastamuuttajayhteisöjen panosta näiden lähtömaiden kestävään kehitykseen edistämällä ja helpottamalla maastamuuttajien investointeja ja yritysten perustamista keinona vauhdittaa paikallista kehitystä ja yrittäjyyttä lähtömaissa sekä siirtää osaamista, kokemusta ja teknologiaa.

6. Osapuolet laativat toimenpiteitä etelä–etelä-suuntaisen muuttoliikkeen etujen hyödyntämiseksi ja mahdollisten haittavaikutusten lieventämiseksi solidaarisuuden, yhteisen vaurauden ja jaetun vastuun periaatteiden mukaisesti.

7. Osapuolet edistävät sellaisten parhaiden käytäntöjen vaihtoa, jotka koskevat Karibian ja EU:n välisiä ja alueiden sisäisiä liikkuvuusjärjestelyjä, kuten henkilöiden vapaata liikkuvuutta alueellisissa yhdentymisprosesseissa.

TYYNENMEREN ALUEELLINEN PÖYTÄKIRJA

I OSA

YHTEISTYÖKEHYS

1 luku

Luonne ja soveltamisala

1 artikla

Todellinen kumppanuus

1. Tässä pöytäkirjassa tarkoitetaan ’osapuolilla’ asianomaisia osapuolia, joita tämä pöytäkirja sitoo sopimuksen yleisessä osassa olevan 6 artiklan nojalla.

2. Osapuolten välisiä suhteita ohjaavat tämän sopimuksen yleisen osan määräykset ja tämän pöytäkirjan mukaiset erityiset painopisteet, jotka ovat tämän sopimuksen yleisen osan 6 artiklan mukaisesti toisiaan täydentäviä ja vahvistavia.

3. Osapuolet sopivat tiivistävänsä suhteitaan ja vahvistavansa yhteistyötään edistääkseen yhteisiä arvoja, etuja, vastuita ja velvoitteita. Tämä todellinen kumppanuus toteutetaan keskinäisen kunnioituksen ja vastuuvelvollisuuden sekä tasa-arvon ja yhteisen omistajuuden hengessä.

2 artikla

Monenvälisyys

1. Osapuolet vahvistavat vuoropuhelua ja yhteistyötä sekä tehostavat pyrkimyksiä monenvälisyyden ja sääntöihin perustuvan maailmanjärjestyksen tukemiseksi.

2. Osapuolet pyrkivät yleisen osan 3 artiklassa tarkoitetun asianmukaisen kumppanien välisen vuoropuhelun avulla rakentamaan strategisia liittoutumia käsitelläkseen eräitä maailmanlaajuisia kysymyksiä, erityisesti ilmastonmuutokseen, valtamerten hallinnointiin, biodiversiteettiin, osallistavaan ja kestävään talouden kehitykseen, ihmisoikeuksiin sekä rauhaan ja turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä. Ne esittävät tilanteen mukaan yhteisiä kantoja Yhdistyneiden kansakuntien ja muiden kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen ja foorumien puitteissa. Ne toteuttavat tarvittavat toimet merkittävien kansainvälisten sopimusten allekirjoittamiseksi, ratifioimiseksi ja täytäntöön panemiseksi tai niihin liittymiseksi, tapauksesta riippuen.

3 artikla

Tavoitteet

Osapuolet vahvistavat tämän pöytäkirjan laajuuden ja kokonaisvaltaisuuden ja sopivat, että sen tavoitteita ovat muun muassa seuraavat:

a) vahvistaa niiden poliittista kumppanuutta, joka perustuu säännölliseen vuoropuheluun ja yhteisten etujen edistämiseen;

b) parantaa ympäristön kestävyyttä ja ilmastonmuutokseen sopeutumista ja edistää luonnonvarojen kestävää hoitoa;

c) rakentaa demokraattisia, rauhanomaisia ja oikeuksiin perustuvia yhteiskuntia, jotka perustuvat oikeusvaltioperiaatteeseen ja hyvään hallintoon, sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa ja taloushallintoa;

d) tukea osallistavaa ja kestävää talouden kasvua lisäämällä investointeja ja yksityisen sektorin kehittämistä ottaen erityisesti huomioon sinisen talouden ja yhteyksien kehittämisen;

e) tukea konkreettisia toimenpiteitä, joiden tavoitteena on vahvistaa valtamerten hallinnointia sekä merellisten luonnonvarojen, kuten kalavarojen, suojelua ja kestävää hoitoa; sekä

f) investoida inhimilliseen ja sosiaaliseen kehitykseen, puuttua epätasa-arvoon ja varmistaa, ettei ketään jätetä jälkeen niin, että panostetaan erityisesti nuorten sekä naisten ja tyttöjen taloudelliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen voimaantumiseen.

4 artikla

Alueellinen yhdentyminen ja yhteistyö

1. Osapuolet tukevat alueellista yhdentymistä ja yhteistyötä Tyynellämerellä keinona vastata eri maiden yhteisiin haasteisiin ja helpottaa tämän pöytäkirjan täytäntöönpanoa, jotta siitä saadaan täysi hyöty, ja ottavat huomioon asiaankuuluvat politiikkakehyksensä, kuten Tyynenmeren regionalistisen kehyksen.

2. Osapuolet sopivat lisäävänsä yhteistyötään niiden alueellisten järjestöjen sekä maiden ja alueiden kanssa, jotka jakavat niiden arvot ja jotka ovat halukkaita ja kykeneviä edistämään yhteisiä tavoitteita, ja siten edistävänsä koko Tyynenmeren alueen poliittista, taloudellista ja sosiaalista kehitystä.

3. Osapuolet edistävät ja tukevat etelä–etelä-yhteistyötä ja kolmenvälistä yhteistyötä keinoina vahvistaa alueellista yhteistyötä.

2 luku

Toimijat ja prosessit

5 artikla

Institutionaaliset määräykset

1. Tällä pöytäkirjalla perustetut yhteiset toimielimet, sellaisina kuin ne on määritelty tämän sopimuksen yleisessä osassa, sekä niiden kokoonpano ja tehtävät ovat seuraavat:

a) Tyynenmeren ja EU:n ministerineuvosto;

b) Tyynenmeren ja EU:n sekakomitea;

c) Tyynenmeren ja EU:n parlamentaarinen edustajakokous.

2. Osapuolet voivat kokoontua valtion- tai hallitusten päämiesten tasolla tarpeen mukaan, yhteisesti sovitun aikataulun ja asialistan mukaisesti.

6 artikla

Merentakaiset maat ja alueet Tyynenmeren alueella

1. Osapuolet sopivat vahvistavansa yhteyksiä Tyynenmeren alueella sijaitsevien Euroopan unioniin assosioituneiden merentakaisten maiden ja alueiden, jäljempänä ’MMA:t’, sekä Tyynenmeren alueella sijaitsevien AKT-järjestön jäsenten välillä.

2. Osapuolet pyrkivät osallistamaan MMA:t alueellisiin yhdentymispyrkimyksiin ja järjestöihin sekä alueelliseen yhteistyöhön tilanteen mukaan erityisesti ilmastonmuutoksen, ympäristön kestävyyden, luonnonvarojen kestävän hoidon, yhteyksien kehittämisen, kaupan ja investointien aloilla.

3. Osapuolet sopivat, että Tyynenmeren alueen MMA:ille annetaan tarkkailijan asema tällä pöytäkirjalla perustetuille yhteisille toimielimille.

7 artikla

Mekanismit sidosryhmien kuulemiseen ja yhteistyöhön niiden kanssa

Osapuolet ottavat käyttöön kuulemis- ja vuoropuhelumekanismeja kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien kuulemiseksi, mukaan lukien paikallisviranomaiset, kansalaisyhteiskunnan edustajat ja yksityinen sektori, jotta ne saisivat ajantasaista tietoa ja voisivat antaa panoksensa tämän pöytäkirjan tehokkaaseen täytäntöönpanoon, myös Tyynenmeren ja EU:n ministerineuvoston kokouksia silmällä pitäen.

8 artikla

Täytäntöönpano, valvonta ja arviointi

1. Tämän sopimuksen oikeudellisen kehyksen mukaisesti osapuolet, toteuttaessaan toimia kullakin yhteistyöalalla, ottavat huomioon strategiset ja poliittiset kehyksensä, mukaan lukien tarpeen mukaan Tyynenmeren alueella sijaitsevien AKT-järjestön jäsenten tekemät alueelliset strategiat.

2. Osapuolet toteuttavat toimia kansallisella, alueellisella tai useampia maita kattavalla tasolla sen mukaan, mikä niistä on tarkoituksenmukaisin. Ne pyrkivät toimien mahdollisimman suureen vaikuttavuuteen asianomaisten sidosryhmien kannalta ja vahvistamaan kyseisten sidosryhmien osallistumista esimerkiksi niiden valmiuksia kehittämällä.

3. Osapuolet valvovat tämän pöytäkirjan täytäntöönpanoa varmistaakseen toimien tuloksellisuuden ja tehokkuuden muun muassa soveltamalla useita sidosryhmiä kattavaa lähestymistapaa. Ne voivat mukauttaa pöytäkirjaa muuttuviin olosuhteisiin ja laajentaa sen soveltamisalaa sopimuksen yleisen osan 99 artiklan 5 kohdassa määrättyä menettelyä noudattaen parantaakseen yhteistyötä nykyisillä toiminta-aloilla ja laajentaakseen sitä uusille aloille.

4. Osapuolet varmistavat tämän pöytäkirjan keskeisillä yhteistyöaloilla toteutettavien toimien säännöllisen ja riippumattoman seurannan ja arvioinnin.

II OSA

KESKEISET YHTEISTYÖALAT

I OSASTO

Ympäristön kestävyys ja ilmastonmuutos

9 artikla

Osapuolet tunnustavat ilmastonmuutoksen, merenpinnan kohoamisen ja ympäristön pilaantumisen aiheuttaman vakavan uhkan kestävälle kehitykselle ja ihmisten elämälle sekä erityisesti pienille kehittyville saarivaltioille ja pyrkivät parantamaan ilmastokestävyyttä ja torjumaan ympäristön pilaantumista. Ne ryhtyvät kunnianhimoisiin toimiin ilmastonmuutoksen torjumiseksi ja siihen sopeutumiseksi, sen aiheuttamien menetysten ja vahinkojen välttämiseksi, minimoimiseksi ja korjaamiseksi sekä ympäristön laadun parantamiseksi ja tukevat luonnonvarojen kestävää hoitoa. Ne toteuttavat toimenpiteitä, joilla torjutaan biodiversiteetin köyhtymistä, ylläpidetään ja ennallistetaan ekosysteemejä, edistetään valtamerten hallinnointia sekä ehkäistään katastrofeja ja reagoidaan niihin. Ne investoivat vihreään kasvuun, kiertotalouteen ja uusiutuvaan energiaan ja varmistavat, että talouskasvu yhdistetään ympäristön kestävyyteen.

10 artikla

Ilmastotoimet

1. Osapuolet palauttavat mieleen ilmastonmuutosta koskevan YK:n puitesopimuksen ja Pariisin sopimuksen tavoitteet, periaatteet ja määräykset ja korostavat tarvetta tehostaa maailmanlaajuisia toimia ilmastonmuutoksen torjumiseksi ottaen huomioon hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin laatiman erityisraportin ilmaston lämpenemisestä 1,5 celsiusasteella esiteolliseen aikaan verrattuna ja sopivat tukevansa maailmanlaajuisia päästövähennystoimia, joiden tavoitteena on rajoittaa maapallon keskilämpötilan nousu selvästi alle kahteen celsiusasteeseen esiteolliseen aikaan verrattuna sekä jatkavat toimia lämpötilan nousun rajoittamiseksi alle 1,5 celsiusasteeseen. Ne tunnustavat, että on tärkeää saavuttaa kaikkien ihmisen toiminnasta aiheutuvien nettopäästöjen nollatulos mahdollisimman nopeasti. Tätä tarkoitusta varten ne sitoutuvat asettamaan kansallisesti määritellyt panokset, jotka pohjautuvat niiden nykyisille panoksille ja vastaavat niiden korkeinta mahdollista tavoitetasoa, niiden kansalliset olosuhteet huomioon ottaen, ja vahvistavat tavoitteensa saavuttaa ilmastoneutraalius vuoteen 2050 mennessä.

2. Osapuolet laativat kokonaisvaltaisia ja osallistavia kansallisia ilmastopolitiikkoja ja -ohjelmia, myös lainsäädännöllisiä ja hallinnollisia kehyksiä hyödyntäen, ja toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä tehostaakseen Pariisin sopimuksen täytäntöönpanoa. Ne kehittävät mittausta, raportointia ja todentamista sekä arviointijärjestelmiä ilmastotoimien edistymisen seuraamiseksi.

3. Osapuolet nopeuttavat ja tehostavat toimia ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumiseksi, esimerkiksi laatimalla ja ottamalla käyttöön kansalliset sopeutussuunnitelmat. Ne laativat ja ottavat käyttöön politiikkoja, strategioita ja lainsäädäntökehyksiä, joilla sopeutumistoimet sisällytetään asiaankuuluviin sosioekonomisiin- ja ympäristöaloihin.

4. Osapuolet tunnustavat, että fossiilisia polttoaineita käyttävä energiantuotanto ja liikenne tuottavat merkittäviä hiilidioksidipäästöjä, minkä vuoksi ne parantavat energiatehokkuutta, kehittävät uusiutuvaan energiaan perustuvia ratkaisuja ja pyrkivät vähentämään entisestään maa-, lento- ja meriliikenteen hiilidioksidipäästöjä. Ne tehostavat yhteisiä toimia teknologian kehittämiseksi ja siirtämiseksi. Ne järkeistävät fossiilisten polttoaineiden tehottomia ja tuhlaavaan kulutukseen kannustavia tukia, poistavat ne asteittain ja minimoivat tästä mahdollisesti aiheutuvat haittavaikutukset tavalla, joka suojelee köyhiä ja vaikutusalueella asuvia yhteisöjä.

5. Osapuolet käyttävät yhdennettyjä, kokonaisvaltaisia ja tasapainoisia ei-markkinaehtoisia menettelytapoja ilmastonmuutoksen ja sen vaikutusten torjumiseen ottaen huomioon haavoittuvassa asemassa olevat pienet kehittyvät saarivaltiot sekä asiaankuuluvat politiikkakehyksensä, kuten Tyynenmeren alueen kestävän kehityksen puitteet ja Tyynenmeren kestävyyskumppanuuden.

6. Osapuolet tukevat toimia rahoitusvirtojen ohjaamiseksi tukemaan vähän kasvihuonekaasupäästöjä tuottavaa ja ilmastonmuutokseen sopeutuvaa kehitystä. Ne järjestävät yhteistyössä ilmastorahoitusta lukuisista rahoituslähteistä, -välineistä ja -kanavista kansallisten sopeutumissuunnitelmien sekä nykyistä tasoa korkeampien kansallisesti määriteltyjen panosten kehittämiseksi ja käyttöön ottamiseksi Pariisin ilmastosopimuksen mukaisesti.

7. Osapuolet edistävät fluorihiilivetyjen kunnianhimoista asteittaista käytöstä poistamista otsonikerrosta heikentävistä aineista Montrealissa 16 päivänä syyskuuta 1987 tehdyn Montrealin pöytäkirjan ja sitä koskevan Kigalin muutoksen mukaisesti. Ne kannustavat kaikkia pöytäkirjan osapuolia ratifioimaan mainitun muutoksen ja varmistamaan sen nopean täytäntöönpanon.

8. Osapuolet vahvistavat koordinointia kaikilla hallinnon tasoilla ja toteuttavat toimia, jotka perustuvat parhaaseen saatavilla olevaan tieteelliseen tietoon ja tarvittaessa alkuperäiskansojen tietämykseen ja muuhun perinteiseen ja paikalliseen tietämykseen. Ne kannustavat paikallisviranomaisia tekemään ja panemaan täytäntöön kunnianhimoisia ilmasto- ja energiasitoumuksia ja luovat niille edellytykset toimia näin. Ne edistävät olemassa olevia aloitteita, kuten maailmanlaajuista kaupunginjohtajien energia- ja ilmastosopimusta, ja tukevat niiden toimintasuunnitelmien täytäntöönpanoa.

9. Osapuolet kehittävät yhteistyössä osaamisverkostoja ilmastonmuutokseen sopeutumista ja sen vaikutuksiin reagoimista varten ja vahvistavat ihmisten ja instituutioiden tieteellisiä ja teknisiä valmiuksia toteuttaa ilmastotoimia ja ympäristöasioiden hallintaa ja seurantaa myös avaruusteknologiaa ja -tietojärjestelmiä hyödyntäen.

11 artikla

Ympäristö ja luonnonvarojen kestävä hoito

1. Osapuolet tukevat ekosysteemien ja niiden tuottamien palvelujen suojelua, kestävää käyttöä ja ennallistamista yhdistäen biodiversiteetin suojelun toimeentulon turvaamiseen. Ne suojelevat, ennallistavat ja lisäävät biodiversiteettiä biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen ja vuoden 2020 jälkeisen biodiversiteettikehyksen mukaisesti. Ne tukevat sellaisia pitkän aikavälin strategioita, joilla pyritään sisällyttämään biodiversiteetti Tyynenmeren alueen kansallisiin ja alueellisiin kehyksiin, varmistamaan instituutioiden välinen koordinointi ja yhdenmukaisuus ja tuottamaan tietoa päätöksenteon tueksi.

2. Osapuolet edistävät kaikilla tasoilla yhdennettyä lähestymistapaa ympäristön ja luonnonvarojen kestävään hoitoon ja käyttöön ja vahvistavat asiaan liittyviä täytäntöönpanomekanismeja sekä kehittävät vihreää- ja kiertotaloutta ottaen huomioon nykyisten ja tulevien sukupolvien tarpeet tarvittaessa alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen perinteiset ja tavanmukaiset käytännöt

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen metsävarojen kestävän hoidon, ehkäisevät metsäkatoa ja korjaavat sen vaikutuksia, torjuvat laittomia hakkuita ja ehkäisevät laittomasti korjatun puutavaran ja siitä valmistettujen tuotteiden kauppaa, palauttavat luonnonmetsiä ja niiden tuottamia ekosysteemipalveluita ja edistävät vastuullista kaivostoimintaa kestävän kehityksen vaatimusten mukaisesti ja omien kasvavien väestöjensä sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät tarpeet huomioiden.

4. Osapuolet edistävät kestäviä integroidun vesihuollon järjestelmiä, säilyttävät ja suojelevat veden lähteitä ja vesiekosysteemejä, keräävät ja käsittelevät jäteveden, torjuvat maaperän heikkenemistä ja vesi- ja pohjavesivarojen pilaantumista ja vähentävät vedensaantiin liittyvää epävarmuutta veden keruu- ja varastointijärjestelmien avulla.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä torjuakseen haitallisten vieraslajien aiheuttamaa vaaraa paikallisille lajeille, biodiversiteetille, ekosysteemitoiminnoille ja -palveluille, ihmisten toimeentulolle ja selviytymiskyvylle sekä kaupan ja talouden kehitykselle.

6. Osapuolet torjuvat tehokkaasti kaikenlaista pilaantumista. Ne pyrkivät laatimaan tarvittavat sääntelykehykset ja täytäntöönpanomekanismit kemikaalien ja jätteiden moitteetonta hallintaa varten. Ne pyrkivät ehkäisemään tai vähentämään jätteiden tuottamista niiden syntypaikalla ja parantamaan tuotteiden uudelleenkäytettävyyttä, kierrätettävyyttä ja resurssitehokkuutta, jotta tuotanto ja kulutus tukisivat kiertotalouden toteutumista. Ne toteutettavat toimenpiteitä ehkäistäkseen tai vähentääkseen materiaalikierroissa olevia vaarallisia aineita ja huolehtivat tuotteissa olevien kemikaalien hallinnasta niiden koko elinkaaren ajan.

12 artikla

Katastrofivalmius ja -palautuvuus

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen ihmisten, yhteiskuntien, instituutioiden ja infrastruktuurin katastrofinkestävyyttä. Ne ottavat huomioon luonnonkatastrofien ja ilmastonmuutoksen vahvan yhteyden sekä katastrofien vaikutukset inhimilliseen ja sosiaaliseen kehitykseen, erityisesti haavoittuvien ryhmien ja ihmisten toimeentuloon, kulttuuriperintöön, ympäristötavoitteiden toteutumiseen, talouden kehitykseen ja inhimilliseen turvallisuuteen. Ne pyrkivät panemaan täytäntöön Sendain kehyksen 2015–2030 katastrofiriskien vähentämiseksi ja valvomaan sen täytäntöönpanoa muun muassa vaihtamalla tietoja ja parhaita käytäntöjä ja ottaen huomioon asiaankuuluvat politiikkakehyksensä, kuten Tyynenmeren alueen kestävän kehityksen puitteet.

2. Osapuolet soveltavat katastrofiriskien vähentämiseen kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jonka mukaisesti ne ottavat huomioon Tyynenmeren alueen kestävän kehityksen puitteet, investoivat riskien ehkäisemiseen ja niihin varautumiseen, sisällyttävät riskien vähentämisen jälleenrakennustoimiin ja edistävät rahoitusriskien vakuuttamista. Ne tukevat julkisten palveluiden ja infrastruktuurin katastrofinkestävyyttä sekä ruokaturvaa ja vesiturvallisuutta ja varmistavat, että investoinneissa otetaan huomioon todelliset tulevaisuuden riskit ja vastataan niihin. Ne asettavat ilmastonmuutokseen sopeutumisen kaikkien jälleenrakennus- ja kunnostustoimien keskiöön muun muassa täytäntöönpanemalla paremman jälleenrakentamisen periaatetta.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen katastrofivalmiuden kehittämisessä merkityksellisten teknologioiden saatavuutta, siirtoa ja järjestelmällistä käyttöä. Ne edistävät katastrofitilastojen ja vahinkoja koskevien tietojen keräämistä ja käyttöä, riskien kattavaa arviointia ja niiden pienentämiseen tähtäävien suunnitelmien täytäntöönpanoa kaikilla tasoilla sekä vahvistavat riskien vähentämiseen ja ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumiseen tähtäävien toimien välisiä yhteyksiä. Ne tukevat avaruusteknologian ja -tietojen käyttöä ennaltaehkäisyyn, varautumiseen, reagointiin ja katastrofeista selviytymiseen tähtäävien toimenpiteiden parantamiseksi.

4. Osapuolet pyrkivät vahvistamaan osallistavaa riskinhallintaa kaikilla tasoilla, muun muassa kehittämällä kansallisia ja alueellisia valmiuksia katastrofiriskien pienentämiseen sekä ilmastoinnovoinnin huippuosaamiskeskusten perustamiseen. Ne pyrkivät lisäämään seuranta-, varhaisvaroitus- ja riskinarviointivalmiuksia ja parantamaan kansallisia ja alueellisia ennaltaehkäisyyn, lieventämiseen, varautumiseen, reagointiin ja toipumiseen tähtääviä toimenpiteitä, kuten pelastuspalvelumekanismeja, sekä paikallisten yhteisöjen ja instituutioiden valmiuksia panostaen erityisesti haavoittuvimmassa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin kotitalouksiin ja ryhmiin.

5. Osapuolet seuraavat katastrofiriskien ja ilmastoriskien hallintaan liittyviä painopisteitä ja tavoitteita ja arvioivat niitä vertaamalla niitä kansainvälisiin parhaisiin käytäntöihin.

II OSASTO

Talouden osallistava ja kestävä kehitys

13 artikla

1. Osapuolet noudattavat yhdennettyjä strategioita ja toteuttavat uudistuksia, joilla rakennetaan kestäviä ja monipuolisia talouksia, edistetään talouden kasvua ja muutosta, vahvistetaan yritys- ja kauppasuhteita ja tuetaan siirtymää laadukkaisiin työpaikkoihin perustuvaan täystyöllisyyteen. Ne sitoutuvat luomaan liiketoimintaympäristön, joka auttaa lisäämään investointeja ja tukee yksityisen sektorin kehitystä. Ne vahvistavat ja syventävät alueiden sisäistä talousyhteistyötä, muun muassa tavaroiden ja palvelujen liikkuvuutta. Ne edistävät ja helpottavat omien valuuttojensa entistä laajempaa käyttöä kansainvälisissä liiketoimissa.

2. Osapuolet edistävät toimenpiteitä, joilla tuetaan tieteen, teknologian, innovoinnin ja tutkimuksen muutosvoimaa. Ne pyrkivät luomaan kiertotalouteen perustuvat vähäpäästöiset ja ilmastonmuutosta kestävät taloudet ja varmistamaan, että kaikki pääsevät osallisiksi uusista liiketoimintamahdollisuuksista, että työelämän perusnormeja noudatetaan ja suojellaan muun muassa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun avulla ja että haavoittuvassa asemassa olevien ja erityisesti naisten ja nuorten sosioekonomista osallisuutta ja osallistumista edistetään, myös asianmukaisilla sosiaalisen suojelun toimenpiteillä. Ne sopivat keskittävänsä toimet avainsektoreille, joilla on mahdollista saada aikaan kestävään kasvuun, työpaikkojen luomiseen ja köyhyyden poistamiseen kohdistuvia kerrannaisvaikutuksia, ja mahdollisesti laajentavansa yhteistyön uusille talouden osa-alueille.

1 luku

Talouskasvu ja talouden monipuolistaminen

14 artikla

Taloudellisen kehityksen edellytykset

1. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä, joilla pyritään ennen kaikkea saavuttamaan korkeampi tuottavuuden taso monipuolistamalla tuotantoa, uudistamalla teknologiaa ja edistämällä innovointia ja joilla parannetaan makrotalouden ja rahoitusalan vakautta, yksinkertaistetaan ja yhdenmukaistetaan liiketoiminnan sääntelyä ja menettelyjä, vahvistetaan tuloksellisia ja ennakoitavia verojärjestelmiä ja parannetaan julkishallintojen ja oikeusjärjestelmien tehokkuutta. Ne ottavat käyttöön järkeviä kilpailupolitiikkoja ja varmistavat maaoikeuksien, omistusoikeuksien ja immateriaalioikeuksien suojelun.

2. Osapuolet sopivat edistävänsä liiketoiminnan helpottamiseen tähtäävää tarkoituksenmukaista lainsäädäntöä, sääntelyä ja politiikkaa, joilla pyritään poistamaan sääntelyesteitä ja hallinnollisia esteitä ja lisäämään läpinäkyvyyttä sekä parannetaan yrittäjätaitoja ja liiketoimintaympäristöä investointien lisäämiseksi ja yksityisen sektorin kehittämiseksi. Ne myös edistävät yritysten yhteiskuntavastuuta ja vastuullista yritystoimintaa myös ympäristöön liittyvien seikkojen osalta.

3. Osapuolet sopivat ottavansa huomioon inhimillisen pääoman kehittämisen ja parantavansa sitä erityisesti ohjaamalla tukea ja investointeja koulutetun, ammattitaitoisen ja pätevän työvoiman kehittämiseen, jotta ihmisillä olisi valmiudet työllistyä ihmisarvoisiin työpaikkoihin erityisesti uusilla dynaamisen kasvun aloilla, jotta työvoiman tarjonta vastaisi kysyntää ja jotta yksityisen sektorin osallistumista voitaisiin lisätä. Ne panostavat erityisesti digilukutaidon parantamiseen, tekniseen ja ammatilliseen koulutukseen ja korkea-asteen koulutukseen.

4. Osapuolet edistävät politiikkoja, jotka parantavat työmarkkinalaitosten merkittävyyttä, tehokkuutta ja vaikuttavuutta. Ne edistävät alueensisäistä työvoiman liikkuvuutta AKT-järjestön Tyynenmeren jäsenten kehitystarpeiden mukaisesti sekä vastatakseen myönteisesti yksityisen sektorin tarpeisiin ja edistääkseen taloudellista yhdentymistä, investointeja ja liiketoiminnan tuottavuutta.

5. Osapuolet tukevat keskeisten infrastruktuurien, kuten energia-, liikenne- ja vesi-infrastruktuurien, sekä tieto- ja viestintäteknologian ja digitaalisten yhteyksien kehittämistä.

6. Osapuolet edistävät maaseutualueiden kehittämistä ja maaseudun elinkeinojen monipuolistamista, muun muassa vahvistamalla häiriönsietokykyisten infrastruktuurien, matkailun, maatalouden ja teollisuuden välisiä yhteyksiä.

7. Osapuolet tukevat sekä virallisella että epävirallisella sektorilla toimiville yrityksille tarkoitettujen vakuutus-, rahoitus- ja muiden palvelujen laadun, tarjonnan ja saannin kehittämistä. Ne parantavat kohtuuhintaisen rahoituksen saatavuutta muun muassa kehittämällä elinkelpoisia pankkijärjestelmiä ja muita kuin pankkijärjestelmiä ja parantamalla digitaalisia rahoituspalveluja, jotka helpottavat lisäarvon tuottamista yhdistämällä erityisesti mikroyrityksiä sekä pieniä ja keskisuuria yrityksiä alueellisiin ja maailmanlaajuisiin arvoketjuihin, parantamalla tuottavuutta, kehittämällä kaupan sääntelyvalmiuksia ja yrittäjyyttä, helpottamalla liiketoimintaa, monipuolistamalla tuotteita ja vientikohteita sekä kehittämällä teknologiaa ja innovointia, kuten sähköisen kaupankäynnin alustoja.

15 artikla

Investoinnit

1. Osapuolet sitoutuvat luomaan niiden yhteisiä etuja edistäville vastuullisille investoinneille suotuisan ympäristön ja ylläpitämään sitä. Ne yksinkertaistavat ja nopeuttavat hallinnollisia menettelyjä ja vaatimuksia ja tukevat toimenpiteitä, joilla luodaan ennakoitava ja turvallinen investointiympäristö, edistetään kumppanuuksia ja tuetaan julkisen ja yksityisen sektorin vuoropuhelua.

2. Osapuolet sopivat houkuttelevansa kestäviä ja vastuullisia julkisia ja yksityisiä investointeja, mukaan lukien suoria ulkomaisia investointeja, rahoituksen yhdistämisen, takuiden ja muiden innovatiivisten rahoitusvälineiden avulla sijoittajien luottamuksen lisäämiseksi ja tällaisten investointien säilyttämiseksi. Ne pyrkivät antamaan sijoittajille riittäviä ja helposti saatavilla olevia tietoja liiketoimintamahdollisuuksista EU:ssa ja AKT-järjestön Tyynenmeren alueen jäsenissä.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä investointien helpottamiseksi asianmukaisilla toimenpiteillä kiinnittäen erityistä huomiota nuoriin ja naisiin.

16 artikla

Yksityisen sektorin kehittäminen

1. Osapuolet tukevat dynaamisen, kilpailukykyisen ja vastuullisen yksityisen sektorin kehittämistä ottamalla käyttöön tarvittavat politiikat ja toteuttamalla tarvittavat taloudelliset, institutionaaliset ja lainsäädännölliset uudistukset kansallisella tai alueellisella tasolla tai molemmilla. Ne toteuttavat toimenpiteitä, joilla vahvistetaan ja parannetaan yksityisen sektorin tuottavuutta ja tehokkuutta. Ne kiinnittävät erityistä huomiota mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten kasvuun ja kilpailukyvyn parantamiseen, yrityshautomoihin sekä käsiteollisuuden kehittämiseen.

2. Osapuolet hyödyntävät teknologisen kehityksen ja digitaalitalouden tarjoamia mahdollisuuksia. Ne pyrkivät ohjaamaan investointeja tutkimukseen, innovointiin ja digitaalitalouteen ja kannustavat yksityistä sektoria nopeuttamaan digitalisaatiota erityisesti investointien, innovoinnin, markkinatietouden, markkinoille pääsyn ja asiantuntemuksen osalta.

3. Osapuolet edistävät teollisuuden kehittämistä tehdäkseen talouskasvusta kestävää. Ne laativat kohdennettuja politiikkoja, joiden tavoitteena on helpottaa teollisuuden kasvua ja mahdollisuuksia etenkin kehittämällä yhteyksiä ja lisäarvoa tuottavia toimintoja, kuten pienteollisuutta. Ne kannustavat asianmukaisen teknologian ja prosessien kehittämistä sekä erikoistuotteiden monipuolistamista. Ne laativat ja toteuttavat strategioita, joilla kehitetään keskikorkean/korkean teknologian valmistusteollisuuden ja viennin alueellista ja kansallista kilpailukykyä.

4. Osapuolet tukevat resurssitehokkuuden parantamista sekä puhtaampien ja ympäristöä paremmin säästävien teknologioiden ja teollisuusprosessien käyttöönottoa. Ne torjuvat tehokkaasti kaikenlaista taloudellisen toiminnan aiheuttamaa pilaantumista muun muassa määrittelemällä ja osoittamalla selkeästi toimialojen ja elinkeinonharjoittajien vastuualueet toimitusketjun kaikissa vaiheissa laajennetun tuottajavastuun periaatteen ja ”saastuttaja maksaa” -periaatteen mukaisesti.

17 artikla

Tiede, teknologia, innovointi ja tutkimus

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä tieteellisessä tutkimuksessa, teknologian kehittämisessä ja innovoinnissa, jotta ne voivat edistää sosiaalista ja taloudellista kehitystä, vastata yhteiskunnallisiin haasteisiin ja parantaa alueellista kilpailukykyä. Ne kehittävät tutkimusverkostojen sekä tietojenkäsittelyyn ja tieteelliseen tietoon liittyvien infrastruktuurien ja palvelujen yhteenliitettävyyttä ja yhteentoimivuutta ja edistävät siihen tähtääviä toimia omilla alueillaan.

2. Osapuolet helpottavat tarvittaessa pääsyä toistensa tieteellisiin ohjelmiin sekä teknologia- ja innovointiohjelmiin, tutkimusrakenteisiin ja -laitoksiin, julkaisuihin ja tutkimustietoon merkittävillä aloilla kuten ilmastonmuutos ja valtameret.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä siviiliavaruustoiminnan alalla yhteistä etua koskevissa asioissa, kuten avaruustutkimuksessa, maailmanlaajuisen satelliittinavigointijärjestelmän sovelluksissa ja palveluissa, satelliitteihin perustuvien tarkennusjärjestelmien kehittämisessä, maan havainnoinnissa ja geotieteessä ja erityisesti varhaisvaroitus- ja seurantamekanismien käytössä.

18 artikla

Maastamuuttajien rahalähetykset

Osapuolet tunnustavat maastamuuttajien rahalähetysten merkityksen osallistavalle ja kestävälle kehitykselle ja pyrkivät pienentämään maastamuuttajien rahalähetyksiin liittyvät toimituskulut alle 3 prosenttiin ja poistamaan vuoteen 2030 mennessä ne rahalähetysten reitit, joissa toimituskulut ovat yli 5 prosenttia, edistämään finanssiosaamista ja taloudellista osallisuutta muun muassa innovatiivisten rahoitusvälineiden avulla ja parantamaan sääntelykehyksiä, jotka mahdollistavat muiden kuin perinteisten toimijoiden osallistumisen muun muassa uuden teknologian avulla.

2 luku

Yhteistyö kaupan alalla

19 artikla

Kaupan yhdentyminen

1. Osapuolet edistävät niiden yhteistä etua ajavia kaupankäyntimahdollisuuksia, myös alueella laajemmin, mukaan lukien MMA:iden kanssa. Ne pyrkivät edistämään AKT-järjestön Tyynenmeren alueen jäsenten sujuvaa ja asteittaista integroitumista maailmantalouteen, erityisesti hyödyntämällä kaikkia alueellisen yhdentymisen ja muiden alueiden kanssa käytävän kaupan tarjoamia mahdollisuuksia.

2. Osapuolet tukevat Euroopan unionin ja Tyynenmeren valtioiden väliaikaisen kumppanuussopimuksen täytäntöönpanoa ja toimintaa, kannustavat kiinnostuneita maita liittymään siihen ja tarvittaessa laajentavat kyseisen sopimuksen soveltamisalaa.

3. Osapuolet tukevat alueellisia taloudellisia yhdentymisprosesseja Tyynenmeren alueella muun muassa helpottamalla kauppaa ja yhdenmukaistamalla sääntelyä, jotta maat voivat hyötyä kaupankäynnistä naapurimaidensa kanssa ja edistää integroitumistaan keskeisiin alueellisiin ja maailmanlaajuisiin arvoketjuihin.

20 artikla

Kaupankäyntivalmiudet

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen kaupankäyntivalmiuksiaan muun muassa vahvistamalla tuotantoa ja yrittäjyyttä ja lisäämällä investointeja lisäarvoa tuottaville aloille. Ne varmistavat, että kaupan lisäämiseen on olemassa toimintaedellytykset ja oikeanlaiset sisäiset politiikat.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä kaupan helpottamiseksi kaupan helpottamista koskevan WTO:n sopimuksen mukaisten sitoumustensa pohjalta. Yhteistyössä otetaan huomioon AKT-järjestön Tyynenmeren alueen jäsenten erityiset tarpeet, jotka liittyvät esimerkiksi maantieteellisiin rajoituksiin, teknologiaan, kaupan rahoittamiseen ja yhteyksiin. Osapuolet pyrkivät vähentämään tavaroiden ja palvelujen tuontiin, vientiin, passitusmenettelyyn ja muihin tullimenettelyihin liittyviä kaupan kustannuksia muun muassa automatisoimalla tullimenettelyjä.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen, tunnistaakseen ja poistaakseen tarpeettomia kaupan teknisiä esteitä sekä vientiä rajoittavia tullien ulkopuolisia kaupan esteitä. Ne tekevät yhteistyötä erityisesti varmistaakseen kansainvälisten standardien noudattamisen tukemalla tarvittavien valmiuksien kehittämistä sekä käyttämällä parannettuja laadunvalvontamekanismeja ja sertifiointilaboratorioita.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen terveys- ja kasvinsuojelumääräyksiä ja -käytäntöjä käyttäen institutionaalisia- ja sääntelymekanismeja sekä asianmukaisia tietojärjestelmiä ja infrastruktuureja.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä hallinnollisten yhteistyö- ja tarkastusjärjestelyjen käyttöön ottamiseksi kauppasuhteissaan.

6. Osapuolet tunnustavat digitaaliteknologian vaikutuksen kaupan helpottamiseen ja sopivat tekevänsä yhteistyötä asianmukaisten digitaalisten alustojen kehittämiseksi Tyynenmeren alueella kansallista ja rajat ylittävää kaupankäyntiä varten.

21 artikla

Palvelut

1. Osapuolet tukevat elinvoimaisen ja vahvan palvelualan kehittämistä tunnustaen sen merkityksen talouden kasvun, työpaikkojen luomisen, kaiken taloudellisen toiminnan tuotantopanosten tuottamisen sekä muunnostuotannon ja vientimenettelyjen helpottamisen kannalta.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen palvelujen tarjontaan liittyviä valmiuksia. Ne panostavat erityisesti palveluihin, jotka liittyvät luonnollisten henkilöiden liikkuvuuteen liiketoimintaa varten, rahoituspalveluihin ja muihin yrityspalveluihin, matkailuun, kulttuuriin ja luoviin aloihin sekä rakentamiseen ja siihen liittyviin insinööripalveluihin.

3. Osapuolet sopivat edistävänsä tarvittaessa vastavuoroista tunnustamista koskevien sopimusten tekemistä helpottaakseen muun muassa ammattipätevyyksien tunnustamista. Ne poistavat yhteistyössä palveluiden kaupan esteitä ja pyrkivät edistämään kilpailua, luomaan työpaikkoja, tukemaan kasvua ja kehitystä ja parantamaan palvelusektorinsa laatua.

3 luku

Avainsektorit

22 artikla

Sininen talous

1. Osapuolet edistävät kestävää ja hyvin hallinnoitua nk. sinistä taloutta, jossa pyritään sovittamaan yhteen kestävä talouskasvu, työpaikkojen luominen, toimeentulon kohentaminen, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, taloudellisten hyötyjen oikeudenmukainen jakautuminen ja parempi ruokaturva ja joka perustuu meriekosysteemien ja biodiversiteetin säilyttämiseen sekä resurssien kestävään käyttöön.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä kehittääkseen kestävää vesiviljelyä paikallisyhteisöjen huolenaiheet huomioon ottaen, ja ne tekevät sen harjoittamalla tehokasta aluesuunnittelua, soveltamalla ekosysteemeihin perustuvaa lähestymistapaa ja varmistamalla sijoittajien tasapuoliset toimintaedellytykset.

3. Osapuolet tehostavat kestävän kalastuksen, myös kestävän pienimuotoisen kalastuksen, kehittämistä panostamalla tuottavuuteen ja paikallisiin jalostusvalmiuksiin ja edistäen siten kestäviä arvoketjuja, varmistavat kalavarojen kestävyyden ja parantavat ruokaturvaa ja elintarvikkeiden turvallisuutta.

4. Osapuolet hyödyntävät meribioteknologian luomia mahdollisuuksia, tukevat tutkimustyötä ja vähentävät teknisiä pullonkauloja helpottaakseen sijoittajien markkinoille pääsyä siten, että vältetään meriympäristölle aiheutuvat riskit.

5. Osapuolet edistävät siniseen talouteen liittyvien tietojen ja parhaiden käytäntöjen jakamista ja alan tutkimusta ja innovointia, mukaan lukien tehokkaampaa aluesuunnittelua ja investointeihin liittyvää harkittua päätöksentekoa.

6. Osapuolet edistävät uusiutuvan energian tuotantoa merellä nopeuttaakseen puhdasta energiasiirtymää kaikilla saarilla.

23 artikla

Maatalous

1. Osapuolet edistävät kestävää maataloutta ja tukevat agroekologisia käytäntöjä ja toimia, joilla luodaan ilmastonmuutosta kestävää maataloutta ja varmistetaan tuotannon monipuolistaminen ja lisäarvon tuottaminen, parannetaan toimeentuloa, lisätään ansioita ja luodaan ihmisarvoisia työpaikkoja.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen tuottajien, jalostajien, viejien ja erityisesti pientilallisten mahdollisuuksia päästä kansallisille, alueellisille ja kansainvälisille markkinoille muun muassa parantamalla maatalousneuvontaa ja maaseudun infrastruktuuria sekä helpottamalla rahoituksen saantia. Ne tekevät yhteistyötä varmistaakseen, että kansainvälisesti hyväksyttyjä käytäntöjä ja normeja noudatetaan ottaen huomioon omat politiikkakehyksensä.

3. Osapuolet edistävät ruokaturvaa kehittämällä osallistavia ja ravitsemusnäkökohdat huomioon ottavia, biologisesti monimuotoisia arvoketjuja muun muassa panostamalla paikalliseen lisäarvon tuottamiseen ja jalostukseen sekä parantamalla arvoketjun toimijoiden valmiuksia. Ne osallistuvat Tyynenmeren alueelta ja Euroopan unionista peräisin olevien maatalous- ja elintarviketuotteiden maantieteellisten merkintöjen rekisteröintiin ja suojeluun.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä suojellakseen maataloutta tuhoojilta, taudeilta ja haitallisilta vieraslajeilta.

24 artikla

Matkailu

1. Osapuolet sitoutuvat varmistamaan matkailun tasapainoisen ja kestävän kehityksen ja pyrkivät maksimoimaan sen tarjoamat mahdollisuudet luoda talouskasvua ja ihmisarvoisia työpaikkoja ja kasvattaa valtion tuloja niin, että ympäristöön liittyvät, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset näkökohdat otetaan varmasti huomioon.

2. Osapuolet parantavat kulttuuriperinnön ja luonnonvarojen suojelua ja edistämistä ja vahvistavat yhteyksiä matkailun ja muiden asiaankuuluvien talouden alojen, erityisesti liikenteen, maatalouden ja sinisen talouden, välillä.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen kestävän kehityksen käytäntöjä ja pyrkivät optimoimaan matkailun sosioekonomiset hyödyt, suojelemaan maata, valtameriä, kansoja ja kulttuureja, kunnioittamaan paikallisyhteisöjen koskemattomuutta ja intressejä sekä tukemaan niiden osallistumista matkailun, erityisesti maaseutu- ja yhteisömatkailun ja ekomatkailun, kehittämiseen. Ne kannustavat investoimaan uuteen teknologiaan, jolla edistetään tutkimusta ja tilastointia, ilmasto- ja katastrofikestävyyttä, biodiversiteetin suojelua, jätehuoltoa, uusiutuvaa energiaa ja energiatehokkuutta, vesiturvallisuutta ja ruokaturvaa sekä paikallisyhteisöjen toimeentuloa ja osallistumista.

4. Osapuolet lisäävät investointeja matkailutuotteiden ja -palvelujen edistämiseen ja kehittämiseen. Ne edistävät innovatiivisten kumppanuuksien solmimista alueella toimivien lentoyhtiöiden ja risteilyliikenteen harjoittajien kanssa, panostavat inhimillisen pääoman kehittämiseen, matkailualan koulutukseen ja valmiuksien kehittämiseen sekä markkinointiin, myös digitaaliseen markkinointiin, ja edistävät liikesuhteita ja ammattitaitoisen henkilöstön vaihtoa tavoitteenaan vahvistaa kilpailukykyä, parantaa palvelun laatua ja kehittää matkailualaa edelleen.

25 artikla

Kestävä energia

1. Osapuolet tunnustavat energia-alan merkityksen taloudelliselle vauraudelle, inhimilliselle ja sosiaaliselle kehitykselle ja ihmisten turvallisuudelle sekä tarpeen siirtyä joustavasti vähähiiliseen talouteen. Ne pyrkivät vahvistamaan energiaturvallisuutta ja energiainfrastruktuurin häiriönsietokykyä turvatakseen puhtaan energian saatavuuden ja kohtuuhintaisuuden.

2. Osapuolet sopivat tukevansa Tyynenmeren alueella energiauudistuksia, joilla osaltaan vähennetään alueen kehitysprosessien hiili-intensiteettiä, lisätään energiantoimituksia, tehostetaan energian loppukäyttöä, parannetaan energiainfrastruktuurin häiriönsietokykyä ja vähennetään kasvihuonekaasujen nettopäästöjä, ottaen huomioon asiaankuuluvat politiikkakehyksensä, kuten Tyynenmeren energiavarmuutta koskevan toimintakehyksen ja Tyynenmeren kestävän kehityksen puitteet.

3. Osapuolet edistävät avoimia, läpinäkyviä ja toimivia energiamarkkinoita, jotka tukevat osallistavia ja kestäviä investointeja energian vastuulliseen tuotantoon, siirtoon ja jakeluun sekä energiatehokkuuteen.

4. Osapuolet edistävät energiatehokkuutta ja energiansäästöjä energiaketjun kaikissa vaiheissa tuotannosta kulutukseen ja vahvistavat, parantavat ja muuntavat sähkön tuotanto- ja jakelulaitoksia muun muassa kehittämällä ja laajentamalla kaupunkien ja maaseudun sähkönjakeluverkkoja.

5. Osapuolet edistävät Tyynenmeren alueen energiasiirtymää kehittämällä ja ottamalla käyttöön puhdasta, monipuolista, kustannustehokasta ja kestävää energiateknologiaa, kuten uusiutuvan ja vähäpäästöisen energian teknologioita.

26 artikla

Yhteydet

1. Osapuolet tunnustavat Tyynenmeren saarivaltioiden maantieteelliset rajoitteet ja vahvistavat yhteyksiä Tyynenmeren alueella kestävällä, kattavalla ja sääntöihin perustuvalla tavalla, joka edistää investointeja ja yritysten tasapuolisia toimintaedellytyksiä. Ne pyrkivät rakentamaan turvallisia, varmoja, häiriönsietokykyisiä ja kestäviä ilma-, maa- ja meriliikenneyhteyksiä, langattomia ja kiinteitä digitaalisia verkkoja sekä kaapeli- ja satelliittiyhteyksiä ja laajentavat internetrunkoverkon kattavuutta. Ne pyrkivät saavuttamaan energian yhteenliitettävyyden, jotta voidaan edistää nykyaikaisia, tehokkaita ja puhtaita ratkaisuja sekä ihmisten välisiä kontakteja.

2. Osapuolet sitoutuvat kehittämään liikennettä ja siihen liittyviä infrastruktuurijärjestelmiä sekä uudistamaan niiden rakenteita ja siten helpottamaan ja parantamaan matkustajien, myös liikuntarajoitteisten henkilöiden, ja tavaroiden liikkuvuutta sekä turvaamaan luotettavien ja tehokkaiden kaupunki-, lento-, meri-, sisävesi-, rautatie- ja maantieliikenteen palveluiden kustannustehokkaan, turvallisen, varman ja kestävän saatavuuden. Ne parantavat liikennealan yleistä hallintoa laatimalla ja panemalla täytäntöön tehokasta sääntelyä, joilla helpotetaan yhdenmukaistamista koko Tyynenmeren alueella, mahdollistetaan tasapuolinen kilpailu ja yhteentoimivuus eri liikennemuotojen sisällä ja välillä sekä aktivoidaan ja edistetään yksityisen sektorin osallistumista liikennehankkeisiin, jotka liittyvät muun muassa kunnossapitoon, kapasiteettiongelmien poistamiseen ja puuttuviin infrastruktuuriyhteyksiin.

3. Osapuolet tunnustavat toimivien ja kustannustehokkaiden meriliikennepalveluiden merkityksen tärkeimpänä kauppaa helpottavana liikennemuotona. Osapuolet tekevät yhteistyötä meriliikenteen alalla edistääkseen AKT-järjestön Tyynellämerellä sijaitsevien jäsenten toimia kilpailukykyisten satamien ja satamapalvelujen, kuten navigointiinfrastruktuurin, kehittämisessä tavoitteenaan helpottaa tavaroiden ja ihmisten liikkuvuutta.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä lentoliikenteen alalla ja kaavailevat muun muassa Tyynenmeren alueelle suuntautuvan lentoliikenteen reittien lisäämistä ja vuorovälien tihentämistä. Ne tekevät yhteistyötä myös vahvistaakseen ja parantaakseen lentoliikenteen turvallisuutta ja ilmatilan valvontaa sekä valmiuksiaan reagoida niihin liittyviin uhkiin ja riskeihin. Ne sopivat vahvistavansa ja parantavansa lento- ja meriliikenteen navigointipalveluja, mukaan lukien lennonjohtoa ja kartografiaa.

5. Osapuolet pyrkivät edistämään avoimien, kohtuuhintaisten ja turvallisten laajakaistayhteyksien ja digitaalisen infrastruktuurin saatavuutta, muun muassa parantamalla merenalaisia kaapeleita. Ne toteuttavat toimenpiteitä edistääkseen tieto- ja viestintäteknologian saatavuutta ja tukevat tarkoituksenmukaista tekoälyn ja esineiden internetin hyödyntämistä sekä paikallisiin olosuhteisiin sovitettujen laajojen ja edullisten langattomien verkkojen käyttöönottoa. Ne pyrkivät perustamaan tarvittavat sääntelyelimet, jotta voidaan myöntää toimilupia palveluntarjoajille, edistää kilpailukäyttäytymistä ja varmistaa kuluttajien hyvinvointi ja kuluttajansuoja, ja vahvistavat alueellista yhteistyötä ottaen huomioon osapuolten asianmukaiset politiikkakehykset, kuten tieto- ja viestintäteknologiaa koskeva Tyynenmeren alueen strateginen toimintasuunnitelma.

27 artikla

Kaivos- ja kaivannaisteollisuus

1. Osapuolet tunnustavat kaivos- ja kaivannaisteollisuuden merkityksen talouden kehitykselle ja edistävät kestäviä ja vastuullisia investointeja asianmukaisen lainsäädännön, politiikkojen ja sääntelykehysten avulla kansainvälisten parhaiden käytäntöjen mukaisesti. Ne pyrkivät varmistamaan oikeudenmukaisen ja häiriöttömän pääsyn kaivannaisteollisuuden resursseihin noudattaen kaikilta osin kansallista lainsäädäntöä ja kunnioittaen maiden suvereenia oikeutta omiin luonnonvaroihinsa sekä suojellen toiminnan vaikutuspiiriin kuuluvien yhteisöjen oikeuksia.

2. Osapuolet sopivat edistävänsä kaivannaisresurssien vastuullista hallintaa muun muassa laatimalla lainsäädäntökehyksiä, joissa otetaan huomioon toiminnan ympäristövaikutukset. Ne edistävät avoimuutta ja vastuuvelvollisuutta noudattaen kaivos- ja kaivannaisteollisuuden avoimuutta koskevassa aloitteessa esitettyjä periaatteita.

3. Osapuolet edistävät asianmukaisen teknologian käyttöä helpottamaan kaivannaisresurssien kestävää ja vastuullista etsintää ja hyödyntämistä.

28 artikla

Metsätalous

1. Osapuolet edistävät kestävää metsänhoitoa ja metsävarojen kestävää käyttöä, lieventävät metsäkatoa ja metsien tilan heikkenemistä ja pysäyttävät ne, suojelevat metsien biodiversiteettiä ja ekosysteemejä, torjuvat laitonta puunkorjuuta ja siihen liittyvää puukauppaa sekä edistävät kestävästi hoidetuista metsistä peräisin olevia resurssi- ja energiatehokkaita tuotteita.

2. Osapuolet edistävät maa- ja metsätalousalan perushyödykkeiden ja tuotteiden kestäviä arvoketjuja ja panostavat ekosysteemien suojelussa työpaikkojen ja muiden taloudellisten mahdollisuuksien luomiseen. Ne tekevät yhteistyötä metsien kestävässä hoidossa, mukaan lukien tuotteiden laillinen ja kestävä tarjoaminen kaupallisiin tarkoituksiin ja metsien kasvien ja eläinten kaupallistaminen kestävällä tavalla, noudattaen kaikilta osin kansainvälisiä parhaita käytäntöjä ja normeja ja alan kansainvälisiä sopimuksia. Ne edistävät yhteistyössä soveltuvien teknologioiden ja menetelmien käyttöä yrttien ja muiden lääkevalmisteisiin soveltuvien metsästä saatavien materiaalien tunnistamisessa ja kehittämisessä varmistaen, että ekosysteemin tasapaino säilyy, ettei biodiversiteetti heikkene ja ettei lääkevalmisteiden saatavuus esty.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä metsien hallinnoinnin ja kestävyyden parantamiseksi muun muassa ottamalla huomioon metsälainsäädännön soveltamisen valvontaa, metsähallintoa ja puukauppaa (FLEGT) koskevan EU:n toimintasuunnitelman ja edistämällä vapaaehtoisten kumppanuussopimusten tekemistä. Ne pyrkivät lisäämään FLEGT-toimintasuunnitelman ja metsäalalla ja maankäyttöalalla toteutettavien ilmastotoimien välistä johdonmukaisuutta ja myönteistä vuorovaikutusta maiden tasolla sekä muiden kansainvälisten aloitteiden, erityisesti metsäkadosta ja metsien tilan heikkenemisestä aiheutuvien päästöjen vähentämistä koskevan Varsovan mekanismin (REDD+), puitteissa. Lisäksi ne osallistuvat metsä- ja maankäyttöalan ympäristötoimia koskevien politiikkojen, lainsäädännön, määräysten, strategioiden ja suunnitelmien laatimiseen ja tarkasteluun maiden kansallisesti määriteltyjen panosten mukaisesti. Ne toteuttavat toimenpiteitä parantaakseen päästökartoitusten ja metsästä peräisin olevien poistumien kartoitusten laatua.

4. Osapuolet tukevat metsien sopeuttamisen ja metsänsuojelustrategioiden kehittämistä sekä aloitteita, joilla pyritään parantamaan metsien terveyttä, kääntämään metsäkadon suunta, ennallistamaan vaurioituneita metsämaisemia, parantamaan metsien kykyä selviytyä ilmastonmuutoksesta ja palauttamaan metsäpeitettä. Ne tunnustavat luonnonmetsien ja aarniometsien merkityksen sellaisten ekosysteemi-, ilmasto- ja kulttuuripalvelujen tarjoajina, joista yhteiskuntamme ovat riippuvaisia, ja tekevät yhteistyötä kehittääkseen ja ottaakseen käyttöön sopivia lähestymistapoja ja kannustimia kyseisten metsien sopeuttamista ja säilyttämistä varten.

5. Osapuolet tukevat metsien kestävästä hoidosta suurten ja pienempien alueiden tasolla ja kansallisella tasolla vastaavien instituutioiden ja virastojen vahvistamista ja niiden valmiuksien kehittämistä. Ne lisäävät kaikilla tasoilla yleistä tietoisuutta metsäkadosta ja edistävät kestävästi hoidetuista metsistä peräisin olevien resurssi- ja energiatehokkaiden tuotteiden kulutusta. Ne edistävät ja tukevat vaihtoehtoisten, kestävien ja puhtaiden polttoaineiden käyttöä ruoan valmistuksessa paikallisväestön keskuudessa. Ne vahvistavat paikallisviranomaisten ja -yhteisöjen osallistumista metsien suojeluun.

III OSASTO

Valtameret, meret ja kalastus

29 artikla

Osapuolet tunnustavat valtamerten keskeisen roolin elämälle maapallolla, kestävälle kehitykselle ja ihmisten toimeentulolle. Ne sopivat tehostavansa pyrkimyksiä suojella meriä erilaisten niihin kohdistuvien paineiden, kuten ilmastonmuutoksen, valtamerten happamoitumisen ja korallien vaalenemisen, liikakäytön, laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen (LIS-kalastuksen) sekä muiden tuhoisien ja kestämättömien toimien, haittavaikutuksilta. Ne edistävät sinisen talouden kestävää kehittämistä, suojelevat meriekosysteemejä ja merten biodiversiteettiä, vähentävät kaikenlaista pilaantumista ja ottavat käyttöön ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja siihen sopeutumiseen tähtääviä politiikkoja.

1 luku

Valtamerten hallinnointi

30 artikla

Kestävät valtameret

1. Osapuolet tunnustavat toistensa pyrkimykset parantaa yhdennettyä valtamerten hallinnointia, vahvistaa suurten ja pienempien alueiden kalavarojen säilyttämis- ja hoitotoimenpiteitä sekä varmistaa kalastuksen seuranta, valvonta ja tarkkailu samoin kuin muut aluekohtaiset strategiat ja valtamerten tehokkaaseen hoitoon tähtäävät välineet.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet pannakseen täytäntöön ne valtamerten hallinnointia koskevat kansainväliset ja alueelliset sopimukset ja yleissopimukset, joiden osapuolia ne ovat, ja säilyttääkseen ja hoitaakseen resursseja niiden määräysten mukaisesti.

3. Osapuolet vahvistavat valtamerten hallinnointia varmistaakseen niiden kestävän käytön ja suojelun YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti ja ottaen huomioon asianmukaiset alueelliset kehykset muun muassa edistämällä hallinnoinnin yhdennettyä lähestymistapaa ja ottamalla huomioon kestävän kehityksen sosiaalisen, taloudellisen ja ympäristöulottuvuuden.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä torjuakseen ja lievittääkseen valtameriin ja niiden luonnonvaroihin kohdistuvaa painetta ja varmistaakseen, että valtameret ovat turvallisia, puhtaita ja kestävästi hoidettuja, sekä parantaakseen valtameriä koskevaa tietämystä. Ne tekevät yhteistyötä suojellakseen, säilyttääkseen ja ennallistaakseen rannikoiden ja merialueiden ekosysteemejä.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen ja vähentääkseen merten pilaantumista ja torjuakseen melusaastetta, muun muassa muovin ja mikromuovin aiheuttamaa merten roskaantumista, öljyvahinkoja ja radioaktiivisia epäpuhtauksia. Ne edistävät aluksista peräisin olevien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä koskevan sääntelyn luomista ja tukevat tällaista sääntelyä sekä Kansainvälisen merenkulkujärjestön alusten kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä koskevan alustavan strategian kiireellistä täytäntöönpanoa. Ne antavat vahingollisten jätteiden ja roskien mereen päästämistä koskevia lakeja ja säädöksiä ja määräävät seuraamuksia niiden rikkomisesta.

6. Osapuolet sopivat tekevänsä päätökset parhaan saatavilla olevan tieteellisen tiedon perusteella ottaen asianmukaisesti huomioon ekosysteemeihin perustuvan lähestymistavan periaatteet ja ennalta varautumisen periaatteen ja kunnioittaen alkuperäiskansojen tietämystä ja muuta perinteistä tietämystä.

7. Osapuolet vahvistavat yhteistyötä merten suojelu- ja hoitototoimenpiteisiin liittyvässä tutkimuksessa, suunnittelussa ja toimenpiteiden toteuttamisessa, merten aluesuunnittelussa sekä merellisten suojelualueiden ja rauhoitusalueiden perustamisessa kansainvälisen oikeuden mukaisesti, parhaaseen käytettävissä olevaan tieteelliseen tietoon perustuen ja alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tietämyksen huomioon ottaen.

8. Osapuolet kehittävät yhteistyössä valtamerten hallinnointiin liittyviä valmiuksiaan ja asiantuntemustaan muun muassa tekemällä meritieteellistä tutkimustyötä ja siirtämällä meriteknologiaa YK:n merioikeusyleissopimuksen (UNCLOS) mukaisesti.

9. Osapuolet edistävät vuoropuhelua ja yhteistyötä kaikilla valtamerten hallinnoinnin osa-alueilla, mukaan lukien ilmastonmuutokseen, merenpinnan nousuun ja sen mahdollisiin vaikutuksiin, merenpohjan kaivostoimintaan, kalastukseen, merten pilaantumiseen sekä tutkimukseen ja kehitykseen liittyvissä kysymyksissä.

10. Osapuolet ovat tietoisia yleisistä huolenaiheista, jotka koskevat merenpohjan kaivostoiminnan vaikutuksia meriympäristöön ja sen biodiversiteettiin. Ne käyttävät parasta saatavilla olevaa tieteellistä tietoa, soveltavat ennalta varautumisen periaatetta ja ekosysteemiin perustuvaa lähestymistapaa, edistävät tutkimustyötä ja jakavat parhaita käytäntöjä merenpohjan mineraalivaroihin liittyvillä yhteistä etua koskevilla aloilla tavoitteenaan varmistaa meriympäristön ja sen biodiversiteetin suojeluun ja säilyttämiseen tähtäävien toimien hyvä hallinnointi.

31 artikla

Kansallisten lainkäyttöalueiden ulkopuolisten alueiden biodiversiteetti

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä kansallisten lainkäyttöalueiden ulkopuolisilla alueilla olevan meriluonnon biodiversiteetin suojelun ja kestävän käytön alalla muun muassa toimivaltaisten kansainvälisten ja alueellisten organisaatioiden ja järjestelyjen puitteissa.

2. Osapuolet edistävät kansallisten lainkäyttöalueiden ulkopuolisilla alueilla olevan meriluonnon biodiversiteetin suojeluun ja kestävään käyttöön liittyvien valmiuksien kehittämistä ja meriteknologian siirtoa muun muassa kansainvälisen yhteistyön avulla.

2 luku

Kalastus

32 artikla

Kalavarojen kestävä suojelu ja hoito

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä kalavarojen suojelun ja kestävän hoidon ja käytön varmistamiseksi kahdenvälisesti, suurten ja pienempien alueiden tasolla tai monenvälisesti, tapauksen mukaan.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen, että kalavaroja suojellaan ja hoidetaan tehokkaasti ja hyödynnetään kestävästi ja että sosiaaliset ja taloudelliset hyödyt optimoidaan.

3. Osapuolet sopivat edistävänsä läpinäkyviä ja tieteelliseen tietoon perustuvia säilyttämis- ja hoitotoimenpiteitä kansainvälisen oikeuden ja erityisesti YK:n merioikeusyleissopimuksessa (UNCLOS) ja YK:n kalakantasopimuksessa esitettyjen sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti ja noudattaen alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen käyttöön ottamia suojelu- ja hoitotoimenpiteitä soveltuvin osin.

4. Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen rannikkokalastuksen kestävän taloudellisen kehityksen toimivien politiikkojen, säädösten ja määräysten avulla. Ne edistävät paikallisyhteisöjen ja pienimuotoista kalastustoimintaa harjoittavien kalastajien mahdollisuuksia hyödyntää kalavaroja ja parantavat ruokaturvaa ja sukupolvien välistä ja sisäistä tasa-arvoa.

33 artikla

Laiton, ilmoittamaton ja sääntelemätön kalastus

1. Osapuolet jatkavat tai ottavat käyttöön LIS-kalastuksen torjuntaan tähtääviä toimia niiden lainkäyttövaltaan kuuluvilla ja sen ulkopuolisilla alueilla sekä avomerellä kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti tunnustaen, että LIS-kalastus muodostaa vakavan uhkan kalavarojen tehokkaalle suojelulle, hoidolle ja kestävälle hyödyntämiselle.

2. Osapuolet panevat täytäntöön politiikkoja ja toimenpiteitä LIS-kalastuksen tuotteiden jättämiseksi kauppavirtojen ulkopuolelle. Ne panevat täytäntöön ja valvovat kalakantojen suojeluun, liikakalastuksen ennaltaehkäisyyn ja kestävän kalastuksen edistämiseen tähtääviä seuranta-, valvonta- ja tarkkailutoimenpiteitä, kuten tarkkailuohjelmia, alusten seurantajärjestelmiä, kalastuslisenssejä ja -lupia, saaliiden kirjaamista ja niistä ilmoittamista, uudelleenlastauksen valvontaa, tarkastuksia ja satamavaltiovalvontaa sekä niihin liittyviä toimenpiteitä, varmistaakseen sääntöjen noudattamisen, mukaan lukien sisäisten määräysten mukaiset täytäntöönpanotoimet ja seuraamukset.

3. Osapuolet sopivat voimassa olevaan kansalliseen lainsäädäntöön, suurten ja pienempien alueiden sopimuksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin perustuvien velvoitteidensa mukaisesti, että ne epäävät pääsyn tai palvelun niiden osapuolten aluksilta, joiden on todettu harjoittavan LIS-kalastusta muilla lainkäyttöalueilla tai avomerellä tai jotka ovat aiemmin harjoittaneet LIS-kalastusta, tai että ne karkottavat kyseiset alukset satamistaan.

4. Osapuolet pyrkivät ratifioimaan LIS-kalastusta koskevat kansainväliset sopimukset, etenkin laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen ehkäisemiseksi, estämiseksi ja lopettamiseksi toteutettavia satamavaltion toimenpiteitä koskevan Roomassa 22 päivänä marraskuuta 2009 tehdyn sopimuksen, ja edistävät LIS-kalastuksen torjumista koskevien kansainvälisten ja alueellisten toimenpiteiden ja strategioiden välistä täydentävyyttä ja johdonmukaisuutta.

34 artikla

Haitalliset kalastusalan tuet

Osapuolet sopivat toteuttavansa tarvittavat toimet, joilla kielletään tietyt ylikapasiteettia ja liikakalastusta ylläpitävät kalastusalan tuet ja poistetaan tuet, jotka osaltaan edistävät LIS-kalastusta, sekä pidättyvänsä ottamasta käyttöön uusia tällaisia tukia tunnustaen, että Tyynenmeren kehittyvien ja vähiten kehittyneiden valtioiden asianmukaisen ja tehokkaan erityis- ja erilliskohtelun olisi oltava erottamaton osa kalastustukia koskevia WTO:n neuvotteluja.

IV OSASTO

Turvallisuus, ihmisoikeudet, demokratia ja hallintotapa

35 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä rauhanomaisten ja selviytymiskykyisten yhteiskuntien rakentamiseksi sekä ihmisoikeuksien suojaamiseksi, edistämiseksi ja toteuttamiseksi ja vahvistavat demokratian periaatteita ja hyvää hallintoa. Ne tukevat vastuuvelvollisia ja läpinäkyviä instituutioita kaikilla tasoilla ja toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä edistääkseen hyvää verohallintoa sekä korruption, petosten ja rahanpesun torjuntaa. Ne käsittelevät uusia tai kasvavia turvallisuusuhkia, kuten terrorismia, kyberturvallisuuteen kohdistuvia uhkia ja kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden kaikkia muotoja, erityisesti liittyen meriturvallisuuteen, kyberrikollisuuteen, inhimilliseen turvallisuuteen ja ympäristöturvallisuuteen, ja suojelevat ihmisoikeuksia muun muassa alueellisen yhteistyön avulla ottaen huomioon osapuolten asianmukaiset politiikkakehykset, kuten alueellista turvallisuutta koskevan Boen julistuksen ja EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan strategiat. Ne pyrkivät tarpeen mukaan ja voimassa olevien kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti helpottamaan ihmisoikeusmekanismien, kuten YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston, työtä asiaan liittyvissä kysymyksissä.

1 luku

Turvallisuus

36 artikla

Rauha ja turvallisuus

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen rauhan, turvallisuuden ja oikeuden toteutumisen suojelemalla, edistämällä ja noudattamalla ihmisoikeuksia, harjoittamalla hyvää hallintoa, vahvistamalla inhimillistä turvallisuutta ja ympäristöturvallisuutta sekä estämällä konflikteja ja rakentamalla rauhaa.

2. Osapuolet torjuvat kaikenlaista identiteettiin perustuvaa väkivaltaa, kuten seksuaalista ja sukupuolittunutta väkivaltaa sekä yhteisöjen välistä, etnistä ja uskonnollista väkivaltaa. Ne tukevat sovitteluprosesseja, jotka perustuvat siirtymäkauden oikeusmekanismeihin sekä perinteisiin tai tavanomaisiin käytäntöihin edellyttäen, että ne eivät ole ristiriidassa kansainvälisesti tunnustettujen ihmisoikeuksien kanssa. Ne antavat tukea kaikille väkivallan uhreille.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä vahvistaakseen meriturvallisuutta YK:n merioikeusyleissopimuksen (UNCLOS) mukaisesti ja ottaen huomioon asiaankuuluvat alueelliset kehykset, ja ne tekevät sen vaihtamalla tietoja, reagoimalla aluksiin, muuhun kalustoon ja merelle sijoitettuihin rakennelmiin kohdistuviin uhkiin ja parantamalla asiaa koskevien lakien ja määräysten täytäntöönpanoa. Ne tekevät yhteistyötä torjuakseen kansainvälisen rikollisuuden, kuten laittoman huumekaupan, merirosvouksen ja merellä tapahtuvien aseellisten ryöstöjen, pakkotyön, ihmiskaupan ja muuttajien salakuljetuksen, aiheuttamia turvallisuusuhkia, ja ne hyödyntävät siinä myös avaruusteknologiaa.

4. Osapuolet pyrkivät laatimaan uusia aloitteita, joilla ehkäistään ja torjutaan kaikkia terrorismin muotoja, noudattaen kaikilta osin oikeusvaltioperiaatetta ja kansainvälistä oikeutta, ja puuttuvat väkivaltaista ääriliikehdintää ja radikalisoitumista edistäviin tekijöihin. Ne laativat uusia tai vahvistavat voimassa olevia lakeja ja strategioita ja tekevät yhteistyötä torjuakseen ja ehkäistäkseen terrorismia ja sen rahoittamista sekä siihen liittyviä uhkia asiasta mahdollisesti annettua kansainvälistä oikeutta kaikilta osin noudattaen. Ne tekevät yhteistyötä pannakseen täytäntöön kaikki asiaankuuluvat YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmat, mukaan lukien päätöslauselmat 2396 (2017) ja 2462 (2019), sekä YK:n yleiskokouksen päätöslauselmat. Ne pidättäytyvät antamasta tukea niin valtiollisille kuin valtiosta riippumattomille toimijoille, jotka pyrkivät terrorismitarkoituksessa kehittämään, hankkimaan, valmistamaan, pitämään hallussaan, kuljettamaan, siirtämään tai käyttämään ydinaseita, kemiallisia aseita, biologisia aseita tai muita aseita ja niiden maaliinsaattamisjärjestelmiä. Ne lisäävät yhteistyötään tavoitteenaan antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus ehkäistä terroritekoja, väkivaltaista ääriliikehdintää ja radikalisoitumista sekä parantaa kykyä selviytyä niistä.

5. Osapuolet vahvistavat, että ilmastonmuutos on äärimmäisen vakava uhka kansojen ja yhteisöjen toimeentulolle, turvallisuudelle ja hyvinvoinnille, ja sitoutuvat edistämään Pariisin sopimuksen täytäntöönpanoa. Ne edistävät ilmastonmuutoksen tunnustamista turvallisuusriskiksi ja tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen ilmastonmuutoksen aiheuttamia, turvallisuutta uhkaavia kerrannaisvaikutuksia, kuten merenpinnan kohoamisesta ja äärimmäisistä sääilmiöistä aiheutuvat uhkat, joilla on vakavia vaikutuksia rauhaan ja turvallisuuteen. Ne tunnustavat ilmastonmuutoksen aiheuttaman uhkan rauhalle ja turvallisuudelle ja vahvistavat sen vuoksi sopeutumis- ja selviytymistoimia sekä varhaisvaroitusjärjestelmiä.

6. Osapuolet vahvistavat yhteistyötä edistääkseen kyberturvallisuutta, ehkäistäkseen ja torjuakseen kyberrikollisuutta ja kyberympäristöä hyväksi käyttäen tehtäviä rikoksia, mukaan lukien immateriaalioikeuksiin kohdistuvat varkaudet. Ne tekevät yhteistyötä jakaakseen parhaita käytäntöjä kansallisten ja alueellisten kriittisten infrastruktuurien suojaamisessa kyberhyökkäyksiltä. Ne edistävät useita sidosryhmiä kattavaa internetin hallintoa ja käsittelevät kysymyksiä, jotka liittyvät laittoman tai haitallisen materiaalin jakeluun verkossa. Ne vaihtavat tietoja kyberturvallisuusasiantuntijoiden ja kyberrikollisuutta tutkivien kouluttamisesta, kyberrikollisuuden tutkinnasta ja digitaalisen todistusaineiston tutkinnasta. Ne vahvistavat kansainvälistä yhteistyötä turvallisuuden ja vakauden edistämiseksi kybertoimintaympäristössä. Osapuolet tunnustavat, että kyberrikollisuus on maailmanlaajuinen ongelma ja että on tarpeen tukeutua voimassa oleviin kansainvälisiin normeihin ja standardeihin, kuten niihin, jotka esitetään tietoverkkorikollisuutta koskevassa Budapestin yleissopimuksessa.

37 artikla

Järjestäytynyt rikollisuus

1. Osapuolet vahvistavat ja panevat täytäntöön lainsäädäntöä ja strategioita torjuakseen kansainvälistä järjestäytynyttä rikollisuutta, kuten ihmiskauppaa, laittomien huumausaineiden kauppaa, pienaseiden ja kevyiden aseiden laitonta kauppaa, laitonta puunkorjuuta ja siihen liittyvää kauppaa, uhanalaisten lajien, mukaan lukien uhanalaisten merieläinlajien, luonnonvaraisten eläinten ja kasvien sekä niistä saatujen tuotteiden laitonta kauppaa ja muuta laitonta taloudellista tai rahoitustoimintaa.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä tavoitteenaan jatkaa koordinoituja toimia, joilla ehkäistään niiden rahoitusjärjestelmien käyttöä rikollisen toiminnan rahoittamiseen. Ne vaihtavat tietoja ja panevat täytäntöön tarkoituksenmukaisia toimenpiteitä rahanpesun, terrorismin rahoittamisen ja laittomien rahavirtojen torjumiseksi alan kansainvälisten normien ja kehysten ja etenkin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän suositusten mukaisesti.

3. Osapuolet lisäävät vuoropuhelua ja yhteistyötä lainvalvonnan alalla kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden verkostojen ja terroristiverkostojen toiminnan estämiseksi. Ne parantavat kansallisten ja alueellisten turvallisuusjärjestelmien välistä koordinointia avoimella vuoropuhelulla, varhaisvaroittamista tukevalla strategisten tietojen vaihdolla sekä asianmukaisten kansainvälisten järjestöjen, kumppanien ja sidosryhmien kanssa tehtävällä yhteistyöllä.

2 luku

Ihmisoikeudet, demokratia ja hallinto

38 artikla

Ihmisoikeudet

1. Osapuolet tunnustavat, että ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia, jakamattomia, toisistaan riippuvaisia ja toisiinsa liittyviä, ja sopivat toteuttavansa, edistävänsä ja suojelevansa kaikkia ihmisoikeuksia, olivatpa ne kansalaisuuteen liittyviä, poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia tai kulttuurisia. Ne toteuttavat alan kansainvälisten sopimusten mukaisesti tarvittavat toimet varmistaakseen kaikkien perusvapauksien, kuten mielipiteen- ja sananvapauden, kokoontumis- ja yhdistymisvapauden ja uskonnon ja omantunnon vapauden toteutumisen sekä täyden ja yhtäläisen oikeuden nauttia niistä. Ne torjuvat kaikenlaista rasismia, syrjintää, sukupuolisyrjintää ja niiden ilmentymiä, kuten sukupuolittunutta väkivaltaa, ihmiskauppaa, jonka yhteydessä erityisesti naiset ja tytöt ovat seksuaalisen riiston kohteena, vihapuhetta ja viharikoksia sekä muukalaisvihaa ja siihen liittyvää suvaitsemattomuutta.

2. Osapuolet tehostavat toimia, joiden tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon saavuttaminen ja naisten ja tyttöjen kaikkien ihmisoikeuksien täysi toteutuminen ja heidän voimaannuttamisensa. Ne edistävät ja suojelevat lapsen oikeuksia ja varmistavat niiden toteutumisen.

3. Osapuolet edistävät vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksia ja alkuperäiskansojen oikeuksista annetussa YK:n julistuksessa tarkoitettujen alkuperäiskansojen oikeuksia.

4. Osapuolet tukevat toimenpiteitä, joilla vahvistetaan oikeuksiin perustuvaa ja kaikki ihmisoikeudet kattavaa lähestymistapaa kehitykseen, ja toteuttavat tarvittavat toimet muun muassa sen varmistamiseksi, että ihmisoikeudet toteutuvat kaikkien kohdalla tasa-arvoisesti ja syrjimättömästi ja että kaikilla on mahdollisuus käyttää ja hallita niitä resursseja ja palveluja, jotka ovat välttämättömiä riittävää elintasoa koskevan oikeuden toteutumiseksi. Mainittuihin oikeuksiin kuuluvat muun muassa oikeus koulutukseen, terveyteen, mukaan lukien seksuaali- ja lisääntymisterveyteen, ravintoon, juomaveteen ja sanitaatioon, ihmisarvoisiin asuinoloihin ja oikeussuojaan. Näiden oikeuksien toteuttamiseksi on muun muassa varmistettava palvelujen saatavuus, puututtava ilmastonmuutoksen syihin ja haittavaikutuksiin sekä edistettävä resurssien oikeudenmukaista ja tasapuolista jakamista.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä ihmisoikeuksien toteutumiseksi Tyynenmeren alueella, mukaan lukien perustamalla ja vahvistamalla riippumattomia kansallisia ja alueellisia ihmisoikeusmekanismeja ja -instituutioita sekä vahvistamalla turvallisia ja suotuisia olosuhteita kansalaisyhteiskunnan, ihmisoikeuksien puolustajien ja muiden asiaankuuluvien sidosryhmien aktiivista osallistumista varten, muun muassa parantamalla niiden valmiuksia ja helpottamalla niiden pääsyä alueellisiin ja kansainvälisiin ihmisoikeusmekanismeihin.

39 artikla

Demokratia ja hallintotapa

1. Osapuolet ylläpitävät demokraattisia prosesseja ja instituutioita, kuten rauhanomaisilla, osallistavilla, läpinäkyvillä ja uskottavilla vaaleilla valittavat vastuuvelvolliset hallitukset, vaalitulosten hyväksyminen ja siitä mahdollisesti aiheutuva hallituksen vaihtuminen sekä jokaisen oikeus osallistua asuinmaassaan julkisten asioiden hoitoon, kansainvälisesti tunnustettujen periaatteiden ja kansallisten oikeudellisten kehysten mukaisesti.

2. Osapuolet vahvistavat parlamenttien roolia, edistävät tiedotusvälineiden riippumattomuutta ja moniarvoisuutta ja suojelevat ja laajentavat kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä demokraattisen vastuuvelvollisuuden lisäämiseksi. Ne vahvistavat kansallisia, alueellisia ja hajautettuja valmiuksia, joilla varmistetaan demokratian periaatteiden ja käytäntöjen kunnioittaminen.

3. Osapuolet edistävät hyvän hallinnon periaatteita. Ne toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä luodakseen osallistavat, vastuuvelvolliset ja läpinäkyvät julkiset laitokset. Ne tukevat politiikan suunnittelussa ja täytäntöönpanossa tarvittavia valmiuksia, luovat vastuuvelvollisen, tehokkaan, avoimen ja ammattimaisen virkamieskunnan ja lisäävät laadukkaiden julkisten palvelujen tarjontaa.

4. Osapuolet nopeuttavat sähköisten viranomaispalvelujen ja digitaalipalvelujen infrastruktuurin käyttöönottoa keinona parantaa julkisten palvelujen tarjontaa ja käyttöä, demokraattisia käytäntöjä ja demokraattista hallintoa sekä edistää, suojella ja noudattaa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia.

5. Osapuolet perustavat tai vahvistavat mekanismeja ja instituutioita, joilla torjutaan korruptiota, lahjontaa, petoksia ja talousrikoksia, muun muassa panemalla täytäntöön asiaa koskevia kansainvälisiä normeja ja sopimuksia, etenkin New Yorkissa 31 päivänä lokakuuta 2003 tehdyn korruption vastaisen YK.n yleissopimuksen, sekä edistämällä niitä. Ne edistävät julkisten varojen läpinäkyvää hallinnointia ja vastuuvelvollisuutta sekä toimia, joilla tuetaan avoimuuden kulttuuria ja lainmukaisuutta ja muutetaan asenteita korruption kitkemiseksi, ja kehittävät edelleen lainsäädäntöä, jolla helpotetaan varallisuuden takaisin hankintaa ja palauttamista.

6. Osapuolet lujittavat hallintojärjestelmiä, jotta voidaan hillitä sääntelemätöntä maahanmuuttoa ja torjua muuttajien salakuljetusta ja sitä harjoittavia rikollisverkostoja sekä ihmiskauppaa keskittyen erityisesti uhrien suojeluun.

40 artikla

Oikeusvaltio ja oikeuslaitos

1. Osapuolet edistävät lain kunnioittamista ja tekevät yhteistyötä oikeusvaltioperiaatteen vakiinnuttamiseksi. Ne pyrkivät varmistamaan oikeusjärjestelmän riippumattomuuden, puolueettomuuden ja tehokkuuden ja lujittamaan oikeudenkäyttöön osallistuvia instituutioita. Ne toteuttavat tarvittavat toimet varmistaakseen, että kaikilla on pääsy oikeuteen oikeudenmukaisen menettelyn mukaisesti.

2. Osapuolet vastustavat kaikenlaista kidutusta ja muuta julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua, johon syyllistyvät valtiolliset tai valtiosta riippumattomat toimijat, kaikissa yhteyksissä ja tuomitsevat sen ja tukevat kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen New Yorkissa 10 päivänä joulukuuta 1984 tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisten lisäpöytäkirjojen ratifiointia ja tehokasta täytäntöönpanoa.

3. Osapuolet edistävät oikeuslaitosten uudistuksia varmistaakseen tehokkaat tuomioistuinjärjestelmät ja -menettelyt sekä nykyaikaiset vankeinhoitojärjestelmät. Ne tekevät yhteistyötä parantaakseen oikeuslaitoksen ja lainsäädäntöelinten keskeisten toimijoiden valmiuksia.

41 artikla

Taloushallinto

1. Osapuolet edistävät moitteetonta julkista varainhoitoa, johon kuuluu julkisten tulojen tehokas käyttöönotto ja käyttö, kestävä julkisen velan hoito, kestävät, läpinäkyvät ja ennakoitavat julkiset hankintajärjestelmät ja kansallisten valvontaelimien tukeminen.

2. Osapuolet antavat lainsäädäntöä, toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä ja vahvistavat asiaankuuluvia instituutioita ja mekanismeja hyvän hallinnon periaatteiden soveltamiseksi verotuksen alalla.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä torjuakseen veropetoksia, verojen kiertämistä ja laittomia rahavirtoja ja varmistavat verojärjestelmien tehokkuuden, vaikuttavuuden, läpinäkyvyyden ja oikeudenmukaisuuden.

V OSASTO

Inhimillinen ja sosiaalinen kehitys

42 artikla

Osapuolet pyrkivät määrätietoisesti poistamaan kaikenlaisen köyhyyden vuoteen 2030 mennessä, edistämään inhimillistä ja sosiaalista kehitystä tarjoamalla osallistavia ja kaikkien saatavilla olevia sosiaalipalveluja ja parantamalla ruokaturvaa, torjumaan tehokkaasti eriarvoisuutta, edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja naisten ja nuorten voimaannuttamista, takaamaan kaikille ihmisarvoisen elämän ja luomaan kaikille edellytykset osallistua aktiivisesti demokratian toteuttamiseen ja kestävän talouskasvun edistämiseen. Ne toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä edistääkseen sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja suojelua, mikä on olennaisen tärkeää köyhyyden poistamiseksi ja eriarvoisuuden torjumiseksi ja merkittävä keino sijoittaa taloudelliset voitot uudelleen laaja-alaisemmin yhteiskunnan ja ihmisten hyväksi. Ne tukevat kulttuuria ja urheilua kestävän inhimillisen ja sosiaalisen kehityksen, osallistavan talouskasvun, sosiaalisen osallisuuden ja rauhanomaisten yhteiskuntien vetureina.

1 luku

Sosiaalipalvelut

43 artikla

Koulutus

1. Osapuolet tukevat yhtäläisiä mahdollisuuksia laadukkaaseen perus-, keski- ja korkea-asteen koulutukseen, varhaiskasvatukseen ja ammatilliseen koulutukseen ottaen huomioon niiden asianmukaiset politiikkakehykset, kuten Tyynenmeren alueen koulutuskehyksen. Ne edistävät digilukutaidon ja digitaalisen osaamisen kehittämistä. Ne kiinnittävät erityistä huomiota naisiin ja tyttöihin sekä syrjäytyneisiin ja haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten vammaisiin.

2. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä parantaakseen virallisen ja epävirallisen oppimisen laatua ja tukevat osaamisen kehittämistä ammatillisen koulutuksen avulla, jotta työmarkkinoiden tarpeita ja tarjontaa vastaavien hyvin koulutettujen ja ammattitaitoisten työntekijöiden määrää voidaan lisätä.

3. Osapuolet edistävät aloitteita, joilla kannustetaan ja mahdollistetaan luonnontieteiden, teknologian, insinööritieteiden ja matematiikan kehittämistä ja laajempaa käyttöä.

4. Osapuolet pyrkivät parantamaan oppilaitosten infrastruktuuria ja välineitä. Ne parantavat koulutuksen laatua näyttöön perustuvien politiikkojen avulla, kehittämällä opetussuunnitelmia ja parantamalla opettajien koulutuksen ja ammatillisen kehityksen laatua.

44 artikla

Terveys

1. Osapuolet pyrkivät saavuttamaan yleisen sairausvakuutusturvan ja terveydenhuoltopalvelujen yhtäläisen saatavuuden, muun muassa vahvistamalla kansallisia terveydenhuoltojärjestelmiä, nykyaikaistamalla terveydenhuoltolaitoksia ja niiden välineitä sekä asettamalla saataville laadukkaita ja kohtuuhintaisia olennaislääkkeitä ja -rokotteita.

2. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä, joilla vahvistetaan tarttumattomien tautien ehkäisyä ja hallintaa niiden esiintymisen vähentämiseksi, muun muassa lisäämällä investointeja terveyden edistämiseen ja laatimalla primaari- ja sekundaaripreventioita koskevia strategioita. Ne ottavat huomioon asianmukaiset politiikkakehyksensä, joilla edistetään tarttumattomien tautien ehkäisyä ja hallintaa. Osapuolet pyrkivät löytämään ratkaisuja mielenterveyteen liittyviin haasteisiin kehittämällä terveydenhoitoa ja yhteisöpohjaisia palveluja, mukaan lukien psykososiaalisiin ongelmiin keskittyviä palveluja.

3. Osapuolet vahvistavat kansallisia ja alueellisia valvonta- ja seurantajärjestelmiä, joilla voidaan havaita tartuntatauteja ja muita kansallisia, alueellisia ja kansainvälisiä terveysuhkia, kuten pandemiaan mahdollisesti johtavia infektioita, esimerkiksi influenssaa, ja reagoida niihin nopeasti ja tehokkaasti. Ne tekevät yhteistyötä ottaakseen käyttöön ”yhteinen terveys” -lähestymistavan tavoitteenaan torjua mikrobilääkeresistenssiä ja sen vaikutuksia ihmisten ja eläinten terveyteen.

45 artikla

Vesi ja sanitaatio

1. Osapuolet vahvistavat pyrkimyksiä edistää riittävän, turvallisen ja kohtuuhintaisen veden saantia henkilökohtaiseen ja kotitalouskäyttöön kiinnittäen erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin. Ne edistävät toimia vesiturvallisuuden vahvistamiseksi ottaen huomioon väestönkasvun, ilmaston vaihtelun ja ilmastonmuutoksen vaikutukset, esimerkiksi parantamalla veden käytön tehokkuutta, juomaveden turvallisuutta ja vesivarojen kestävää käyttöä sekä kehittämällä kansallisia vedenkeruu- ja varastointijärjestelmiä.

2. Osapuolet edistävät turvallisen, hygieenisen ja sosiaalisesti ja kulttuurisesti hyväksyttävän sanitaation kohtuuhintaista ja yhtäläistä saatavuutta kaikilla elämänaloilla tavalla, joka turvaa yksityisyyden ja ihmisarvon. Ne tukevat ja vahvistavat paikallisyhteisöjen osallistumista saniteettitilojen ja hygieniakäytäntöjen käyttöönottoon, hallintaan ja ylläpitämiseen kotitalouksissa, kouluissa ja terveydenhuoltolaitoksissa etenkin ongelmallisilla alueilla, kuten maaseudulla, syrjäisillä alueilla, pienillä saarilla ja kaupunkien epävirallisilla asutusalueilla.

3. Osapuolet tunnustavat tietämyksen ja teknologian jakamisen sekä valmiuksien kehittämisen merkityksen laadukkaiden vesihuolto- ja sanitaatiojärjestelmien ja niihin liittyvän infrastruktuurin suunnittelussa, rakentamisessa ja kunnossapidossa.

46 artikla

Asuminen

1. Osapuolet vahvistavat pyrkimyksiä varmistaa tarkoituksenmukaisten, turvallisten ja kohtuuhintaisten asuntojen yhtäläinen saatavuus kaikille, myös haavoittuvassa asemassa oleville. Ne pyrkivät ratkaisemaan ongelmat, jotka liittyvät kotitalouksien eriarvoisuuteen kaupunkien ja maaseudun välillä sekä syrjäisten ja tärkeimpien saarien välillä. Ne edistävät parhaiden käytäntöjen jakamista, mukaan lukien rakennusmääräyksiä koskevat käytännöt, ympäristön selviytymiskyvyn parantamiseksi ja ilmastoälykkään asumisen toteutumiseksi.

2. Osapuolet pyrkivät saavuttamaan kestävien energiapalvelujen yleisen saatavuuden, parantavat sähkön saantia ja tukevat kotitalouksien energiatehokkuutta.

47 artikla

Ruokaturva ja parempi ravitsemus

1. Osapuolet pyrkivät varmistamaan riittävän, kohtuuhintaisen, turvallisen ja ravinteikkaan ruoan saatavuuden kaikille, muun muassa edistämällä paikallista ravinteikasta ruokaa ja investoimalla kestäviin elintarvikejärjestelmiin, kuten ilmastonmuutoksen kestäviin kuljetus- ja varastointijärjestelmiin. Ne kiinnittävät erityistä huomiota sen varmistamiseen, että katastrofeista toipumisen aikana on saatavilla riittävästi elintarvikeapua.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä kaikenlaisen virheravitsemuksen poistamiseksi ja puuttuakseen puutteellisen ruoka- ja ravitsemusturvan taustalla oleviin syihin.

3. Osapuolet tukevat maatalouden monipuolistamista ja paikallista ruoantuotantoa sekä kotitarpeiksi että kaupallisiin tarkoituksiin. Ne pyrkivät vahvistamaan selviytymiskykyisiä ja monipuolisia viljelyjärjestelmiä ja resurssitehokasta maataloutta käyttämällä sopeutuvia ja runsassatoisia viljelykasvilajikkeita. Ne torjuvat kalavarojen liikakäyttöä ottaen huomioon, että kala on erittäin tärkeä ruoka- ja ravitsemusturvan lähde.

4. Osapuolet edistävät terveellistä ruokavaliota, pyrkivät vähentämään riippuvuutta vähäravinteisista tuontielintarvikkeista, vahvistavat ravintoarvomerkintöjä koskevaa sääntelyä, edistävät ravintoon ja terveelliseen ruokavalioon liittyvää koulutusta ja kansalaisvalistusta ja lisäävät terveellisen ruoan paikallista tuotantoa ja kulutusta.

2 luku

Eriarvoisuus, sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja sosiaalinen suojelu

48 artikla

Sosiaalinen suojelu

1. Osapuolet edistävät osallistavien ja toimivien työmarkkinoiden luomista ja työllisyyspolitiikkaa, jonka tavoitteena on tarjota kaikille ihmisarvoisia työpaikkoja muun muassa työterveyttä ja -turvallisuutta parantamalla. Ne helpottavat viralliseen talouteen siirtymistä käsittelemällä epäviralliseen talouteen liittyviä kysymyksiä, kuten luoton ja mikrorahoituksen saantia ja sosiaalisen suojelun toimien tehostamista. Ne torjuvat kaikenlaista riistoa hyödyn tavoittelemiseksi, mukaan lukien seksuaalista ja työvoiman hyväksikäyttöä, niin virallisessa kuin epävirallisessa taloudessa.

2. Osapuolet pyrkivät laajentamaan sosiaalisen suojelun kattavuutta etenkin haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ja syrjäytyneiden ryhmien osalta sekä niiden osalta, jotka ovat virallisessa työsuhteessa tai tekevät työtä harmaassa taloudessa, yleiskattavuuden saavuttamiseksi asteittain varmistamalla perustason toimeentuloturva sekä riittävät sosiaalisen suojelun järjestelmät, joilla voidaan reagoida mahdollisiin häiriöihin.

49 artikla

Sukupuolten tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen voimaannuttaminen

1. Osapuolet vahvistavat politiikkoja, ohjelmia ja mekanismeja, joiden tavoitteena on miesten ja naisten yhtäläisen osallistumisen ja yhtäläisten mahdollisuuksien varmistaminen ja laajentaminen kaikille politiikan, talouden, yhteiskunnan ja kulttuurin osa-aloille. Ne edistävät kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan New Yorkissa 18 päivänä joulukuuta 1979 tehdyn yleissopimuksen sekä sen valinnaisen pöytäkirjan ratifiointia ja tukevat niiden tehokasta täytäntöönpanoa. Ne varmistavat, että sukupuolten tasa-arvoon liittyvät näkökohdat otetaan järjestelmällisesti huomioon kaikissa politiikoissa. Ne ottavat huomioon osapuolten asianmukaiset politiikkakehykset, kuten sukupuolten tasa-arvoa koskevan Tyynenmeren alueellisen kehyksen.

2. Osapuolet tukevat naisten taloudellista voimaantumista, lisäävät naisten taloudellisia mahdollisuuksia ja varmistavat, että naisten taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia kunnioitetaan ja edistetään. Ne helpottavat naisten mahdollisuuksia saada rahoituspalveluja ja työtä sekä hallita ja käyttää maata ja muuta tuotanto-omaisuutta. Ne toteuttavat toimenpiteitä naisyrittäjien tukemiseksi, pienentävät naisten ja miesten välistä palkkaeroa ja poistavat muuta syrjivää sääntelyä ja syrjiviä käytäntöjä. Ne pyrkivät parantamaan naisten kykyä selviytyä ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja tukevat heidän ansaintamahdollisuuksiaan maatalouden, kalastuksen, ja vesiviljelyn alalla sekä kulttuurialalla. Ne vahvistavat saatavilla olevien, naisten taloudellista voimaantumista koskevien tilastotietojen keräämistä, kokoamista, analysointia ja levittämistä.

3. Osapuolet sitoutuvat toteuttamaan tarvittavat lainsäädännölliset ja politiikkatoimet lapsi-, varhais- ja pakkoavioliitojen lopettamiseksi ja kaikenlaisen seksuaalisen ja sukupuolittuneen väkivallan, etenkin perheväkivallan, kaikenlaisen seksuaalisen riiston ja työntekijöiden hyväksikäytön sekä kaikenlaisen julkisessa ja yksityiselämässä ilmenevän häirinnän poistamiseksi muun muassa käyttäytymisen muuttamiseen tähtäävien tiedotuskampanjoiden avulla.

4. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä parantaakseen naisten ja tyttöjen mahdollisuuksia saada äänensä kuuluviin ja osallistua julkiseen ja poliittiseen elämään, esimerkiksi vaaleihin, politiikkaan, hallintoon ja kehitykseen liittyviin prosesseihin, paikallisten hallintoelinten, paikallisten ja perinteisten mekanismien, perustuslaillisten elinten ja valtionyritysten toimintaan, johtotehtäviin sekä rauhanrakentamis- ja sovintotoimiin.

5. Osapuolet vahvistavat kansallisten ja alueellisten instituutioiden valmiuksia käsitellä ja ratkaista kaikenlaiseen naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviä kysymyksiä, joihin lukeutuvat kaikenlaisen seksuaalisen ja sukupuolittuneen väkivallan ehkäiseminen ja siltä suojeleminen, häirinnän tutkinta- ja vastuuvelvollisuusmekanismit sekä huolenpito ja tuki uhreille. Ne pyrkivät saattamaan kansallisen lainsäädännön ja määräykset sekä alueelliset kehykset yhdenmukaisiksi asiaankuuluvien kansainvälisten sopimusten ja alueellisten kehysten kanssa.

6. Osapuolet sitoutuvat Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman ja kansainvälisen väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman sekä niihin liittyvien tarkistuskokousten tulosten täydelliseen ja tehokkaaseen täytäntöönpanoon. Ne harjoittavat politiikkaa ja suunnittelevat ohjelmia, joiden tavoitteena on kohtuuhintaisten, kattavien, yhdennettyjen ja laadukkaiden seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelujen yleinen saatavuus, mukaan lukien asianmukaiset neuvonta-, tiedotus- ja seksuaalikasvatusohjelmat, ottaen soveltuvin osin huomioon Unescon seksuaalikasvatuksen kansainväliset tekniset ohjeet sekä seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvien terveydenhoitopalvelujen tarjoamisen. Osapuolet tukevat tarvittaessa Aasian ja Tyynenmeren maiden ministerikokouksen antaman väestöä ja kehitystä koskevan julistuksen tehokasta täytäntöönpanoa.

50 artikla

Nuoriso

1. Osapuolet perustavat hallintorakenteita, joiden avulla voidaan hyödyntää nuorten suurta osuutta väestöstä ja voimaannuttaa nuoria sekä lisätä heidän vaikutusvaltaansa päätöksentekoprosesseissa ja heidän aktiivista osallistumistaan politiikkaan ja rauhanrakentamis- ja sovintotoimiin. Ne edistävät nuorten aktiivisempaa osallistumista ympäristötoimiin, etenkin ilmastonmuutoksen seuranta- ja sopeutumisohjelmiin.

2. Osapuolet tukevat nuorten yrittäjyyttä ja ihmisarvoisia työpaikkoja nuorille ottaen erityisesti huomioon koulutuksessa, työssä tai työharjoittelussa olevat nuoret, jotta heitä voidaan auttaa hankkimaan työmarkkinoilla tarvittavia työllistymistä edistäviä taitoja.

3. Osapuolet edistävät sosiaali- ja oikeusalan ohjelmia, joilla pyritään ehkäisemään nuorisorikollisuutta ja saamaan nuoret mukaan talous- ja yhteiskuntaelämään. Ne tukevat instituutioita, kuten kouluja, uskonnollisia järjestöjä ja nuorisoryhmiä, jotka voivat osallistua haavoittuvassa asemassa olevien yhteisöjen ja riskiryhmiin kuuluvien nuorten selviytymiskyvyn kehittämiseen.

4. Osapuolet toteuttavat toimenpiteitä lastensuojelujärjestelmien ja lastensuojeluun liittyvien suojatoimien vahvistamiseksi. Osapuolet tukevat toimenpiteitä, joilla pyritään lopettamaan lapsityövoiman käyttö ja lasten kaltoinkohtelu, lapsi-, varhais- ja pakkoavioliitot ja ruumiillinen kuritus.

51 artikla

Vammaiset henkilöt

1. Osapuolet edistävät, suojelevat ja toteuttavat vammaisten henkilöiden oikeuksia ilman minkäänlaista syrjintää. Ne toteuttavat konkreettisia toimenpiteitä, joilla pyritään varmistamaan heidän täysi osallisuuteensa yhteiskunnassa turvaamalla heille yhtäläiset mahdollisuudet saada sosiaalipalveluja, kuten koulutus- ja terveydenhuoltopalveluja, sekä osallistua työmarkkinoille ja hyödyntää muita taloudellisia mahdollisuuksia.

2. Osapuolet edistävät vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen ratifiointia ja tukevat sen tehokasta täytäntöönpanoa ottaen huomioon asianmukaiset poliittiset kehyksensä.

52 artikla

Kulttuuri, urheilu ja ihmisten väliset kontaktit

1. Osapuolet edistävät aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön suojelua ja lujittamista sekä kulttuuri-ilmaisujen moninaisuutta keskinäisen ymmärryksen lisäämiseksi ja tasapainoisen kulttuurivaihdon helpottamiseksi. Ne tekevät yhteistyötä ja edistävät investointeja, joilla tuetaan perinteisten taiteiden ja perinteisen kulttuurin, alkuperäiskansojen tietämyksen ja kulttuurien monimuotoisuuden säilyttämistä ja edistämistä.

2. Osapuolet edistävät luovia aloja ja kulttuurialaa sekä kulttuurimatkailua keinoina edistää työpaikkojen luomista ja kestävää kasvua. Ne pyrkivät edistämään kulttuurialan ja luovien alojen ammattilaisten liikkuvuutta ja taide-esineiden levitystä sekä toteuttamaan yhteisiä aloitteita kulttuurin eri aloilla ja luovilla aloilla. Ne kannustavat naisten ja nuorten taloudellista voimaantumista kulttuuristen arvoketjujen avulla vahvistamalla kulttuurituotantoa koskevia julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksia ja kulttuurin valtavirtaistamista ottaen huomioon alan politiikkakehyksensä, kuten Tyynenmeren alueellisen kulttuuristrategian.

3. Osapuolet edistävät luovuutta ja innovointia, tietämyksen jakamista, kansainvälisiä ja alueellisia yhdessä luomisen prosesseja sekä kulttuuriesineiden ja -palvelujen markkinoille pääsyä. Ne kehittävät alakohtaisia sääntelykehyksiä ja institutionaalista tukea, joilla muun muassa suojellaan luovia teoksia koskevia immateriaalioikeuksia.

4. Osapuolet edistävät kulttuurialan vaihtoa, kuten museoiden, kasvitieteellisten puutarhojen ja muiden vastaavien laitosten välistä vaihtoa, ja edistävät kulttuurien välistä vuoropuhelua niin henkilötasolla kuin asiaankuuluvien sidosryhmien välillä. Ne tukevat nuorten ja nuorisotyöntekijöiden liikkuvuutta keinona edistää kulttuurien välistä vuoropuhelua ja hankkia tietoja, taitoja ja osaamista virallisten koulutusjärjestelmien ulkopuolella. Ne pyrkivät toteuttamaan asianmukaisia aloitteita liikkuvuuden lisäämiseksi korkea-asteen koulutuksen alalla, jotta voidaan edistää yhteistyötä ja nykyaikaistamista korkea-asteen koulutuksessa ja kannustaa opiskelijoiden ja henkilökunnan liikkuvuutta.

5. Osapuolet edistävät urheilua keinona tukea kestävää kehitystä, osallistavaa talouskasvua, sosiaalista osallisuutta, syrjimättömyyttä ja ihmisoikeuksien edistämistä. Ne pyrkivät lisäämään valmiuksia, suunnittelemaan asianmukaisia tiloja ja kannustamaan ihmisiä, erityisesti naisia ja nuoria, osallistumaan aktiivisemmin urheiluun ja muuhun liikuntakasvatus-toimintaan. Ne tukevat urheilua kulttuurien välisen vuoropuhelun ja kansojen välisen yhteistyön, konfliktien ja väkivallan ennaltaehkäisyn sekä konfliktien jälkeisen sovittelun välineenä.

TÄMÄN VAKUUDEKSI alla mainitut täysivaltaiset edustajat ovat allekirjoittaneet tämän sopimuksen.

Съставено в Апия, Самоа, на петнадесети ноември две хиляди двадесет и трета година.

Hecho en Apia, Samoa, el quince de noviembre de dos mil veintitrés.

Apia, Samoa, dne patnáctého listopadu dva tisíce dvacet tři.

Udfærdiget i Apia, Samoa, den femtende november to tusind og treogtyve.

Geschehen zu Apia, Samoa, am fünfzehnten November zweitausenddreiundzwanzig.

Kahe tuhande kahekümne kolmanda aasta novembri viieteistkümnendal päeval Apias, Samoas.

Έγινε στην Άπια,Σαμόα, στις δεκαπέντε Νοεμβρίου δύο χιλιάδες είκοσι τρία.

Done at Apia, Samoa, on the fifteenth day of November in the year two thousand and twenty three.

Fait à Apia, Samoa, le quinze novembre deux mille vingt-trois.

Arna dhéanamh in Apia, Samó, an cúigiú lá déag de Shamhain sa bhliain dhá mhíle a fiche trí.

Sastavljeno u Apiji, u Samoi, petnaestog studenoga dvije tisuće dvadeset treće.

Fatto ad Apia, Samoa, addì quindici novembre duemilaventitré.

Apijā, Samoa, divtūkstoš divdesmit trešā gada piecpadsmitajā novembrī.

Priimta Apijoje, Samoa, du tūkstančiai dvidešimt trečių metų lapkričio penkioliktą dieną.

Kelt Apiában, Szamoa, a kétezerhuszonharmadik év november havának tizenötödik napján.

Magħmul f'Apia, Samoa fil-ħmistax-il jum ta' Novembru fis-sena elfejn u tlieta u għoxrin.

Gedaan te Apia, Samoa, de vijftiende november tweeduizend drieëntwintig.

Sporządzono w Apii w Samoa dnia piętnastego listopada dwa tysiące dwudziestego trzeciego roku.

Feito em Apia, em Samoa, aos quinze dias do mês de novembro de dois mil e vinte e três.

Întocmit la Apia, Samoa, la cincisprezece noiembrie două mii douăzeci și trei.

V Apii, Samoa, pätnásteho novembra dvetisícdvadsaťtri.

V Apii, Samoa, petnajstega novembra dva tisoč triindvajset.

Tehty Apiassa Samoassa viidentenätoista päivänä marraskuuta vuonna kaksituhattakaksikymmentäkolme.

Som skedde i Apia, Samoa den femtonde november tjugohundratjugotre.

Voor het Koninkrijk België
Pour le Royaume de Belgique
Für das Königreich Belgien

Deze handtekening verbindt eveneens de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Cette signature engage également la Communauté française, la Communauté flamande, la Communauté germanophone, la Région wallonne, la Région flamande et la Région de Bruxelles-Capitale.

Diese Unterschrift bindet zugleich die Deutschsprachige Gemeinschaft, die Flämische Gemeinschaft, die Französische Gemeinschaft, die Wallonische Region, die Flämische Region und die Region Brüssel-Hauptstadt.

За Република България

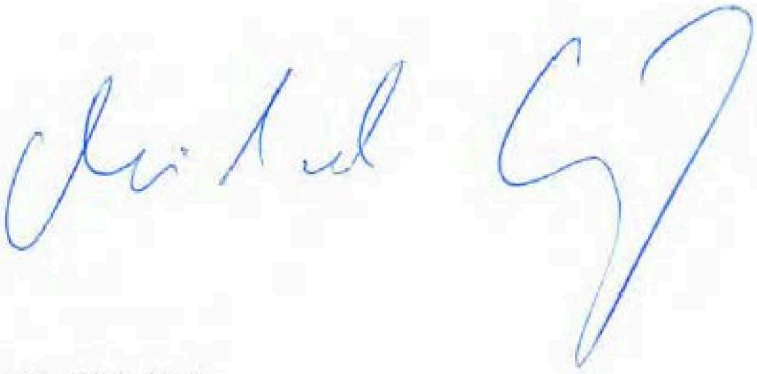
Za Českou republiku

For Kongeriget Danmark

Für die Bundesrepublik Deutschland

Eesti Vabariigi nimel

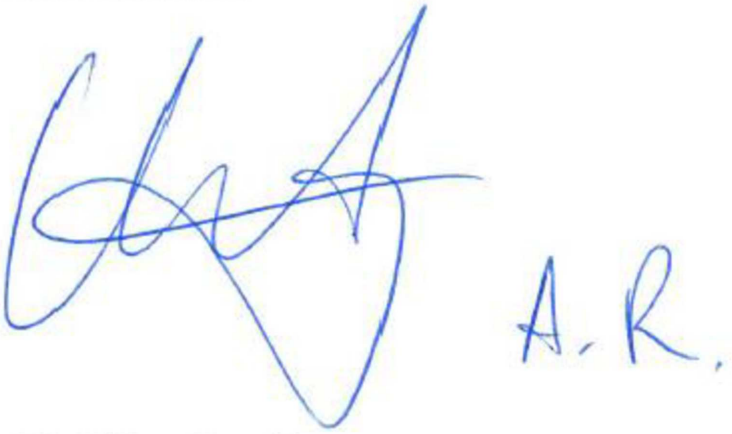
Thar ceann na hÉireann
For Ireland

Για την Ελληνική Δημοκρατία

Por el Reino de España

A. R.

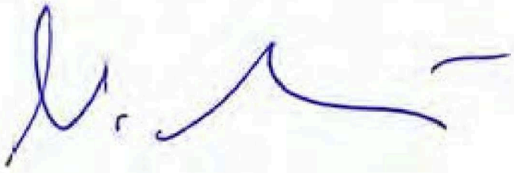
Pour la République française

Za Republiku Hrvatsku

Per la Repubblica italiana

Για την Κυπριακή Δημοκρατία

Latvijas Republikas vārdā –

Lietuvos Respublikos vardu

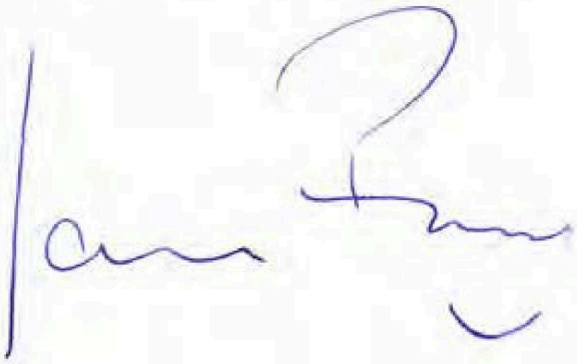
Pour le Grand-Duché de Luxembourg

Magyarország részéről

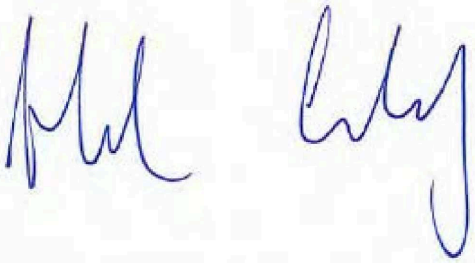
Għar-Repubblika ta' Malta

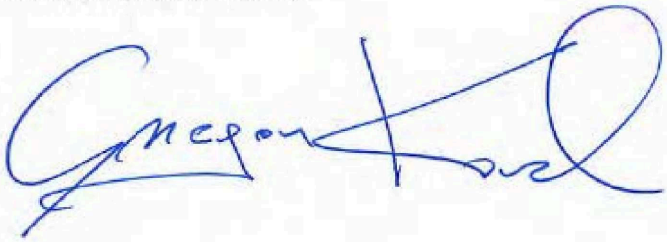
Voor het Koninkrijk der Nederlanden

Für die Republik Österreich

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Pela República Portuguesa

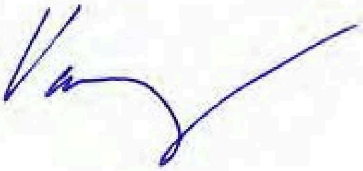
Pentru România

Za Republiko Slovenijo

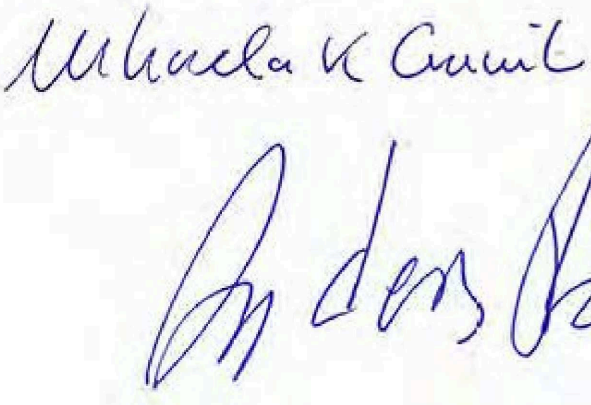
Za Slovenskú republiku

Suomen tasavallan puolesta
För Republiken Finland

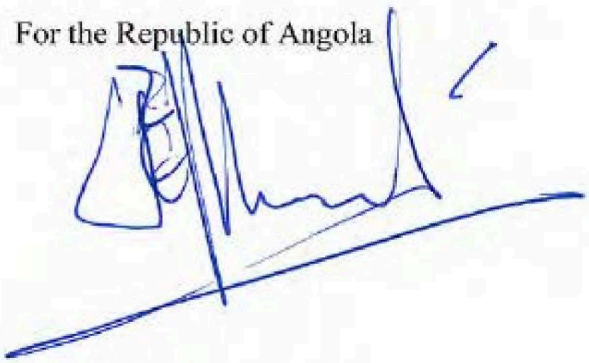
För Konungariket Sverige

За Европейския съюз
Por la Unión Europea
Za Evropskou unii
For Den Europæiske Union
Für die Europäische Union
Euroopa Liidu nimel
Για την Ευρωπαϊκή Ένωση
For the European Union
Pour l'Union européenne
Thar ceann an Aontais Eorpaigh
Za Europsku uniju
Per l'Unione europea
Eiropas Savienības vārdā –
Europos Sąjungos vardu
Az Európai Unió részéről
Għall-Unjoni Ewropea
Voor de Europese Unie
W imieniu Unii Europejskiej
Pela União Europeia
Pentru Uniunea Europeană
Za Európsku úniu
Za Evropsko unijo
Euroopan unionin puolesta
För Europeiska unionen

For the Republic of Angola

For Antigua and Barbuda

For the Commonwealth of the Bahamas

For Barbados

For Belize

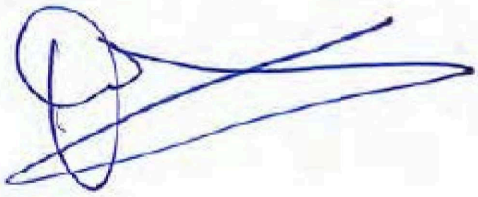
For the Republic of Benin

For the Republic of Botswana

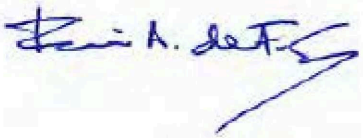
For Burkina Faso

For the Republic of Burundi

For the Republic of Cabo Verde

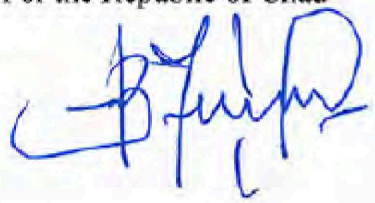
For the Republic of Cameroon

For the Central African Republic

For the Republic of Chad

For the Union of the Comoros

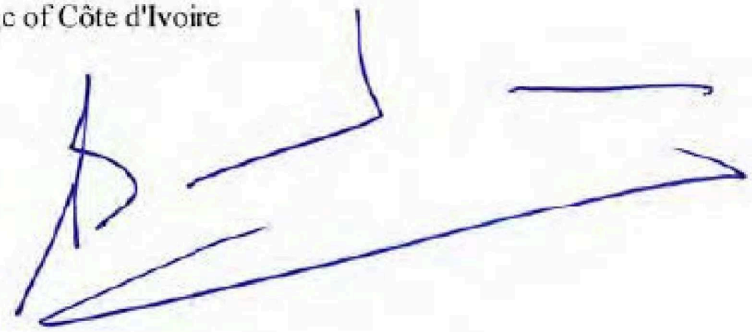
For the Republic of the Congo

For the Cook Islands

For the Republic of Côte d'Ivoire

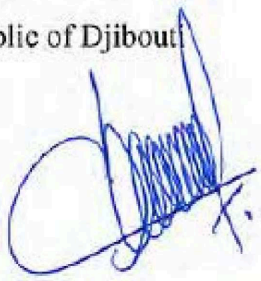

For the Republic of Cuba

For the Democratic Republic of the Congo

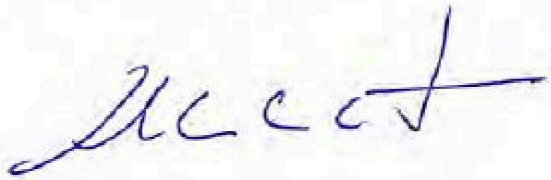

For the Republic of Djibouti

For the Commonwealth of Dominica

For the Dominican Republic

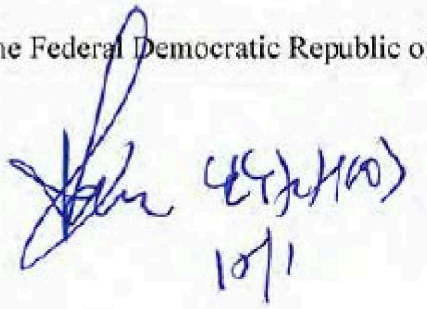

For the Republic of Equatorial Guinea

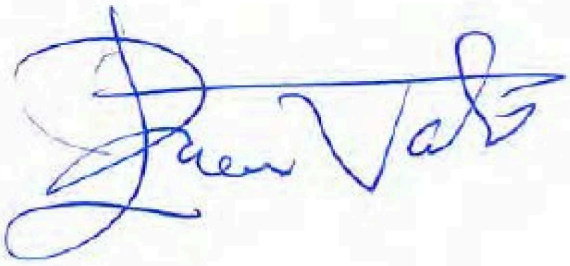
For the State of Eritrea

For the Kingdom of Eswatini

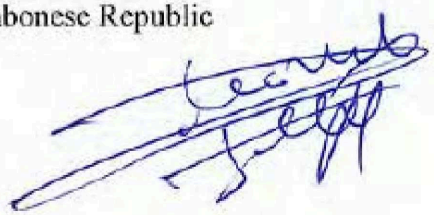
For the Federal Democratic Republic of Ethiopia

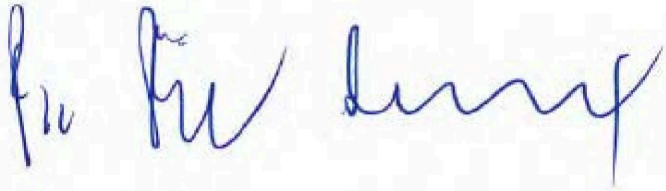
For the Republic of Fiji

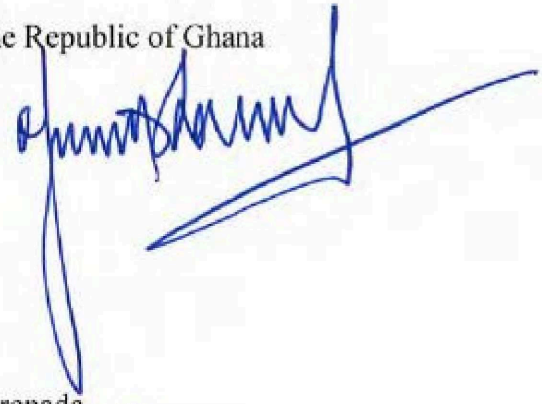
For the Gabonese Republic

For the Republic of The Gambia

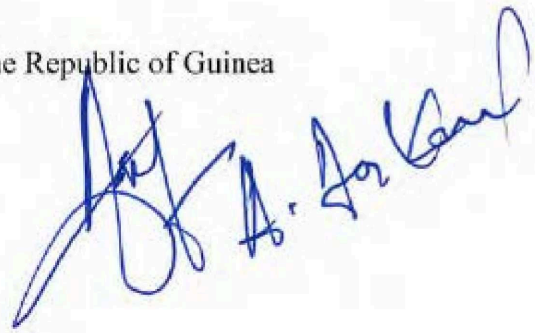
For the Republic of Ghana

For Grenada

For the Republic of Guinea

For the Republic of Guinea-Bissau

For the Cooperative Republic of Guyana

For the Republic of Haiti

For Jamaica

For the Republic of Kenya

For the Republic of Kiribati

For the Kingdom of Lesotho

For the Republic of Liberia

For the Republic of Madagascar

For the Republic of Malawi

For the Republic of Maldives

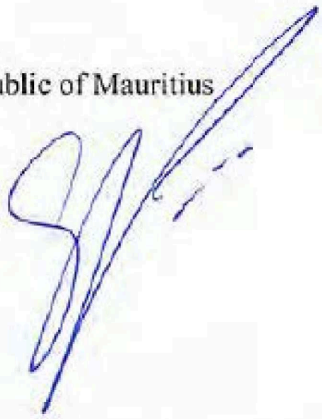
For the Republic of Mali

For the Republic of the Marshall Islands

For the Islamic Republic of Mauritania

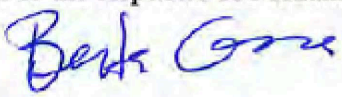
For the Republic of Mauritius

For the Federated States of Micronesia

For the Republic of Mozambique

For the Republic of Namibia

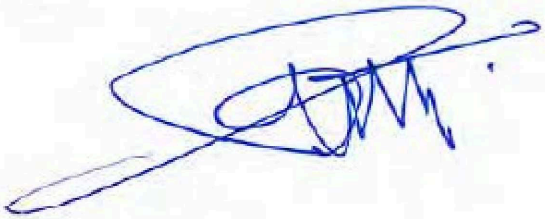
For the Republic of Nauru

The Republic of Niger

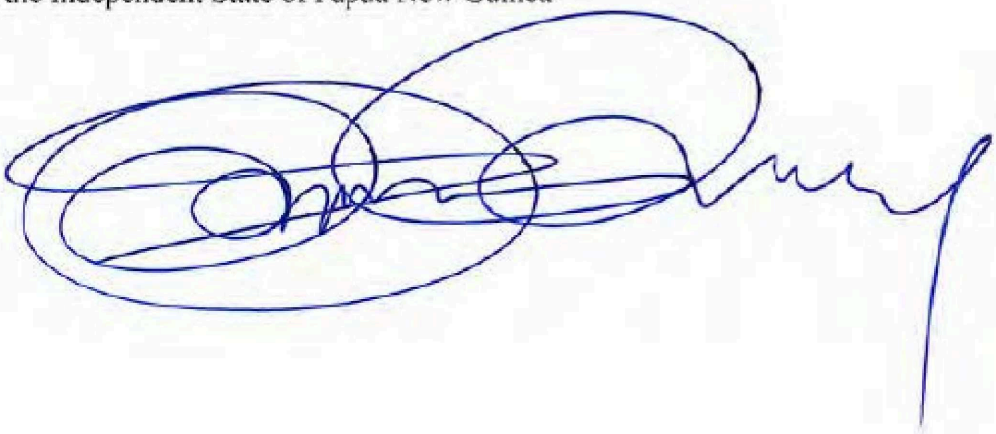
For the Federal Republic of Nigeria

For Niue

For the Republic of Palau

For the Independent State of Papua New Guinea

For the Republic of Rwanda

For the Federation of Saint Kitts and Nevis

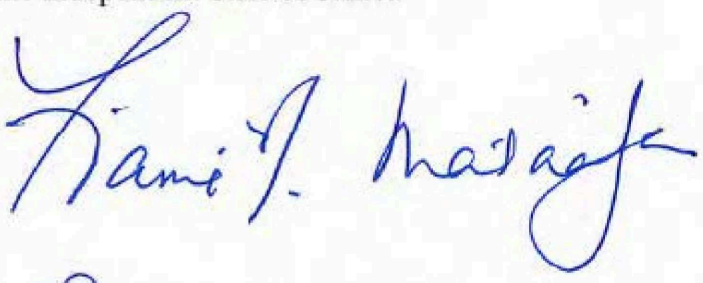

For Saint Lucia

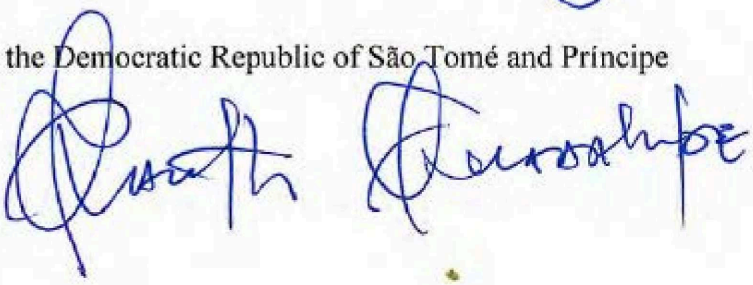
For Saint Vincent and the Grenadines

For the Independent State of Samoa

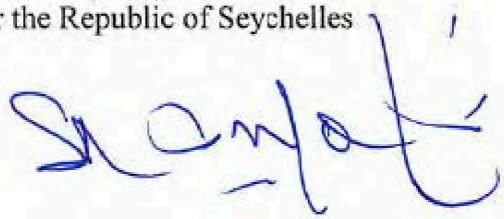

For the Democratic Republic of São Tomé and Príncipe

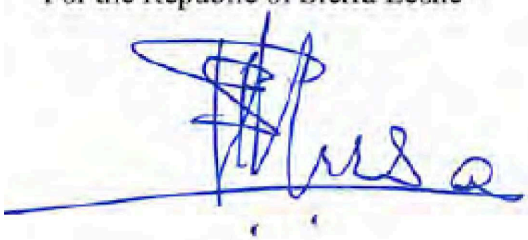

For the Republic of Senegal

For the Republic of Seychelles

For the Republic of Sierra Leone

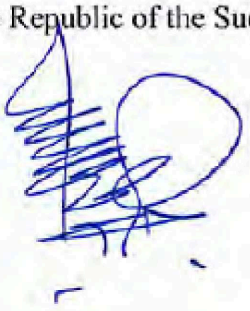

For Solomon Islands

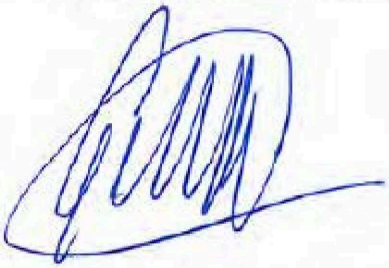

For the Federal Republic of Somalia

For the Republic of the Sudan

For the Republic of Suriname

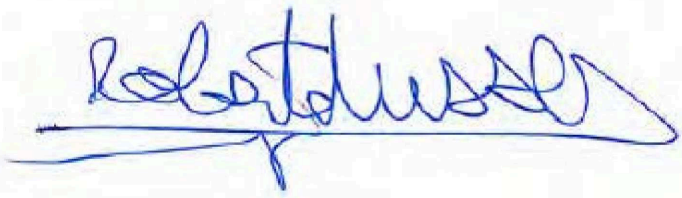

For the United Republic of Tanzania

For the Democratic Republic of Timor-Leste

For the Togolese Republic

For the Kingdom of Tonga

For the Republic of Trinidad and Tobago

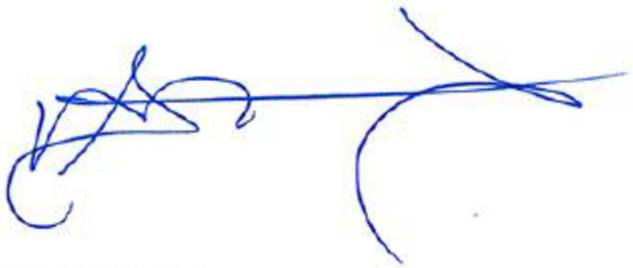
For Tuvalu

For the Republic of Uganda

For the Republic of Vanuatu

For the Republic of Zambia

For the Republic of Zimbabwe

LIITE I

PALAUTTAMIS- JA TAKAISINOTTOMENETTELYT

1. Määritelmät

Tässä liitteessä tarkoitetaan:

1) ’pyynnön esittävällä valtiolla’ valtiota (jotakin AKT-järjestön jäsentä tai Euroopan unionin jäsenvaltiota), joka esittää sopimuksen yleisessä osassa olevan 74 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun takaisinottopyynnön;

2) ’pyynnön vastaanottavalla valtiolla’ valtiota (jotakin AKT-järjestön jäsentä tai Euroopan unionin jäsenvaltiota), jolle toimitetaan sopimuksen yleisessä osassa olevan 74 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu takaisinottopyyntö.

2. Sellaisten henkilöiden palauttaminen ja takaisinotto, joilla ei ole voimassa olevaa matkustusasiakirjaa

Palauttamis- ja takaisinottomenettelyt toteutetaan seuraavasti:

Jos henkilöllä, jota koskee takaisinottopyyntö, on vanhentunut passi, voimassa oleva tai vanhentunut henkilötodistus tai muu virallinen henkilöllisyyden todistava valokuvallinen asiakirja tai jos hänen henkilöllisyytensä on vahvistettu kaikin asianmukaisin keinoin, esimerkiksi pyynnön esittävän valtion viisumihakemusrekisterissä tai missä tahansa muussa virallisessa rekisterissä tehdyn haun tuloksena, pyynnön vastaanottavan valtion on asiaankuuluvat tiedot saatuaan annettava voimassa olevat matkustusasiakirjat mahdollisimman pian pyynnön esittävän valtion pyynnön vastaanotettuaan, paitsi jos lisäajan tarvitsemiseen esitetään perustellut syyt, missä tapauksessa pyynnön vastaanottavan valtion on annettava matkustusasiakirjat mahdollisimman lyhyessä ajassa.

Sellaisissa tapauksissa, joissa henkilön, jota koskee takaisinottopyyntö, henkilöllisyys on varmennettava, pyynnön vastaanottavan valtion on toteutettava tarvittava varmennus välittömästi pyynnön esittävän valtion pyynnön vastaanotettuaan soveltamalla tarkoituksenmukaisinta ja tehokkainta tunnistamismenettelyä, mukaan lukien henkilön haastattelu pyynnön esittävän valtion pyynnöstä. Pyynnön esittävä valtio ja pyynnön vastaanottava valtio sitoutuvat käyttämään biometrisiä tietoja sisältäviä rekistereitä, jos sellaisia on saatavilla.

Kun pyynnön vastaanottava valtio vastaanottaa kansalaistaan koskevan takaisinottopyynnön, sen on joka tapauksessa vastattava siihen Chicagossa 7 päivänä joulukuuta 1944 tehdyn kansainvälisen siviili-ilmailun yleissopimuksen liitteessä 9 olevassa 5 luvun 5.26 standardissa vahvistettujen määräaikojen mukaisesti 30 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä antamalla kansalaiselleen asiaankuuluvat matkustusasiakirjat palauttamista varten tai vakuuttamalla pyynnön esittävälle valtiolle, ettei asianomainen henkilö ole sen kansalainen.

3. Palauttamiseen käytettävät kuljetusvälineet

Palauttaminen, josta on ilmoitettava etukäteen pyynnön vastaanottavalle valtiolle, voi tapahtua millä tahansa kuljetusvälineellä tämän sopimuksen yleisessä osassa olevassa 74 artiklassa esitettyjen velvoitteiden mukaisesti. Ilmateitse tapahtuvassa palautuksessa ei ole välttämätöntä käyttää reittilentoja.

4. Ilman huoltajaa olevien alaikäisten palauttaminen

Lapsen edun varmistamiseksi ilman huoltajaa oleva alaikäinen voidaan palauttaa ainoastaan perheenjäsenelleen, nimetylle edunvalvojalle, muille kansallisessa lainsäädännössä säädetyille viranomaisille tai niin, että häntä varten on kyseisessä pyynnön vastaanottavassa valtiossa järjestetty asianmukainen vastaanotto.

5. Kahdenväliset sopimukset ja järjestelyt

Osapuolen pyynnöstä osapuolet tekevät, rajoittamatta tämän sopimuksen yleisessä osassa olevan VI osaston 4 luvun ja tämän liitteen suoraa sovellettavuutta, toisen kahdenvälisiä sopimuksia tai sopivat kahdenvälisistä järjestelyistä, joilla säännellään Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja asianomaisen AKT-järjestön jäsenen kansalaisten palauttamista ja takaisinottoa koskevia erityisvelvoitteita. Tällaisten sopimusten tai järjestelyjen on sisällettävä lyhyemmät määräajat henkilön tunnistamista ja matkustusasiakirjojen antamista varten tämän liitteen täytäntöönpanon edelleen helpottamiseksi. Tällaisilla kahdenvälisillä sopimuksilla tai järjestelyillä on säänneltävä niiden muiden kuin osapuolten maiden kansalaisten, mukaan lukien kansalaisuudettomien henkilöiden, palauttamista ja takaisinottoa koskevat järjestelyt, joiden tavanomainen asuinpaikka sijaitsee pyynnön vastaanottaneen valtion alueella, jos toinen osapuoli katsoo sen tarpeelliseksi.

Tällaisissa kahdenvälisissä sopimuksissa tai järjestelyissä vahvistettujen velvoitteiden on oltava tämän liitteen määräysten mukaisia.

LIITE II

EUROOPAN INVESTOINTIPANKIN TOIMET

1 artikla

Oikeushenkilöllisyys ja asema

1. Euroopan investointipankilla (EIP) ja sen tytäryhtiöillä on oikeushenkilöllisyys AKT-järjestön jäsenten alueella, erityisesti oikeus tehdä sopimuksia, hankkia ja luovuttaa irtainta ja kiinteää omaisuutta ja esiintyä kantajana ja vastaajana oikeudenkäynnissä.

2. EIP:lle ja sen tytäryhtiöille on myönnettävä AKT-järjestön kunkin jäsenen alueella verotuksen, tullien ja aseman suhteen sama suosituimmuuskohtelu, jonka kyseinen AKT-järjestön jäsen myöntää alueellaan toimiville kansainvälisille organisaatioille.

2 artikla

Pankki- ja rahoitustoiminnan sääntely

EIP ja sen tytäryhtiöt voivat kansainvälisen organisaation ominaisuudessa harjoittaa AKT-järjestön jäsenten alueella tämän sopimuksen soveltamiseksi toimintoja, jotka on kirjattu EIP:n tai sen tytäryhtiön perussääntöön sellaisena kuin sitä voidaan muuttaa; tällaisia toimintoja ovat esimerkiksi rahoitus lainojen, joukkolainojen, takuiden, pääoman ehtoisen tai luonteisen rahoituksen tai muiden rahoitusvälineiden muodossa, teknisen avun antaminen tai rahoittaminen, rahamarkkinoille sijoittaminen, arvopapereiden osto ja myynti, mitkä tahansa tällaisiin toimintoihin liittyvät muut rahoitustoimet sekä pankkitilien tarjoaminen missä tahansa valuutassa.

3 artikla

Ulkomaanvaluutta

1. Kaikkien sellaisten toimien osalta, jotka EIP tai sen tytäryhtiö toteuttaa ja EU rahoittaa tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamisen tukemiseksi, AKT-järjestön jäsenten on varmistettava, että

a) edunsaajat ja vastapuolet voivat kulloinkin voimassa olevan vaihtokurssin mukaan muuntaa mihin tahansa täysin vaihdettavaan valuuttaan AKT-järjestön jäsenen kansallisessa valuutassa ilmoitetut määrät, jotka tarvitaan kaikkien EIP:lle tai sen tytäryhtiölle tällaisista toimista maksettavien määrien maksamiseksi ajoissa takaisin; ja

b) edellä a alakohdassa tarkoitetut määrät ovat vapaasti, välittömästi ja tosiasiallisesti siirrettävissä AKT-järjestön asianomaisen jäsenen alueella tai sen ulkopuolelle, jotta edunsaaja tai vastapuoli voi täyttää a alakohdassa tarkoitetun velvoitteensa EIP:tä tai sen tytäryhtiötä kohtaan.

2. Kaikkien sellaisten toimien osalta, jotka EIP tai sen tytäryhtiö toteuttaa ja EU rahoittaa tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamisen tukemiseksi, AKT-järjestön jäsenten on varmistettava, että EIP tai sen tytäryhtiö voi

a) kulloinkin voimassa olevan vaihtokurssin mukaan muuntaa mihin tahansa täysin vaihdettavaan valuuttaan AKT-järjestön asianomaisen jäsenen kansallisessa valuutassa ilmoitetut määrät, jotka EIP tai sen tytäryhtiö on saanut;

b) vapaasti, välittömästi ja tosiasiallisesti siirtää a alakohdassa tarkoitetut muunnetut määrät AKT-järjestön asianomaisen jäsenen alueen ulkopuolelle EIP:n tai sen tytäryhtiön vapaasti määrittämälle pankkitilille tai luovuttaa tällaiset määrät AKT-järjestön asianomaisen jäsenen alueella; ja

c) kulloinkin voimassa olevan vaihtokurssin mukaan muuntaa AKT-järjestön asianomaisen jäsenen kansalliseen valuuttaan mitkä tahansa missä tahansa täysin vaihdettavassa valuutassa olevat määrät.

4 artikla

Tuomioistuinten päätösten tunnustaminen

Kaikissa riita-asioissa, joita mahdollisesti syntyy EIP:n tai sen tytäryhtiön ja edunsaajan tai minkä tahansa kolmannen osapuolen välillä ja jotka koskevat EIP:n tai sen tytäryhtiön tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi toteuttamia toimintoja, AKT-järjestön kukin jäsen sitoutuu:

a) varmistamaan, että sen tuomioistuimilla on toimivalta tunnustaa toimivaltaisen tuomioistuimen, mukaan lukien Euroopan unionin tuomioistuimen, Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisten tuomioistuinten ja välimiesoikeuksien, oikeudenmukaisessa menettelyssä antamat lopulliset päätökset AKT-järjestön kyseisen jäsenen valtiosäännön sallimissa rajoissa; ja

b) varmistamaan tällaisten päätösten täytäntöönpanon asiassa sovellettavien kansallisten sääntöjensä ja menettelyjensä mukaisesti.